

K. Norel

JANMAATS
en
SINJEUREN

△△△△△

K. NOREL

JANMAATS
EN SINJEUREN

Herziene druk

G. F. CALLENBACH N.V. - UITGEVER - NIJKERK

HOOFDSTUK I

Het beurtschip Kampen-Amsterdam zakt langzaam de IJssel af. De wind is tegen, de stroom heeft weinig kracht en het dikke jaagpaard op de oever heeft geen haast, zolang de jager op zijn rug het niet sneller voortdrijft.

Anna Eltink staart met lege ogen naar de kade, waar haar moeder heeft gestaan om haar aan boord te brengen.

Het afscheid is haar zwaarder gevallen dan ze zich bekennen wil. Ze heeft naar deze reis verlangd; ze was begerig naar het andere leven, dat vandaag voor haar beginnen zal. Maar de laatste dagen heeft ze ervaren hoezeer haar hart aan Vollenhove hing en vanmorgen kon ze moeilijk van huis scheiden. Ze blijft staan staren naar het vlakke land van Overijssel en naar de verre torens van zijn dorpen, totdat er koude druppels op haar neus en wangen tikken. Een grauwe wolk geeft regen.

„Ik zou maar naar beneden gaan,” raadt de schipper haar, „daar zit je droog.”

Anna schudt van neen. Ze slaat liever haar huik om. Dan kan ze tegen een buitje. En ze blijft turen naar het Overijsselse land, totdat de toren van Vollenhove wegduikt in een dicht gordijn. Dan plenst het water op het dek en de noordwester jaagt het meisje de regen in het gezicht. De jongen op het jaagpaard fluit niet langer. Hij heeft een zak over zijn hoofd gegooid en zit nu ineengedoken en met opgetrokken knieën op zijn paard. Het dek is leeggelopen en als de schipper het meisje nog eens raadt naar de kajuit te gaan, dan gaat zij.

Maar op het steile trapje blijft ze aarzelend staan. Een warme, weë lucht slaat haar tegemoet en door de rokerige schemer kan ze in de volle roef geen plaats ontdekken. Ze wordt verlegen, nu alle mensen naar haar kijken.

Een grote kerel maakt ruimte op zijn bank. „Ha, m'n duifje,” lawaait zijn grove stem, „zoek jij een nestje? Kom naast me; het is bij Hein, de paardenkoper, warm en goed.”

Het meisje verzet geen voet. Onthutst staart ze de man aan. „Komt m'n duifje niet?” plaagt de kerel.

Anna wil naar het dek terugkeren. Liever in de stortregen boven dan in zulk gezelschap. Eer ze echter een stap gedaan heeft, staat Hein naast haar. „Heeft mijn vogeltje geen bekje om te praten? Maar dan wel een toetje om te zoenen.” Hij tuit met zijn lippen en steekt de hand uit om haar te aaien.

Met een kreet springt Anna achteruit en ze wil weer het trapje opgaan. Maar een heldere stem roept: „Joffer, hier is plaats.” Ze ziet een jonkman opstaan en vóór de paardenkoper schuiven. Hij maakt een lichte buiging en wijst nodigend naar de plaats, die hij zelf verlaten heeft. Nog aarzelt Anna. Hein staat te grijnzen. Maar de gehele roef kiest haar partij. Dan durft zij. Naast een vrouw met een zuigeling komt zij terecht. En ze ondervindt dat ze aan boord van het beurtschip toch niet zo eenzaam is als ze zich daareven heeft gevoeld. Haar buurvrouw laat haar kindje zien. Een dikke Duitser aan haar andere zijde vertelt grapjes, waarom Anna moet glimlachen. Er komt een oude dame naar haar toe, die omstandig raad geeft voor zee-ziekte. .

Het praten in de roef wordt weldra overstemd door gerammel op het dek en geklapper van de zeilen; er komt beweging in het schip. Ze zijn de Ketel uit. Het is nu of je op een schommel zit. Het raampje tegenover Anna duikt naar beneden en springt daarna weer omhoog. De koekoek ¹ aan de zolder schuift van links naar rechts en omgekeerd. Een reistas glijdt van de tafel en een paar kroezen bier tuimelen op de vloer.

Op dit ogenblik komt er nog een man van het dek in de roef. Anna had hem boven wel gezien; hij leunde daar eenzaam tegen de mast. Toen het zo hard begon te regenen, had de schipper ook hem geraden naar de kajuit te gaan, maar hij was aan dek gebleven. Thans echter spanden wind en regen zozeer samen, dat hij wel naar beneden moest.

Wankelend, zich vastklemmend aan trapeleuning, scheepswand of tafelrand, zocht hij zijn weg. Bij de paardenkoper was het plaatsje open, dat deze straks voor Anna had bestemd. Daar wou de kleine man gaan zitten.

¹ Zie woordenlijst op blz. 213.

„Scheer je weg,” bitste de kerel echter. Het Joodje wankelde verder door de dansende kajuit.

Toen wou de paardenkoper aardig zijn. Hij stond op, greep de Jood bij de arm en, geholpen door een zware roller, die het schip deed overhellen, drukte hij hem in de nauwe ruimte naast Anna Eltink. „Hier, Mozes, dat is een beste plaats voor jou. Hé, m'n duifje,” vroeg hij Anna, „doe ik dat niet netjes?” Grinnikend liep hij naar zijn plaats terug. Maar hij had weinig eer van deze plagerij, want Anna maakte ruimte voor de kleine Jood en deze zag haar dankbaar aan.

De straks zo babbelgrage oude dame leunde met gesloten ogen tegen de wand; haar wangen werden even wit als haar mutsje. Ondanks de kruiden, die ze ingenomen had, was ze de eerste zeezieke aan boord. Er kwamen er weldra meer. De moeder van de zuigeling kon haar kind niet langer in de armen houden; Anna moest het grijpen. De Jood werd weer uit zijn hoekje opgedreven, nu niet door een onbehouwen paardenkoper, maar door zijn eigen steigerende maag.

Anna hield zich lang goed; ze wiegde het kleintje, dat ze op haar schoot genomen had, en liet het op een dotje zuigen. Maar toen het schip al darter op de golven sprong en een zure lucht de roef tot stikkens toe benauwd maakte, werd het haar ook te erg. Haar kleur zakte weg; haar wangen werden koud; haar armen slap; ze kon de zuigeling niet langer houden. Ze merkte niet eens wie het kind van haar overnam. Ze wist alleen dat ze weg moest uit deze verpeste atmosfeer, naar buiten, naar de frisse lucht. Ze wilde opstaan, doch de andere scheepswand kwam plotseling dreigend op haar af; ze verloor de grond onder haar voeten en tuimelde weer op haar bank. Ze probeerde het nog eens en deed twee dronken stappen. Tot aan de trap kwam ze, maar toen zij die wou grijpen, week ze weg en zij viel voorover tegen de treden van de steile trap. Toen ging ze opeens licht als een veer omhoog. Dwars over het slingerende dek werd ze gedragen naar een droge plek in de luwte van de deklust.

Anna had ternauwernood besef van wat er met haar gebeurde. Wind en zee gonsden in haar oren. Met gesloten ogen leunde ze tegen een stapel touwwerk.

Maar een frisse koelte streek langs haar grauwe wangen. Ze kon

haar ogen weer opendoen; de kleur keerde terug op haar gezicht. Aanvankelijk vermoede het haar nog het wilde spel der golven te zien en daarom sloot ze de ogen weer. Doch langzaam week het lege gevoel in haar hoofd en de drukking op de maag; ze kreeg schik in het kijken naar de golven. Het leek erop of daar op zee een vrolijke dans gedanst werd door ontelbare joffertjes in het groen met witte mutsjes op en daaraan wapperende linten van stuivend schuim. En van het water keek ze naar de schepen. Er dobberden staalevers als dronken kalveren op de hoge golven.

„Weer beter, joffer?”

Anna keek op. Het was dezelfde jonkman, die voor haar in het krijt sprong, toen de paardenkoper het haar lastig maakte.

„Gelukkig wel,” gaf zij ten antwoord.

De jonge man ging tegenover haar staan met de rug tegen de stag.

Anna zag dat hij fors was, gebruind en blond. Hij droeg een bruin wambuis, een zwarte kniebroek en een smalle, witte plooi-kraag. Hij ziet er niet onvoordelig uit, dacht zij, doch meteen sloeg ze haar ogen neer. Haar moeder had haar geleerd dat het geen pas geeft voor een maagd zich met een vreemde jonkman in te laten.

„Het is hier beter dan beneden, hè?”

„Ja,” zegt Anna, maar zij kijkt niet op.

De jonge man schijnt haar terughoudendheid niet op te merken.

„Gaat u voor het eerst naar Amsterdam?” vraagt hij verder.

„Ja,” zegt Anna weer. Nu is haar stem bepaald stug.

Doch de jonkman praat onbevungen door. „Dan zult u aanstonds opzien, joffer! Een stad als Amsterdam is er geen tweede in het land . . .”

Terluiks kijkt Anna op. Zijn gezicht is open; zijn blauwe ogen zijn eerlijk. Hij is vriendelijk en hulpvaardig. Zij vindt het prettig naar zijn stem te luisteren.

„U kent Amsterdam?” vraagt ze.

„Al jaren,” antwoordt hij.

„Ik kom er bij een oom en tante in huis.”

„Het zal u er bevallen, joffer! Het bevalt iedereen in Amster-

dam en vooral jonge mensen. Het is ginds — hij wijst naar Overijssel — een beetje slaperig. In Amsterdam zit leven!”

Anna glimlacht om zijn geestdrift. „U bent een echte Amsterdammer,” prijst ze.

„Zo echt toch niet; ik woon er niet eens. Maar ik kom er terug na elke reis, en iedere nieuwe reis begint daar.”

„Ach, u bent zeeman?”

Is er teleurstelling in Anna's stem? De jongen hoort het niet. Hij vertelt van reizen naar Oostland. Hij is in Danzig geweest en in Lübeck en Riga. Al vijf keer is hij door de Sont gevaren. Hij is naar Bordeaux geweest en naar Lissabon. Maar Amsterdam spant de kroon van alle steden, die hij heeft bezocht.

Anna denkt er niet meer aan zich schuw van de jonkman af te wenden. Ze vindt hem gezellig. Ze praten samen, zittend op een stapel zakken in de luwte van de deklust.

Als ze Pampus voorbij zijn, is er een wemeling van schepen rondom hen. Het Kamper beurtschip moet zijn weg zoeken tussen ranke vissersschuiten en plumpe koggen door. Er ijlen roeiboten dwars over het IJ. Aan de kaden, voor de graanpakhuizen, liggen vele Oostvaarders te lossen. Achter een dicht bos van masten zijn de hoge huizen en de torens van de stad te zien. De jonkman wijst ze aan Anna. Ze zijn goede vrienden geworden tijdens de reis.

„Zo . . . heeft ze haar liefje gevonden?” bast een grove lach achter hen. Het is de paardenkoper.

Een bos vliegt Anna naar de wangen en de jonkman gromt gegergd. Doch de dikke Duitser, die ook aan dek gekomen is, klopt Anna op de schouder. „Gut, gut, mein Kind.” Hij knip-oogt erbij en dit doet Anna nog veel dieper blozen.

Het wordt bij het meren van het schip een dringen van de reizigers om van boord te kunnen gaan. Men roept naar kennissen aan de wal. De ene passagier is de andere alweer vergeten. Alleen de jonkman vergeet Anna niet. Hij helpt haar met haar reismand. Aan het einde van de loopplank groet hij: „Dag, Anna, tot weerziens.”

„Dag . . . Steven,” groet zij zacht terug en daarbij kruipt er weer een warm rood uit haar hals.

Anna Eltink staat aan wal. Het duizelt haar erger dan vanmorgen in de roef. Wat een volk en wat een drukte hier! En waar is tante Hasselaer? Ze zou bij de steiger staan, een zwarte hengselmand in haar rechterhand als teken van herkenning. Anna ziet geen hengselmand. Anna ziet geen dame, die tante Hasselaer kan zijn.

„Op zij, joffer,” maant de walknecht, die de andere reizigers van boord helpt.

Ze gaat op zij, maar botst daarbij tegen een sjouwer met een kist. De paardenkoper lacht haar hatelijk uit. De oude dame, die naar Zwolle is geweest, belast een klein en mager mannetje met haar omvangrijke bagage. De vrouw met de zuigeling wordt opgehaald door een verheugde man. Zij staat als een vergeten kind alleen in Amsterdam.

De Jood komt over de loopplank. Hij gaat op haar toe: „God zegene je, joffer, voor wat je hebt gedaan. Als je me ooit nodig hebt, ik sta tot je dienst: Izak, garenkooptman in de Nes.”

„Ik heb je nú nodig,” zou Anna willen roepen, maar in plaats daarvan knikt ze stom en de Jood verdwijnt tussen het volk. En tante komt nog steeds niet. Haar ogen zoeken naar de blonde jongen met de blauwe ogen. Ach, hij is opgeslokt door de krioelende drukte van de kade. Straks heeft ze zijn aanbod om haar te geleiden afgeslagen. Ik word afgehaald, heeft ze gezegd. En nu wordt ze niet afgehaald.

Doch daar zeilt een pinas door de volte heen. Een schuit, zoals je tussen het ruig en simpel scheepsvolk zelden ziet. Ze draagt een zijden rokkenvracht en een kanten kraag; een wijde vlieger fladdert om haar leden en een zwarte hengselmand hangt aan haar arm.

„Anna, ben jij dat? Kind, Goddank dat ik je vind!”

En dit is dus Amsterdam! Deze stad vol werven, schepen en fabrieken.

Anna wordt bevangen door het rumoer. Uit de diepe rust van een slapend landstadje is ze overgezet in de jachtende drukte van Europa's grootste handelsstad. Op de kaden deunt het van volk. Ze heeft moeite zich achter haar tante door de volte heen te werken en haar rokken op te houden. De korendragers gaan

op een sukkeldrafje een loopplank af, de kade over en bij de smalle treden van een pakhuistrap omhoog. De turfdragers, die bij de kleine binnenschepen werken, hebben hoge manden op hun schouders. Er jakkeren paarden over de kade met zwaar beladen sleden achter zich en er rollen grote vaten over de keien. „Hei, vrouwvolk, op zij!” Daar komt een okshoofd aanrollen, de hellende kade af. Anna moet een schichtige zijsprong maken om niet onder de voet te raken.

„Kom hier,” maant haar tante, „aan de huizenkant.” Daar lopen althans geen paarden.

Maar ze moeten nog telkens wachten en hollen, om de kisten te ontgaan, die naar buiten gekanteld worden, om de zakken mis te lopen, die uit de zolderluiken omlaag getakeld worden. Als Anna een wit bestoven korendrager ontloopt, bonst ze tegen een haastige klerk, die met een bundel perkamenten in de hand een kantoordeur uitkomt. Het meisje suizebolt, maar de man let er niet op. Hij holt de kade over om de scheepspapieren te brengen aan boord van een karveel, die de kabels al heeft losgegooid.

„Als we eerst maar van de kade af zijn,” troost tante haar verbouwereerde nichtje, „dan zijn we uit de ergste drukte weg.” Inderdaad, om de hoek is de drukte op straat niet meer zo overstelpend. Hier loopt Anna geen gevaar onder een rollend vat te raken of een baal meel op haar hoofd te krijgen. Maar de rust is er toch zeer betrekkelijk. Hier zijn de werven en de lijnbanen. Driftig slaan de mokers op de nagels; dof kloppen de breeuwhamers op het vlas. Trekzagen gaan grommend door hard hout. De raderen van de touwbaan snorren. Kort aangebonden bazen jagen hun gezellen aan tot spoed. Het is in het scheepsbouwkwartier een leven als een oordeel.

En is er in Amsterdam wel ergens rust te vinden? Wanneer ze de werven voorbij zijn, komen ze in de straat, waar de zeelui, als ze binnen zijn, zich plegen te vermaken. Taveerne naast taveerne. De luiken zijn opgeslagen en bij de open ramen zitten de maats achter een bierkroes of een wijnglas. Hun praat is luid en hun lach is gul. Hun geuzenliedjes daveren. Een jonge zeeman zoent de maagd, die hem zijn glas vult, dat het klapt.

Ginds is de beurs. Daar gaan de kooplui in en uit. Men ziet ze voor de ramen en op de hoge stoep, in zwarte mantels, met breedgerande hoeden op. Zij vormen de ruggegraat der Amsterdamse burgerij; zij zijn de koningen van Holland. En de beurs is hun paleis. Hun gezichten lijken scherp door het Spaanse puntbaardje, maar van een spitse Spanjaard hebben zij desondanks toch niets. Daar zijn hun haren te blond, hun wangen te blozend en hun buiken te dik voor.

„Oom Hasselaer is daar ook,” vertelt tante Bertha aan haar nicht.

Alles kookt en krioelt in Amsterdam. Het is een stad vol handel en bedrijf, vol nering en hantering, een stad, waarop de spreuk van Aldegonde past: Repos ailleurs. De rust is elders.

En toch vindt Anna rust in Amsterdam. Voorbij de beurs om de hoek is de gracht. Hoog en deftig staan de huizen naast elkaar. Koel en stil is het onder de iepen, wier kruinen in het water spiegelen. Hier rust de stad van het jachtend leven. Hier zamelen de kooplui nieuwe krachten na het zenuwslappend werken op de beurs, in het kantoor en bij de schepen. Het geraas der werven en fabrieken dringt hier niet door.

In een der hoge huizen leidt joffer Hasselaer haar nichtje binnen: „Kijk, Anna, dit is onze woning, die ook jouw woning wordt.” Ze gaat haar voor de stoep op, ze opent de deur en leidt haar door het voorhuis naar de kamer.

HOOFDSTUK II

Half wakend, half dromend ziet Anna om zich heen. Waar zijn de gordijntjes, die altijd voor haar bedstee hingen? Waar is moeder, die altijd in de kamer was, wanneer zij wakker werd, bezig met broodsnijden of het vuur oprakelend onder de waterketel? Hoort ze vaders droge kuch niet in de bedstee naast de hare? En wat heeft ze een vreemd gevoel, alsof ze op een schommel zit! Ah, dit is de deining van het schip. Gisteravond, toen ze wakker lag in het vreemde bed, overviel het deinende gevoel haar en het is nog niet weg. Ze blijft soezen in de smalle bedstee.

Schelle kinderstemmen. O ja, ze is in Amsterdam, bij oom en tante Hasselaer. Dat zijn de kinderen. Ze moet opstaan en aan het werk.

Onder het kleden blijft ze staan voor het smalle zolderraam. Uit de hoogte ziet ze neer op de jonge iepen aan de gracht en op een blokkendoos vol spitse, rode daken. Hoe groot is Amsterdam en hoe hoog is haar kamertje, waarheen ze gisteravond langs vier trappen opgeklommen is?

Het werk roept. Ze moet de kleintjes kleden, heeft tante Hasselaer gezegd.

In de grote keuken wast ze de kinderen met water, zoals ze thuis zich zelf ook steeds gewassen heeft, maar Koosje klaagt, dat de handdoek hard en stroef is en dat het water helemaal niet schuimt. En dan ziet Anna hoe Dirk, de oudste jongen, een wolk van schuim op zijn bol gewreven heeft, hoe Evert stevig toetast bij de zeepot en hoe Brechtje, de maerte, een flinke kluit tot schuim klopt in de teil, waarin ze de vaat moet wassen. Gaat dat hier zo? vraagt Anna zich af, verspilt men hier zo ergelijk die kostelijke zeep?

„Geef me die kom met stijf sel eens aan,” zei joffer Hasselaer, terwijl ze een stapel witgoed voor zich op de tafel had.

Anna zocht en zocht.

„Daar!” wees haar tante ongeduldig.

„Dit?” vroeg Anna in opperste verbazing. Ze nam de schaal ter hand, maar reikte haar niet dadelijk over. „Maar is dit dan niet de toespis voor vanmiddag?”

Het was goed dat op dat ogenblik Brechts gezicht verscholen ging in een wolk van wasem, die uit haar tobbe opsteeg, want haar mond trok breed van een laatdunkend lachje. Zo'n groen boerinnetje als hier in huis gekomen was!

Maar Anna kon niet begrijpen hoe stijf sel zo glad en blank kon zijn. En ze vond het antwoord pas toen ze hoorde dat in Amsterdam de stijf sel uit bloem van tarwe werd bereid in plaats van uit zemelen.

Ze durfde het linnengoed ternauwernood in de stijf sel dompelen, zoals ze de zeep haast niet tot schuim had durven kloppen.

Ze viel die dag van de ene verbazing in de andere. 's Middags stond er bij het noenmaal rode wijn op tafel in plaats van donker bier, door vader zelf gebrouwen, zoals thuis. En ze vroeg waar die grote, ronde appels met hun dikke oranje schillen toch vandaan kwamen, zo vroeg in het jaar.

„Uit Spanje,” hoorde ze.

Uit Spanje! Even keek ze argwanend naar het fruit. Kon er uit Spanje iets goeds komen?

Na de eerste hap was alle twijfel weg.

Anna schreef naar huis over de Amsterdamse rijkdom, bewonderend en opgetogen, maar de brief viel ginder niet in goede aarde. Is het dus? Is het zo? antwoordde haar vader. Is daar zoveel verkwisting? Wordt de bloem van tarwe, die kostelijke spijs, verdaan, opdat de ijdelheid der vrouwen en van de mans zich kan botvieren? Moge God Holland behoeden voor verdere weelde, opdat het niet valle in de zonden van Jerobeam, die zo spoedig volgden op de weelde van het vrederijk van Salomo. Hasselaer glimlachte om de boetprediking van zijn zwager, toen Anna deze voorlas. Dat beetje tarwe, dat voor stijfjel werd gebruikt! Uit Oostland kwam veel meer tarwe in Amsterdam dan alle Nederlanders van de zeventien gewesten zouden kunnen eten. En dat er wijn gedronken werd in plaats van bier, dat sinaasappelen gegeten werden in de maanden, wanneer geen inlands fruit te krijgen was, dat rozijnen en krenten in brood gebakken werden, het was eenvoudig een gevolg van de Amsterdamse scheepvaart. Wanneer er zoveel uit den vreemde werd aangevoerd, waarom zou de koopman daarvan dan niet eten, evengoed als de boer van de opbrengst van zijn land?

Anna wende snel aan het goede Amsterdamse leven. Het was prettig je te wassen in ruim zeep, zodat het wolkte om je wangen. Het gaf voldoening kornetten en plookragen te kunnen strijken, nadat ze zo helder wit gewassen waren en zo glad gesteven.

De drukte van de stad verwarde haar niet meer zoals de eerste dag. Ze mocht graag op de markt verkeren, te midden van het geroezemoes van kooplui en boeren en van het gekakel van kippen en vrouwen. De eerste maal dat tante haar de deur uit-

stuurde om groenten, vis en vlees te halen, gaf zij haar stuivers en schellingen mee. Zoveel? had ze gevraagd. Ze meende dat met dit geld wel voor het hele Amsterdamse weeshuis kon worden ingeslagen, want het waren munten, die aan de overkant der Zuiderzee alleen gebruikt werden om landhuur te betalen. Voor een duit en een oortje kocht men ginder al wat men nodig had voor een middagmaal, indien men althans geld gebruikte. Misschien lag het daaraan dat een stuiver grootgeld was voor Anna en een schelling haast een kapitaal, dat ze op de markt stevig wist af te dingen en de beste waar wist te bekomen voor het minste geld.

Ze dwaalde, op haar dagelijkse wandelingen met de kinderen, ook wel graag eens in de richting van de havens. Het lawaai van de werven leerde ze waarderen als het krachtig werklied van de stad. In het gejaag op de kaden vond ze nu gemakkelijk haar weg. Wanneer een bootsgezel, die wat lang in de taveerne had verwijd om zich daar schadeloos te stellen voor een reis met veel ontbering, haar soms wat al te dicht benaderen wou, wist ze hem met een scherpe tong en zo nodig met een vinnige oorveeg best van het lijf te houden.

Maar niet enkel om de schepen en het water, om wapperende wimpels en zeilen, bollend onder een blauwe lucht met witte wolken, breidde ze haar wandeling uit tot het IJ. In de veelheid van indrukken, die ze had ondergaan sinds ze in Amsterdam kwam en waarbij de ene de andere wel ras verdringen moest, was één scherp en helder gebleven, hoeveel ook vergleden en vergeten was: de jonge zeeman met de brede schouders en de blauwe ogen, die naast haar had gezeten op een tros op het Kamper beurtschip. Ze hoorde nog zijn heldere stem; ze zag nog zijn twinkelende ogen. In haar handen tintelde nog na zijn warme handdruk bij het afscheid en in haar oren klonk nog als muziek zijn: „Tot weerziens, Anna!“ Maar ze had hem nimmer weergezien. Het is dwaasheid dat ik hier loop, hield ze zich telkens voor, wanneer ze langs de kaden ging. Hij is hier niet. Hij zwerft op verre zeeën. Hoe zal ik hem ontmoeten tussen de duizenden bootsgezellen, die hier komen en gaan? Hoe zal ik hem vinden op een van de honderden schepen, die hier binnen-

vallen? En als ik hem zien zou, wat dan? Hij kent mij niet meer. Hij herinnert zich niet eens meer onze tocht. Wat is er tusschen ons geweest? Niets. Hij was vriendelijk en hulpvaardig voor mij, zoals hij voor iedereen vriendelijk en hulpvaardig zal zijn. Stel dat hij mij herkende, dan zal hij me groeten, zoals hij me toen heeft gegroet, en gaan.

Het was dwaasheid dat ze zocht. En toch deed ze het. Toch gingen haar voeten telkens weer onwillekeurig in de richting van de haven. Toch zocht haar oog gedurig weer de schepen af. Toch stond, als zij 's avonds naar haar bed ging op het zolderkamertje van het huis der Hasselaers, de jonge zeeman voor haar oog.

HOOFDSTUK III

Sinjeur en joffer Van Oss hebben hun vrienden genood op een feestmaal in hun nieuwe huis. De Hasselaers behoren tot de vriendenkring en ook Anna is gevraagd.

Joffer Hasselaer was ingenomen met die nodiging voor haar nichtje. Ze had met Anna nog iets anders voor dan dat ze hulp in haar huishouding zou zijn. Dat knappe nichtje, met haar frisse wangen, haar helderblauwe ogen en haar kastanjebruine haar, bevallig en flink, was wat beters waard dan ze in Vollenhove of waar ook aan de overkant der Zuiderzee zou kunnen krijgen. Wanneer zij haar inleidde in de kringen van de Amsterdamse kooplui, zou er wel een jonkman opdagen. De invitatie voor Anna tot het avondje bij Van Oss, de Antwerpenaar, die Amsterdammer was geworden, paste in de plannen van joffer Hasselaer.

Anna zelf heeft zich gestreeld gevoeld.

Ze zou de dames van de grote kooplui ontmoeten in het nieuwe huis, dat sinjeur Van Oss pas betrokken heeft. Het is een huis, zoals er te Amsterdam nog nauwelijks een staat, breed en hoog, met schoon smeedwerk aan de muurankers en beeldhouwwerk in zandsteen op de gevel, een huis, veel statiger dan dat der Hasselaers. Anna heeft eens de hoge stoep beklommen, ze heeft

de klopper laten vallen op de zware eiken deur en een blik geworpen in de brede gang, koel en licht. Maar verder is ze niet doorgedrongen in de woning van de rijke zuiderling. Nu zal ze er binnengaan. „Je zult daar zien,” heeft joffer Hasselaer haar nicht voorspeld, „dat wat jij bij ons weelde noemt de grootste eenvoud is.”

Dat ondervindt Anna inderdaad. De zware deur wordt voor de gasten geopend door een huisknecht in livrei. De gangvloer en de wanden zijn van marmer en in koperen lantaarns branden kaarsen, ofschoon het pas begint te schemeren. En in de zaal, waar sinjeur en joffer Van Oss hun gasten ontvangen, is het licht als op de middag, zoveel kaarsen branden daar op zilveren luchters en aan een grote, kristallen kroon, die in het midden van de kamer aan de zoldering hangt. Een zacht bevend, gouden licht weerkaatst violet, groen, rood en blauw in het kristal; het schijnt op de tafel, gedekt met het fijnste Vlaamse linnen, flonkert in het kostbaar glas- en zilverwerk en in het tere porselein van het servies.

Anna meende dat ze geleerd had zich over niets meer te verwonderen, maar nu ze dit ziet, worden haar ogen groot. En zelfs joffer Hasselaer wordt stil bij deze weelde. Dit is iets ongekends in het Amsterdam van 1587.

Van Oss ontvangt zijn gasten. Daar zijn: Gerrit Bicker, bierbrouwer en kapitein der schutterij; Jan Poppen, een Duitser van geboorte, rijk geworden in de Amsterdamse handel; Reinier Pauw, Jan Jansz Kaerel en Hendrick Arentsz Hudde, allen kooplieden in koren of hout en tevens reders. Ze zijn gekomen in de donkere gewaden met de smetteloos witte, fijn gestreken plooi kraag, die de leden van de deftige koopmansstand in het noorden altijd dragen, en ze steken daarin af bij de zwierige Van Oss, die naar de gewoonte der sinjorenstad een kleurig bus draagt van fluweel met sierlijk zilveren belegsel en een modieuze kraag, waarboven zijn gladgeschoren gelaat scherp en energiek uitkomt.

Zijn vrouw is gekleed in een keurs van roze en paars met goud doorstikt; haar staatsievlieger is van blauw fluweel met rood satijnen voering. Boven de lage halsuitsnijding flonkert een

halssieraad van paarlen; haar kraag, van achteren hoog opgebogen, is van de fijnste Valencienneskant; haar wijde rok geeft statigheid aan haar figuur. Met de flonkerende edelsteen in het hoge kapsel vormt zij een sterk contrast met de Amsterdamse vrouwen, meest in donkere kleding, met hooggesloten keurzen en een zedig mutsje op het hoofd.

Het is de tegenstelling tussen zuidelijke zwier en noordelijke eenvoud, het contrast tussen de burger van een stad, die eeuwen weelde en voorspoed heeft genoten, en de mannen en vrouwen van een andere stad, die tot dusver altijd moeite en zorg gehad heeft, doch thans haar grote kansen grijpt.

In de laatste twintig jaar hebben Amsterdamse kooplui echter geleerd zich te bewegen in de grote wereld. Elk jaar doen hun schepen nieuwe havens aan en telkens komen zij met andere volken in relatie. En deze Vlaming is geen vreemdeling voor hen. Hij is een gereformeerde, zoals zij; hij is een strijder voor de zaak der vrijheid tegen Spanje, zoals zij allen zijn. Hij is ook als koopman hunner een, een man van groten bedrijve, die zich te Antwerpen met de glasblazerij heeft gegeneerd en zich thans te Amsterdam op de rederij gaat werpen met een energie en durf, die de Amsterdammers met respect vervullen.

Van Oss vertelt, omdat zijn gasten daarvan gaarne willen horen, over de zware dagen van het beleg van Antwerpen, waarbij hij kapitein was van de schutterij. Hij vertelt van de leiding — of het gebrek aan leiding — die Marnix van Sint Aldegonde als gouverneur der stad aan de verdediging gegeven heeft; hij is een groot geleerde en dichter, maar géén soldaat . . . Maar aldra gaat het gesprek over op de nering. Deze kooplui doen aan politiek, maar in de trafijk zijn zij veel beter thuis.

„A propos,” vraagt Van Oss aan Hasselaer, „heb je de rekening al opgemaakt van dat reisje naar de Witte Zee?”

„Dertig ten honderd,” antwoordt Hasselaer vlot.

De Antwerpenaar grinnikt tevreden; de anderen kijken verrast. Een winst van dertig ten honderd op het kapitaal, gestoken in één reis, dat is ongehoord, zelfs in de goede tijd van tegenwoordig.

„Zie je wel wat ik je gezegd heb,” triomfeert Van Oss, „we

moeten het verderop zoeken. Hoe verder weg, hoe meer winst. We moeten ook op de Middellandse Zee gaan varen. Daar is nog veel meer te verdienen."

„Naar de Middellandse Zee? Dat wordt gevaarlijk," maakt de bedachtzame Hudde bezwaar.

„Gevaarlijk?" vraagt Van Oss. „Voor jullie zeevolk? Jullie schippers varen naar de duivel in de hel als jullie het hun opdraagt. Het zal daar achter de Straat van Gibraltar heus niet erger spoken dan boven de Noordkaap."

Gevaren van storm en stroom duchten de reders niet. Hun bodems zijn zeewaardig en hun schippers zeelui eerste klas. Neen, achter de Straat van Gibraltar zit het gevaar niet. Maar in die Straat. Daar zijn de Spanjaarden.

„Maken jullie je nu voor de Spanjolen bang?" Er is een lichte spot in de stem van Van Oss. De Amsterdammers vinden dat Antwerpen te spoedig aan Parma overgegeven is. Zij lezen de sinjoren soms de les over gebrek aan moed. En nu aarzelen zij! „Als het moest," zegt Reinier Pauw, „als we daar moesten zijn, dan stuurden we onze schepen, en onze schippers zouden varen. Maar het hoeft immers niet. We kunnen de Levantse waren ook krijgen te Lissabon en Cadix. Waarom zullen wij dan ons goede geld wagen aan een roekeloze onderneming? Loopt het mis, dan kunnen wij naar onze duiten fluiten."

„En als het goed gaat . . . dertig ten honderd op een reisje naar de Witte Zee! En de Middellandse Zee geeft meer!" brengt Van Oss hem in bekoring.

Het avontuur lokt aan. Maar het risico schrikt af.

„Je durft niet, vrienden," tart Van Oss de Amsterdammers. „Je durft je kapitaal niet inzetten voor een riskante onderneming. Doorgaans hebben jullie wat op Antwerpen te vitten. Nu zul je zien dat zuiderlingen durven. Als jullie niet meedoet, reed ik alleen een schip."

Zo spreken de heren over oorlog, scheepvaart en handel. De dames horen joffer Van Oss uit over de gebruiken en genoegens van de weelderige Scheldestad, en daarna belandt het discours bij de linnen en wollen stoffen uit de Haarlemse en Leidse weverijen, die allengs beter worden, maar nog niet kunnen halen bij hetgeen te Brugge en Valenciennes wordt vervaardigd.

En intussen zoeken de jongelui elkander op. Er zijn meer meisjes van Anna Eltinks leeftijd, er zijn ook jonge mannen, en onder hen bevindt zich Arent Grotenhuys, een jonkman van ruim twintig, wiens vader grote zaken doet in koren en haring. Onder de maaltijd heeft hij schuin tegenover Anna gezeten. Een fris ding vond hij haar in haar eenvoudig kleed van wit en zwart met een rode schorteldoek. Hij moest telkens kijken naar het springerige haar, dat uit het simpele mutsje wipte, naar haar donkere wimpers en 'r frisse kersemondje, naar de kuiltjes in haar wangen, die zich verdiepten als ze lachte. Hij was jaloers op de jonge officier aan Anna's linkerhand, die met haar praatte en tegen haar lachte, die haar wijnglas voor haar vulde en haar handig hielp bij het aansnijden van een kalkoen. Na tafel evenwel, toen de gasten zich bewogen door de ruime kamers, sprak Grotenhuys haar aan op een ogenblik, dat ze alleen bij een venster stond. Ze bloosde bij zijn complimenten en sloeg haar ogen zedig neer. Hun gesprek werd gestoord, toen andere jongelui zich bij hen voegden. Nu praatte Anna weer met de officier. Tegen hem lachte ze ook, merkte Grotenhuys met ergernis. Wat deed zo'n officier op een partij van kooplui? Hij droeg nu wel zijn nieuwe uniform, een buis van rood en geel, dat uitliep in een ganzeborst, mouwen met wijde spleten, en paarse kousen; hij was de grootste praalhans in de hele kring, — maar met dat al was hij toch slechts soldaat. Het kwam door Van Oss dat er officieren genodigd waren. In Antwerpen keek men altijd tegen het leger op. In Amsterdam niet. Daar stonden de kooplui nummer een, de zeelui volgden op een afstand, soldaten kwamen in de laatste plaats.

Naderhand kreeg Arent toch weer gelegenheid om Anna aan te klampen. Joffer Hasselaer zag het tweetal samen in een wijdenis bij een der ramen, half verscholen achter draperieën. Ze merkte dat Anna's wangen hoogrood waren en haar ogen straalden en dat ze beiden lachten. Toen lachte Bertha Hasselaer ook. Dat ging goed op deze eerste avond; het ging uitstekend zelfs. Arent Grotenhuys maakte Anna het hof. Een betere partij was voor haar nichtje kwalijk denkbaar.

Na het einde der partij gingen de Hasselaers achter de lantaarns van de wakers aan naar huis. De mannen lichtten sinjeur en de

joffers telkens bij als er een kuil in de straat was, en zij waarschuwdens steeds voor grote plassen. En behalve op de weg lieten de wakers ook op de mensen, die als schimmen opdoken uit het duister en daarin spoorloos weer verdwenen. Waren daar geen schavuiten bij, die een eerzaam koopman en zijn familie wilden overvallen?

Joffer Hasselaer liep naast haar nichtje. „Hoe is het je bevallen?” vroeg ze fluisterend.

„Heel goed,” antwoordde Anna luider. „Het maal was heerlijk, en het huis prachtig. Die kroon, dat porselein en dat kristal! En wat een zilver! Joffer Van Oss zag eruit als een prinses.”

„En de jonkmans?”

„Ik heb naast een charmante officier gezeten.”

„Je praatte daareven met Arent Grotenhuys? Hoe vond je hem?” Daar zei Anna niet veel op.

„Heeft hij gevraagd of hij je nog eens weer ontmoeten mocht?”

„Ja,” bekende Anna.

„Je bent een geluksvogel,” fluisterde joffer Hasselaer. „Hij is rijk.”

Anna zweeg. Ze had het wel vermoed, Arent Grotenhuys was een begeerlijke partij. Ze had best gemerkt dat andere meisjes najverig naar haar keken, toen hij haar telkens zocht. Haar jonge-meisjeshart was licht en blij geworden. Maar nu de nachtwind haar gloeiende wangen verkoelde, dacht ze aan een ander, die ze tijdens het feest door de opwinding vergeten was: een stoere, jonge zeeman met heldere ogen en een warme stem, die eens gezegd had: „Tot weerziens, Anna.”

„Joffer, pas op!” waarschuwde de man met de lantaarn.

Anna was bijna in een diepe kuil gestapt. Met een haastig sprongetje kwam ze er droog over.

HOOFDSTUK IV

De maanden verstrijken snel in Amsterdam. Sinds Anna mee opgenomen is in het gezelschapsleven van de hogere standen nog sneller dan daarvoor. Bont en druk, vrolijk en zwierig is dit

leven. Zij zou niet weer terug willen naar het stille Vollenhove. Ze is ook uitgegroeid boven de dromen van haar eerste weken in Amsterdam. Ze zoekt al lang niet meer naar een jonge zeeman, die ze eenmaal heeft ontmoet. Ze heeft een betere partij gedaan. Niet een zwalker op de wijde wateren zal haar man worden, maar een reder, die zijn schippers uitzendt. Steven van der Hagen is weg uit haar bewustzijn. Slechts een enkele maal ziet zij hem nog in haar droom. Maar deze dromen wil zij altijd snel vergeten.

Kort na de avond bij Van Oss heeft Grotenhuys haar opgewacht op een der grachten op een afgesproken uur en ze zijn samen opgewandeld. Anna voelde zich toen trots en opgewonden. Hij droeg een wambuis van lichtblauw laken met donker afgezet, een korte gestreepte schoudermantel en een fluwelen baret. Hij was een groot heer, die door het gemene volk eerbiedig werd gegroet. Bij het passeren van het huis van Pauw heeft Anna even omgekeken. Lena en Trui, de beide dochters, stonden voor het venster om hen na te zien. Ze waren de Haarlemmerpoort uitgegaan en op een landweggetje gekomen. Anna's hart had hoog geklopt. Nu zal het komen, verwachtte ze, het grote geluk. Maar er was niets gekomen. Haar hart was koud geworden op dat weggetje. Arent had het niet gemerkt. Al spoedig waren ze weer de poort binnengegaan. Arent had zich niet verklaard, hij had haar nauwelijks gekust. En hun gesprek? Anna moest het vergelijken met dat met de jonge zeeman op het beurtschip. Toen stond haar hart wijd open, en nu . . . Stil, die zeeman was weg. En tussen haar en Arent Grotenhuys zou het wel anders worden. Doch het werd niet anders. Hun omgang was gebleven als die eerste avond: kalm. Zij kwamen samen bij Grotenhuys thuis; zè verschenen op avondjes; soms gingen ze samen naar de kerk. Arent was altijd zeer voorkomend jegens haar. En zij was trots, omdat een koopman haar gekozen had. Straks zullen ze elkander trouwbeloften schenken.

Op een middag wandelt Anna langs het IJ. Niet meer omdat ze er een zeeman zoekt, doch enkel wijl er een frisse wind waait, de zon er vrolijk schijnt, het water groen en schuimend is, en er leven en vertier is. Ze kijkt naar het takelen van zware en grote vaten uit de ruimen, naar het gooien met de ronde, gele kaas-

jes, die via vele handen uit een lage smak in het diepe ruim van een karveel belanden. Ze ziet naar de bootsgezellen, die de masten schrapen en de dekken teren, en ze staat lang op een open hoek, die vrij uitzicht biedt over het brede water, waar de schepen zeilen.

Plotseling grijpt Anna naar haar hart. Die stuurman op dat vertrekkend schip!

Hij staat op het voorkasteel en deelt bevelen uit. Ze hoort z'n stem over het water klinken. Daaraan herkent ze hem met stelligheid . . .

De zeilen gaan omhoog; ze bollen en het schip krijgt vaart. Het glijdt voorbij de Schreierstoren. De stuurman loopt van stuur naar bakboord. Hij commandeert de mannen aan het ankerspil, aan de kaapstander en in de raas, en hij let scherp op de schipper, die hem weer bevelen geeft. Voor de wal heeft hij geen oog.

Voor Anna valt een vol jaar uit haar leven weg. Zij is weer terug op het Kamper beurtschip en naast haar zit een zeeman. Zij hoort z'n volle, heldere stem. Haar hart klopt hoog; het is of er vuur door haar aderen jaagt.

Thans staat de stuurman bij de reling. Hij kijkt naar de wal. Zijn brede hand gaat omhoog.

Is dit voor haar? Anna's hart springt op. Ze wuift en wuift. Haar arm zwaait hoog boven haar hoofd.

Maar dan staat ze beschaamd. Ze heeft staan zwaaien naar een vreemde man. Wat moet hij van haar denken?

Anna ziet op zij. Er staan verscheidene vrouwen bij de Schreierstoren. Ze wuiven allen naar het schip, net als zij. Maar die vrouwen groeten haar mannen, haar zonen of haar vrijers. En zij? . . .

„Welk schip is dat?” vraagt Anna.

De vrouw, die naast haar staat, kijkt haar verwonderd aan.

Welk schip dat is? Moet dit meisje dat vragen? Dit meisje, dat toch ook een man aan boord gegroet heeft?

„Het is de Haarlem,” zegt de vrouw, „en hij gaat naar Lissabon.”

Ze spreekt uit de hoogte.

Anna kleurt tot in haar hals. Ze weet wat de vrouw denkt.

Lichtekooien hebben vrienden, van wie ze niet weten vanwaar ze komen, noch waar ze heengaan. Ze ijlt weg, haastig, alsof de duivel op haar hielen zat. Maar eer ze de kade af is, dwingt haar een vreemde macht om toch weer om te zien. Ver weg, tussen de wemeling van masten, ziet ze de blanke zeilen van de Haarlem. Daar vaart Steven.

Ze heeft hem weergevonden . . .

Ach, ze heeft staan zwaaien als een deerne tegen een vreemde man. Ze heeft zich aangesteld als een zottin, die een jongen achternaloopt. Ze heeft ontrouw gepleegd jegens Arent Grotenhuys, die vanavond weer in het huis van Hasselaer verschijnen zal.

Die middag verwondert joffer Hasselaer zich dat haar nicht zo stil en afgetrokken is en ook dat ze zo bleek ziet.

„Ben je niet wel?” vraagt zij.

Maar Anna antwoordt dat ze heel gezond is.

„Kwelt je iets?” vraagt tante Bertha een poos later, als Anna weer zo starend op haar stoel zit en er een pijnlijke trek te zien is om haar smalle mond.

Anna springt lachend op. „Welnee, wat zou me kwellen? Ik eet goed en ik slaap lekker. Ik ben zo gezond als een vis.”

Die vrolijkheid lijkt joffer Hasselaer echter wat opgeschroefd en de lach wat schril.

In de insteek van het grachtenhuis zitten zij met z'n vieren: de beide Hasselaers, Arent Grotenhuys en Anna. De avond verloopt gelijk de meeste, die Grotenhuys bij de Hasselaers passeert. De mannen praten eerst over zaken en spelen dan een partijtje schaak. Arent is een meester in het schaakspel en Hasselaer wil gaarne van hem leren. Onder het spelen weet Arent Anna in het gesprek te trekken, hoffelijk correct. Hij is vriendelijk jegens mij, moet Anna erkennen. Maar waar is de warmte? Waar is de gloed? Moet het zó zijn tussen man en vrouw, zo vormelijk, zo koel? Ze heeft die vragen onderdrukt. In Amsterdamse koopmanskringen pleegt men het hart niet veel aan het woord te laten. Deze avond evenwel kan ze haar hart geen baas. Ze kan niet luisteren naar het gesprek en er nog

minder aan meedoen. Ze ziet maar steeds een schip op het IJ en hoort een jonge stuurman commanderen. Ze laat Arent en oom Pieter praten en zet zich aan het spinnewiel.

„Wat zeg jij ervan, Anna?” vraagt Grotenhuys.

Anna schrikt op. Ze was bezig met het ordenen van het vlas op het spinnewiel. „Waarvan?” vraagt ze.

„Heb je dat niet eens gehoord?” verwondert Arent zich. „Wat scheelt je vanavond?”

„Mij? Niets, gezond als een vis. Alleen druk aan m'n werk.”

Maar ze kleurt tevens en joffer Hasselaer ziet haar argwanend aan.

„Of je meegaat, volgende week woensdagmiddag spelevaren op de Amstel.”

„O, graag,” stemt ze toe. De aanvaarding van het voorstel is zo gretig als het kan. Maar wanneer de anderen het uitstapje verder bepraten, wordt zij weer verstrooid. Ze kijkt maar voor zich en buigt zich over haar spinnewiel.

„Heb je het zo druk?” vraagt Grotenhuys.

„Ze heeft het helemaal niet druk,” komt joffer Hasselaer spits tussenbeide. „Ze doet de hele dag al zo wonderlijk. Ik weet niet wat haar scheelt.”

Grotenhuys ziet haar onderzoekend aan. Hij heeft vanavond ook wat vreemds aan haar gemerkt.

Maar thans schuift Anna haar spinnewiel kordaat op zij en gaat naast Arent zitten. „Mij scheelt heus niets. Ik wou alleen dat werk graag af hebben.” Ze praat druk en vrolijk. Ze heeft het wilde kloppen van haar hart onderdrukt en zich zelf ontstreden dat ze vanmiddag veel onstuimiger naar Steven werd getrokken dan ooit naar Arent. Wat is die Steven voor haar en wat is zij voor hem? Als twee schepen in de nacht zijn ze elkaar voorbijgeleden.

Joffer Hasselaer gaat naar boven, omdat een van de kinderen riep, en de mannen praten over zaken. Het onderwerp boeit Anna niet. Haar oog valt op de gebroken draad aan het spinnewiel en ze gaat erheen. Straks kon ze die niet heel krijgen; nu lukt het zo maar. Spelend laat ze het wiel weer draaien.

„Dus jullie durven het wagen op Lissabon te varen, ondanks het plakkaat?” vraagt Hasselaer achter haar rug.

„Vader maakte zich ongerust, maar ik heb het doorgezet,” geeft Grotenhuys ten antwoord.

Anna hoort de woorden nauwelijks; de zin gaat haar voorbij. Haar wiel draait lustig.

„Welk schip hebben jullie aan die reis gewaagd?” vraagt Hasselaer verder.

„De Haarlem.”

Het spinnewiel stopt. Anna zit recht, roerloos. De Haarlem! Ze spitst de oren.

„Je loopt nogal risico,” meent Hasselaer.

„Zonder risico geen winst,” antwoordt Grotenhuys luchtig.

„Maar het valt wat mee. Ze zullen ons zo gauw niet aanpakken. De Portugezen zijn veel te blij als ze hun waren uit Indië kunnen ruilen tegen hout en koren.”

„Natuurlijk,” geeft Hasselaer toe. „Philips snijdt in zijn eigen vlees met die plakaten. Maar met-dat-al, evengoed als hij de dwaasheid begaat het plakkaat uit te geven, kan hij er de hand aan laten houden ook. En dan gaat je schip aan de ketting en je volk naar de galeien . . . Zei je wat, Anna?”

Anna buigt zich diep over het spinnewiel. Er is alweer een draad gebroken.

„Nee, oom, nee.”

Maar haar stem is schrill en ze kijkt niet om. Haar voet trapt zenuwachtig op het pedaal! Haar handen vliegen langs het vlas. Het is of dit harde werken de pijn, die plotseling in haar hart gekomen is, moet doen bedaren. Haar hoofd bonst; het garen schemert voor haar ogen. Steven is op de Haarlem . . . Ze heeft gehoord van het lot van roeiers op de Spaanse galeien. Met ketenen zijn ze aan hun bank geklonken; een zweep striemt hun naakte ruggen; ze worden door ongedierte opgegeten . . .

„Je schip aan de ketting en het volk naar de galeien,” herhaalt Hasselaer. „Ik zoek maar liever andere havens zolang dit plakkaat van kracht is.”

„Het schip is oud,” antwoordt Grotenhuys, „dat kun je in de waagschaal zetten voor de winst, die we verwachten mogen. En het volk . . . och, er is zeevolk genoeg te werven . . .”

Met een schok staat het spinnewiel stil. Anna springt op.

„Wat is er, kind?” vraagt Hasselaer verbaasd.

Ze luistert niet en ijlt de kamer uit.

„Anna!” roept Grotenhuys ontsteld. Hij wil haar vasthouden, grijpt haar mouw. Maar zij rukt zich los en vliegt de trappen op. In haar smalle bedstee snikt ze.

„Ik heb hoofdpijn,” zegt ze tegen joffer Hasselaer, wanneer die na een poosje bij haar komt om te vragen wat haar scheelt, en dat is waar, want het hamert in haar hoofd alsof het bersten zal. Joffer Hasselaer vraagt verder; ze kan niet geloven dat die hoofdpijn vanzelf is gekomen, doch Anna laat niets los. Snik-kend draait ze haar hoofd naar de wand.

„Ik weet niet wat er aan de hand is,” moet joffer Hasselaer antwoorden op een vraag van de ontstelde Grotenhuys. „Vanmorgen was nog alles goed. Sinds ze vanmiddag van boodschappen doen thuiskwam, was het mis. En nu is ze helemaal overstuur. Het spijt me erg om jou.”

Op haar zolderkamertje staat Anna voor het venster. Ze heeft het raam opengestoten, omdat ze het benauwd had. Ze steekt haar hoofd naar buiten en staart in het donker van de nacht. Ze blijft staren over de zwarte daken, totdat ze rilt in haar dunne nachthemd. Wanneer ze weer onder de dekens is gekropen, zijn haar voeten koud als klompen ijs, terwijl haar wangen gloeien.

„Moeder,” snikt ze handenwringend, „moeder!”

Na lange, slapeloze uren sluimert ze. Een galei. Er zitten slaven op de roeibanken, geklonken aan ketenen en voortgedreven door de zweep. Op één slaaf heeft de drijver het vooral gemunt. Bloedige striemen staan in zijn witte vlees. De slaaf is blond en groot; de slavendrijver heeft een ijl en vlossig puntbaardje. De gemartelde slaaf schreeuwt tot haar om hulp. Doch zij helpt niet. Ze wendt zich van de martelaar af en gaat naar de drijver toe om zich door hem te laten kussen. Weg, slaaf! Wat heb ik met jou te maken! Ze grijpt de zweep van de drijver en striemt de slaaf driemaal achtereen. Dan zijn de blauwe ogen bloedende gaten.

Met een kreet ontwaakt Anna uit haar wilde droom.

In het blanke licht van de vroege morgen is de wereld anders

dan bij het bevend schijnsel van een kaars of in het nachtelijk donker.

Anna staat in de keuken brood te snijden. De kinderen krielen om haar heen. Driekus grist een kapje onder haar handen weg. Geertje bedelt om een stukje krentenbrood vooraf. Dirk en Evert vliegen elkander in de haren. Bij de pomp zingt Brecht haar hoogste lied. In zo'n omgeving vervaagt een droom. Hier zegt men: dromen zijn bedrog. Er is een schip uitgevaren, zoals er dagelijks dozijnen gaan. Dit schip vaart naar Lissabon. Zou het daar gevaarlijker zijn dan tussen de Hoofden, waar de Duinkerkers loeren, of in het hoge noorden, waar stormen loeien? Zeelui verkeren altijd in gevaar. Wat voor reden heeft zij dan om over één zeeman, die ze twee keer van haar leven heeft gezien, te tobben en zo vreemd te dromen? Ze heeft zich gisteravond dwaas aangesteld en vannacht spoken gezien.

Na het ontbijt is Anna samen met joffer Hasselaer in de linnenkamer bezig.

„Waarom deed je toch zo vreemd?” vraagt haar tante.

„'k Had hoofdpijn,” zegt ze evenals de vorige avond, en daarna sluiten haar lippen zich vast.

Joffer Hasselaer begrijpt dat haar nichtje niet wil praten. Zwijgend werken ze verder. Ze vouwen het heldere linnen en pletten het onder de pers. Joffer Hasselaer houdt zich alsof ze het onderwerp vergeten is. Doch ze let op Anna. Die staat soms peinzend voor zich uit te staren, maar werkt jachtig voort, zodra ze merkt dat haar tante naar haar kijkt.

„Moet jij Arent niet?” vraagt Bertha opeens.

Anna schrikt van die scherpe vraag. Heeft haar tante iets gemerkt? Weet zij dat ze zich gistermiddag bij de Schreierstoren als een deerne heeft aangesteld? Ze geeft geen antwoord en Bertha wacht daar ook niet lang op. Het zit haar tot de keel.

„Schandalig heb je hem behandeld gisteravond,” barst zij uit.

„Jij maakt mij niet wijs dat dat gewone hoofdpijn was. Er zat wat tussen hem en jou, en dat zit er nog. Ik kan het aan je zien. Je hebt malle fratsen in je hoofd gehaald. Maar reken erop dat je hem op die manier verspeelt. Arent blijft jou niet achterna- lopen. Wil je hem niet, geef hem dan z'n congé, maar weet wel dat je dan aartsdom doet. Wil je hem wel — en waarom zou je

hem niet willen, je mag je handen stijf dichtknijpen dat je zo'n partij kunt doen — haal dan nooit meer zulke streken uit."

Anna krimpt ineem, zonder dat ze antwoord geeft. Met een verarmd gezichtje gaat ze voort het linnengoed te sorteren.

Het vertedert Bertha. Ze legt haar hand op de schouder van haar nichtje. „Heb je het zo moeilijk?" vraagt ze.

Anna snikt.

„M'n kind," zegt Bertha, „maak je het leven toch niet zo zwaar. Ben jij nu een flinke vrouw? Als je hem niet wou, had je dat moeten zeggen. Maar je hebt ja gezegd, nu dien je ook trouw te wezen. Nu mag je niet meer weifelen."

Beschaamd buigt Anna het hoofd. „Ik zal proberen sterk te zijn," belooft ze.

In de loop van die dag houdt Anna zich zelf honderdmaal voor dat Grotenhuys goed en geduldig jegens haar is. Aan het uitzenden van de Haarlem heeft hij niets misdaan. Er worden dagelijks schepen uitgezonden op gevaarlijke reizen. En het volk van de Haarlem heeft uit eigen vrije wil gemonsterd. Steven hóefde die reis niet te maken, hij *wilde* het. Ze zal het weer goed maken met Arent. En voor dwaze bevestigingen als die van gistermiddag zal ze zich voortaan hoeden.

Wanneer die avond de klopper op de voordeur valt, gaat ze hem zelf opendoen, naar gewoonte.

„Dag, Arent," groet ze en ze ziet dat zijn bezorgd gelaat meteen opklaart.

„Dag, Anna, weer beter? Wat had je toch gisteravond?"

„Hoofdpijn," antwoordt ze, „ik deed dwaas. Meisjes doen vaak dwaas, hè?" Haar ogen zien hem smekend aan, maar ze bewaart toch afstand. Ze heeft hem ook niet met een kus begroet. Nu wil ze hem voorgaan naar de kamer. Hij houdt haar tegen; zijn lippen zoeken haar mond . . .

Even rilt ze. Een huivering vaart langs haar rug. Waarom moet ze nu, juist op dit ogenblik, weer denken aan een slavendrijver en een blanke slaaf?

Ze trekt zich echter niet terug.

Onder een helderblauwe hemel zeilt de Haarlem langs de Portugese kust. Donkergroen zijn de beboste bergen, in de blauwe

golven fonkelt zon. Een lichte koelte uit het westen drijft het schip kalm voort over de zacht-deinende zee. Ginds is Kaap Roca; daarachter begint de brede monding van de Taag.

„Een beste reis gehad, schipper,” zegt de stuurman opgewekt.

„Tot nu toe wel,” antwoordt de schipper. Zijn stem is niet zo opgeruimd. Bezorgd blikt hij vooruit.

„Het blijft ook goed, schipper!” gelooft Steven.

„Ik help het je hopen, maar het komt er nu op aan. — Willem,” beveelt hij de roerganger, „een beetje stuurboord; op die rots aanhouden.” Tegen zijn stuurman: „We kruipen in het hol van de leeuw, Steven.”

„Van een leeuw die niet bijt of klauwt,” spot Van der Hagen luchtig.

„Je neemt het te licht op, Van der Hagen. De Spanjolen kunnen ons allemaal naar de galeien brengen.”

Steven van der Hagen lacht vrolijk. „Naar de galeien? Daar krijgen ze ons nooit!”

„Ik help het je wensen,” zegt de schipper. „Haal nu in elk geval de vlag maar in.”

Het oranje-blanje-bleu gaat naar beneden en een Hanzevlag klimt in de mast. De stuurman haalt uit een kist in de schippershut een aantal grove mutsen, van het model dat de Duitse zee-lieden plegen te dragen, en deelt ze uit onder de bootsgezellen.

Een Hollands schip is bij Texel uitgevaren, een Duits Hanzeschip zeilt de Taag op. Het meert aan een bijkans lege kade. Er liggen een paar Portugese kraken, een paar Genuese barken en een enkele Engelsman. Verder ligt er niets op de rivier. Lissabons haven lijdt zwaar onder het plakkaat van koning Philips, dat Nederlandse schepen verbiedt zijn havens in te varen.

„Waar vandaan, Van der Hagen?” vraagt de havenmeester met een schalkse glimlach, wanneer de stuurman van de Haarlem zijn schip komt melden.

„Zullen we er Hamburg van maken?” slaat Steven voor.

„Goed, Hamburg.” De ambtenaar schrijft de Duitse haven in zijn register. „Gelukkig dat je er bent. We hebben nog maar voor veertien dagen tarwe.”

„Dat vervloekte plakkaat ook,” valt de Portugees grimmig uit.

„Het doet ons de das om. Blijven jullie alsjeblieft komen. Als je het zo doet, kraait er geen haan naar.”

„Behalve wanneer er een dwarskijker uit Madrid hier langs de kade loopt,” meent Van der Hagen.

„Die dwarskijkers zijn kippig,” spot de Portugees.

HOOFDSTUK V

Op een middag gaat Anna met twee kinderen van de Hasselaers de deur uit. Het zijn Driekus van zes en Geertje van vijf jaar. Ze lopen de gracht af en Anna wil dan rechts afslaan, de poort uit en de landweg op. Langs de weilanden tussen Amstel en Schinkel is het goed wandelen op een zomermiddag bij zonneschijn en luwe westenwind.

Geertje wil best die kant uit. Maar Driekus trekt aan Anna's linkerhand. „Deze kant op,” dwingt hij, „naar de scheepjes.”

„Er varen scheepjes op de Amstel,” wil Anna de jongen paaien. Maar zulke scheepjes bedoelt Driekus niet: een trekschuit en een paar boerenbootjes zijn een jeugdig Amsterdammertje te min. „Nee, die kant!” Hij wijst naar het IJ.

Anna wil hem zijn zin wel geven. Ze is in lang niet aan de buitenkant geweest, omdat ze niet herinnerd wilde worden aan dingen, die vergeten moesten zijn. Maar thans is het rustig geworden binnen in haar. Haar leven loopt nu langs een rechte baan. Het gezicht van schepen en water zal haar niet meer doen ontsporen.

Ze wandelen naar het havenkwartier en daar vraagt Driekus honderd uit. Waar die scheepjes naar toe gaan? „O, heel ver,” antwoordt Anna. Of de scheepjes hard kunnen lopen? — „Ja, heel hard.” — „Maar hoe kan dat nou,” wil de kleine vraagal verder weten, „hoe kan dat nou? Ze hebben toch geen benen?” — Hoe moet Anna dat de kleuter duidelijk maken? „Zie je daar die lappen wel? Daar blaast de wind in en dan gaan de schepen zo maar weg. Kijk maar!” Ze wijst hem op een zeilend schip. Er trekt een rimpel in Driekus' neus. Ja, dat schip loopt zonder benen veel harder dan Driekus lopen kan. „Ik wil ook

een schip als ik groot ben," ontvouwt hij zijn toekomstplannen, „en dan ga ik ermee weg." „Ei zo," lacht Anna, „wil je ook al zeeman worden? En waar ga je dan wel heen?" De rimpel boven Driekus' neus wordt dieper. Waar zal hij heengaan als hij zeeman wordt? Het moet ver, heel ver weg zijn. Hij spant zich in om uit te denken wat erg ver is . . . „Naar . . . naar . . . Schellingwoude!" roept hij eindelijk trots. Schellingwoude is het eindpunt van de verste wandeling, die hij ooit heeft gemaakt.

„Zo, wou jij helemaal naar Schellingwoude?" Een heldere mannenstem vraagt het de kleuter en een bruine hand knijpt speels in zijn wangetje. De man praat ook tegen het kleine meisje, opgewekt en vrolijk, en Driekus en Geertje praten tegen hem. Het is een gezellig gesnap tussen de beide dreumesen en die grote zeeman. Een oude pikbroek heeft er schik in; hij staat erbij te lachen.

Maar op Anna's gelaat wisselen de kleuren. Het is haar of ze door de grond gaat. Ze moet zich steunen aan een meerpaal. Waar is de rust in haar gemoed gebleven? Het pantser, dat ze had opgetrokken, ligt in gruiszels. Een pijl dringt midden in haar hart. Daar staat hij voor haar, Steven! Zijn stem is dieper en welluidender dan de muziek van haar dromen. Hij is voller en forser geworden, dieper gebruind en mannelijker.

De zeeman heeft aanvankelijk de geleidster van de kinderen voorbijgezien. Nu richt hij zich tot haar. „Aardige kinderen," wil hij zeggen, maar hij onderbreekt zich zelf: „Wèl . . . Anna!" roept hij uit.

„Steven!" zegt zij en al haar vreugde over een vervuld verlangen ligt in dat éne woord.

Op hetzelfde ogenblik slaat zij haar ogen neer. Mocht zij haar hunkerend begeren zo verraden? De kinderen zien bevreemd naar haar op. Ze meent dat ze ook in Stevens ogen verwonderde verrassing heeft gelezen. Waarom verraadt zij haar gevoelens jegens hem zo ongebreideld? Toen bij het vertrek van de Haarlem, en nu alweer? En waar blijft haar trouw aan Arent? Ze huivert en een strak masker trekt voor haar gezicht.

En dan wordt Steven ook gereserveerd. Hij licht zijn hoed. „Joffer Eltink," zegt hij vormelijk.

Hoe kan ik hem nog vasthouden? denkt Anna. „Hebt u een

goede reis gehad?" durft ze vragen en ze dwingt daarbij haar stem tot kalmte, ofschoon haar hart wild klopt.

Het lukt! Hij loopt met haar en de kinderen op.

„Een beste reis," antwoordt hij gretig, „maar het is toch goed weer eens in het eigen land, in Amsterdam te zijn. Het is goed je eigen taal weer eens te horen, om Hollandse kinderen te zien en met een Hollandse . . ." Hij breekt abrupt af.

In haar verwarring merkt Anna dat niet op. Steven is teruggekeerd van de reis naar Portugal, behouden thuis uit het vijandelijke land. „Was de reis niet erg gevaarlijk?" vraagt ze.

„Gevaarlijk?" De vraag bevreedt hem. „Welneen, we hebben prachtig weer gehad en de Duinkerkers houden zich nogal koest dit jaar."

„Ik bedoel of het niet gevaarlijk was in Lissabon."

Hij kijkt verrast op. „Hé, weet u dat ik naar Lissabon geweest ben?"

Anna wordt weer warm in haar gezicht. Ze bijt op haar lippen.

„Ik heb het toevallig gehoord," bekent ze met een hoge kleur en neergeslagen ogen.

Wat is dit toch met haar? vraagt Steven zich af. Ze wil toch wel met me praten. Ze is belangstellend. En daareven . . . Zou ze het hart dan toch niet hoog dragen?

„Of het daar gevaarlijk was?" geeft hij ten antwoord. „Och, neen, een Hanzevlag in de mast, een mondjevol Duits gepraat tegen dwarskijkende Spanjolen en alles was in orde. De Portugezen waren blij dat wij kwamen."

„Maar als die Spanjaarden nu eens wél ontdekt hadden dat jullie Hollanders waren, dan was je naar de galeien . . ."

Steven lacht. „Naar de galeien? Daar hebben ze een Hollander zo maar niet!" Zijn lach is vol en luid. Er is niets in hem wat naar vrees zweemt. De gevaren, waar zij zich angstig over maakt heeft, telt hij niet. Hij is groot, sterk en moedig. Zijn stappen zijn veerkrachtig. Anna vindt het prettig naast hem te lopen. Dit moest altijd zo kunnen blijven . . . Ach, dit is voor één keer. Joffer Eltink heeft hij haar genoemd; hij heeft zijn hoed voor haar gelicht. Zo groet een heer een vrouw. Deze ontmoeting is snel voorbij. Ginds is de hoek van de gracht, waar hun wegen zullen scheiden. Voorgoed. Anna mag niet laten

blijken hoeveel pijn dat haar doet. Ze moet de vreemdeling vormelijk groeten en hem danken dat hij zo aardig is geweest tegen de kinderen. En dan is het voorbij. Reeds staan ze stil.

Maar waarom drukt hij nu haar hand in plaats dat hij alleen zijn hoed licht? Waarom is die handdruk zo lang en krachtig en zijn stem zo warm? Waarom zegt hij met zoveel nadruk: „Tot weerziens . . . Anna?”

Ze heeft haar ogen neergeslagen. Zou hij dan waarlijk méér bedoelen dan een toevallige ontmoeting. Ze durft het niet geloven.

„Dag . . . Van der Hagen,” zegt ze en ze schrikt van de stroefheid in haar stem. Zo meent ze het immers helemaal niet.

Ziet ze het goed? Is er even een pijnlijke verwondering in zijn ogen? Glijdt er een lichte schaduw van teleurstelling over zijn gelaat? Heeft ze hem nu afgestoten met haar stroeve woorden? „Steven, Steven!” zou ze willen uitroepen. Ze zou zijn hand willen grijpen en haar armen om hem heen willen slaan. Maar ze mag dat niet doen. Ze moet haar schroom bewaren.

En hij licht zijn hoed, hoffelijk en gereserveerd, alsof hij vreest dat hij reeds te familiaar geweest is. „Joffer Eltink,” groet hij stijf.

Ze kan er niets op zeggen. Het kropt in haar keel. Ze keert zich om; ze moet zich omkeren, wil ze haar tranen niet verraden. En hij praat tegen de kinderen, vriendelijk en vrolijk. Zou ze omzien? Zou ze nog eenmaal tegen hem spreken gaan om daarmee alle misverstand, dat er misschien . . . misschien . . . tussen hen is, op te ruimen? Ze kan het niet. Haar keel is dichtgeschroefd. Star staart ze voor zich. En zijn schreden verwijderen zich achter haar rug. Zoals die stappen wegsterven, sterft er ook in haar ziel iets weg.

Vechtend tegen haar tranen loopt ze gejaagd naar huis; op de kinderen slaat ze nauwelijks acht.

„Niet zo hard, tante,” klaagt Geertje, wier kleine beentjes het niet bijdribbelen kunnen.

Dan matigt ze haar stap en dwingt zich met de kinderen te praten.

„Tante,” zegt Driekus, wanneer ze de stoep van hun woning opgaan, „die sinjeur was een lieve sinjeur.”

Het doet Anna schrikken. „Zo,” zegt ze alleen.

„Ik handel niet recht,” zegt Anna bij zich zelf, de dag na de ontmoeting. „ik ben niet eerlijk tegenover Grotenhuys. Ik moet hem zeggen dat ik van een ander houd, meer dan van hem. Vanavond zal ik het zeggen, als hij komt.” Haar hart klopt. Grotenhuys zal woedend zijn; tante Hasselaer zal haar overstelpen met verwijten. Maar het moet. Ze zal het zeggen, zodra hij komt.

Haar breien wil niet, op het praten van haar tante antwoordt ze verstrooid. Gespannen luistert ze naar voetstappen op de straat en naar de klopper op de voordeur. Komt Arent daar aan? Ze twijfelt, de stap is haastiger dan anders. Maar reeds dreunt de klopper op de deur, en in het spionnetje ziet ze zijn hoed. Zij staat haastig op om open te doen, eer Brecht haar voor is. Haar hart bonst onder het lopen door de gang, haar hand beeft bij het lichten van de klink. Maar ze wil dadelijk spreken; geen uitsstel, dat de moeilijkheden slechts verzwaart.

„Arent . . .” begint ze met trillende stem.

Maar Arent hoort dat niet; van haar ontroering merkt hij niets. Hij groet haar met een vluchtige kus. „Is Hasselaer thuis?” vraagt hij gejaagd, en zonder dat hij op haar antwoord wacht, loopt hij door naar de kamer van de koopman.

„Hebt u het al gehoord? De Armada is op komst!” hoort zij hem opgewonden tegen Hasselaer.

Dan valt de deur dicht.

Hasselaer ziet van zijn schrijfwerk op en kijkt de ontstelde jonkman rustig aan. „Och, dat is al zo vaak gezegd.”

„Het is nu zeker!” verklaart Grotenhuys. „Rapport van een schipper. De vloot ligt in Bilbao zeilree.”

Hasselaer legt zijn pen neer. Zou het gevaar, dat jaren heeft gedreigd, nu voor de deur staan? Zijn blik wordt ernstig. „Hoe sterk is ze?” vraagt hij.

„Minstens driehonderd zeilen, heeft de schipper verzekerd. Allemaal grote schepen met zwaar geschut en vol soldaten.”

De koopman fluit tussen de tanden.

„Het ziet er miserabel uit,” klaagt Grotenhuys.

Met opeengekleemde kaken staart Hasselaer voor zich. Zijn gelaat is zorgelijk. Hij weet al te goed wat het betekent als de Spaanse vloot de Nederlandse verslaat en de havens blokkeert. Dat is veel erger dan alles wat de noordelijke Nederlanden tot dusver overkomen is. Parma heeft het zuiden tot gehoorzaamheid aan de koning doen wederkeren; hij heeft Rennenberg verraad doen plegen; tot de grote rivieren is hij met zijn leger opgerukt. Maar de kracht van de opstand bleef bij dat alles ongebroken. Achter de Zuiderzee en de rivieren is Holland van de landzijde onaan-tastbaar. Als de Spanjaard hen evenwel ter zee verslaat, als hij de havens afsluit — dan is Hollands kracht verlamd en de opstand tegen Spanje opeens gesmoord. Dan is er twintig jaar voor niets gestreden en heeft een stroom van bloed vergeefs gevloeid. Dan wordt het land weer onder Spaanse dwingelandij gebracht.

„Zou Engeland . . .” onderstelt Grotenhuys, maar Hasselaer maakt een mistroostig gebaar.

„Wat zou Engeland? Leicester zou ons redden. Hij heeft de boel in het honderd gejaagd.”

„Maar wat moeten we dan?” roept Grotenhuys wanhopig uit.

„Ons overgeven?”

Het is of Hasselaer een schok krijgt bij dat woord. „Overgeven? Nooit!”

„Het ziet er zwart uit,” gaat hij door, „maar daarom hoeven wij niet te wanhopen. Hoe vaak heeft het er niet kwaad voorgestaan? Toen Alva kwam; toen Haarlem ingenomen werd; toen Leiden werd belegerd; bij de dood van Vader Willem, en nu pas nog, nadat Leicester alles had bedorven. We hebben in deze oorlog nog weinig anders dan tegenslagen gehad. En we zijn doorgaans sterker geworden! Dat is een wonder, Grotenhuys. Dat is een werk van God.”

„Onze vloot is klein,” twijfelt Grotenhuys.

„God is machtig om te redden door weinigen,” zegt Hasselaer vast. „Maar wij moeten doen wat we kunnen. De Staten hebben hun vloot in zee. Wij moeten die versterken. Ik geef twee van mijn schepen. Bespreek jij met je vader dat jullie hetzelfde doen. Ik zal ook met Bicker en Hudde, met Buyck, Poppen en Van

Oss spreken. Misschien is het nog niet te laat. Maar er mag geen uur verloren gaan. Ga mee."

Hasselaer grijpt zijn mantel.

Anna ziet de beide mannen gaan, haastig, zonder op of om te zien. Grotenhuys loopt haar voorbij en zij denkt nauwelijks meer aan haar zwarigheden en innerlijke strijd. De Armada! Hoe kan zij aan haar eigen zorgen denken, nu het met de Nederlanden erop of eronder gaat?

In verscheidene dagen verschijnt Grotenhuys niet in het huis der Hasselaers. Hij heeft het razend druk met het reden en bewapenen van de schepen.

Naarmate de tijd verstrijkt, komen Anna de moeilijkheden tussen haar en Arent al geringer voor. Wat is er eigenlijk aan de hand geweest? Zij heeft een man ontmoet, die aardig was tegen de kinderen en een paar woorden tot haar gesproken heeft, gewone, alledaagse woorden. Zij is wat zenuwachtig geweest. Als ze de zaak nuchter beziet, is er feitelijk niets gebeurd. Die zee-man heeft niet getaald naar nadere kennismaking, en zij heeft deze keer haar vrouwelijke waardigheid bewaard. Er is volstrekt niets voorgevallen, wat haar zou nopen met Grotenhuys te breken.

Nadat het Amsterdamse eskader naar Het Kanaal vertrokken is en de stad door de gewenning aan het gevaar wat rustiger geworden, gaan Anna en Arent weer met elkander om op de oude wijs. Dat is: ze ontmoeten elkaar op avondjes bij de Hasselaers, bij zijn ouders en bij vrienden. Zij vrijen, maar op een kalme manier.

HOOFDSTUK VI

Een felle storm raast over Amsterdam. Het zwerk jaagt; de regen gutst. De jonge bomen aan de grachten zwiepen en de bladeren stuiven dwarrelend omlaag, naar het wilde water, dat driftig klopt tegen de walmuren en tegen de pijlers van de bruggen. De regen sproeit tegen de ramen van de koopmanshuizen. Die huizen zijn nieuw en hecht en weldoortimmerd. Een storm deert

hen niet en de regen dringt niet door de welvoorzene daken en kozijnen. De woningen der kooplui aan de Amsterdamse grachten kunnen een stootje velen, evenals de eigenaars een stoot verduren kunnen.

De beide vrouwen in de insteek van het huis van Pieter Hasselaer zitten behaaglijk en goed. In de open haard vlamt een houtvuur, dat een aangename warmte geeft in de lage kamer. De wind, die in de schoorsteen fluit, doet de vlammen vrolijk flakkeren. De regen op de ruiten is als muziek.

„Je werkt nooit prettiger dan bij stormweer,” zegt joffer Hasselaer, terwijl ze haar borduurraam dichterbij het venster schuift, om de fijne gaatjes beter te kunnen zien.

Anna Eltink mompelt wat.

„Het zal nu de moeite waard zijn langs het IJ te gaan,” praat haar tante verder.

Dat het bij ruw weer mooi is aan het IJ, weet Anna ook wel. Ze weet dat niet alleen van de dag van aankomst met het beurtschip, toen de noordwester zo stevig blies. Ze is er wel bij zwaarder weer geweest, als de schepen aan hun trossen rukten, als ze tegen de kaden botsten en op elkander stieten. Ze heeft de golven wild zien klotsen en met geweld de kaden zien bestormen, zodat het lillend schuim op de walmuur liggen bleef. Ze heeft er gestaan, terwijl de wind haar haast de adem afsneed en rukte aan kornet en halsdoek, terwijl de rokken om haar benen wapperden. Maar haar gedachten zijn vandaag niet op het IJ. Ze zijn verder weggezworven, naar de Noordzee. Daar kruist de Haarlem voor de haven van Ostende. De vrachtvaarder is schip van oorlog geworden. Hij moet daar met de andere Hollandse schepen wachten op de Armada en tevens Parma's hulpvloot in de havens opgesloten houden. In de Noordzee houdt de storm anders huis dan hier of op het IJ. Daar gaan de golven huizenhoog. De storm zal de lichte Hollandse scheepjes grijpen; hij zal ze jagen op de verraderlijke Vlaamse banken.

„Hoe zou de vloot het hebben?” vraagt Anna voor zich heen.

Joffer Hasselaer lacht vrolijk verwonderd. „Sinds wanneer maak jij je druk om de vloot, Anna? Als mijn man zich daar nu kopzorg om maakte of Grotenhuys, maar jij?”

Anna buigt zich dieper over haar borduurraam. Het wordt schemerig. Zij kan de fijne gaatjes moeilijk onderscheiden.

Joffer Hasselaer let er niet op. Zij gaat op een ander onderwerp over.

„Heb je gisteren joffer Van Oss in de kerk gezien, Anna?”

Anna knikt.

„Vond je het niet bespottelijk? Die grote kantkraag om de hals en nog breder kant om de lubben van de mouwen, parels in het haar en grote wielen aan haar vlieger. Zo'n pronkerij, en dat in de kerk!”

„Het zal gewoonte geweest zijn in Antwerpen,” verontschuldigt Anna de immigrante.

„Het is géén gewoonte in Amsterdam. Wij zijn het hier dege-lijker gewend . . . Dat heten ballingen om het geloof,” — joffer Hasselaer lacht spottend — „'t is allemaal wuft volk, die zuiderlingen.”

Anna gaat er niet op door. Ze heeft gisteren wel op joffer Van Oss gelet. Misschien meer op haar dan op de preek van dominee Plancius. Ze heeft haar vergeleken met de Hollandse vrouwen, en ze is tot de slotsom gekomen dat de Antwerpse alweer de prijs had wat de kleding aanging. Tegen de vrouwen uit het zuiden kunnen de Amsterdamse nooit op, hoezeer ze er haar best toe doen . . . Maar vandaag kunnen haar de kleren en het sieraad van joffer Van Oss weinig schelen. Ze heeft ook geen ambitie voor haar borduurwerk. Het laatste uur heeft ze ternauwernood een steek gedaan. Ze hoort de storm loeien in de schoorsteen. Ze hoort de regen kletteren op de ramen. Ze ziet een woeste zee met schuimende golven en op die zee de Haarlem.

„Bederf je ogen niet, Anna,” raadt joffer Hasselaer, die zelf de naald al in de schoot gelegd heeft. „Berg de ramen op en maak het avondeten klaar. Warm ook de muilen van mijn man; hij zal natte voeten hebben als hij thuiskomt door dit weer.”

Sinjeur Hasselaer zit aan het hoofd van de tafel, zijn oudste zoon nevens hem; aan de lange zijden volgen de andere kinderen met Anna tussen de twee kleinsten, die zij moet helpen. Joffer Hasselaer zit tegenover haar man.

Bij de Hasselaers verloopt de maaltijd doorgaans rustig. Wanneer het hoofd van het gezin niets vraagt, behoren de anderen te zwijgen. Maar deze avond is de stemming gedrukt. Hasselaer zwijgt. Anders is Anna's gezicht altijd zonnig, en doorgaans is er een pantomime tussen haar en de kinderen. Maar vandaag staat haar gezicht strak en heeft ze geen oog voor de jongens. Ze heeft niet eens een knipoogje voor de kleine Wim, of een kneepje voor Liesbeth naast haar. Ze moedigt het tere Geertje niet met een lachje aan om door te eten. Ze moet telkens luisteren naar de wind, die gedurig feller om het huis giert. Af en toe ziet ze verstolen naar Hasselaers gelaat. Dat is ook zo somber. Stellig kwelt hem dezelfde zorg als haar . . .

Een vermanend kuchje van joffer Hasselaer doet een blos naar Anna's wangen schieten. Ze voert Wim zijn bordje leeg. Waarom kan ze haar gedachten niet in een andere richting duwen? Waarom moet ze maar steeds denken aan de jonge stuurman, die ze vergeten wou? En waarom moet ze angstig om hem zijn? Als het in Amsterdam stormt, stormt het in Het Kanaal nog niet! Na het zwijgend maal komt de maerte uit de keuken binnen. Ze mag aan de wand zitten, terwijl men leest en dankt. Als de koopman de bijbel openslaat, waakt Anna op uit haar gepeins. Ze hoopt dat de Schrift haar onrust stillen zal. Ach, Hasselaer leest een reeks vermaningen uit Spreuken.

Bij kaarslicht kan men niet borduren. Daarom breien joffer Hasselaer en haar nicht in de avonduren, en sinjeur Hasselaer houdt de voeten bij het vuur. Zijn kousen zijn nog niet droog, zo verregend is hij thuisgekomen.

De storm huilt nog aldoor om het huis; de regen klettert tegen de gesloten blinden. Onder de felle trek in de schoorsteen brandt het haardvuur fel.

„Het staat er lelijk bij.” Hasselaer heeft het meer tot zich zelf gezegd dan tot de beide vrouwen in de kamer, maar Anna's breiwerk ligt bij die woorden opeens in haar schoot. Gespannen kijkt ze naar de koopman. Daar heb je het al. Hasselaer maakt zich ook zorgen over de schepen, net als zij.

„Hoezo?” vraagt joffer Hasselaer slapjes, terwijl ze doorgaat met het tellen van de steken van haar kous.

Aan de storm heeft Hasselaer niet eens gedacht, maar aan de schepen wel.

„De Armada is op komst,” zegt hij. „Ze is gerapporteerd bij Kaap Ouessant. Ze zal nu in Het Kanaal zijn. Best mogelijk dat er vandaag slag geleverd is.”

„Best mogelijk dus dat we al gewonnen hebben,” meent zijn vrouw opgewekt.

Hasselaer schudt het hoofd. „Wij en winnen, dat is twee,” zegt hij en na een pauze gaat hij door: „We hebben nog nooit anders dan verlies geleden, sinds Parma landvoogd en prins Willem dood is. Brussel verloren, Antwerpen verloren, Groningen overgegaan. Het hele zuiden, het hele noorden en het hele oosten zijn we kwijt. En de nederlaag van vandaag wordt de ergste, die we ooit geleden hebben. De Armada schiet al onze schepen in de grond. Straks ligt de Spaanse vloot hier in het IJ.”

Anna Eltink heeft zich diep over haar breiwerk gebogen. Haar handen beven. Haar somber voorgevoel heeft haar vandaag dus niet bedrogen, al wist ze niet welk gevaar er was. De Hollandse vloot gaat ten onder. De Haarlem zal vergaan. En Steven . . . Ze ziet een jonkman, staande op het voorkasteel van de Haarlem. Ze hoort zijn stem bevelen geven aan de bootsgezellen. Ze voelt zijn lange handdruk bij het afscheid op de hoek van de gracht. „Dag, Anna,” zei hij. De Haarlem staat in vlammen. De mast ligt overboord. Het schip steigert op de golven. Het zinkt . . . Een blond hoofd duikt uit het water op. Een hand grijpt . . .

Joffer Hasselaer heeft haar man met grote ogen aangezien. Anders is hij altijd zo dapper en zij zo bang. Anders is zijn geloof zo krachtig en zij dikwijls vervuld met beuzelingen. En nu . . . „Moet jij zó spreken, Hasselaer?” vraagt ze verbaasd.

Hij antwoordt niet. Somber staart hij in het vuur.

Het is alsof bij het versagen van zijn moed die van Bertha opwaakt. „Ben jij een Hasselaer?” gaat ze door. „Ben jij de neef van Kenau Simonsdochter? Heb jij de boodschap van de prins dwars door de Spaanse linies binnen Haarlems wal gebracht?”

„Dat was jeugdige waaghalzerij,” werpt Hasselaer tegen.

„Nee,” zegt Bertha, „dat was christelijke moed, een moed, die ik altijd in je heb bewonderd, die je immer aan de dag hebt

gelegd, bij je zaken en met betrekking tot de oorlog, en die ik nu plotseling bij je mis."

„Toen hadden we hoop," zucht Hasselaer. „Nu is het alles tegenslag, al zoveel jaren."

„Toen stond de vijand midden in het land. Nu is Holland vrij."

„Vrij?" Hij glimlacht triest. „Onze kracht ter zee wordt vandaag geknakt. We worden slaven."

Moedeloos blijft hij in het vuur staren.

Zijn vrouw redeneert niet tegen hem. Ze kent de kracht van de Onoverwinnelijke Vloot niet en ze weet niet wat de Hollanders en de Engelsen daartegenover kunnen stellen. Ze weet één ding en daarvan getuigt ze met een kracht, die Anna en haar zelf verbaast: „Maar man, ben je dan de bidstond van gisteravond vergeten? Weet je dan niet meer wat dominee Plancius ons voorghouden heeft? Laat de wereld woeden en woelen, heeft hij gezegd, laat de zee schuimen en bruisen, de satan met al zijn duivelen te keer gaan, wij zijn in Gods hand besloten en niemand kan ons deren, als wij onze hulp van Hem verwachten."

Hasselaer wil niet overtuigd zijn. Hij is volslagen moedeloos na de berichten, die hij vanmorgen heeft gekregen.

„Och, domineespraat," weert hij af. „Zij hebben makkelijk spel daar op hun preekstoel. Ze moesten maar schepen op zee hebben, zoals ik."

Anna zit diep over haar breiwerk gebogen. Ze durft niet opzien, ze durft niet knikken zelfs. Maar ze is het met Hasselaer eens, hoe vreemd hij ook spreekt vanavond. De dominees hebben makkelijk praten, en tante Bertha ook. Ze moesten maar schepen op zee hebben, zoals Hasselaer. Ze moesten nog veel meer op zee hebben, zoals zij.

„Geen domineespraat," antwoordt de vrouw van de reder beslist. „Het was geloofstaal van dominee Plancius. De vijand heeft galeien en galjoenen, honderden misschien. Maar God kan die wegblazen . . . in de storm van vandaag!"

„Dan gaan onze hulkjes er toch het eerst aan," verzucht Hasselaer.

Ontzet staart Bertha naar haar man. In deze stemming heeft zij hem nog nooit gezien. Pieter Hasselaer was altijd moedig en volhardend. Na de verovering van Haarlem door Don Frederik

is hij gevangengenomen en de galg ternauwernood ontsnapt. Na de alteratie is hij ouderling geworden van de Gereformeerde Kerk in Amsterdam. Hij is een voortvarend koopman, vurig strijder voor de zaak der vrijheid. Bij de eerste berichten over de concentratie van de Onoverwinnelijke Vloot heeft hij Amsterdam gemobiliseerd en twintig schepen voor de strijd gereedgemaakt. Hij is een man, die nooit versaagde, die — dit was het grootste — in het geloof geworteld en gegrond was en vast vertrouwde dat God in het eind Zijn zaak zou laten zegepralen. En vandaag is hij moedeloos en murw, haast radeloos.

„Die hele oorlog is eigenlijk gekkenwerk,” gromt hij. „Wat zullen wij, een halfverdronken stukje land, tegen het Spaanse wereldrijk.”

Nu breekt bij Bertha ook de veerkracht. Als haar man zo moedeloos is, kan zij zich niet langer staande houden. Ze slaat de handen voor het gelaat. „O God!” snikt ze.

Anna Eltink zit terzijde. Haar handen liggen werkeloos in haar schoot. Haar ogen staan vol tranen. Het is alles nog veel vreselijker dan zij heeft kunnen denken. Zij heeft zich bang gemaakt voor de storm, maar tienmaal erger dan de storm is de oorlog.

Buiten doet de nachtwacht zijn eerste ronde. „Tien heit de klok, de klok heit tien,” galmt zijn schorre roep langs de gracht. Het geluid verwaait in de storm.

Zwijgend staat Anna op. Ze kust haar tante en wenst oom goedenacht. Hij mompelt een groet terug, achteloos. Hij merkt nauwelijks dat Anna weggaat; z'n hoofd is vol van andere dingen. Zijn schepen en het lot van het land, nu de Armada in aantocht is.

Anna klimt de hoge trappen op naar de kleine zolderkamer. Veel erger dan beneden huilt hier de wind. Veel luider dan daar klettert hier de regen op het venster en de pannen. De tocht jaagt door de kieren; ze voelt de kille luchtstroom langs haar blote voeten strijken. Het is alsof alle elementen losgelaten zijn, alsof het dak van het huis zal worden afgerukt. Met de nachtmuts ver over haar oren duikt ze diep onder de dekens om het geweld maar niet te horen.

„O God,” bidt ze in grote angst, „bewaars hem.”

Mag zij dit bidden? Mag zij zich bezighouden met een vreemde

man? Met een schok staat het haar voor de geest dat ze vandaag geen ogenblik aan Arent en altijd door aan Steven heeft gedacht. En morgen zal het weer donderdag zijn, de avond, waarop Grotenhuys altijd komt. Dan zal zij weer naast hem zitten en zich door hem laten kussen.

Zij behoort Arent toe, Steven moet zij vergeten. Maar ze kan het niet. In het loeien van de storm hoort ze het bulderen van de zee. In het klapperen van een paar losgeslagen blinden beluistert ze het schieten van kanonnen. De wind giert over de dakvorst; het lijkt erop dat kogels fluiten. In deze storm vergaat de vloot en gaan de vrije Nederlanden onder.

Alle klokken van Amsterdam luiden, alle schepen op het IJ hebben de vlaggen in top. De burgerij viert feest.

Zwarte wolken zijn weggegliden, zware stormen hebben uitgevoed. Op deze feestdag staan de torens met de luidende klokken scherp getekend tegen een blauwe hemel. Alle kleuren zijn diep en warm: het rood van de daken, het bruin van de geteerde schepen, het goud in het loof van de bomen. Het IJ blikkert in een glans van staal.

De Armada is niet meer! De Onoverwinnelijke Vloot is overwonnen. Niet door de Hollanders en ook niet door de Engelsen. „Gods adem heeft ze verstroyt”, staat op de gedenkpenningen, die de Staten hebben laten slaan.

De storm heeft de Hollanders gespaard. Er waren *zeelui* op de fluiten en de buizen en zij hebben kranig zee gehouden. Maar de Spaanse vloot is her en der verstrooid geworden. Vele schepen strandden op de rotsen van Engeland. Verdwaalde bodems zijn door de Britten en Hollanders aangevallen en overmeesterd. Een schamele rest van de geduchte zeemacht is om Schotland heen gevloeden.

En thans zingen de klokken over deze overwinning en roepen ze het volk tot danken op. Bij duizenden gaan de Amsterdammers naar de kerken. In de Oude Kerk zijn alle banken vol, lang voordat dominee Plancius de kansel heeft beklommen. De mensen, die geen zitplaats kunnen vinden, staan in de paden, binnen het doophek, achter de preekstoel en onder het orgel.

„Het scheen,” zegt dominee Plancius in zijn preek, „of God Ne-

derland verlaten had. Het was of alle verdrukking en benauwdheid, die Israël weleer ondervonden had, ons deel waren geworden. Het was zoals de psalmen zuchten:

Maar nu verstootst du ons heel wijd,
En laatst ons worden, Heer, tot schanden;
Du trekst met ons niet in den strijd,
Du helpst ons niet uit 's vijands handen.

Maar er is gebeden bij de nadering van de Spaanse vloot.

Och, Heere God, ontwaak, 't is tijd.
Hoe blijfstu slapen toch zoo lange?
Waak op, verstoot ons niet zoo wijd
In eeuwigheid, want ons is bange.

En God heeft uitgeholpen. Het is gegaan als in de dagen van Gideon, als in de dagen van Mozes.

Gelijk 't wel blijkt aan 't geen Hij heeft begonnen,
Daar Hij onlangs des Faro's vreeselijk heir
Heeft zonder stok zeer heerlijk overwonnen
En omgestort in 't diepste van het meir."

Hasselaer, in de ouderlingenbank, luistert naar de preek, verheugd en met schaamte. Waar was zijn vertrouwen, waar was zijn moed, waar zijn geloof gebleven? Hij heeft gewEIFeld en gewanhoopt.

Dominee Plancius houdt de kleinmoedigen hun zonden voor:
„Er is angst en vrees geweest bij velen onder ons. Wie zou die grote Armada weerstaan? God heeft onze angst beschaamd. Hij vernielde de Armada. En straks zal Hij de Spaanse scharen doen vluchten uit de Nederlanden. Grijpt moed; staat in Gods kracht. Strijdt in Zijn mogendheid tegen al uw vijanden! Vaart in Zijn kracht de zeeën over en plant uw vlag op vreemde kusten. De aarde is des Heren en gij, Zijn volk, moet haar vervullen!"

HOOFDSTUK VII

Is dit de studeerkamer van een predikant?

In de kasten staan bijbels, Hebreeuwse en Griekse werken, de Institutie van Calvijn en geschriften van Luther en Beza. Maar de theologische werken gaan schuil achter grote kaarten aan de wanden; in de hoek bij het raam staat een aardbol en op de grote tafel liggen passers, meethoeken en gradenbogen.

En is dit een gezelschap als men op de kamer van een predikant verwachten zou?

Hasselaer is ouderling, hem kan men zeker bij de dominee verwachten. Maar daar zit ook Dirk van Oss, zwierig als steeds, wie de durf en de levensblijheid uit de ogen stralen en die altijd zint op grote ondernemingen. Daar zit Jan Poppen, lid der kerk, ja zeker, maar die zich zo weinig mogelijk moeit in kerkelijke zaken; de negotie is zijn terrein. En daar is ook Hendrick Buyck. Van deze laatste zegt men dat hij in zijn hart nog altijd de roomse leer is toegedaan. Wat doet hij op de kamer van een vurig calvinist als Plancius? Trouwens, al deze kooplui verwacht men in de morgenuren op de beurs, in hun kantoren, of aan de haven, en niet bij een dominee op bezoek.

„Hebt u gegevens omtrent de navigatie op Italië?” heeft Van Oss gisteren aan Plancius gevraagd, toen hij hem op straat ontmoette.

Er lichtte wat in de ogen van de predikant. „Zijn er plannen?” vroeg hij.

De koopman knikte.

„Eindelijk!” riep Plancius daarop uit. „Eindelijk zal het zover komen.”

Hoe vaak had hij de kooplieden niet gevraagd hun reizen wijder uit te strekken. Hoe dikwijls had hij niet gezegd dat ze veel verder konden varen dan naar de Oostzee en naar de Spaanse wateren. Zouden schippers, die de haringvisserij beoefenden op de ruwe zee tussen de Orkaden en de Noorse kust en die het wilde water achter Schotland en Ierland kenden, niet bij machte zijn hun schepen naar de Middellandse Zee te sturen? Konden Nederlandse kooplui erin berusten voor hun handel nog langer afhankelijk te zijn van de tiran in Spanje?

Plancius had de gegevens, waar Van Oss om vroeg: complete kaarten van de Middellandse Zee, alle aanwijzingen voor de vaart op Venetië, Genua en Napels. En ook voor die op Athene, Konstantinopel en Alexandrië. Er was, wat deze kant der zaak betreft, geen enkele reden om niet aanstonds door te tasten. „En ge moest dat ook maar dadelijk doen,” dreef Plancius aan. „Er is waarlijk lang genoeg getreuzeld.”

Daar was Van Oss het mee eens. Wat hem aangaat: liever vandaag dan morgen een schip gereed voor de Straatvaart. Maar het risico was toch wat groot om dit alleen aan te pakken. En de oude Amsterdamse kooplui waren niet zo gemakkelijk mee te krijgen voor een riskante onderneming. Kalm, kalm, was hun stelregel. Ze draaiden hun guldens driemaal om voor zij ze uitgaven. Evenwel, Van Oss had toch drie van hen zover gekregen dat ze mee wilden naar Plancius om nader van de vaart op de Oude Wereldzee te horen.

Die zitten nu in de kamer van de predikant.

„Hoe staat het met de veiligheid?” wil Poppen weten. „Is er niet veel piraterij in die streken?”

„Algiers is een roofnest,” licht Plancius in, „maar gevaarlijker dan de Duinkerkers zijn de Algerijnen niet. Een flink bewapende koopvaarder zal ze zich wel van het lijf houden.”

„De Spanjaarden,” oppert Buyck een ander bezwaar. „De Straat is nauw. Als de Spanjolen onze schepen daar overvallen, zitten we als muizen in de val.”

Dit risico telt dominee Plancius licht. „Wat zullen de Spanjaarden?” spot hij. „Na de ondergang van de Armada hebben zij geen zeemacht meer.”

Van Oss knikt instemmend.

Maar Buyck heeft nog een bezwaar en dat is het gewichtigste. „Hoeveel zal deze onderneming kosten?”

Hier houdt Plancius zich buiten. Hij is, behalve predikant, ook aardrijkskundige, maar koopman is hij niet.

Van Oss heeft al een ruwe berekening gemaakt. Het zal ruim vijftigduizend gulden zijn.

Vijftigduizend gulden! Dat is een som, waar de anderen stil van worden. Zullen zij met z'n vieren dat kapitaal in deze waagschaal durven stellen?

„Een groot bedrag!” zegt Hasselaer ervan.

Buyck schrikt voor het risico terug. „We moesten maar de veilige weg bewandelen,” oordeelt hij. „In Lissabon kunnen we alle goederen, die we nodig hebben, kopen. De winst mag dan wat kleiner zijn, ze is zeker.”

Jan Poppen knikt. Buyck heeft gelijk. Eén vogel in de hand is beter dan tien in de lucht.

Maar dominee Plancius gaat scherp tegen Buyck in. „Hoe weet u,” vraagt hij, „dat die winst in Lissabon zo zeker is? Hoe weet u dat de vaart op Lissabon veiliger is dan door de Straat?”

„Het is altijd goed gegaan,” geeft Buyck ten antwoord, „waarom zou het dan nu anders wezen?”

„Omdat de Armada ten onder is gegaan,” zegt dominee Plancius snijdend. „Philips is giftig. Hij zal zijn nederlaag op onze schippers willen wreken.”

Buyck haalt zijn schouders op. „Och kom, de koning is geen booswicht. Als wij billijk handelen jegens hem, doet hij het tegenover ons. Er zijn hier mensen, die er behagen in scheppen de koning zwart te maken.”

Plancius' ogen flikkeren. Hij begrijpt dat Buyck bij dit laatste op hem doelt. „Philips is een vijand van de Nederlanden en van het ware geloof. Sinjeur Buyck schijnt daar anders over te denken. Hij heeft blijkbaar veel vertrouwen in onze vijanden. Misschien meer vertrouwen in hen dan in ons. Zou hij niet liever naar hun zijde willen gaan?”

Buycks lippen worden dun onder dit sarcasme. Dat is geen redelijk bescheid. Hij heeft een scherp antwoord klaar, maar de andere kooplui couperen dat. Geen twistgesprekken alstublieft.

Het gaat om het wegen van de risico's. Wat Plancius zei over wraak van Philips, nu de Armada vernietigd is, is geen pure fantasie. Maar het geld! Ruim vijftigduizend gulden kan op eenmaal weg zijn.

„Ik doe er niet aan mee,” verklaart Buyck en hij staat op om heen te gaan.

Nu blijven zij met z'n drieën over. Een halve ton in drieën, dat is ruim zestienduizend gulden elk. Daar zijn Hasselaer en Poppen niet dadelijk voor klaar.

Van Oss staat voor zijn deel en hij spot goedmoedig met de

aarzeling van de beide anderen. „Jullie Hollanders hangt aan je geld nog meer dan aan je leven. Je leven durf je wagen in de oorlog, maar je geld durf je niet eens steken in een expeditie, die zulke prachtige kansen geeft als deze. Dertig ten honderd verwacht ik ervan als het een beetje meeloopt.”

Durven Poppen en Hasselaer het zo niet aan, ook goed, dan zal hij de helft van het kapitaal fourneren; voor elk van de anderen blijft dan goed twaalfduizend over.

Hasselaer weifelt nog. De Vlaming durft. Maar hij was in Antwerpen ook gewoon om kapitalen uit te zetten, die Amsterdammers deden duizelen.

Dominee Plancius zit er in spanning bij. Hij ergert zich danig over het getreuzel!

„Het moest uw eer te na komen, sinjeuren,” dringt hij aan, „u de waren uit Italië en de Levant door de Portugezen te laten brengen. Waar de roomsen hun vlag durven vertonen, zullen daar de gereformeerden achterblijven? God heeft uitgeholpen toen de Armada ons bedreigde. Zou Hij ons niet helpen bij de Straatvaart? Hebt toch vertrouwen op de Heer. Ook deze vaart staat in Zijn dienst. Ze strekt om Holland vrij te maken van de Spaanse dwingeland.”

De geestdrift van Plancius brengt Hasselaer over zijn laatste aarzeling heen. Hij vertrouwt. Hij *gelooft*. „Vooruit,” zegt hij, „ik waag het.”

Nu Hasselaer doortast blijft Poppen niet achter. „Ik sta voor mijn deel.”

De vreugde straalt van Plancius' gelaat; met uitgestoken hand dankt hij zijn vrienden. „Dat ge *dit* doen wilt,” zegt hij dankbaar. „Dit is het begin van grote dingen. Vandaag beginnen we met de Straatvaart. Straks volgt Brazilië, en daarna zullen we naar Indië varen. Het Spaanse rijk zal ondergaan en het Nederlandse zal gevestigd worden!”

De kooplui glimlachen om de vlucht van Plancius' ideeën. Hij maakt het al te bont. De Armada is wel vernietigd, maar te land heerst Spanje oppermachtig. Slechts vijf van de zeventien provinciën zijn buiten Spanjes macht. Op twee rust de volle last van de oorlog. Parma staat voor de frontieren van Holland. En dan te dromen van een Nederlands imperium, te gronden op de

puinhopen van het Spaanse. De predikant uit Vlaanderen verkondigt fantasieën. Hij jaagt hersenschimmen na, waar een nuchter noorderling zich niet mee ophoudt. Zij blijven liever op de grond. Ze zullen het nu met de Straatvaart proberen, in de hoop dat het er even goed mee gaan zal als met de vaart op het hoge noorden, die verleden jaar begonnen is.

Dominee Plancius moge een fantast zijn, een knappe aardrijkskundige is hij ook. Hij bezorgt hun beste kaarten van de vreemde zeeën en goede informaties omtrent de vreemde markten. Op zo'n kompas durf je zeilen.

„A propos,” merkt Van Oss bij het afscheid nemen op. „Het geld is er nu, de kaarten zijn present en de schepen komen er. Maar een schipper; hebben we een schipper, die we naar onbekende zeeën kunnen sturen?”

„Aan schippers geen gebrek,” zegt Hasselaer. „Ik ken een heel geschikte voor dit doel, een wakker en bekwaam zeeman. Een handig koopman bovendien, die geen commies naast zich nodig heeft. Ja,” laat hij er een beetje plagend tegen Van Oss op volgen, „dat hebben wij op Antwerpen voor. Jullie hadden het geld, maar wij de zeelui . . .”

„En nu het Antwerpse geld hierheen gekomen is, hebben wij het geld en de zeelui beide,” vult dominee Plancius aan. „Dat is een waarborg dat Amsterdam groter wordt dan Antwerpen ooit geweest is. Het zal Lissabon en Venetië, het zal alle steden van de wereld overtreffen!”

De predikant ziet de ongelovige glimlach weer op de gezichten van zijn vrienden. Hij weet wel dat ze zijn verwachtingen veel te stout vinden. Hij kan dat hebben.

„Geloof me maar niet,” roept hij vrolijk, „maar wacht af. Straks zul je zien wat er van Amsterdam en Holland wordt. En . . . Hasselaer, stuur die knappe schipper eens bij me! Dan kunnen wij samen de kaarten en de zeilaanwijzingen bekijken.”

De Hoop, het schip dat onder Steven van der Hagen de eerste Straatvaart zal maken, zeilt samen met veel andere schepen van de rede van Texel af en het eskader blijft tot voorbij Het Kanaal dicht bijeen om sterk te zijn tegen de Duinkerker kapers.

In de Golf van Biscaje dunt de vloot geleidelijk. Er zijn schepen

bij voor Havre, Nantes en Bordeaux. Met drie bodems blijft de Hoop lang verenigd. Twee ervan gaan naar de Azoren om zout, één zeilt naar Guinee om een lading slaven. Doch bij Kaap Roca scheiden ook die zich af. Zij houden koers zuid ten westen, terwijl Van der Hagen zuidoost voorlegt.

En thans zeilt de Hoop alleen op de Straat van Gibraltar aan.

Nu komt het kritieke moment. Als in de nauwe Straat een Spaans eskader ligt, zijn zij verloren.

Maar de jonge schipper vermant zich. Niet voor niets heeft hij tien jaar gevaren in een wilde tijd. Driemaal is hij met Duinkerkers in gevecht geweest, een vol jaar heeft hij op de oorlogsvloot gediend; als stuurman op de Haarlem heeft hij een van de grote schepen der Armada mee aangetast. Hij heeft zijn reders beloofd dat hij — met Gods hulp — de opdracht zou volvoeren en het schip weer veilig in de Amsterdamse haven brengen. Zij zullen geen spijt hebben dat zij hem, de jongste schipper van de Amsterdamse vloot, de leiding van deze expeditie hebben toevertrouwd. Wanneer de Spanjaarden willen vechten, dat ze opkomen!

„Alle schietpoorten open,” beveelt hij, „de stukken geladen; het vuur op de pan!”

Met de kartouwen dreigend gericht vaart de Hoop de Straat binnen. Steven zal geen aanval afwachten. Onmiddellijk erop slaan, dat is een gewoonte, die hij uit de vechtpartijen van zijn schooljaren behouden heeft en die hij nog onlangs heeft toegepast bij het gevecht met een Duinkerker, door hem geleid, omdat zijn schipper ziek te kooi lag. De eerste klap is een daalder waard.

Het schip zeult door de Straat. De zeilen hangen slap; er is weinig wind. Maar de Hoop vaart weldra sneller, meegetrokken door de felle stroom, die het water van de oceaan naar binnen perst. Terugkeer is thans niet meer mogelijk. Hij moet vooruit, naar de zege . . . of naar de ondergang.

De Straat wordt reeds weer breder.

Daar doemt een schip op, uit de richting van Gibraltar. Het is een galei; zijn riemen gaan als de wieken van een vogel op en neer.

„Klaar voor 't gevecht!” roept de schipper naar beneden.

„Ieder op zijn post,” kan de stuurman rapporteren.
Het Spaanse schip schiet niet. De riemen worden gestreken; op de kampanje staat een man met een scheepsroeper in de hand.
„Hallo, hallo,” komt een stem over het water. „Vanwaar en waarheen?”
„Van west naar oost,” antwoordt Van der Hagen laconiek.
„Vanwaar en waarheen?” herhaalt de vrager.
De Hoop geeft geen antwoord.
„Bijdraaien!” beveelt de Spanjaard.
Nu is het tijd om door te tasten.
„Vuur!” commandeert de schipper van de Hoop.
De bakboordstukken spuwen vuur en ijzer. Op de galei kraakt de verschansing. Zij zwenkt haastig af.
De scheepsjongen, voor het eerst op zee, gooit zijn muts de lucht in: „Hoera, dat hebben wij gewonnen!”
Maar hij vindt geen bijval. De oudere zeelui weten al te goed dat ze nog lang niet winnaars zijn.
De Spanjaard komt hen achterop. Ontlopen kunnen ze hem niet. Er is wel wat meer wind gekomen, nu de Hoop op ruimer water vaart, maar tegen de roeiers op de galei kan dat briesje niet op. Langzaam krimpt de afstand tussen beide schepen.
Van der Hagen wacht het ogenblik, waarop hij ingehaald zal zijn, niet af.
„Door de wind!” beveelt hij.
Snel zwaait de Hoop. Zij loopt recht op de Spanjaard aan. Wil de schipper enteren? De bootsgezellen staan te popelen bij de dreggen. Maar enteren gaat zó toch niet! Dan zou de Hoop toch nóg een zwaai moeten maken en opzeilende met de Spanjaard bij hem aan boord moeten strijken. Of wil de schipper vuren? Een tweede laag doen geven, nu uit de stuurboordsbatterij?
„Meer stuurboord!” beveelt Van der Hagen aan de roerganger. Ze lopen de galei recht op de kop.
„Dat wordt rammen!” roept de bootsman uit. Hij ziet het met genepen lippen. De Hoop heeft geen versterkte steven: de galei well!

Op honderd ellen is de Hoop het Spaanse schip genaderd. Nog één minuut, dan zal de botsing komen. De mannen zetten zich

schrap. De bootsman heeft een plank gegrepen voor het geval de Hoop bij het rammen zinken zal. Steven neemt zelf de kolderstok in handen.

Op het Spaanse schip kijkt men verbaasd naar de manoeuvre. Wil de Hollander rammen, hij, met zijn lichte steven? Het zal hem slecht bekomen.

Steven werpt zich op het roer. Hij stuurt de Hoop niet op, maar vlak langs het boord van de Spanjaard.

Een kreet van schrik op de galei! Het is te laat om te ontkomen. Gejuich op de Hoop! Het bootsvolk ziet opeens wat er gebeuren gaat. „Hoera!”

Een schok! Gekraak!

Daar drijft de galei als een vogel met gebroken vleugel. Van der Hagen heeft al de stuurboordsriemen van de Spanjaard stukgevaaren.

„Vuur!” dondert zijn commando. Het tweede salvo van de Hoop slaat in de huid van de galei.

„Door de wind!”

Weer zwenkt de Hoop; snel loopt zij in op de galei, die nu ternauwernood meer voort kan. Een derde salvo wordt in haar buik gejaagd.

De Spanjaard schiet terug, doch zijn stukken liggen te hoog. Z'n schoten scheuren slechts een paar zeilen van de Hoop.

„Enteren, schipper! Enteren!” roept het volk.

Maar dat doet Van der Hagen niet. Hij is niet uitgevaaren om te vechten. Wie hem aanvalt, wordt afgeslagen, verder niet. Hij zeilt weg.

Er worden op de Spanjaard een aantal riemen aan stuurboord uitgestoken, nadat aan bakboord evenveel zijn ingehaald. Maar meer dan halve kracht kan de galei niet roeien. En de Hoop profiteert van een aanwakkerende wind. Weldra wendt de Spanjaard de steven. De Hoop is veilig door de Straat gekomen.

Met de jakobsstaf, die Plancius hem heeft leren hanteren, heeft Van der Hagen de zon geschoten; hij heeft het bestek gemaakt en op zijn kaart zet hij een kruis vlak bij de Italiaanse kust. Daar moeten ze zijn. Maar de man in de mastkorf kan geen land ont-

dekken. Hij ziet het nog niet, wanneer de Hoop een halve dag is doorgezeild en volgens het bestek hoog en breed op het land zou staan. Op de avond van die dag roept de uitkijk echter naar beneden: „Geen land in zicht, maar rook!”

„In orde,” zegt de schipper daarop. „Dat is de Vesuvius.” Zijn bestek is vijftig mijlen in de lengte mis geweest. Dat is niet veel. Onder de rookpluim doemt een berg op en daarnaast een schone baai, omringd door heuvels, bezet met palmen, cipressen en witte huizen. Dat alles spiegelt in het blauwe water. Italië is een prachtig land. En Napels heeft een drukke haven. Het ligt er vol met schepen. Portugese kraken en Franse barken zijn schepen, die de Nederlandse zeelui kennen. Maar wat is dat voor een klein en wrak, onooglijk goed, die scheepjes met gescheurde zeilen en gelapte boorden, waar de haven voor drie kwart mee vol ligt? Dit moeten scheepjes zijn uit Griekenland en uit Turkije en van de Afrikaanse kust. Bij het naderen van de kade ziet men nog duidelijker hoe het in Napels krioelt van oosterlingen. Er lopen vuile Grieken, donkere Marokkanen in lange kaftans en met een rode fez, Egyptenaren, die ondanks de vernedering, waarin hun land verkeert, nog iets behouden hebben van de fierheid uit de tijd der Farao's.

De Hoop heeft veel bekijks. Die vlag is hier vreemd en een schip van deze bouw komt nooit in Napels. Portugezen moeten aan de Napolitanen vertellen, dat het een Hollands schip is. Van Holland hebben ze gehoord. Ah zo, is dat een schip van het kleine volk, dat op de wilde zeeën van het hoge noorden vaart!

Een kleine, donkere havenmeester komt aan boord. De man spreekt Portugees. Hij is zeer nieuwsgierig naar de stand van zaken in het noorden. Hoe is het afgelopen met Engeland, nadat dit land door de Spaanse Armada veroverd is? Hoe kan dit schip onder Hollandse vlag varen? De Spaanse koning heeft de opstand toch al lang gedempt.

„Van wie heb je dat nieuws?” vraagt schipper Van der Hagen hem.

„Van wie? Wel, van de Spaanse en Portugese zeelui natuurlijk. Een man, die zijn oren open heeft, komt aan de haven van Napels van alles op de hoogte.”

„Dat merk ik,” antwoordt Steven. „U bent zéér goed op de hoogte.”

De Italiaan hoort het sarcasme in zijn stem. „Niet dan?” vraagt hij.

„Laat ik je mogen zeggen dat er in heel Engeland geen Spanjaard te vinden is, dat Holland en Zeeland volledig van het Spaanse gespuis gezuiverd zijn, en dat van de Armada geen tiende deel in Spanje is teruggekeerd. Negentiende ligt op de bodem van de Noordzee.”

De havenmeester springt van verbazing overeind. Hij wil nog veel meer vragen, maar schipper Van der Hagen gebaart afwerend. „Laten we het over die dingen later maar eens hebben. Vandaag moet ik zaken doen. Bij wie moet ik wezen om een lading tarwe te verkopen?”

De kleine havenmeester is de politiek op slag vergeten. „Hebt u tarwe? Maar dat wil iedereen hier kopen. Onze graanoogst is mislukt. Uit de andere landen aan de Middellandse Zee is niets te krijgen. We razen hier van honger. — Mannen, een lading tarwe,” roept hij naar het volk op de kade, en meteen ontstaat daar groot spektakel.

Steven van der Hagen wrijft in zijn handen. „Ik geloof dat ik aardig op tijd gekomen ben.”

„U komt als een redder in de nood,” roept de havenmeester uit.

„Wil je een zakje graan mee hebben,” biedt Steven aan.

Met beide handen aanvaardt de Italiaan het geschenk. Hij heeft geen brood meer in huis. „Alle heiligen mogen er u voor lonen.”

„Hou de heiligen er maar buiten,” bromt Van der Hagen.

De Italiaan slaat een kruis. Hij bedenkt dat de Hollanders ketteren zijn van de ergste soort. Baarlijke duivels, is hem verteld.

Hij ziet Steven opeens met andere ogen aan, met schuwe vrees.

Van der Hagen merkt het en hij begrijpt de reden. „Ja, het is ketterse tarwe,” zegt hij, „als je daar bang voor bent.” Hij maakt een beweging om de zak terug te nemen.

Maar de Italiaan houdt zijn schat stijf omklemd. En hij noemt de schipper gretig de adressen der voornaamste kooplui.

Van der Hagen hoeft niet eens de wal op om zijn koopwaar aan te bieden. Nog eer hij klaar is om van boord te gaan, zit er reeds een koopman bij hem in de kajuit, die een bod doet op de

hele lading tegen een prijs, waar hij haast van duizelt. Dit worden schitterende zaken!

„Het is ketterse tarwe,” zegt Steven met een glimlach.

„Dat zal niet slechter zijn dan Turkse kleedjes,” geeft de handelaar ten bescheid.

De koop wordt dadelijk beklonken en diezelfde middag komen de Napolitaanse bootwerkers aan boord om de lading te lossen. Het zijn bruine kereltjes met felle ogen in een vuil gelaat; ze dragen lompen. Ze maken zo'n omslag en spektakel bij hun werk, dat de Hollanders er vermaakt naar kijken. Maar als er de andere dag twee aan het bekkesnijden gaan, in plaats van te werken, komt de potige bootsman tussenbeide, die de koppen van de beide vechtersbazen tegen elkaar rinkinken laat. Dan is het vechten uit en mindert het getier. De Italiaantjes hebben respect voor de Hollandse reuzen.

In een paar dagen is het schip schoon leeg, en men bezweert de schipper spoedig terug te komen met een nieuwe lading graan en met meer schepen, want Italië raast van honger.

Met een halve lading zuidvruchten en olijfolie, en marmer als ballast, haastig aan boord gedragen door de Italianen, die hem bijna wegdrijven, zeilt de Hoop de haven uit.

In de hut van de schipper staan zakken vol zilver, de opbrengst van de lading graan. Ze overtreft ver de kosten voor de reis gemaakt. De voorspelling van Van Oss, dat er goede winst aan de Straatvaart zit, gaat glansrijk in vervulling.

„Als we nu maar veilig thuiskomen,” verzucht de stuurman en bij het naderen van Gibraltar herhaalt hij dat: „Als er ginds maar geen Spanjaarden op ons loeren.”

Van der Hagen maakt het bestek en bekijkt daarna de lucht. Er pakken zich wolken samen.

„Laat wat zeil minderen,” zegt hij tot de stuurman, „en maak een streek naar het zuiden. Bij daglicht moeten ze ons daar niet zien. Als het donker wordt, kun je opzeilen. We hebben vóór vanavond regen en er is vannacht geen maan. Dan glijpen we er wel door.”

De tweede tocht van de Hollanders naar de Middellandse Zee hoeft niet door drie kooplui op touw te worden gezet en onder-

nomen door een enkel schip. Een hele schaar van reders wil nu meedoen aan de Straatvaart. Verscheidene schepen zullen worden uitgerust. En men wil nog meer. Zijn er geen andere markten te ontdekken? Kan er niet een reis naar Brazilië worden ondernomen?

Plancius' koren bloeit. De ondernemingsgeest, die hij zo lang geprikkeld heeft, is thans ontwaakt.

De Hanzesteden rusten op de lauweren van een lange welvaart; de Portugezen vermeederen hun schatten gemakkelijk met de rijke Indische handel; de Italianen zijn steeds gewoon geweest dat anderen hun de koopwaar brachten en deze van hen haalden. De Fransen plukken liever druiven en telen zijderupsen dan dat zij zich op de verre zeeën wagen, en de Engelsens vermeien zich in de kaapvaart. Daar zit meer avontuur in dan in vrachtschippers.

De Nederlanders zijn in twintig jaar oorlog en in een nog veel langere periode van verdrukking door leed gelouterd en door strijd gestaald. En de jongste overwinning heeft hen hun kracht bewust gemaakt.

En thans vervult het calvinistisch geloof hen met een bruisende levensdrang. Geen reis is hun te ver, want de aarde is des Heren en het is Gods gebod om deze te vervullen. Geen gevaar is hun te groot, want in Gods hand zijn ze altijd veilig.

De Straatvaart heeft de eerste bres geschoten in de Spaanse heerschappij op de verre zeeën. Een reis naar Brazilië wordt een tweede aanval. En straks, voorspelt dominee Plancius, varen onze schepen naar Oost-Indië om het Spaanse rijk te treffen in de zenuw van zijn kracht.

HOOFDSTUK VIII

In de kousenwinkel van Lambert Maartens wacht Anna Eltink op haar beurt. Het is er druk. Verscheidene klanten staan bij de toonbank te zoeken en te keuren en Lambert draagt telkens andere dozen aan.

Vroeger was het gemakkelijker de klanten te helpen. Ze kwamen om zoveel knotten wol: zwart, Nassaus blauw, grijs of wit. Het

was overgeven en duiten vangen. Hoogstens moest eens even worden nagekeken of de kleur wel klopte met het draadje, dat de vrouwen hadden meegebracht. Maar tegenwoordig, nu Lambert Maartens' wolwinkel een kousennering is geworden, komen de dames om de mooiste kousen voor hun mannen uit te zoeken, en die zijn niet van wol, maar van zijde en in allerhande kleuren. Eerbare vrouwen hebben hun hoofd geschud over zoveel ijdelheid zelfs bij het beenbekselsel en de dominees hebben op de kansel geklaagd over verdorvenheid: „De vrouwen versieren zich niet langer met matigheid. De eenvoud in de kleding is niet meer het kenmerk harer ingetogenheid. En onze mannen dragen de ijdelheid zelfs aan hun benen.”

Onder zo'n preek heeft Lambert Maartens' zich warm voelen worden, want de steek was ook op hem gericht. Hij heeft zich zijden kousen aangeschaft en ze zijn klanten aangeprezen. Weliswaar na veel aarzelen en tegenstreven, en pas nadat de vreemdelingen uit het zuiden, de immigranten uit Antwerpen en Brugge, er zeer dringend om hadden gevraagd, maar hij voldeed dan toch maar aan de vraag der zuidelijke ijdelheidskermis. Na de preek is de zelfbeschuldiging bij Lambert Maartens echter overgegaan in boosheid. Wat deden die dominees zich te bemoeien met zijn nering? Als naar hun raad gehandeld werd, bleef hij zitten met een voorraad dure kousen.

Maar vrees en boosheid zijn snel voorbijgegaan. Niemand stoorde zich aan de bedreiging van de dominees. De joffers kwamen evengoed om zijden kousen. Een oude dominee preekte nog een- of tweemaal tegen de lichtzinnige dracht. Toen liet hij mokkend af. En toen dominee Plancius kort daarna uit Antwerpen overkwam, lachte die. Of er in zijden kousen zonde zit? vroeg hij. Hij stak zijn eigen benen uit. Een paar glanzende, zijden kousen omsloten zijn kuit, tot aan de knie.

In Lambert Maartens' winkel werd het gedurig drukker. Het stond er doorgaans vol met dames. Ze keurden de kousen, die Lambert haar voorhield nauwkeurig op kwaliteit, tint en patroon. Hij moest telkens weer de trap op om andere dozen aan te dragen. Zijn toonbank leek bijwijlen een uitdragerij. Maar dat telde de kousenkoopman niet. Des avonds, als het te donker was geworden om de klanten te helpen, wijl bij kaarslicht geen

kleuren konden worden onderscheiden, ruimde hij de rommel weer op, en dan telde hij de inhoud van zijn geldla; die was doorgaans goed. De zijden kousen brachten meer in het laatje dan de knotten wol voorheen.

„Joffer Eltink, wat zal het zijn?” komt de dunne stem van Lambert.

Het is Anna's beurt. Ze verlangt kousen voor Hasselaer.

De kousenkoopman hijst zich met zijn kreupele been de ladder op om nieuwe dozen aan te slepen. „Kijk,” zegt hij, terwijl hij een kous over de rug van zijn hand laat glijden, „dit is de maat van sinjeur Hasselaer. Het is ook de soort, die hij altijd heeft: de allerfijnste zijde. En ik heb alle kleuren: rood en roze, geel, lichtblauw en paars.”

Keurend betast Anna de soepele stof. Zij kiest een paar gele en een paar roze.

Bij het heengaan wordt zij op de arm getikt. Het is joffer Van Oss, die op haar beurt wacht. „Wacht je even?” vraagt ze. „Ik ben zo klaar. Of heb je erge haast?”

Neen, zoveel haast heeft Anna niet; ze wil met genoeg wachten. Lambert moet ditmaal verscheidene keren de trap op om telkens andere dozen voor de dag te halen. Joffer Van Oss heeft een goede smaak, maar ze is lastig.

Wanneer ze eindelijk klaar is, gaan zij en Anna samen de winkel uit. Joffer Van Oss praat over allerlei. Ze vraagt naar de Hasselaers en ook naar Grotenhuys.

„Hebben jullie al trouwplannen?” informeert ze in dit verband.

„Nog niet,” antwoordt Anna.

„Dat duurt lang met jullie.”

Anna haalt haar schouders op. „Och, we hebben geen haast.”

Ze wandelen verder. Anna heeft geen behoefte op dit onderwerp door te gaan en joffer Van Oss zwijgt er ook over. Maar op de Dam, waar hun wegen scheiden en Anna af wil slaan, houdt ze het meisje staande. Ze legt haar hand op haar schouder. „Vertel me nu eens,” vraagt ze, „is het goed tussen jou en Grotenhuys?” Bevreemd kijkt Anna op. Wat een kiese vraag is dat!

„Of het goed is tussen ons? Wel, waarom zou het niet?”

„Omdat ik jullie zo'n koud paar vind,” verklaart joffer Van Oss onbewimpeld.

Het lijkt of het Anna even schokt. Maar ze antwoordt effen: „Moeten wij soms zo mal doen als die meiden en matrozen, die op straat staan zoenen, of als Betje Pauw, die in gezelschap bij haar vrijer op de knie zit?”

„Je hoeft helemaal niet mal te doen. Maar de mensen, met wie jullie omgaan, moeten toch kunnen merken dat jullie van elkaar houden. En daar merk ik niets van. Bij jou althans niet.”

De woorden treffen Anna als priemen. Zij heeft deze beschuldigingen al honderdmaal tegen zich zelf ingebracht. Ze heeft haar hart afgezocht of ze geen sprankje vuur ontdekken kon. Maar het was alles even kil van binnen. En ze heeft zich dikwijls afgevraagd of het zo wel mocht doorgaan. Deed ze er goed aan zich voor het leven te verbinden aan een man, aan wie ze zich tòch niet volledig geven kon? Ze had die vragen steeds weer onderdrukt. Het ging toch redelijk goed de laatste tijd. Zij gingen vreedig met elkander om. Ze had wel sympathie voor Grotenhuys. En hij begeerde van haar niet meer dan zij hem gaf.

„Ben ik niet goed voor hem?” vraagt zij.

„Niet goed, niet goed? Je bent niet warm!”

Anna haalt alweer haar schouders op. „Warm . . . warm? Wij vrouwen van het noorden zijn wat koeler aangelegd dan gij, die uit het zuiden komt.”

Zo spreekt ze, maar ze weet dat het onwaarheid is. Ook het hart van een Noordnederlandse vrouw kan branden. Haar hart hééft gebrand . . . Anna legt haar herinnering het zwijgen op. Dat is voorbij, al lang.

„De Noordnederlandse vrouwen hebben evengoed een hart als wij,” geeft joffer Van Oss ten antwoord. „Het is haar niet geraten iets tegen de uitspraak van dat hart te doen.”

Meteen neemt ze afscheid. „Dag, Anna.”

De woorden van de redersvrouw klinken in Anna's oren na, terwijl ze de Dam oversteekt naar de Kalverstraat. Het is haar niet geraten iets tegen de uitspraak van haar hart te doen. Wat zegt haar hart? Wat zegt het met betrekking tot Arent Grotenhuys?

Ze weet het niet . . .

Verdrietig loopt ze verder. Ze passeert bekenden zonder dat ze hen ziet. Achteloos beantwoordt ze af en toe een groet. Ze haalt

wandelaars in zonder op hen te letten. Zou ze dan toch op de verkeerde weg zijn, nu ze vriendelijk is jegens Grotenhuys, nu ze zich door hem laat kussen en met hem meegaat naar de woning van zijn ouders, nu ze des zondags en een avond in de week samen zijn en er uitzicht op is dat ze mettertijd gaan trouwen? Wat kan daar voor verkeerds in zijn? Is het nodig dat je zeker weet: ik wil deze en nooit een ander? Is het nodig dat een meisje eindeloos wacht op de man, die ze begeert, maar die nooit komt?

De Hasselaers zijn uitgegaan. Arent en Anna blijven samen in de insteek achter.

„Veel plezier, jongelui,” heeft Hasselaer gegroet met een knip-oog en een lachje. „Veel genoegen met z'n beidjes.”

Arent lacht terug, ofschoon wat moeilijk, maar Anna's gezicht is strak.

Haar voeten zijn koud, haar handen beven. Met een bleek gelaat en starende ogen zit ze in de lage vensterbank.

Arent buigt zich over haar heen om haar een kus te geven. „Wat heb je toch, kleintje?” vraagt hij. „Wat scheelt je toch vandaag? Ben je niet wel?” Hij streelt haar witte wangen.

Anna krimpt ineen. Dit is het juist wat het zo moeilijk voor haar maakt. Als hij haar uitschold, kon zij uitvaren. Als hij boos wegliep, was zij vrij. Maar in plaats van te schelden liefkoost hij haar.

Vanavond, terwijl oom en tante erbij waren, heeft zij hem bits en stuurs bejegend. Tante heeft het opgemerkt; ze heeft haar bestraft met een afkeurende blik. Maar Arent was even vriendelijk en geduldig als altijd. Geen ogenblik heeft hij laten blijken dat haar bitsheid hem bezeerde. En nu ze samen zijn en hij het recht heeft opheldering te eisen over haar onheus gedrag, vraagt hij deelnemend: „Wat heb je toch, kleintje?”

Ach, wat heeft ze? Ze is zo moe; ze weet geen raad. Ze zou het liefst willen schreien.

Maar ze zal dit niet doen. Ze zal doorzetten. Eindelijk zal aan deze jammerlijke tweespalt in haar hart een einde komen.

„Ik . . . we . . . we” — ze stamelt — „we moesten . . . maar uit elkander gaan.”

Ze krimpt ineen alsof ze ieder ogenblik een harde slag verwacht.

Doch Arent slaat niet. Hij barst ook niet in woede los. Hij streelt opnieuw haar wang. „Arm kleintje,” zegt hij troostend, „ben je zo zenuwachtig?” Hij wil haar kussen.

Dit wekt haar weerstand op. „Ik ben niet zenuwachtig,” zegt ze, terwijl ze zich losmaakt uit zijn armen en hem recht in de ogen ziet. „Ik heb dit heel goed overlegd. Het moet uit zijn tussen ons.”

Arent gelooft nog niet dat het menens is. „Kom, Anna,” wil hij haar opbeuren, „haal nu geen onzin in je hoofd.” Hij trekt haar naar zich toe.

Maar thans rukt zij zich los. „Arent, het moet uit zijn; het kan niet langer zo.”

Nog tracht hij haar te sussen. „Praat zo niet, Anna, en doe niet zo vreemd. Kom, laat het goed wezen tussen ons.”

„Het kan niet goed zijn, nooit . . . Een ander . . .” Ze breekt schreiend af.

Dit treft Arent als een angel. Hij springt overeind. „Een ander? Heb je mij bedrogen?”

Zij buigt zich diep en dit doet Arents boosheid zwellen.

„Heb jij omgang met een ander, jij?” Met gebalde vuist staat hij voor haar.

Anna antwoordt niet; haar hoofd blijft gebogen.

Met grote stappen loopt hij de kamer op en neer. De grond dreunt onder zijn schreden. Het opgebouwde houtvuur in de haard, dat half verkoold is, valt ineen. De vlammen flakkeren en knetteren met doffe knapjes.

Anna staat erbij met neergeslagen ogen, de hand op haar bonzend hart. Nu is hij boos; nu heeft ze hem zover. Moet hij zo weggaan? Moet hij menen dat zij een slet is? Maar zó is het toch niet, niet zoals hij bedoelt. Of toch wel? In de bijbel staat iets over overspel in het hart, wanneer men slechts begeert. Ze wringt haar handen . . .

Hij blijft voor haar stilstaan. „Spreek op! Zeg het nu! Ik wil het van je horen. Heb jij omgang met een ander?”

„Neen,” fluistert ze.

Arents trekken ontspannen zich. Zijn toorn luwt even snel als hij is opgekomen.

„Maar wat bazel je dan toch? Wat haal je in je hoofd met je: we moeten uit elkaar gaan? Je bent een dwaas, dom kind.” Hij wil haar opnieuw aanhalen.

Maar zij is thans zich zelf weer meester.

„Nee, Arent,” zegt ze, „dit niet. Het moet tóch uit zijn tussen ons.”

Haar toon is beslist, haar mond een dunne streep. Er staan rimpeltjes van smart op haar voorhoofd, maar haar blik is vast.

Ditmaal heeft zij de teugels in handen; ze zal ze nu niet laten glippen.

Maar thans voelt Grotenhuys ook dat het erop aankomt.

„Anna, je zult me zeggen waarom. Daar heb ik recht op.”

„Ik kan niet zoveel van je houden als ik moet,” geeft ze ten antwoord.

„Hoe weet je dat?”

„M'n hart zegt het.”

„Je hart heeft wel eens meer vreemde dingen gezegd. In het begin van onze omgang ook. En toch ging het later goed. Het zal nu ook goed gaan. Ik weet zeker dat ik altijd van je houden zal.”

„Jij wel, maar ik . . .”

„Ik heb je lief, zoals je bent; ik verlang niet meer. Het is zo goed.”

Hij breidt zijn armen naar haar uit.

Een harde strijd woedt in haar binnenste. Arent begeert haar, zoals ze is. Met al haar ondeugden en gebreken. Met al haar zwakheid en ontrouw. Ze kan bij hem rust vinden.

En als zij weigert, dan . . . Een schip, dat voorbijvoer in een donkere nacht. Een man, van wie zij niet weet of hij ooit aan haar denkt; van wie zij niet weet of zij hem ooit weer zal ontmoeten.

Ze heeft te kiezen: te rusten in de naar haar uitgebreide armen, of eenzaam door het harde leven te gaan.

Het is een vrouw niet geraden iets tegen de uitspraak van haar hart te doen. Scherp en helder staan die woorden van joffer Van Oss voor haar geest. Ze geven de doorslag.

Langzaam spreekt ze; het is of elk woord uit haar keel gewrongen wordt. „Nee, Arent, het gaat niet. Wij worden niet gelukkig samen. Wij moeten van elkander scheiden.”

Grotenhuys begrijpt dat dit het allerlaatste is. Hij heeft de strijd om dit meisje verloren. Zijn trots is gewond. Beseft ze niet wat ze prijsgeeft? Arent Grotenhuys, zoon van een der grootste kooplieden van Amsterdam, zelf reeds een man van aanzien onder de reders. En wat is zij? Een kind uit de provincie, een arm boerinnetje, die haar voeten gestoken heeft onder de tafel van de Hasselaers. Zo'n meisje verwerpt hem. Dat ze het doe! Van zijn kant is het nu ook finaal uit.

Zonder een groet, zonder een woord zelfs gaat hij weg.

Anna staat roerloos in de kamer. Zij hoort zijn stappen in de gang, in het voorhuis. De deur bonst dicht.

Het is afgelopen. Eenzaam staat ze in het stille huis.

Hij is uit haar leven verdwenen. En Steven? Ze ziet hem voor zich, gebruid en fors. Ze hoort zijn stem. „Dag, Anna.” Tweemaal is hij in haar leven verschenen, maar hij verdween weer. En het is geheel onzeker of ze hem ooit weerzien zal. Ze heeft Grotenhuys prijsgegeven voor . . . een droombeeld.

Opnieuw is de Hoop in het gezelschap van een grote vloot van Texel afgevaren. Daar waren schepen bij voor Nantes en Bordeaux, voor Lissabon en Oporto; er waren er negen voor de Straat op deze derde tocht van Nederlandse schepen naar de Middellandse Zee. Maar schipper Van der Hagen legde bij Kaap Roca niet zuid ten oosten voor; hij bleef zuidzuidwest sturen, zelfs toen de zoutschepen, die het langst in zijn nabijheid bleven, bij de Kaap Verdische eilanden de ankers hadden laten vallen.

Geheel alleen voer de Hoop de wijde oceaan al verder op, een pionier, die nieuwe wegen zocht.

De zon scheen elke dag wat warmer en de wind werd elke dag wat luwer, naarmate men verder naar het zuiden kwam, maar hinderlijk was de warmte niet. En al zwakte de wind allengs af, de Hoop maakte toch nog dagelijks een redelijk behoud. Een lauw reisje, zeiden de bootsgezellen aan het einde van de derde week. Ze hadden het niet druk en ze maakten zich niet druk.

Na nog een week was het lauwe reisje een saaie reis geworden. Geen zuchtje vulde meer de slappe zeilen. Als olie zo glad was de zee, als koper zo hard de hemel. De zon brandde onmedogend recht boven hun hoofd en de hitte trilde boven het water. In de naden smolt het pek en benedendeks was het smoorheet, zodat de afgekomen wacht van benauwdheid weer uit de kooi kroop. De mannen konden in die hitte niet slapen. Nu hingen ze maar wat om op het dek. En de anderen luierden daar ook. Werk deed men niet. Niemand had er lust toe en er was ook weinig werk, nu de schepen al dagen achtereen maar wat dobberden in de stilte. De kelen verschroeyden, de tongen waren hard als leer, de lippen barstten van droogte. Het lauwe water uit de vaten hielp weinig voor de dorst. Bier was het enige middel tot verkwikking. Maar de schipper had het bier gerantsoeneerd.

Er werd zwaar gemopperd. Hoe had Van der Hagen het in zijn hoofd gehaald deze reis te kiezen, waar hij ook naar Italië had gekund? Dan waren ze nu al lang in Napels geweest. Ze hadden daar wijn kunnen drinken. Ze hadden daar meisjes ontmoet, met zwarte haren, ogen als gloeiende kolen en rode lippen, die van vrijen hielden. Hier stikten ze van de hitte en vergingen ze van dorst en ze zagen alle dagen niets dan lucht en water. Nergens een eiland, nergens een tegenligger. Ze voeren over een uitgestorven zee.

Toen de bootsgezellen zo aan het kankeren gingen, spooog een oude zeerob op het dek. „Bah,” zei hij, „zijn jullie kerels? Ik ben zeeman geworden om te varen. Jullie hadden bij je moeders pappot moeten blijven, als je er niet tegen kunt om een paar maanden lucht en water te zien, en als je het erg vindt wat warmte te lijden en een beetje dorst.”

Toen gromden de mannen, maar ze kankerden niet meer zo luid als oude Gerrit in de buurt was.

Diezelfde avond kregen ze de gelegenheid te bewijzen dat ze toch geen papkereltjes waren en dat ze ook nog wat anders konden dan kankeren.

Het was nog stiller geworden dan het de hele dag reeds was geweest. Als je een vinger nat maakte en omhoogstak, kon je nog niet voelen waar de wind vandaan kwam. Er was geen wind en

smorend was de warmte. De zon was onder, maar haar zengende hitte gloeide na aan de hemel en steeg nog op uit zee. Loom lagen de mannen op het dek. Geen een had lust tot zwetsen, niemand sprak. Men wist niet of de ander waakte of sliep, een soort droomtoestand scheen zich van allen te hebben meester gemaakt. De roerganger hing over de kolderstok, de uitkijk was in de mastkorf in slaap gezakt. Wat gaf het? Er viel niets te sturen, want het schip lag stil. Er was geen uitkijk nodig.

Plotseling voer er een schok door de Hoop, alsof een reuzenzweep haar had gestriemd. Sidderende rimpels stonden op het water. In de verte was een dof gedruis als het ruisen van een waterval op wijde afstand, als het rollen van een zware branding op de kust.

De bootsgezellen vlogen overeind. Ze tuurden angstig over zee. Het was nog stil. De windstoot van daareven scheen alleen te staan. Boven hen blonken de sterren. Maar het doffe gedruis in de verte zwol aan; het leek nu op het rommelen van een onafgebroken donder.

Wat kon dat zijn? In welk een vreemde wereld raakten ze verzeild, hier onder het Zuiderkruis?

Van de kampanje klinkt een heldere commandostem: „Zeilen bergen!”

Het bevel elektriseert de mannen. Alle loomheid is plotseling weg. De matrozen vliegen als katten in het want. De zeuntjes laten zich in de kajuiten zakken. In de masten en raas wordt als razend gewerkt aan het bergen van de zeilen; beneden pakken de jongens het kommaliewant bijeen en sjoeren ze de meubels vast. Er komt storm, hebben ze begrepen.

Er is niet een die hierdoor wordt verschrikt. Ze zijn eer blij. Ha, storm! Het is een verademing na de ellende van het nietsdoen van de laatste week. Nu kunnen ze werken, vechten! Nog is de helft der zeilen niet geborgen of reeds tuimelt de bui over het schip.

De lucht is zwart. Gierend loeit de wind door het want. De Hoop steigert schichtig op de aanschietende golven. De zeilen klapperen vervaarlijk. Onder de druk van de wind duiken de masten bijna in de golven. De mannen werken door, stug en

volhardend. Zo wild kan het schip niet slingeren, zo heftig kan de wind niet rukken aan de zeilen of de gezellen houden keep. Twee bonnetten worden losgerukt. Als zwarte vogels vliegen ze weg. Het grootzeil scheurt doormidden. Een matroos raakt bekneld tussen ra en mast. Maar zeil na zeil wordt opgerold, en ten slotte vliegt de Hoop onder stormtuig over de golven.

De schipper staat op de kampanje, rustig en stoer. Kalm geeft hij zijn bevelen. Hij voelt zich als een ruiter op een paard in het midden van de strijd. Zoals die zijn ros, zo heeft hij dit schichtig steigerend schip vast in handen.

Het schip rolt op de golven. Tweemaal heeft de schipper een grijze schaduw zien wegfladderen: afgerukte zeilen. Thans vliegt er weer een schaduw snel voorbij. Het is een man, weet Steven, van een ra geslingerd. En hij kan niet geholpen worden. Daar is geen redding mogelijk uit deze kokende zee, terwijl het schip kraakt in zijn spanten.

Slechts een ogenblik kan Steven erbij stilstaan. De levenden, het schip eisen al zijn aandacht op.

„Aan de pompen!” gelast hij de gezellen, die met hun werk in het want gereedgekomen zijn. Het overslaande water stroomt het kuildek binnen.

Erger loeit de storm, feller giert de wind. De golven werpen het schip omhoog en laten het ploffen. Twee man kunnen de kolderstok niet langer houden. Vier sterke bootsgezellen staan daarom aan het roer. Boven het brullen van de golven klinken slagen, alsof kanonnen worden afgevuurd. Een stuk van de verschansing wordt weggerukt.

Het is een orkaan, zoals de zeelui nog niet hebben meegemaakt. „Dit houdt ons schip niet lang meer uit,” zegt de stuurman tot de schipper.

„Hoeft ook niet,” antwoordt Van der Hagen. „Nog een ogenblik, dan is het voorbij.”

Steven weet wat hem zo onverhoeds heeft overvallen. Dominee Plancius heeft hem hierop voorbereid. De tropische stormen, die een stilteperiode plotseling onderbreken, zijn uitermate heftig, maar ze duren kort.

Waarlijk, het duurt slechts kort. Even plotseling als de wind is opgestoken gaat hij liggen. Het gieren in het want is over; de

adem wordt de mannen op het dek niet langer afgesneden, al deint de zee nog heftig na en stampet en rolt het schip nog op de hoge golven. Het gevaar is bezworen.

De bootsgezellen gooien hun doorweekte kleren in een hoek en steken zich in schone baadjes. Ze doen het onder een kwinkslag en een grap. Alle dagen zo'n stormpje, daar tekenen zij voor. Dat brengt afwisseling in het saaie varen.

„Als we dan tenminste niet weer een prijs behoeven te betalen als voor deze,” zegt de schipper.

Een prijs als vandaag? Wat bedoelt de schipper? Die reling? Ja, dat is jammer, maar als de timmerman er een paar nieuwe planken inzet, is dat leed gauw geleden.

„Dat kan de timmerman niet meer,” zegt Van der Hagen.

Een paar willen lachen. Dit is een grapje van de schipper. Maar anderen hebben in zijn woorden de bewogenheid gehoord. Ze kijken om zich heen, zoekend onder de makkers. „Waar is Jan Jansen?” vragen ze.

„We zullen hopen dat hij in het Vaderhuis mag zijn,” zegt de schipper ernstig.

Nu begrijpen allen het. Jan Jansen is uit de mast gevallen en verdronken zonder dat zij het bemerkten. Alleen de schipper, staande op de kampanje, heeft hem van de ra zien vallen.

Weer gaan drie weken voorbij in een tergende stilte. Slechts één kaak wordt in die periode afgereden. Op twee dagen is er een zuchtje, dat de schepen voortdrijft, zo langzaam als een wandelaar loopt. De andere tijd is het volslagen blak en het verschil van het ene dagbestek met het vorige moet in seconden worden afgelezen.

In deze dagen is veel victalie overboord gegaan. Er kropen maden uit de kaas. Het spek werd ranzig. De boter, al weken sterk en tot gladde olie versmolten door de hitte, was niet langer eetbaar. Zelfs de gezouten haring was niet goed gebleven. En het drinkwater werd drabbig. Erwten en bonen alleen waren nog te eten, maar die stonden tegen toen ze dag aan dag niets anders kregen.

Bij deze ellende van bedorven voedsel voegde zich nog ziekte. De bootzman kon niet opstaan vanwege de pijn in zijn leden.

De oude kok kreeg last van de mond. Zijn tandvlees werd zwart en zijn kiezen raakten los. De chirurgijn kon met al zijn mid-deltjes en zalfjes de bootsman niet weer lenig maken en de kok niet van zijn pijn bevrijden. Integendeel, het werd elke dag erger met hen. En er begonnen er meer te klagen over stijve leden en een zere mond. Er klonken geen matrozenliedjes meer. De stemming op de Hoop werd dof en moedeloos, en er groeide een wrange bitterheid tegen de schipper, die een prachtreis naar de Middellandse Zee had laten schieten voor dit ellendig avontuur. Oude Gerrit zoog op zijn pruim, toen de jongere gezellen zo klaagden. Hij mikte een straal bruin sap in zee en bromde iets van blagen en snotneuzen. Maar hij ging er ditmaal niet tegenin. Het werd voor hem ook een dobber zijn opgewektheid te bewaren, nu hij door buikloop werd gekweld.

Intussen boog Van der Hagen zich over zijn kaarten. Nog slechts even, dan zou de linie op de goede lengte worden gepasseerd en zou de zuidwest-passaat hen aan één stuk meetrekken tot de Abrolhoz. En daarna was de reis een peuleschil.

Nog even! Dat had de schipper verleden week ook al gezegd, en ze bleven maar omdobberen in de verzengende hitte. Ze kwamen niet verder en ze konden niet terug. Ze zouden hier sterven aan de vreemde ziekte, die nu reeds een dozijn schepelingen had aangetast en kok en bootsman dicht bij de dood bracht. Of ze zouden omkomen in een nieuwe kaak, die het uitgedroogde, uit alle naden lekkende schip niet kon doorstaan. Neptunus hield hen vast in het hart van zijn onmetelijk rijk. Hij zou hen straks begraven in zijn glazen graf.

Op een morgen gingen evenwel de zeilen bollen onder de druk van een lichte bries. Er kwam weer gang in het schip.

„We zijn er, mannen,” meldde de schipper na het opmaken van het bestek. „Vannacht zijn we de linie gepasseerd; we hebben de passaat te pakken. Nu is het met verlijeren uit. Nog een paar dagen, dan zijn we in Braziel.”

„Die dagen van de schipper zijn rekkelijk,” bromde een matroos. Maar de anderen mopperden niet meer. Nu er wind was en het schip weer opschoot, was de moed teruggekeerd en het vertrouwen in de schipper hersteld.

„Hij brengt ons overal waar hij wezen wil, al was het aan 't andere eind van de wereld. Al was het in Indië . . . daar!”

Het mooie behoud, dat nu dag aan dag gemaakt werd, deed de moed gedurig hoger stijgen. Over één boeg konden ze doorliggen tot de Abrolhoz toe.

Anna Eltink zwaait haar scepter in de keuken van de Hasselaers. Ze heeft de noodhulp, die vandaag gekomen is, aan het plukken gezet. Een kip, twee eenden en een kalkoense haan moeten gebraden worden. Brecht is met groente bezig en Anna zelf kneedt van eieren, boter en meel beslag voor gebak. Ze werkt met krenten en rozijnen, ze voegt een scheut rum aan het deeg toe en stopt de oven vol met vormen. Het zal vandaag een grote maaltijd worden in het huis der Hasselaers, zoals er zelden is gehouden, en Anna maakt dit feestmaal klaar met een hart, dat van verwachting klopt.

„Ik heb de joffer in maanden niet zo vrolijk gezien,” zegt Brecht. „Hoe komt dit toch?”

Ze krijgt geen antwoord van Anna en dat kan Brecht ook minder schelen. Wat de reden is, komt er ten slotte niet op aan. Dat Anna haar verdriet te boven schijnt, is het voornaamste. Zij mag lijden dat die trieste buien nooit weer terugkomen. Dan nog liever mannen over de vloer, ofschoon Brecht, die achter in de veertig is en nog nooit omgang met manvolk heeft gehad, dat ook niet alles vindt.

De puddingen staan op de plank. Het gebak, besuikerd en met gekonfijte vruchten opgemaakt, ernaast. Het gevogelte, bruin gebraden, pronkt op grote borden. Een schaal vol vis staat in de oven om aanstonds te worden opgediend.

In de kamer is de tafel gedekt met Vlaams linnen en bezet met zilver en kristal. In de kronen staan verse kaarsen van de vier. Er zijn ook bloemen op de tafel, een nieuw gebruik, dat joffer Van Oss voor het eerst in Amsterdam heeft toegepast.

Joffer Hasselaer beziet het werk van haar nichtje. Ze is verrast dat Anna met zoveel ambitie, met zoveel vreugde heeft gewerkt, dat ze er blijkbaar alles op gezet heeft de maaltijd feestelijk te maken.

Hoe zit dat toch dat Anna vandaag heel anders is dan ze sinds

maanden is geweest? Zou het zijn omdat . . . Grotenhuys vanavond van de partij zal zijn? Zou Anna op de weg terug wezen, op de weg terug naar het gezond verstand en nuchtere inzicht? Bertha denkt het en haar vermoeden wint aan kracht wanneer, tegen het uur dat de maaltijd zal beginnen, Anna verschijnt in het zijden kleedje, dat ze al lang geleden heeft gekocht, maar dat ze nimmer wilde dragen, en ze om haar hals het gouden sieraad draagt, dat Hasselaer en zij aan haar geschonken hebben. Bertha's vermoeden wordt bijna zekerheid, als ze merkt hoe Anna telkens gespannen naar de deur kijkt, als een der gasten binnenkomt.

Naar wie zou ze anders uitzien dan naar Arent?

De kooplui komen binnen: Van Oss en zijn vrouw, Buyck en zijn vrouw, Jan Poppen komt alleen; hij is een oude vrijgezel, een Duitser, met zijn knapzak over de grens gekomen en in de Amsterdamse handel rijk geworden, die nog altijd zijn onbehouwen manieren heeft bewaard. Op het kantoor en op de beurs merkt men dat niet zo. Wanneer er vrouwen bij zijn, valt het echter op. Pauw komt ook, met vrouw en dochter. Het zijn de grote kooplui, die geld gestoken hebben in de thans volbrachte derde Straatvaart.

En daar komt Grotenhuys! Bertha ziet hem naderen en ze let op Anna. Maar ze ontdekt geen blijde ontroering bij haar nicht. Ze ziet dat Anna wegglipt achter een groepje gasten om Arent te ontlopen. Zij beantwoordt zijn groet met een koele hoofdknik. Op Arent heeft zij dus niet gewacht. En zie, ze blijft onrustig, ze kijkt nog telkens schichtig naar de deur.

Bertha krijgt het te druk met haar gasten om nog langer op haar nicht te letten. Ze voelt zich trots als gastvrouw, want ze weet dat de tafel onberispelijk is gedekt en dat de maaltijd niet zal onderdoen voor het feestmaal, dat joffer Van Oss onlangs heeft aangericht.

Terwijl ze met de vrouw van Pauw spreekt, valt haar oog weer op Anna. Die schijnt plotseling in spanning te verkeren; strak kijkt ze naar de gasten, die thans binnenkomen. Wie zijn het?

O, de schippers maar; de schippers met hun vrouwen. Daar kan Anna toch geen kennissen bij hebben! Maar zie haar kijken naar die schippers, naar de eerste, de tweede, de derde . . . Haar

spanning stijgt; ze wordt beurtelings bleek en rood; ze houdt zich vast aan de leuning van een stoel. Het is of haar geluk uit die deuropening moet komen. De vierde schipper komt binnen met zijn vrouw, de vijfde . . . Ze zijn er allen.

En thans is Anna ontdaan. Verwezen leunt ze tegen een stoel. Voor niemand heeft ze een woord. „Is ze ziek?” vraagt joffer Van Oss aan Bertha. Zij wankelt naar een hoek van de kamer en blijft daar in de schaduw van een zwaar gordijn, totdat Hasselaer zijn gasten aan de tafel roept. Dan zoekt zij schuw een stoel aan het benedeneinde van de tafel. Tussen Jan Poppen en een bejaarde schipper komt ze terecht.

Het is een stille hoek van de feestzaal. Jan Poppen wijdt zich liever aan zijn gebraad en z'n wijn dan aan zijn buurvrouw. Aan de schipper kan men merken dat hij beter thuis is onder de jammaats dan in dit deftige gezelschap. De schippersvrouw tegenover haar durft nauwelijks opzien. Zij voelt zich vreemd tussen de sinjeuren en joffers, die zij anders slechts op straat of in de kerk van verre ziet. En Anna doet niets om het wat levendiger te maken. Ze begint geen gesprek. Wanneer Poppen nog iets tegen haar zegt, antwoordt ze afwezig. Ze heeft geen oor voor haar burens, ze heeft geen smaak in de gerechten en de wijn, ze luistert zelfs niet naar de complimentjes, die haar van het boven-einde worden toegezwaaid over de tafel, die zij zo sierlijk heeft toegericht, en over de maaltijd, die zij zo zorgvuldig heeft bereid.

Ze had Steven verwacht! Omdat ze hem verwachtte, had ze haar best gedaan op het koken en haar hart gelegd in de versiering. Voor hem had ze haar fraaiste kleedje aangetrokken en haar schoonste sieraad omgedaan. Een stem in haar binnenste had gezegd dat hij vandaag háár Steven worden zou. En nu was hij er niet. Hoe kon dit? Hij was toch de man, die de eerste reis naar de Middellandse Zee gemaakt had. Hij was bestemd admiraal te worden van de vloot, die de derde Straatvaart maken zou. Hij was, had zij gehoord, verleden najaar met de vloot van Texel afgevaren. Hij zal toch niet . . .? De sterfte onder het zeevolk op de verre reizen is zo groot.

Hasselaer stelt een dronk in op de schippers van de derde Straatvaart, die met rijke retouren uit Italië zijn weergekeerd. Hij prijst

hen om hun goed beleid op deze reis en wenst hen geluk, omdat er rijke resultaten zijn behaald.

Anna nipt haar nagels in haar handen. Dat spreekt van rijke resultaten; dat zit hier feestelijk bij elkaar. Maar waar is Steven? Ze zou Hasselaer de mond willen snoeren. Ze zou de beker uit zijn handen willen slaan. Steven is weg . . . Steven is dood! En hier wordt feest gevierd! Ze kan geen kruimel eten en geen druppel drinken. Het kropt haar in de keel. Ze geeft haar bord aan de maerte terug, vol, zoals deze het haar gebracht heeft. Bleek leunt ze tegen de rug van haar stoel. De schippersvrouw aan de overkant kijkt verbaasd en bezorgd; ze zou haar willen vragen of ze de joffer helpen kan, maar ze durft niet.

Na de tweede gang heft Van Oss zijn beker. Anna merkt het nauwelijks en ze hoort niet wat hij zegt. Ze heeft geen lust tot luisteren. Wat konden haar alle reizen schelen nu Steven weg is! Maar dan opeens . . .

„Leve schipper Van der Hagen!” roept Van Oss. En daarop juichen allen: „Leve Van der Hagen! Hoera!” Het schokt haar zeer.

„Wat is er met Van der Hagen?” vraagt zij hevig geagiteerd aan Jan Poppen, als het gejuich wat is bedaald.

De Duitser is na de dronk voortgegaan met het kluiven aan zijn eendebout. Hij kijkt haar met verbazing aan. Wat bezielt dat kind? De gehele avond zegt ze geen stom woord. Slap als een vaatdoek hangt ze in haar stoel en ze eet niets van de kostelijke gerechten. En nu is ze volslagen uit haar evenwicht.

„Waar is Van der Hagen?” vraagt Anna nog dringender. „Vertel me toch waar Van der Hagen is.”

„Dat heeft Van Oss immers gezegd,” broemt Poppen. „Luister dan als je daar zoveel aan gelegen is.” Hij wordt ongeduldig onder haar gezeur.

Hulpeloos zit Anna naast hem.

Daar buigt de schippersvrouw zich over de tafel. Haar medelijden overwint haar schroom. „Schipper Van der Hagen is met de Hoop naar Brazilië,” vertelt ze.

Anna zucht verruimd en dankbaar. Dus Steven leeft; hij maakt een andere reis.

Nu haar vrees is weggenomen, vergeet ze haar teleurstelling. Ze

wil best wachten op Steven. Gretig, met tintelende ogen luistert zij, wanneer Van Oss verder spreekt over de zeeman, die een rijke reis prijs gaf om op ontdekking uit te gaan naar vreemde landen, om nieuwe wegen te openen voor Hollands handel.

Van dit moment af heeft Anna smaak in de maaltijd en in het feest. Ze praat genoeglijk met de schipper naast haar en met de vrouw aan de overzijde van de tafel; ze krijgt de oude brombeer Poppen ook aan het praten. Het wordt aan het beneden-einde van de tafel een gezellig hoekje, waar zo vrolijk wordt geklapt en gul gelachen, dat joffer Hasselaer er met verbazing naar kijkt. Daareven leek Anna een oorwurm. En zie haar nu; ze is de vrolijkste van alle gasten. Bertha begrijpt de laatste tijd niets van haar nichtje.

HOOFDSTUK IX

In het koude jaargetijde heeft de Hoop het vaderland verlaten; tegen het einde van de zomer vaart het schip weer thuis.

De dijken zijn diep-groen, het water van de Zuiderzee heeft in september een weerschijs als van staal, er staan stapelwolken op de kim en de hemel heeft vele tinten grijs, doorschoten met bleek-blauw; de zonnestralen zijn gezeefd door waterdamp. Daardoor zijn alle kleuren zacht. Nederland is met pastel geschilderd.

Hoe langer je weg geweest bent, hoe mooier je je land weer vindt, meent Steven. Zijn zwervershart trekt hem altijd naar zee. Maar na een lange reis is de thuisvaart heerlijk. De duinen van Holland zijn mooier dan de Noorse rotsen en de kusten van Brazilië. Bij Amsterdam kan Lissabon noch Kopenhagen of zelfs Napels halen. Achter Pampus ziet hij de torens van de stad. Ze lijnen donker tegen de lichte westerhemel. En op het IJ, welks golfjes fonkelen in het licht van de dalende zon, bruist het leven van de drukste haven van Europa. De Hoop glijdt tussen de Frans- en Oostlandvaarders door. De kaden liggen vol met schepen. De bedrijvigheid op het IJ is na elke thuisvaart groter. Of is dit maar verbeelding? Meet Steven de voorspoed van

Amsterdam af naar de voorspoed, die hij geniet op zijn reizen? De eerste Straatvaart is goed geweest; de eerste Braziliëvaart niet minder. Men heeft ginder zijn schip gretig leeg gekocht en hij brengt nu een kostbare retourvracht mee.

Er heerst een vreemde drukte op de kade, waar hij meren moet. Er staat veel volk te wachten.

Steven kijkt achter zich. Vaart er misschien een statenjacht met hoge personages in zijn kielzog? Neen, er komen alleen doodgewone vrachtaarders zoals de zijne achter hem aan.

„Wil ik je eens wat zeggen, schipper,” zegt de stuurman, „die heibel is voor ons!”

„Voor ons?” De schipper schudt zijn hoofd. „Wat is er nou aan ons te zien?”

Het volk aan wal begint te roepen en met mutsen te zwaaien. Op de schepen in de buurt klimmen matrozen in het want en gaan aan het joelen. „Leve de mannen van de Hoop! Leve schipper Van der Hagen!”

Van der Hagen schudt zijn bruin verbrande kop. Wat halen de mensen in het hoofd? De Hoop is uitgevaren en weer thuisgekomen, zoals er alle dagen uit Amsterdam schepen uitvaren en weer thuiskomen. Dat hij nu naar een vreemde haven is geweest, wel, elke schipper zal toch varen naar de haven, die zijn reder hem zegt! En hoe weten ze dat hij Brazilië bereikt heeft? Hoe weet al dat volk dat zij vanmiddag binnenkomen? Zou het jacht, dat hun gepraaid heeft, toen zij het Marsdiep binnenvoer, het bericht zo haastig hebben overgebracht?

Hij kan de mensen op de kade onderkennen. Vooraan staan Van Oss en Hasselaer. Dat is niet vreemd; zij zijn de reders. Er zijn veel varenslui. Ook dat is nog begrijpelijk; zij willen graag wat weten van de nieuwe koers, die hij gezeild heeft en die zij misschien straks ook zullen varen. En dat het kookt van jongens, och, die zijn altijd en overal haantje de voorste. Er zijn ook Amsterdamse kooplui, niet behorend tot de reders van de eerste Braziliëvaart. Dit ziet Steven met genoegen. Het is een teken dat er wat veranderd is in Amsterdam. Voor de eerste verre reizen was niet veel ambitie bij de handel. De voorzichtige kooplui schudden het hoofd over Van Oss en Hasselaer, die hun geld staken in gewaagde ondernemingen. De zaken gingen toch

goed! Waarom zou men het verder zoeken? Na zijn terugkeer uit Napels had Steven al gemerkt dat er wat kenterde. Nu is de ommezwaai blijkbaar volkomen.

Doch er zijn veel meer mensen op de kade dan zeelui, die willen leren en kooplui, die geld willen steken in de verre vaart. Half Amsterdam schijnt te zijn uitgelopen. Er staan zelfs vele vrouwen. Gaan die ook al meelevens met de pionierstochten?

Hé — Steven tuurt scherper . . . Dat meisje met die donkerrode schorteldoek en witte kornet . . . neen, hij vergist zich niet! Zij is het! . . . En zij ziet in deze richting; zij kijkt naar hem op de kampanje! . . . Hij steekt zijn hand op. Wuift zij nu terug? Ach, iedereen zwaait. Honderden mutsen gaan omhoog. Hij raakt haar kwijt in het gewemel. Hij kan haar niet meer vinden.

„Schipper!” waarschuwt de roerganger.

Met een ruk wendt Steven zich om.

„Zeilen strijken!” commandeert hij. „Het achteranker uit! Van het voorschip een kabel naar de wal!”

Snel volgen zijn bevelen elkaar op. Hij zal op zijn tellingen passen. Het zou een fraaie vertoning worden als een schipper, die zijn schip naar Zuid-Amerika en teruggebracht had, bij het meren brokken maakte voor de ogen van het volk, dat uitgelopen is om hem in te halen, alsof hij wie weet wat had gedaan! . . .

Pas als de Hoop vastligt, kijkt Steven weer naar de kade. Dat meisje met de donkerrode schorteldoek en de witte kornet . . . Waar is ze nu? Hij heeft alweer geen tijd naar haar te zoeken, want Van Oss en Hasselaer komen aan boord, en de schipper moet zijn reders bij de valreep groeten.

Wanneer de heren weer van boord gaan, is de menigte verspreid; het meisje is ook verdwenen.

Steven wandelt op het Damrak op en neer. De drukte van de dag loopt op een eind. De binnenschippers schalken hun luiken, de zakkendragers slaan zich het stof van de kleren, de pakhuisdeuren draaien dicht. De winkeliers hangen over hun onderdeuren om een luchtje te scheppen op deze mooie avond. Van de IJ-kant komt passagierend zeevolk, dat de stad ingaat. Verscheidene bootsgezellen brengen voor schipper Van der Hagen de hand aan de muts, maar deze groet ternauwernood terug. Hij

ziet de matrozen dit keer niet. Hij ziet heel weinig van hetgeen er om hem heen gebeurt. Onafgebroken tuurt hij naar de Dam, scherp lettend op ieder, die die hoek om komt. Als het een vrouw is, kijkt hij dubbel scherp.

Je hoeft je helemaal niet ongerust te maken, houdt hij zich zelf voor. Het is te vroeg. Ze kan er nog niet zijn.

En toch is Steven van der Hagen ongerust. Hij vindt dat hij dom en dwaas gehandeld heeft de laatste dagen. Bij het binnenlopen reeds. Toen vergat hij haast zijn schip om een paar meisjesogen. En zondag heeft hij opnieuw dwaas gehandeld. Hij zat in de Nieuwe Kerk en hij luisterde naar dominee Plancius, die preekte over de schepen van koning Salomo, die goud uit Ophir haalden. Natuurlijk vond de dominee een parallel tussen die scheepvaart en de vaart van Amsterdam op de Middellandse Zee en op Brazilië. De schipper van de Hoop zag zijn eigen reizen in een bijbels licht gesteld. Maar plotseling was een schok door hem heen geschoten. Schuin voor hem, op de stoelen, had een meisje haar hoofd gewend. Hij had haar profiel gezien; een ogenblik waren haar ogen op hem gericht. Dat was hetzelfde meisje als hij op de kade had gezien, bij het binnenlopen van de Hoop, hetzelfde meisje als op het beurtschip van Kampen naar Amsterdam! Het meisje, dat hij eens gesproken had, toen zij met twee kinderen wandelde aan het IJ. Anna! Destijds was haar gelaat verstrakt, toen hij haar groette en haar stem was koel geworden. Maar nu . . . Die blik, waarmee zij naar hem keek! Hij had geen oor meer voor de dominee, al preekte die ook over hem. Hij kon geen oog afhouden van het meisje, al had zij ook onmiddellijk haar hoofd weer afgewend en de hele verdere dienst naar dominee Plancius gekeken. Bij het uitgaan heeft hij gewacht totdat zij buiten kwam. Maar toen hij haar in het portaal zag aankomen, heeft hij zich ijlings tussen het kerkvolk teruggetrokken. Ze liep naast een deftige dame. Vlak daarop voegde zich sinjeur Hasselaer bij die beide vrouwen. En het meisje sprak met de reder alsof hij haars gelijke was. Zij was uit deftige rederskringen! Op verre afstand heeft hij hen gevolgd. Hij liep aan de andere kant van de gracht, toen zij de hoge stoep op- en het huis van Hasselaer binnengingen. Daarop is de schipper van de Hoop stil doorgelopen. Dit was geen meisje voor hem. Hij

mocht dan gelukkig gevaren hebben en door de reders onderscheiden zijn, er bleef een diepe kloof tussen het scheepsvolk en de reders. Maar zij liet zich niet verdringen uit zijn denken. De gedachten aan haar achtervolgden hem, als hij op zijn schip stond om bij het kalefateren en lossen toe te zien. Ze lieten hem niet los, wanneer hij met zijn vrienden onder een kan bier in de taveerne zat. Ten slotte heeft hij haar een brief geschreven.

Die brief was het dwaaste wat ik doen kon, zegt Steven tot zich zelf, nu hij hier loopt te wachten op het Damrak. Ze komt niet. Ze komt vast niet. En wanneer ze komt, zal het zijn aan de zijde van haar joffer Hasselaer en zal ze mij voorbijgaan, hooghartig, of met een spottend lachje om haar mond. Op z'n best zal ze meewarig zijn. En ik zal naderhand van Hasselaer moeten horen wat ik mij vermeet om aan zijn nicht het hof te maken. Hij staat in tweestrijd of hij zal gaan of blijven. Hij is aan zijn woord verplicht de klok van zessen af te wachten. Is ze er dan niet, dan zal hij haastig gaan en vanavond nog de nachtschuit naar Kampen nemen en dan is dit amoureuze avontuur voorbij, gelukkig!

Zes slagen klinken uit een toren. Het geluid lucht Steven op. Hij is ontkomen uit de hachelijke situatie, waarin hij zich door eigen schuld gebracht heeft. Haastig loopt hij in de richting van het IJ.

Hij moet toch nog eenmaal omzien. De laatste slag is nog niet koud.

En dan blijft hij als aan de grond genageld staan.

Daar, op de hoek van de Dam, daar komt ze!

Haar zwarte kleedje is stemmig, haar kap is helder wit, haar frisse wangen glanzen. Zo heeft hij haar gezien op het beurtschip en later op de wandeling met de kinderen van de Hasselaers. Zo zag hij haar bij het binnenlopen van de Hoop. Zo heeft hij haar wel duizendmaal gezien, wanneer hij in donkere nachten wacht liep op zijn schip. Zij is met hem meegereisd door de Straat naar Italië en dwars over de Atlantische Oceaan naar Amerika. Ze was bij hem toen hij dobberde in de stiltezone bij de evenaar, toen de kaak zijn schip greep en schudde, en toen hij zwalkte onder het Zuiderkruis. Ze verscheen hem in zijn dromen. Doch ze was altijd onbereikbaar ver.

En thans . . . Haar ogen zoeken. Een ogenblik slechts. Nu ziet ze hem. Zie haar stralen! Ze komt op hem toe zonder aarzeling; het is alsof ze zich zo in zijn armen werpen wil.

Het overrompelt Steven. Er schiet een brok in zijn keel. Hij kan slechts enkele woorden stamelen en het bloed jaagt naar zijn wangen, omdat hij zich zo stuntelig gedraagt en nog meer omdat zij hem zo verwacht.

Van een hooghartig lid ener koopmansfamilie, die neerbuigend tot een zeeman afdaalt, is zij wel het allerverst verwijderd. Dit is ook geen meisje, dat wel eens nader kennis maken wil met de jongeman, die haar een brief geschreven heeft, of dat een aanzoek overweegt. Hier werpt een vrouw zich in de armen van de man, die zij boven alles liefheeft.

Ze lopen samen. Is dit mogelijk? vraagt Steven zich af. Is het mogelijk dat zij hier naast me loopt, dat ze met zoveel vreugde naar me toe gekomen is? Droom ik niet? Maar hij ziet haar frisse rode wangen met de kuiltjes, haar krullen springen uit haar witte muts en haar ogen stralen telkens als ze naar hem opziet.

Ze gaan door de Muiderpoort en komen in een stil laantje langs de wetering. Daar wandelen ze zonder veel te zeggen. De zon daalt. De lucht wordt rood en goud. Er komen stralenranden om de wolken. De vrede van de zomeravond.

Is dit mogelijk? vraagt Anna zich ook af. Is het werkelijk waar dat hij gekomen is, dat wij thans samen wandelen hier in de polder? Zal ik straks niet wakker worden uit een schone droom? Maar zij hoort zijn stappen naast zich. Haar arm rust op de zijne; zijn trouwe, sterke ogen tintelen van geluk.

Aan de berm bij een rietschoot gaan ze zitten. Aan de overkant van de wetering staat een rund te drinken. Het heft zijn kop, terwijl het water uit zijn bek druipt. De bolle koeieogen staren naar het paar. Lammeren zoeken, moegedarteld, rust onder de vacht van het moederschaap.

„Ik ben zo blij dat je gekomen bent,” zegt hij dankbaar.

„Ik heb zo lang op je gewacht,” belijdt zij.

Steven ziet haar met grote ogen aan. „Gewacht?” vraagt hij verbaasd. „Jij op mij gewacht?”

„Van de dag af dat we elkaar op het beurtschip hebben ont-

moet, en later hoe langer hoe sterker. Elke keer dat ik je zag. Herinner je je nog ons afscheid, toen je met de kinderen en mij gelopen hebt?"

„Ja," zegt Steven, „toen had ik willen spreken, maar ik durfde niet."

„Niet durven?" Ze is zeer verwonderd. „Jij niet durven?"

„Jij bent familie van de Hasselaers. Jij zoudt — wie weet — een reder kunnen trouwen. En ik, ik ben een zwerver, een zeeman, die van een schrale gage leven moet. Je maakt een sprong naar beneden, Anna . . ."

Ze legt haar hand op zijn mond. „Houd op," zegt ze. „Ik naar beneden? . . . Ik vlieg omhoog! Jij bent de schipper, die het eerst de Straat doorvoer. Jij bent de Nederlander, die het eerst de linie kruiste en Brazilië bezeilde. En al was je dat allemaal niet, al was je maar een doodgewone zeeman, dan was ik nog graag van jou, omdat jij Steven bent!"

Hij wil nog verdere tegenwerpingen maken.

„Weet je wel goed wat je doet, Anna? Zal dit je niet berouwen?"

Nu wordt ze ernstig. „Berouwen?" herhaalt ze. „Zou ik spijt kunnen hebben, nu in vervulling gaat waarnaar ik zó lang en hevig heb verlangd? Zou ik berouw hebben, nu — ze voegt het er fluisterend en blozend aan toe — nu mijn gebeden verhoord zijn?"

Dit is genoeg. Al de staketsels, die hij gebouwd zag tussen haar en hem, zijn weggevallen. Hij neemt haar. Zijn kussen gloeien op haar lippen, op haar wangen, in haar hals. Zij werpt zich in zijn armen.

Ze merken niet hoe de zon daalt achter de westerkim en de eerste vleermuis fladdert tussen het riet. Ze denken niet aan tijd en plaats. Ze zijn vervuld van een groot geluk. Hoe komt het, drijft een vage gedachte uit Anna's onderbewustzijn aan, dat ik me aan Grotenhuys nooit gegeven heb, zoals ik het deze eerste avond reeds aan Steven doe? Ze weet het. Dat was genegenheid, op zijn best. Dit is liefde. De gedachte aan Grotenhuys drijft weg. Ze houdt geen herinnering meer aan hem over. Ze heeft Steven en in hem heeft ze alles wat ze in dit leven begeert. De

gebeden, die ze nauwelijks durfde bidden, omdat zij meende dat ze zondig waren, zijn verhoord.

In de verte klept een klok. Het doet Anna opschrikken. Dat is de poortklok. Over een kwartier is het sluiten. Dan moeten ze binnen zijn.

„Zou je het erg vinden als we buiten bleven?” vraagt Steven.

„Met jou vind ik het nergens erg,” antwoordt Anna en ze laat zich weer kussen.

Maar dan staan ze toch op.

Als ze bij de brug komen, heeft de poortwachter een van de zware deuren reeds dichtgedraaid en duwt hij achter de andere. Zij glippen op het nippertje naar binnen.

Door de donkere straten brengt Steven haar tot aan de stoep van het huis der Hasselaers.

„Dag, Anna,” groet hij met een laatste kus. „Tot morgen.”

„Tot morgen,” zegt zij vrolijk.

Dan laat ze de klopper vallen en wacht op de sliffende schreden van Brecht, die de deur voor haar openen zal.

Er komen geen sliffende muilen door de gang. Joffer Hasselaer nadert. Ze opent de bovendeur op een kier. Er zwerft tegenwoordig veel gespuis bij de weg en dat loert het meest op de huizen aan de grachten.

„Ik ben het, tante.”

Dan gaat ook de onder deur open. „Je bent laat, Anna.”

„Toch niet t e laat, h e tante?” zegt ze opgewekt.

Die toon treft joffer Hasselaer niet aangenaam. Anna is later thuisgekomen dan een eerbaar meisje betaamt. Zij heeft een aanmerking verdiend. Wanneer zij haar anders terechtwijst, is Anna steeds timide. Nu schijnt ze haar te tarten. De laatste maanden, van de tijd af dat ze de domheid begaan heeft Grotenhuys de bons te geven, is ze bedrukt en stil geweest. Nu is ze brutaal-vrolijk. Staat dit allemaal in verband met de brief, die zij vanmorgen heeft gekregen, een brief, waarvan het adres met een vreemde mannenhand geschreven was?

In de kamer valt het schijnsel van de kaarsen op Anna's gezicht. Ze straalt.

„Je schijnt nogal plezier te hebben.”

„Heb ik ook, tante,” antwoordt zij royaal.

Ze trotseert het zure in haar tantes vraag; ze trekt zich niets aan van de bestraffing, die er duidelijk in verscholen zit.

Bij Bertha Hasselaer strijden verstoordheid en nieuwsgierigheid om de voorrang. Het brutale kind verdient niet dat ze nog een woord tegen haar zegt, maar de wonderlijke zwenking in haar stemming, die zij niet verklaren kan, doet haar toch vragen: „Wat is er aan de hand met jou?”

Nu weifelt Anna. Zal zij het vertellen? Ze kan zich tantes verbazing voorstellen, wanneer ze zeggen zou: ik heb gewandeld met een man. Ze kan zich haar ergernis indenken, wanneer ze zou vertellen dat het een zeeman was. Tante Bertha had er indertijd haar zinnen op gezet dat zij Arent Grotenhuys zou trouwen. En ze heeft haar ideaal nog niet opgegeven, ondanks de strubbelingen. Het zou beter zijn, weet Anna, als ze niets vertelde. Maar zij is niet in een stemming om haar grote vreugde te verbergen.

„Ik heb vanavond met een vriend gewandeld,” zegt ze, en het amuseert haar, als ze ziet dat haar verwachting prompt wordt vervuld. De ogen van joffer Hasselaer worden rond van verrassing en ze vergeet totaal dat ze haar nichtje moet berispen.

„Met welke vriend?”

„Met Steven van der Hagen, schipper van de Hoop,” vertelt Anna resoluut.

De mondhoeken van haar tante trekken naar beneden. „Een schipper,” . . . zegt ze schamper.

„Een bête schipper, tante en een bête man!”

Joffer Hasselaer hoort dat niet. „Ik had gedacht dat jij een betere partij zou doen. Je hebt een prachtige kans vergooid, en nu . . .”

„Ik heb de allerbeste kans gekregen, waarop ik ooit heb durven hopen, en ik heb haar waargenomen ook!”

Tegen zoveel slagvaardigheid heeft Bertha Hasselaer geen weer. Mompelend pruilt ze over dwaze wichten, die niet willen luisteren naar wijze raad.

Maar dit bouderen randt Anna's blijdschap even weinig aan als het gesprek gedaan heeft.

„Welterusten, tante,” zegt ze vrolijk. Blij klimt ze de smalle

donkere trappen op. Op haar zolderkamertje zingt ze van vreugde.

Hasselaer komt laat thuis. Zijn vrouw is reeds te bed gegaan, maar zij ligt klaar wakker bij zijn komst.

„Zeg,” begint ze dadelijk, „Anna heeft een vrijer, een schipper. Voor zo'n vent heeft ze Grotenhuys laten lopen.”

„Een schipper?” vraagt Hasselaer. Het treft ook hem niet aangenaam. Hij had zijn knappe nichtje graag een betere partij gegund. Hij had verwacht dat het met Grotenhuys wel weer in orde zou komen.

„Begrijp je hoe zo'n kind die dwaasheid in haar hoofd kan halen?” gaat Bertha voort.

„Met welke schipper gaat ze?” vraagt Hasselaer, terwijl hij zijn schoenen losgespt. „Ken ik hem?”

Zijn vrouw doet of ze die vraag niet verstaat. „Met een schipper,” ratelt ze, „met een kale schipper, terwijl ze een koopman krijgen kon. En ze is nog in de wolken ook. Opgetogen, alsof prins Maurits zelf haar had gevraagd.”

„Met welke schipper gaat ze?” herhaalt Hasselaer zijn vraag. „Heeft ze zijn naam niet gezegd?”

Bertha kan nu niet voor een antwoord weg. „Steven van der Hagen heet hij, maar snāp je nu . . .”

Hasselaer was bezig zijn stijve plooikraag los te knopen, een werkje, waar geduld bij nodig is. Na veel vergeefs getob had hij hem bijna los. Maar nu hij dit hoort, laat hij het haakje en oogje uit zijn vingers glippen. „Met Steven van der Hagen?” roept hij uit. „Dat is een ferme kerel!”

„'t Is tōch een schipper,” zegt Bertha stroef.

„Een schipper van de bovenste plank!” prijst Hasselaer met nadruk. „Hij heeft de eerste Straatvaart ondernomen, hij heeft Braziliē ontdekt. De man is zijn gewicht in goud waard.”

„Maar ze heeft Grotenhuys kunnen krijgen. Ze heeft met Arent omgang gehad. Bij hem vergeleken is die schipper . . .”

Hasselaer heeft zijn wambuis uit en is nu aan zijn kousen bezig. „Hou nou maar eens op,” valt hij zijn vrouw korzelig in de rede. „En zit Anna hierover alsjeblijft niet dwars. Als zij Steven van der Hagen krijgt, heeft ze een man, waar mor in zit,

een kerel, die wat durft en kan. Ik feliciteer haar met zo'n vrijer."

Hierna klimt Hasselaer in het ledikant. Zijn vrouw heeft haar hoofd al naar de wand gekeerd en ze draait zich niet eens om voor de gebruikelijke nachtzoen.

In de vergadering van de reders wordt aan dominee Plancius een zilveren keten aangeboden uit erkentelijkheid voor wat hij voor de zeevaart heeft gedaan. Hij aanvaardt het ereteken koel, de huldigende woorden wijst hij af.

„Het is te vroeg voor hulde," zegt hij.

„Me dunkt, dat er toch iets tot stand gekomen is," antwoordt Van Oss daarop. „We hebben vaste voet in Italië gekregen en betrekkingen aangeknoopt met alle landen rondom de Middellandse Zee; we doen zaken met Brazilië. Ik ken geen voorbeeld van een ontwikkeling als Amsterdam de laatste jaren heeft beleefd."

„Indië," zegt Plancius, „we moeten naar Indië! Pas als we daar zijn, is ons doel bereikt."

„Dat komt ook," verzekert Van Oss, „heb slechts geduld."

De predikant schuift het geschenk der reders energiek op zij. „Al langer dan tien jaar heb ik geduld gehad," roept hij driftig uit, „en nog nooit is er een expeditie op touw gezet! Het is beter dat gij handelt naar mijn raad dan dat ge me met zo'n kattenbelletje vereert. Houd die ketting, maar doe wat ik zeg: rust schepen uit voor Indië!"

De kooplui geven er niet dadelijk antwoord op. Van Oss kijkt het raam uit. Hasselaer trommelt op de tafel. Zij hebben voorheen, als Plancius zo uitpakte, kunnen zeggen: Het komt; naar Indië gaan we ook, maar eerst het andere. Nu is het andere bereikt. Indië is aan de beurt. Ze zullen moeten aanpakken. Maar het Spaans-Portugese rijk is in Indië oppermachtig.

„Het kan niet," verkondigt Poppen. „Als wij ons in Indië wagen, jagen de Spanjaarden ons subiet eruit."

„Of wij hen!" knalt Plancius' stem. Zijn woorden lijken kogels. Maar Poppen lacht er smalend om. „Wij hen wegjagen? Dat lijkt erop alsof een schaap een leeuw zou verslaan."

De andere kooplui lachen mee. Poppen heeft de vergelijking goed getroffen. Het Spaanse wereldrijk verslaan in het centrum van zijn kracht, en dat met een paar scheepjes, die dwaasheid is te groot.

Dominee Plancius gaat recht voor de tafel zitten. Zijn drift is gezakt. Hij begrijpt dat hij hier pleiten moet.

„Wij hebben,” begint hij, „een grote dunk van de Spaans-Portugese macht in Indië, en die macht is waarlijk groot geweest. Maar wat hebben uw schippers de laatste jaren gerapporteerd over de toestand van de Portugese kraken, die ze in Lissabon zagen?”

„Nog te slecht om vanhier naar Engeland te varen,” zegt Haselaer.

„Juist. En wat hebben we vernomen over het Portugese scheepsvolk?”

„Als er geen Hollandse jongens aan boord waren, brachten ze er geen reis goed af,” zegt Poppen.

„En wat hebben wij ondervonden bij onze reizen door de Straat en naar Brazilië? Als Spanje *ergens* macht heeft, moet het toch zijn in de Straat van Gibraltar. Maar het waagt 't niet onze schepen aan te houden. En in Brazilië moeten de dienaren van de Spaanse koning onze schepen in beslag nemen; ze moeten ons in elk geval de toegang tot de havens weigeren. Maar wat doen ze?”

De kooplui weten het opperbest. De Hollandse schippers worden in Brazilië met open armen ontvangen, door de kooplieden en zelfs door de ambtenaren. Ze zijn begroet als redders in de nood. Want hun eigen regering liet hen verkommeren op hun verre posten. Het nodige kregen ze niet en de opbrengst der kolonie moest haast om niet aan het moederland geleverd worden. De Nederlandse schippers daarentegen brachten alles wat de kolonisten nodig hadden en kochten hun produkten tegen goede prijzen. Op zulk een handel waren de Portugezen op de verre posten zeer gebrand. Ze dachten er niet aan de Hollanders te weren. Ze telden de plakaten van hun koning niet.

„Zou het,” vraagt Plancius, „in Indië anders zijn gesteld?”

Daar geven de kooplui niet aanstonds antwoord op.

„Het kon wezen,” oppert Van Oss, „dat de Portugezen de

koloniën in Amerika en Afrika verwaarlozen om hun kracht samen te trekken op Indië, hun rijkste bezitting."

„Ik heb dit ook gedacht," erkent Plancius. „Ik heb wat we van de bootsgezellen, die in Portugese dienst gevaren hebben, hoorden over erbarmelijke toestanden op de Indiëvaarders, met voorbehoud aangehoord. Ik kòn niet geloven dat het machtige koloniale rijk van Portugal zo snel en zo grondig afgetakeld kon zijn. Maar ik heb nu bewijzen. Hebt u het boek van Jan Huygensz van Linschoten gelezen? Neen? Het kan ook kwalijk, want het is pas van de pers gekomen. Van Linschoten is dertien jaar in Indië geweest. Hij heeft alle eilanden bezocht en de Portugezen in hun doen en laten nauwkeurig gadeslagen. Hun zee-wezen, schrijft hij, is in diep verval. Ook in Indië is hun macht gebroken. Hun factorijen daar zijn weerloos. Het leger, dat hun belangen moet beschermen, is slecht geoefend, wordt slecht aangevoerd en zo karig bezoldigd, dat niemand, die in enige handelsbetrekking, hoe gering ook, kan overgaan, soldaat wil blijven. Als onze schippers genoeg realen meenemen, gaan de Portugese officieren ons dienen in plaats dat ze ons bestrijden."

Van Oss kijkt niet langer door het venster en Hasselaer trommelt niet meer op de tafel. Bij Poppen is de spotlach weg. Dit is een openbaring voor de kooplui.

Maar Poppen is toch niet gewonnen voor een expeditie.

„We hebben voorlopig genoeg geld gewaagd," meent hij, „we moeten nu eerst wat verdienen; dat kan in de Levant en in Brazilië."

De anderen knikken. Eerst moet er geld zijn binnengekomen, dan zullen zij de onderneming wagen. Er is immers geen haast bij.

„Er is wèl haast," zegt de predikant. „Als wij wachten, is Engeland ons voor. En als de Engelsen er eenmaal zitten, krijgen wij er geen voet aan wal."

„Kom, kom," wil Poppen sussen. „Wat doen de Engelsen op de verre zeeën? Kapen en anders niet. Zij planten geen kolonie."

„Pas op Engeland," waarschuwt Plancius andermaal. „Het is in opkomst, net als wij. Het is gevaarlijker dan Spanje. Eén van ons beiden zal meester worden in het Verre Oosten in Spanjes plaats. Gij moet zorgen dat wij het zijn."

Hasselaer kijkt Van Oss aan. Zullen ze het wagen?

„Volgend jaar,” raadt Poppen aan. „We hebben nu geen schepen en geen volk.”

„Het kan volgend jaar te laat zijn, mannen!” waarschuwt Plancius voor de derde maal.

Nog weifelen Van Oss en Hasselaer. Maar het argument van Poppen geeft de doorslag. Waarlijk, ze zouden niet weten waar ze de schepen en het volk vandaan moesten halen. Italië schreeuwt om koren en betaalt dat met grof geld. Het zou dwaasheid zijn schepen, waarmee zoveel te verdienen is, uit te sturen op een onderneming, die zeker geen *onmiddellijke* winst zal geven.

„Volgend jaar, dominee,” valt Van Oss Poppen bij, „dan zetten we een expeditie op touw. Neemt u nu ons geschenk; wij zijn u dankbaar voor uw raad en hulp.”

Plancius schuift de keten ter zijde. „Dank u, ik wil haar niet.”

HOOFDSTUK X

Steven en Anna zitten samen op de berm van de lage IJ-dijk. Rondom hen is de zondagmiddagrust. Het water, anders altijd woelig van de vele schepen, die er zeilen en de sloepen, die er over scheren, is nu kalm. Er varen geen smakken of zolderschuiten. Op de kade reppen zich geen sjouwerlui, op de schepen piepen geen takels. De deuren van de pakhuizen zijn gesloten; op de schepen aan de kade zijn de luiken dicht. De Amsterdamse burgers wandelen rustig langs de dijk, op het grasveld slaan jongens de bal, voor de taveerne drinken passagierende zeelui een pot bier.

Steven en Anna zitten samen in het gras. Het water kabbelt aan hun voeten. De zon schijnt warm op deze laat-septemberdag. Het is hier goed.

Het is vier weken na hun eerste ontmoeting. Een schone herfstmaand is voorbijgegaan. Elke dag hebben ze elkaar ontmoet; bijna iedere middag hebben ze gewandeld. Na elk afscheid hebben ze sterker naar elkaar verlangd.

Vroeger heeft Anna wel eens getwijfeld of zij lief zou kunnen

hebben. Toen tante Bertha haar zo koel vond en joffer Van Oss uitviel: Ik vind jullie zo'n koud paar, had ze zich zelf voorgehouden, dat dit aan haar temperament lag. Noordnederlandse vrouwen zijn niet zo onstuimig. Ze weet nu beter. Steven en zij hebben elkaar gezocht zoveel ze konden; ze waren lang en dikwijls samen, maar altijd was het nog te weinig en te kort. En terwijl Anna vroeger angstig vroeg naar het oordeel van de mensen, trok ze zich thans alleen van Stevens oordeel alles aan. Toen Steven haar de dag na de kennismaking afhaalde, zat joffer Hasselaer in de insteek en ze keek hen misprijzend na. Het had Anna niet gedeerd. Ze ontmoetten de dochter van sinjeur Pauw. Anna heeft schik gehad om haar laatdunkend lachje. Ze heeft gelachen om de schrik van joffer Hudde, toen die haar zag aan de arm van een varensman. Alleen toen zij op een wandeling Grotenhuys tegenkwam en Steven eerbiedig de muts voor de reder lichtte, was zij een ogenblik van streek. Zij had gemerkt hoe Grotenhuys geschokt was, toen hij hen samen zag; geërgerd en verbaasd. Zij had de heer verworpen voor de knecht.

Maar het had haar slechts een ogenblik verward. Ze had Stevens arm steviger omkneld en zich dichter tegen hem aangedrukt. En toen ze even daarna in een stil laantje liepen, had ze hem inniger gekust. Op dat ogenblik voelde ze het sterkst hoe het met Grotenhuys en haar niet het rechte was geweest, en hoe 't met Steven het enig ware was. Om Grotenhuys te kussen had ze zich telkens moeten overwinnen. Zijn liefkozingen had ze met een huivering ondergaan. En nu verlangde ze voortdurend sterker naar Stevens zoenen.

Haar omgeving reageerde weldra anders. Hasselaer had haar reeds op de eerste dag met een knipoog en een kwinkslag zijn zegen gegeven. De kinderen waren in de wolken, als de nieuwe oom in huis kwam. Brecht, die met grote schrik vernomen had van de omgang van joffer Anna met een varensman, moest erkennen dat zij een beste man had gevonden. En zelfs tante Bertha gaf, nadat ze over haar teleurstelling heen was, toe dat Steven een flinke zeeman was en zij samen een pront en pittig paar.

De weken waren omgevlogen.

Nu zijn ze voorbij.

„Morgen ga je varen, Steven,” zegt ze.

„Gelukkig wel!” antwoordt Steven, en hij kijkt met welgevallen naar het viertal schepen, dat in de verte zeilree ligt. Ze zijn getuigd en geladen. Ze blinken van teer en harpuis en blanke zeilen liggen op de raas gerold. Het is een kostelijke vloot, die naar Brazilië zal zeilen, en de jonge commandeur van het eskader popelt van verlangen om erop uit te gaan.

Anna kijkt hem van terzijde aan. Is hij nu blij? Verlangt hij weg te gaan? Denkt hij niet aan de gevaren, die hij tegemoet gaat? Denkt hij er in het geheel niet aan dat zij elkander moeten missen, voor wie weet hoelang? Ze herinnert zich wat Steven haar verteld heeft over de stormen bij de linie. Ze herinnert zich wat ze gehoord heeft over ziekten, die het scheepsvolk op de verre reizen teisteren. Bij reizen naar de Goudkust wordt soms de helft der bootsgezellen aangetast en velen sterven. De Duinkerkers loeren altijd en als een Spaanse vloot een Hollands schip ontmoet, laat zij het niet ontkomen. En de Engelsen zijn onbetrouwbaar! De ene dag zijn ze de vrienden van de Nederlanders. De andere dag jagen hun kapers fel achter de Hollandse koopvaarders. De zee is vol gevaren. Het kropt Anna in de keel.

„We zullen elkaar in lang niet zien, Steven,” zegt ze.

„Dan is het weerzien straks zoveel te mooier,” antwoordt hij vrolijk.

Anna zegt er niet veel op. Zijn opgewektheid stelt haar teleur en prikkelt haar.

Hij merkt daar niets van. „Vier weken niets doen is al veel te lang. Vier weken aan de wal is ook te lang. Ik snak ernaar om weer een schip te commanderen.”

„Denk je niet aan mij?” vraagt Anna.

Nog merkt hij niet het bezerde in haar toon, zo vol is hij van de reis. „Of ik aan jou denk? Natuurlijk. Jij zult deze reis maken tot de mooiste, die ik ooit gevaren heb. Jij denkt aan mij en ik denk aan jou. En ik breng wat moois voor je mee. In . . .”

Opeens breekt hij af. Hij ontdekt een krampachtig trekken van haar mond. „Wat is er, Anna?” vraagt hij ongerust.

Ze snikt. Hij moet zijn vraag herhalen. Dan noekt ze: „Jij gaat weg; je vindt het heerlijk dat je weggaat, en ik . . .” Haar stem verstikt.

„Maar Anna!” roept hij geschrokken uit. Dit heeft hij geen ogenblik verwacht. Hij heeft er zelfs niet aan gedacht.

Zij knelt haar hand om zijn arm. „Ik . . . ik kan je niet missen,” snikt ze. „je mag niet weggaan. Je moet hier blijven.”

Het koude zweet breekt Steven uit. Zit dit eraan vast, als een zeeman een meisje heeft? Moet hij dan kiezen tussen haar en zijn werk? Moet hij om haar de zee eraan geven? Is zijn liefde niet echt, althans niet groot genoeg, wanneer hij ernaar verlangt te gaan zeilen? Hij kent zeelui, die de brui aan het varen hebben gegeven, toen zij kennis aan een meisje kregen, mannen, die van stuurman sjouwer werden om hun vrouw. Moet hij dat ook doen? Maar er zijn immers ook anderen, en die anderen zijn toch niet allemaal losbandige kerels, die geen vrouw waard zijn, omdat ze in elke stad een andere schat hebben, en het liefst een lading slaven halen, omdat zij dan aan boord omgang kunnen hebben met zwartinnen. Neem de oude kok op de Hoop. Hij heeft zijn hele leven gevaren en is nog altijd het best op dreef, wanneer het schip weer zeiltee ligt. Maar tussen hem en zijn vrouw is het zo goed, dat het niet beter kan. Je moet die oude, als hij eens rustig met zijn schipper praat, maar horen over zijn vrouw. Je hoeft die twee bij het binnenvallen van het schip slechts eens gezien te hebben. Er is geen twijfel mogelijk, die beide oude mensen houden van elkaar zoveel als twee mensen op de wereld slechts van elkander kunnen houden. En toch nemen ze bij iedere afvaart vrolijk afscheid van elkaar. Hij groet haar met een goedmoedig grapje. Zij wuift hem blijmoedig toe van de kade. Haar arm is stram geworden in de loop der jaren en haar gezicht gerimpeld, maar het is nog even zonnig als het maar geweest kan zijn, toen zij voor het eerst afscheid nam als een blozende bruid. Het kan dus wel, varen en trouwen. Een zeeman kan zijn vrouw liefhebben en een zeemansvrouw hoeft niet te kwijnen van verdriet. Maar kan Anna het?

„Hebben wij ons vergist?” vraagt hij ontsteld. „Zijn wij dan toch niet voor elkaar bestemd? Kun jij niet de vrouw van een zeeman zijn?”

Dit doet haar opschrikken. „Wij ons vergist? . . . Maar Steven! . . .” Ze knelt haar hand krampachtig om zijn arm.

„Ik kan je helemaal niet missen. Als ik jou kwijt ben, is het leven me niets meer waard.”

Steven heeft het er moeilijk onder. Hij gelooft dat hij ook niet meer buiten Anna kan. Maar dan toch op een andere manier. Als hij op de verre zeeën vaart, moet hij weten dat een vrouw aan hem denkt; als hij in nood verkeert bij storm of in gevaar bij een gevecht, zal het hem sterken dat hij weet: zij bidt voor mij. En gedurende de hele reis zal hij zich erop verheugen dat hij straks, bij het thuisvaren, zijn vrouw op de kade vinden zal, met open armen op hem wachtend, en daarna in zijn woning. Liefde maakt toch niet week; liefde maakt je voor je werk niet ongeschikt; liefde maakt kordaat!

„Maar je bent me toch niet kwijt!” roept hij uit. „Wij zijn van elkaar en we blijven van elkaar. Een vrouw kan toch liefhebben en offeren tegelijk.”

Met een schok zit Anna rechtop. Dit laatste treft een snaar. Een preek van dominee Plancius staat opeens helder voor haar geest. Liefde, die niet offeren kan, die niet gáárne offert, is helemaal geen liefde, heeft de predikant gezegd. Dat is een lelijk spotbeeld van de liefde: pure hartstocht of weke sentimentaliteit. Over zeemans- en soldatenvrouwen had hij in dit verband gesproken. Flinken vrouwen staan hun mannen nooit in de weg, zei hij. Zij sporen hen juist aan. Toen de dominee destijds zo sprak, had Anna met gloeiende wangen geluisterd. Zij wilde zo'n vrouw zijn. Sterk in liefde en in overgave. En ze had daarbij gedacht aan Steven, die de eerste was geweest door de Straat en de eerste over de linie. Ach, dat was toen, toen ze hem nog niet had. Destijds had zij gemakkelijk praten. Nu bezit ze en moet ze afstaan.

„Het is zo moeilijk,” zucht ze. „Het is zo moeilijk, omdat ik zoveel van je houd.” Ze slaat haar armen om zijn schouders.

Dit ontroert en verwart hem.

„Het zal erg eenzaam wezen,” gaat Anna door, „en ik zal angstig zijn, onrustig over jou. Er zijn zoveel gevaren en ik hoor niets van je al die tijd. Ik ben voortdurend in onzekerheid; onzekerheid is erger dan gevaar.”

Peinzend kijkt Steven voor zich. Haar laatste woorden hebben hem getroffen. Is onzekerheid erger dan gevaar? Heeft zij, die

achterblijft in het veilige Amsterdam, het moeilijker dan hij, die op verre zeeën zwalken en wellicht vechten moet? Hij heeft daar nooit aan gedacht. Maar nu hun beider leven één geworden is, beseft hij het. Het lot van zeemansvrouwen is zwaarder dan dat van de zeelui zelf.

„Ja,” erkent hij, „voor jou is het moeilijker dan voor mij. Ik werk en ik vaar. Mijn leven is vol afwisseling. En als er gevaren zijn, kan ik die in de ogen zien en me verdedigen. Maar jij moet wachten, enkel wachten. Jij verkeert in onzekerheid, maanden achtereen. Je weet niet of ik leef dan wel of ik verdronken ben . . . Anna” — moeilijk wringt hij de woorden uit zijn keel — „als je het niet kunt . . . als het je te zwaar is . . . Ik . . . ik laat je vrij.”

Dit doet haar schrikken. „O nee, ik wil niet vrij! Ik ben van jou, voor altijd, altijd.”

Het wordt voor Steven nog moeilijker. „Vrouwtje,” zegt hij, „vrouwtje.” Hij streelt haar arm. En tegelijk gaan zijn ogen naar de schepen op het IJ, zijn schepen, zijn vloot, waarop hij commandeur zal zijn, waarmee hij naar Brazilië zal zeilen. „Moet ik dan thuisblijven?” vraagt hij.

Zij is over haar inzinking heen.

„Nee,” antwoordt ze, „je moet gaan. Je moet gaan varen. Ik wil niet eens dat je thuisblijft om mij. Ik wil proberen of ik een zeemansvrouw kan zijn. Ik wil er God om vragen.”

Steven buigt zich naar haar over. Hij drukt een lange zoen op haar voorhoofd. „Een best, best vrouwtje ben je,” fluistert hij. Dan staan ze op om hun laatste wandeling te maken.

Bij de Schreierstoren staat Anna. Hoe anders staat ze hier dan de eerste maal toen ze Steven uit zag varen op de Haarlem. Toen stond ze terzijde; toen had ze feitelijk niet eens het recht om hier te zijn, nog minder dan een deerne, die een vriend van één nacht naar boord had gebracht. Nu staat ze vlak bij de reders, tussen de vrouwen van de andere schippers der Brazilië-vloot. Nu wuift ze naar de commandeur van het eskader, haar aanstaande man!

Moedig staat ze er, blijmoedig ook. De angst en onrust, die haar

gisteren vervulden, zijn verdwenen. Ze is vanmorgen met Steven aan boord geweest. Met de stuurlieden heeft ze gepraat, en ook met de oude kok en zijn grijze vrouwtje, dat haar man naar boord bracht. Voor de hoeveelste keer nu reeds en voor hoelang ditmaal? Had hun onderlinge verhouding onder die veelvuldige scheiding geleden? Neen! Je kon op het gelaat van die beide oude mensen lezen, hoeveel ze van elkander hielden. Als dat vrouwtje zeemansvrouw kon zijn, waarom zij dan niet? Die oude kok! Toen zijn vrouw al weg was en hij doende was het vlees voor de eerste maaltijd aan boord te zouten, is Anna naar hem toe gegaan, en ze heeft hem geprezen, omdat de kombuis er zo helder uitzag. „Joffer,” zei de oude toen, „jij hebt omgang met onze schipper, is 't niet? Hou hem in waarde, hij is een beste man.”

Daar vaart de Hoop voorbij de Schreierstoren en het volk staat opgesteld aan stuurboord om een laatste groet te brengen. Haar hart zwelt, nu ze Steven ziet, hoog opgericht op de kampanje. Hij is schipper van zijn schip, leider van de vele schepen, die in zijn kielzog varen; admiraal der vloot.

Rechts van haar, tussen de reders, staat Grotenhuys. Tot dusver heeft ze zich altijd wat beklemd gevoeld, wanneer ze hem ontmoette. Ze knipperde met de ogen, wanneer hun blikken elkaar kruisten. Ze kon zich opwinden over een laatdunkende blik. Vandaag is dat voorbij. Alle gêne en ook alle onrust zijn van haar afgegleden. Ze kijkt frank en vrij in de richting van de reders. Het is niet geraden iets tegen de uitspraak van het hart te doen, zei joffer Van Oss destijds. Zij heeft de uitspraak van haar hart gevolgd.

De Hoop is voorbij. Ook de andere schepen zijn langs gegleden. De menigte op de kade begint te dunnen. Van Stevens schip kan ze slechts af en toe een masttop en een glimp der zeilen zien.

Er kropt wat in haar keel; het is of een harde hand haar borst te zamen nijpt. Komt het nu toch weer terug, dat weke van gisteren, dat bange?

Ze drukt de nagels in de muis van haar handen. Haar gezicht wordt strak, zo spant ze zich in de tranen weg te houden. „Here, help me,” bidt zij zacht.

Met opgericht hoofd verlaat ze de hoek bij de Schreierstoren.

Thuis na het vertrek van de Braziliëvloot, valt Anna midden in het werk. Er moet gewassen en gekookt worden, de kamers roepen om hun dagelijkse beurt. Wanneer de kinderen uit school komen, vervullen ze het huis met hun gejoel. In deze drukte is er geen tijd veel na te denken. En bij het vrolijk laweit der kinderschaar heerst er geen stemming om te treuren. De dag vliegt voorbij met dezelfde vaart als al de vorige in het huis der Hasselaers; het is avond eer Anna aan rust toekomt.

Nu wordt het weer net als vroeger, zegt Anna tot zich zelf. Er wacht een mand vol stopwerk op haar. Haar naaiwerk is lelijk achterop gekomen in de weken, waarin ze haast elke avond met Steven uit was. Ze zal nu aanpakken om die achterstand weer in te halen. Ze zal, zoals dat voorheen ook het geval was, iedere avond weer zitten in haar hoekje in de insteek, met stop- of breiwerk, of aan het grote raam om te borduren; ze zal het spinnewiel weer laten snorren of aan de tafel zitten te knippen of te naaien. Ze heeft dat vroeger altijd met plezier gedaan. Ze vond die rustige avonduren, na het gejacht van het huishoudelijke werk en het lawaai der kinderen, de mooiste uren van de dag. En dit avondwerk zal nu nog mooier zijn, want ze kan onder het breien en spinnen nagenieten van de mooiste weken van haar leven; ze kan in haar gedachten Steven volgen op zijn reis en luchtkastelen bouwen voor de toekomst: een thuisvaart, waarbij de kapitein van het opperdek af naar haar wuift, en later . . . een bruiloft . . . een huis van haar en Steven samen.

Maar ze werkt deze avond toch niet rustig. Terwijl ze steek na steek de zoom van een nieuwe rok naait, spitsen haar oren zich naar geluid op de stoep of gerucht bij de voordeur; het is net of ze op het dreunen van de klopper wacht. Ze moet niet zo zijn, houdt ze zich zelf voor. Steven is gisteravond voor het laatst gekomen. Hij is nu weg; zijn schip zal Enkhuizen reeds voorbij zijn. Vannacht, uiterlijk morgenochtend, zal de Hoop het anker laten vallen op de ree van Texel, om daar te wachten op andere schepen, die samen met de Braziliëvloot de reis naar het zuiden zullen aanvaarden. En toch luistert ze telkens als er stappen langs het huis gaan, en voelt ze een schok, wanneer de klopper

op de voordeur valt. De uren kruipen voorbij. Het naaien verveelt haar. De leegte en de stilte staan benauwend om haar heen.

Het is omdat de laatste weken zo vol afwisseling, muziek en zon voor haar zijn geweest, dat de stilte haar nu overvalt. Het zal wel spoedig overgaan.

De volgende dag stoeit Anna met de kinderen, zingt ze onder haar werk, weert ze zich stevig bij het inmaken van vier Keulse potten snijbonen. De dag glijdt snel voorbij. Ze denkt aan Steven, natuurlijk, telkens moet ze aan hem denken. Ze volgt hem op zijn reis. Hij zal nu op de ree van Texel liggen, hij zal op het eiland aan wal zijn gegaan om victualiën in te slaan, net zoals zij vanmorgen op de markt wintervoorraad gekocht heeft voor het huishouden der Hasselaers. Op het ogenblik dat zij aan tafel gaat, denkt ze: nu zit hij te eten in de kajuit van de Hoop, hij aan het hoofdeind van de tafel met rechts de commies en links de stuurman en verder al de leden van de overheid. Ze denkt aan hem met een vreugde, die af en toe een stille glimlach op haar lippen brengt. Anna gelooft dat het toch meevalt zeemansvrouw te zijn.

Nadat de kinderen naar bed zijn en zij haar naaiwerk weer ter hand genomen heeft, overvalt haar echter weer hetzelfde als de vorige avond. Ze is onrustig. De uren vallen haar ontzettend lang. Hoe kan dit toch? vraagt ze zich af, dat ik zo weinig rust heb en zo weinig lust in werk, dat ik vroeger gaarne deed. Ze herinnert zich hoe het was toen de omgang met Arent Grotenhuys was afgebroken. Toen was ze blij dat de uitgaansavonden, ofschoon die zeldzaam waren in vergelijking tot de manier, waarop ze het er met Steven van genomen heeft, voorbij waren. Toen was het een verademing voor haar als ze aan het spinnewiel of het borduurraam zitten kon, of in haar hoekje in de insteek kon breien of stoppen. Ze had Arent nooit gemist. Maar nu . . .

Anna zet er zich tegenin. Dit moet over zijn, houdt ze zich voor. Ik moet een flinke vrouw zijn, en geen poppetje, dat zich door de omstandigheden in de put laat brengen.

Het gaat over! De volgende avonden is ze minder onrustig. Ze heeft nu een keurs onder handen en het werk pakt haar. In

plaats dat ze geuwend wacht tot het bedtijd is, zou ze het liefst nog uren willen doorgaan met haar werk. Wanneer ze voor haar bedstee knielt, voelt ze iets als een triomf. Ze zal toch een zee-mansvrouw kunnen zijn, die altijd aan haar man denkt, die voor hem bidt, maar die het ook kan dragen dat hij verre reizen maakt.

Het wordt zondag. Vóór de weken met Steven is ze altijd met de Hasselaers ter kerk gegaan, soms met de kinderen, soms met de joffer of sinjeur. Ze heeft dat altijd aangenaam gevonden en nooit ernaar getaald Grotenhuys te ontmoeten vóór het middaguur. Maar deze laatste zondagen heeft ze met Steven verkeer, zoveel haar werk in huis het haar slechts even toeliet. Het waren de mooiste dagen van de mooie weken. Ze keek er heel de werkweek hunkerend naar uit. En deze zondag! Anna voelt zich tussen de kinderen alleen. Tijdens de kerkdienst gluurt ze telkens naar de bank, waar Steven zat. Het is dwaas, weet ze, maar ze kan het niet laten. De uren tussen de morgen- en middagkerkdienst kruipen. En de avond, waarop ze met lege handen zit, omdat op zondag alle slaafse arbeid rusten moet, wil bijna niet voorbij.

„Ga er eens uit,” raadt joffer Hasselaer, „je zit als een blok op je stoel.”

Maar Anna blijft thuis. Ze heeft geen lust naar Betje Pauw te gaan, die haar met een half-jaloers en half-hooghartig lachje is voorbijgegaan, toen ze met Steven liep. Ze wil ook niet naar joffer Van Oss. Het is alsof ze buiten haar kring geraakt is, sinds ze met een zeeman omgang heeft gekregen. In de weken toen Steven thuis was, heeft ze daar geen erg in gehad. Ze had hem en hij was haar veel meer waard dan alle kennissen uit de Amsterdamse koopmanskringen samen. Maar thans voelt ze zich vervreemd en eenzaam.

's Maandags kan ze zich weer geven aan haar werk. De tweede week na het vertrek van de Hoop is niet zo moeilijk als de eerste. En op de tweede zondag klampt joffer Van Oss Anna aan.

„Kom mee,” noodt ze, „en wees vandaag mijn gast. Ik heb al met je tante afgesproken dat zij en Brecht het wel samen zullen redden.”

En die dag ondervindt Anna dat ze door haar omgang met Steven veel minder van de oude vrienden vervreemd is dan zij heeft gedacht.

Van Oss wenst haar geluk, dat ze zo'n man zal krijgen: de beste schipper van de vloot, een zeeman, die het nog verder brengen zal dan hij nu al heeft gedaan. En joffer Van Oss zegt, wanneer ze met haar samen is, vertrouwelijk: „Nu hoef ik je niet te waarschuwen; ik heb jullie samen gezien, Steven en jij, en ik weet dat het nu goed is. Wat zei je verleden jaar ook weer? Noordnederlandse vrouwen zouden anders zijn dan vrouwen van het zuiden. Zeg je dat nog?” Anna bloost. Neen, ze zegt dat helemaal niet meer. In Noordnederlandse vrouwen kan de liefde minstens even hevig branden als in vrouwen uit het zuiden.

Anna's fleur keert geheel terug, wanneer er, zes weken na het vertrek van Steven, een Straatvaarder binnenkomt, die de Braziliëvloot bij de Berlinga's heeft gepraaid. Alles was wel aan boord en de schipper van de Hoop had hem een brief meegegeven voor Anna Eltink. Die brief heeft haar zeer verkwikt. Hij sprak van zulk een sterke liefde, dat ze er alle zorgen door vergat. Ook als je ver van elkaar verwijderd bent, wist ze nu, kun je toch dicht bij elkander zijn, en zelfs al ligt er een halve wereld tussen je beiden, kun je door elkanders liefde gesterkt en bemoedigd worden.

Rustig rolt Anna's leven voort. Het is weer net als vroeger. Zij heeft vreugde in haar werk en ze gaat graag naar de avondjes, die de families Pauw en Van Oss en de anderen beleggen.

Het wordt winter. De novemberstormen razen over Amsterdam. Anna hoort het loeien van de wind in de bomen op de gracht, het fluiten en gieren over de daken en het kleppen van losse luiken. Het vuur in de haard laait hoog op onder de felle trek. Hasselaer zit bij de tafel te lezen. Anna naait. Maar ze laat telkens haar naald rusten en staart dan met een strakke blik in het vuur.

„Denk je aan je vrijer?” vraagt Hasselaer opeens.

Anna schrikt ervan op; ze voelt zich als betrapt.

„Maak je geen zorgen,” troost Hasselaer. „Deze storm zal hem

niet deren. Wellicht dobbert hij bij de linie en snakt hij naar een zuchtje wind."

Natuurlijk, Anna weet dat wel; ze weet best dat als het hier waait het daar het mooiste weer kan zijn. Ze weet ook dat de Braziliëvloot door een kaak kan worden overvallen, als hier een licht koeltje waait. Die onzekerheid is juist zo angstig.

Met kracht dringt ze de opkomende onrust weg.

Een paar weken later komt Hasselaer opgewonden en verontwaardigd thuis. Een schip is van een reis naar de Goudkust teruggekomen, het enige van de drie, die uitgevaren zijn. De beide andere zijn genomen door kapers, en hun bemanningen zijn de voeten gespoeld. Van Duinkerkers en Barbarijers verwacht je zulke stukken. Maar dit hebben *Engelsen*, bondgenoten in de oorlog tegen Spanje, hun medeprotestanten aangedaan. Het is een groot schandaal!

Bij Anna wekt het bericht iets anders dan verontwaardiging. Ze wordt doodsblijk. Engelse kapers zwalken op alle zeeën, heeft Hasselaer haar eens verteld. Dan komen ze dus ook in de buurt van Brazilië. Dan kunnen ze ook Stevens schepen overvallen.

In zijn boosheid let Hasselaer niet op de uitwerking, die zijn woorden op zijn nichtje hebben. Hij mokt en gromt over het verlies van de beide schepen, waarin hij een aanzienlijk kapitaal gestoken had.

Doch het treft joffer Hasselaer dat haar nichtje bedrukt is.

„Wat heb je, Anna, zorgen?" vraagt ze.

„Och nee," antwoordt zij, maar zo mat, dat het eer een bevestiging dan een ontkenning is.

„Je tobt weer over die zeeman," begrijpt joffer Hasselaer, en korzelig gaat ze door: „Begint dat gezeur nu weer?" Haar stem wordt spottend: „Jij wou met alle geweld een zeeman hebben, hè! Ja ja, dat bevalt je, andere wegen te gaan dan je familie je raadt."

De spitse woorden treffen Anna als priemen. Vechtend tegen tranen buigt ze zich over haar werk.

's Nachts slaapt ze slecht. In een onrustige droom ziet ze schepen met de bloedvlag in top de Hoop bestormen. Rauwe piraten springen op het dek. Ze ziet de oude kok rochelend vallen.

Eindelijk staan de rovers op het opperdek, recht tegenover Steven. Hij vecht, maar hij wordt achterwaarts gedrongen naar de reling. Hij stort ruggelings in zee.

Dan schrikt ze wakker. Bleek wintermorgenlicht valt in het kamertje. Ze heeft een felle hoofdpijn en is doodmoe.

Terwijl ze star ligt te staren naar het kleine venster, herinnert ze zich de morgen van het vertrek. Steven heeft haar geleid langs de draaibassen, gotelingen en kartouwen. En hij heeft gezegd dat zijn eskader elke kaper staan kon en dat het zelfs niet bang hoefde te wezen voor een smaldeel van de Spaanse vloot. De scheepjes voor de Goudkust waren klein en zwak bewapend; die konden licht een prooi van kapers worden. Maar de Brazilië-vloot is sterk.

Ik heb me weer te spoedig ongerust gemaakt, weet Anna. Erger, ik heb vergeten wat er in Psalm 90 staat:

Du bist altoos van d'een geslacht op d'ander
Ons borcht geweest end eenig onderstander.

De weken rijen zich aaneen; de winter verglijdt naar het voorjaar. De bomen aan de grachten gaan weer botten; het water in het IJ krijgt na de grauwhed van de winter een heldergroene tint. Het is de wederkomst des jaars. Maar Steven keert niet weer. Het zal volzomer, het zal misschien wel najaar worden, zegt Hasselaer.

In deze voorjaarsdagen, nu het leven rondom haar zo blij ontwaakt, nu ze de zwaluwen haar nestjes ziet bouwen en de duiven hoort koeren van liefde, ervaart Anna opnieuw haar eenzaamheid. De pijn is anders dan verleden jaar, kort na het vertrek van Steven. Misschien minder fel, maar knagender. Het verdriet van toen was klein en kinderachtig in vergelijking tot hetgeen ze nu verduren moet. Het wachten duurt ontzettend lang.

Het is niet enkel de lange duur van deze reis, die Anna kwelt. Hier zou ze misschien nog wel overheen komen. Indien deze scheiding de laatste zou zijn, zou ze dit offer wel kunnen brengen voor een leven van geluk. Maar wanneer Steven straks thuiskomt, moet hij opnieuw weg en daarna weer. Het zal zo altijd doorgaan. Het zal nog erger worden dan het nu is. Ze verkeert

thans in het drukke huis der Hasselaers; straks zal ze in haar eigen stille woning zitten. Ze heeft nu dagelijks een schaar kinderen om zich heen; straks zal ze helemaal alleen zijn. Tegenwoordig zijn de avonden en de zondagen moeilijk door te komen; doch straks zullen alle uren van het etmaal en alle dagen van de week even leeg en drukkend zijn. Zij heeft een heel leven van eenzaamheid, van wachten en onzekerheid voor de boeg. Zal zij dat kunnen dragen? Hoe meer zij eraan denkt, hoe moeilijker en zwaarder het haar wordt. Deze last groeit tot een berg. Kan ik deze berg dragen? vraagt ze zich af. Had ik toch moeten doen wat Steven voorgeslagen heeft: Anna, als je het niet kunt, als het leven van een zeemansvrouw te zwaar voor je is, ik laat je vrij? Moet ze misschien die vrijheid nu nog nemen? Soms heeft ze het gevoel dat ze in een donker water glijdt.

Niet denken, zegt Anna tot zich zelf. Niet tobben. Je moet verstrooiing hebben; dan duurt het wachten niet zo lang. Dan heb je geen gelegenheid voor zulke sombere toekomstromen.

Ze werkt harder dan ooit. Nauwelijks is de schoonmaak afgelopen, of ze geeft de grote kamer alweer een extra beurt. Ze stopt zo haastig, dat het lijkt of zij alleen de kousen van de kleine Hasselaertjes heel moet houden. Ze begint met de kinderen stoeipartijtjes, maar ze is daarbij vaak zo wild, dat de kleintjes verbaasd en verschrikt naar hun moeder vluchten. Tante Anna doet zo vreemd. Zo kennen zij haar niet. 's Avonds gaat ze dikwijls uit. In de kring der kooplui wordt geen avondje gegeven of Anna is van de partij. Doorgaans is ze een van de opgewektste, van de uitgelatenste gasten.

Maar er komen stille buien tussen deze uitgelatenheid en werkdrijf. Brecht merkt hoe Anna soms een lied afbreekt midden in een schelle uithaal; hoe ze, terwijl ze als bezeten van werkwoede aan de arbeid is, plotseling werkeloos en somber voor zich uitstaart.

Joffer Van Oss let op Anna, als zij daar een avond op bezoek is. Ze heeft luid meegezongen en gelachen, maar bij een kostelijke grap van Pauw, waar de kamer om davert, zit zij met een gezicht als van steen. Anna heeft verdriet, onderstelt joffer Van Oss. Zou het dan toch niet het rechte zijn tussen haar en Steven van der Hagen?

Joffer Hasselaer ziet meermalen hoe haar nichtje haar naald laat rusten of vergeet het spinnewiel te drijven en dan triest zit te staren met droeve ogen, waaruit ze soms een traan schuw wegpinkt. Joffer Hasselaer praat hier niet over met Anna. Ze doet alsof ze niets ziet en hoort, en Anna is daar dankbaar voor. Want ze heeft gevreesd dat tante Bertha haar voor zou houden: Dat heb je nu van je vrijerij met een zeeman. Niets dan ellende. Had maar naar mij geluisterd; had Grotenhuys genomen. Nu is het je eigen schuld en krijg je je gerechte straf. Bertha zwijgt. En Anna merkt niet dat er, wanneer zij mistroostig is, vaak een klein, slim lachje om haar tantes mond speelt.

Grotenhuys heeft sinds het uit was tussen Anna en hem het huis der Hasselaers gemeden. Hij heeft Anna ook weinig meer ontmoet. Een enkele keer is hij haar op straat voorbijgelopen. In een spaarzaam geval was hij gelijk met haar bij een der reders op bezoek. Als dat gebeurde, meden zij elkander.

Op een avond in het midden van de winter verscheen Grotenhuys opnieuw in het huis aan de gracht. Het was een onwillekeurig bezoek. Hij had Hasselaer op zijn kantoor willen treffen, maar de reder was reeds weg; toen kwam hij maar aan huis. Het was ook een zuiver zakelijk bezoek. In de achterkamer besprak hij de zaken met Hasselaer en zodra die beklonken waren, stapte hij op. In het voorhuis ontmoette hij toen joffer Hasselaer. Die vond het prettig dat hij er weer eens was. „Je moet het hier niet bij laten, Arent,” zei ze. „Ik weet dat mijn man graag weer eens met je schaken wil. Kom woensdagavond.” Grotenhuys nam die uitnodiging aan.

Die woensdagavond zat Anna in haar hoekje toen Grotenhuys binnenkwam. Zij schrok en de kleuren wisselden op haar wangen. Er viel niets in te brengen tegen de gemaakte afspraak. Zou tante Bertha niet een goede kennis mogen vragen in haar huis te komen? En toch had Anna een zeer onaangenaam gevoel. Het was haar of er een net om haar heen gespannen werd. Voorlopig zou dat net haar niet hinderen of deren; het stond wijd om haar heen. Een vis heeft ook geen hinder van de eerste kamer van de fuik. Maar later . . .

Het schaakavondje viel Anna mee. De beide mannen zaten bij de haard en ze hadden het bord met de zwarte en witte velden op een tafeltje tussen zich in. Hun paarden sprongen, hun lopers renden, de koninginnen zweefden over het bord. Het kostte Hasselaer, nu hij in lang niet had gespeeld, moeite al de stukken en hun onderscheiden waarden uit elkaar te houden. Maar Grotenhuys was een geduldig onderwijzer. Hij waarschuwde de leerling voor elke valstrik, die hij hem gespannen had. Hij wees hem vaak een goede zet.

Grotenhuys speelde zijn spel met Hasselaer, maar van een spel met haar merkte Anna niets. Geen enkele keer keek hij opvallend in haar richting. En toen zij wijn bracht en gebak, dankte hij formeel en hoffelijk: „Dank u, joffer,” terwijl hij zijn ogen op het schaakspel hield.

De schaakavondjes met Grotenhuys worden regel en ze zijn gezellig en goed. Arent kijkt niet langer bij Anna langs en hij vermijdt niet meer met haar te spreken. Terwijl de partij nog aan de gang is, maakt hij een praatje met de vrouwen, en Hasselaer heeft dat wel graag. Want hoe drukker zijn tegenspeler het over andere dingen heeft, hoe groter zijn kansen worden ook eens een partij te winnen. Wanneer het schaakspel uit is, worden de stoelen naar de tafel geschoven, Hasselaer laat de wijnkan rondgaan, Anna draagt gebak aan en dan keuvelen ze met z'n vieren. Anna mag Grotenhuys wel bij die gelegenheden. Hij is aardig tegen haar en hij gedraagt zich zeer correct. Als Grotenhuys er is, vergeet ze haar verdriet. Een enkele maal komt de gedachte bij haar boven: Waarom heb ik hem eigenlijk van me afgestoten? Destijds om een schim, en nu die schim een man van vlees en bloed geworden is, is het toch nog een schim; Steven zwakt op verre zeeën en hij zal daar blijven zwalken zijn leven lang; ik moet in eenzaamheid verkommeren. Heb ik niet dwaas gehandeld, toen ik Arent afwees en zou ik . . .? Anna verdringt deze gedachte met kracht. Zij is trouw aan Steven. Arent mag hier komen harentwege; hij mag met haar praten en ze mogen met elkander lachen. Dat verdrijft oud zeer en stilt nieuw verdriet. Meer zal het nooit worden. Van haar kant niet, want zij is trouw aan Steven. Van zijn kant ook niet; op geen enkele

manier laat hij blijken dat hij meer wil wezen dan een goede vriend.

Het scheepje van plezier van Hasselaer zeilt op de Amstel. Het zeil bolt onder het westerkoeltje, het water ruist bij plecht en roer, gouden gensters slaan uit de rivier. Rondom zijn de weiden vol zwartbont vee; de hoeven dromen in een krans van groene bomen. Langs de oevers staan grote bossen wuivend riet. En in het scheepje is vrolijk volk: Hasselaer en zijn vrouw, Anna en Grotenhuys. Ze nemen het ervan op deze fraaie zomerdag, nu de zon zo vrolijk schijnt en het westerkoeltje alle hitte ver van het water houdt. Varen en vissen gaan ze. En straks zullen ze op een weiland het tafellaken uitspreiden, dat in de mand in het kajuitje ligt en het brood snijden, dat Brecht vanmorgen in een grote mand naar boord gedragen heeft. Dat zullen ze eten bij de vis, die zij zullen hebben gevangen.

Gisteren heeft Hasselaer de voorslag gedaan: Zullen we morgen eens een dag het veld ingaan. Anna heeft hem met graagte aanvaard, zoals ze tegenwoordig alles gretig aanpakt, wat haar uit de sleur haalt, en haar kan helpen haar gedachten te verstrooien. Toen Hasselaer het voorstelde, heeft zijn vrouw gezegd: Laat Arent dan ook meegaan. Dit trof Anna als een kleine steek. Zou tante toch . . . ? Maar joffer Hasselaer zei erbij om welke reden ze Grotenhuys mee wou hebben; het was voor hulp bij het zeilen. Het zou lastig zijn als Hasselaer alleen roer en tuig bedienen moest; aan de vrouwen had hij weinig hulp.

En thans was Anna alle argwaan kwijt. Grotenhuys zat aan het roer en hield de schoot. Hij had haar bij het aan boord gaan gegroet, even vrolijk en ook even los als hij het Hasselaer en Bertha deed, en hij had zich verder met de boot en niet met haar bemoeid. Wanneer het vaartuig voorbij Ouderkerk meert, helpt hij mee de hengels en victualiën aan wal te dragen, en daarna gaat hij vissen een heel eind van de plek, waar Anna haar hengel in het water heeft gelegd. Je kunt zien, het is ook Grotenhuys nergens anders om begonnen dan om een vrije dag aangenaam door te brengen in het veld.

Anna vist. Ze tuurt naar haar dobber, die al dansend schijnt weg te glijden op de kabbelende golfjes. Ze zit alleen. Aan de

andere kant van de rietschoot heeft haar tante de hengel in het water gelegd; links vist Hasselaer; Grotenhuys is verderop. Zij is alleen tussen het riet en aan het water en eindeloos wacht ze op beet.

Is dit wel het rechte tijdverdrijf voor iemand, die zijn gedachten kwijt wil wezen? Op Anna stormen ze aan. Steven . . . het is nu al zoveel maanden na zijn vertrek, het is al zo lang geleden sedert ze het laatste teken van leven van hem ontvangen heeft. Deze week is er bericht gekomen dat een schip, op weg naar Portugal, door een Engelse kaper is genomen en opgebracht. Verleden week heeft een Fransvaarder gerapporteerd dat hij het wrak van de Goede Verwachting heeft waargenomen op de rotsen van de Engelse oostkust. Vier Amsterdamse schepen, die op de Straatvaart waren, zijn zes maanden over tijd. Men neemt thans aan dat ze met man en muis vergaan zijn of door piraten overmand. In het laatste geval is het bootsvolk òf dood, òf ze zijn slaven van de Moren, en men weet niet wat erger is. Hoe zou het met Steven zijn? Is hij op de thuisreis? Zal hij weldra met zijn vloot het IJ opzeilen? Of is zijn schip in een kaak vergaan, misschien verleden jaar reeds op de uitvaart? Het kan ook wezen dat de Brazilianen, onderdanen van de Spaanse koning, die hem op de eerste reis zo gul ontvangen hebben, nu de wapens hebben opgenomen tegen de Hollandse rebellen . . .

„Nog niets gevangen?” vraagt Hasselaer aan zijn nichtje. Hij heeft al drie vette baarzen, zijn vrouw heeft er twee. Grotenhuys heeft zelfs een karpertje gevangen.

Anna haalt haar hengel op. De hoek is bloot, en Hasselaer moet hartelijk lachen om zo'n hengelaarster.

„Laat mij maar vis schoonmaken en bakken,” stelt Anna voor. Dat is beter werk voor haar dan stil te turen naar een dobber en aldoor achtervolgd te worden door kwellende gedachten.

De maaltijd is gezellig en goed. Er is een schotel vol goudbruin gebakken vis; het bier schuimt in de tinnen kroezen. Wind en water hebben hongerig gemaakt. Allen kluiven het laatste visvlees van de graten. Dan vegen ze hun vette vingers af aan het gras; vandaag geen vingerdoekjes. Anna laat zich haar beker volschenken door Grotenhuys, een en andermaal en nog eens weer. Het koele, schuimende bier maakt het hoofd licht en het

hart vrolijk. Grotenhuys vertelt grappen, waar Anna hartelijk om lacht. De sombere gedachten zijn nu radicaal verdreven en de argwaan ook. Hoe goed is dit leven! Grotenhuys lacht naar haar en zij lacht terug. Naast elkaar zitten ze op het groene gras; zijn hand streelt zacht haar blote arm. En zij trekt die niet terug; zij trekt haar hand ook niet terug, wanneer hij die vat en vast en warm drukt; zij vindt het goed, wanneer hij dichterbij haar toeschuift.

Op de thuisreis varen ze recht voor de wind. Er hoeft nu niet gewerkt te worden aan fok of zwaarden. Hasselaer zit bij het roer en Anna en Arent zijn samen voor de mast gaan zitten. De zon zinkt; de lucht in het westen is rood en goud; het koeltje verflauwt meer en meer; langzaam drijft het scheepje naar de stad. De golfjes, zacht kabbelend tegen de boeg, fluisteren van liefde. De beide jonge mensen op de plecht hebben elkanders hand gevat. Hoe goed is het hier en hoe veilig . . .

De wind wordt flauwer en flauwer. Ter hoogte van Trompenburg stuurt Hasselaer het scheepje naar de wal, omdat er haast geen vaart meer in is. Een knecht zal het vaartuig morgen verder brengen. Het laatste stuk wil Bertha liever lopen.

Voor ze aan wal gaat, heeft Anna nog iets te ordenen in de kajuit. Wanneer ze weer aan dek komt, zijn Hasselaer en zijn vrouw al weg, maar Grotenhuys staat op haar te wachten bij de loopplank. Hij strekt zijn hand uit om haar op de hoge wal te helpen. Het is nu bijna donker.

En alsof het zo hoort, gaat Arent naast haar lopen. „Ik mag je toch wel thuisbrengen?” vraagt hij.

„Jawel,” antwoordt Anna en ze steekt haar arm door de zijne.

De Hasselaers hebben, toen zij thuiskwamen na de zeiltocht, zich aanstonds ter ruste begeven. Het licht in de kamer was reeds gedoofd en Hasselaer had zijn slaapmuts al over de oren getrokken, maar zijn vrouw klom hem niet na in het grote ledikant. Zij ging in het donker bij het venster zitten. Zo kon zij de gracht zien in de zwakke schemer van de zomernacht, zonder zelf gezien te worden. Ze werd niet ongeduldig toen het wachten lang duurde; dit scheen haar juist goed te doen. En haar vol-

doening steeg, toen twee donkere figuren stilhielden voor haar stoep, gearmd!

„Waar blijf je toch?” roept Hasselaer.

„Ik kom al,” antwoordt zij. Nu hoeft ze niet langer te wachten.

„Hier ben ik al, man!” roept ze nog eens vrolijk.

„Wat scheelt je toch,” bromt Hasselaer. Hij is slaperig, en de uitgelatenheid van Bertha verbaast hem; hij is dat niet van haar gewend.

„Wel,” zegt Bertha, „vind je niet dat wij een prachtige dag gehad hebben, een dag uit duizend!” Ze geeft hem een zoen, die klapt.

Dit haalt Hasselaer uit zijn dommel. Als Bertha zo graag zoenen wil, hij ook. Hij keert zich om en zoent terug. Hij knelt haar in zijn armen.

„Vind je ook niet,” zegt Bertha later, „dat een man en een vrouw, om wat aan elkaar te hebben, bij elkander moeten zijn?”

„Natuurlijk,” zegt Hasselaer uit de grond van zijn hart, „en hoe dichter hoe beter.”

„O zo,” beaamt Bertha. Nu haar man dit zegt, verdwijnt de laatste korrel twijfel over hetgeen vandaag mee door haar toedoen is gebeurd.

Anna wordt wakker uit een zware droom. Ze heeft Steven gezien. Hij lag in zee, worstelend om zijn leven. Hij strekte zijn hand uit naar een reddingplank, maar zij heeft die plank weggestoten. Toen zonk hij, maar hij kwam weer boven en keek haar aan. Ze heeft zich afgewend, en hij zonk ten tweeden male. Zijn hand kwam boven water, een hand, die schreeuwde om hulp.

Nu staart zij naar de schemerige wanden van haar bedstee en naar het lichte venster van haar zolderkamtje. De zomerdag licht zeer vroeg aan. Maar in haar ziel is het zwarter nacht dan ooit. Haar wangen gloeien en haar voeten zijn koud, ze drukt haar nagels in de muis van haar hand. Erger dan de opperste eenzaamheid der laatste maanden, erger dan alle angst, die zij doorleden heeft, is de wroeging, die nu in haar graaft. Ze slaat de vuist tegen haar voorhoofd.

Lang ligt ze wakker. De uren kruipen. Vier uur slaat de klok van de Oude Kerk, halfvijf, vijf uur. De slaap wil haar ogen niet meer luiken. Al groter en zwarter wordt haar kwaad voor haar besef.

Dan ziet ze Jezus, de zegenende Heiland, die gekomen is om te genezen wie gebroken zijn van hart. Hij schonk vergeving aan de vrouw, die een zondares was. Wie zijn zonden belijdt en laat, aan die zal barmhartigheid geschieden . . .

Ja, wie zijn zonden *laat*. Maar zij *bedrijft* ze telkens weer . . .

De klok van halfzeven roept Anna uit bed. Moe en loom kleedt ze zich aan. Ze is bezig met het bereiden van het ontbijt, als joffer Hasselaer de kamer binnenkomt.

Onderzoekend kijkt die naar haar nicht. Ze wil een blik van verstandhouding wisselen. Misschien kan ze haar gelukwensen. Maar ze schrikt bij het zien van Anna's gezicht; het is versteend. Zoveel verdriet heeft ze er nog nimmer op gelezen. Is het dan toch niet in orde gekomen met Grotenhuys en haar gisteravond? Na hetgeen ze heeft waargenomen op het grasveld bij Ouderkerk, tijdens de vaart op de Amstel en op de gracht vóór haar huis twijfelde ze daar niet meer aan.

Anna vermijdt de ogen van haar tante. Ze kan haar niet aanzien. Onder het eten is ze gedrukt.

„Hebt u hoofdpijn?” vraagt de kleine Geertje.

„Ze kan niet meer tegen een uitje,” wil Hasselaer plagen, maar als hij haar aanziet, houdt hij zijn woorden in.

Na het afruimen van de ontbijttafel doen Anna en Bertha samen de kamer. Anna poetst de kroon, terwijl Bertha bezig is de grote kast te wrijven. Anders praten zij doorgaans onder het werk, en wanneer ze niet samen babbelen, zingt Anna vaak. Maar deze morgen wordt er geen woord gewisseld. Anna zwijgt stug en Bertha weet niet hoe zij het gesprek op gang zal brengen. Want zij wil spreken. Haar schrik, toen zij vanmorgen haar nichtje zag, heeft plaats gemaakt voor verontwaardiging.

De kroon blinkt als goud. Anna gaat nu het koperen hekje om de haard poetsen. Bertha stoft de blauwe borden op de schoorsteenmantel. Ze zwijgen nog steeds.

„Moet dit nu zo?” vraagt Bertha eindelijk.

„Wat, tanter?” Anna's stem is koud als ijs.

„Moet je nu zo zijn na een dag als gisteren?”

Anna wrijft een koperen staaf. Haar lippen zijn opeengeklemd.

„Ik dacht,” gaat joffer Hasselaer door, „dat je alle reden had om blij en dankbaar te wezen.”

Anna buigt zich dieper naar de vloer. Ze wordt rood tot in haar nek, maar ze geeft geen antwoord.

Bertha is klaar met de schoorsteenmantel. Ze gaat op een stoof tegenover Anna zitten.

„Laten we nu eens rustig praten,” zegt ze. „Het is een jaar geleden dat je je eigen hoofd gevolgd hebt, dat je Grotenhuys de bons gegeven hebt om je aan die zeeman te verslingeren. En wat heb je daaraan gehad, na de vier weken, die je in de zevende hemel geleefd hebt? Je hoeft het me niet te vertellen. Ik heb het wel gezien. Ik heb het best gemerkt hoe je was in de eerste maand, nadat hij uitgevaren was. Ik heb het nog beter gemerkt in deze laatste maanden. Je hebt voortdurend in angst en onrust over hem gezeten. Je hebt vaak getwijfeld of hij ooit terugkomt. Je hebt de laatste tijd al sterker gevoeld wat het zeggen wil een zeemansvrouw te zijn, altijd alleen, niet slechts nu, niet voor één reis, maar altijd door, je hele leven. Je hebt gevoeld dat dat niet ging, dat je zo'n leven niet kon dragen. En daarom heb je gisteren de kans gegrepen, die je voor de tweede maal in je leven geboden is, en die je de eerste keer roekeloos hebt laten schieten. En wat voor een kans! Arent Grotenhuys. Die komt, nadat je hem afgewezen hebt, warempel voor de tweede maal terug. Kind, kind, wat doet die jonkman voor jou! En jij bent nu waarlijk bezig die prachtige kans opnieuw te verknoeien. Het is een schande . . .”

Anna luistert weerloos. Haar gelaat is versteend, haar hand knelt om de koude, metalen staaf, haar hart klopt traag. Bertha Hasselaer heeft haar overleggingen precies geraden. Ze kent haar nichtje beter dan dat dit zich zelf kent. Dit jaar van wachten is een jaar van onrust en verdriet geweest. Zwaarder en zwaarder heeft op haar gedrukt de onzekerheid of ze wel ooit een zeemansvrouw zou kunnen zijn. En daardoor is ze zwak geworden; daardoor is ze bezweken voor de verleiding, die gisteren tot haar kwam.

„Je hebt het bij Grotenhuys gelukkig nog niet weer verknoeid.

Wees, als hij weerkomt, tegen hem zoals je gisteren was," raadt Bertha weer.

Doch Anna schudt treurig haar hoofd. „Nee, tante, dat kàn niet. Ik ben van Steven; ik kan niet terug, al wilde ik ook.”

„Maar jullie bent toch niet getrouwd!” roept Bertha uit. „Je hebt elkander nog geen trouwbeloften gegeven.”

„We hebben ons hart aan elkaar gegeven,” zegt Anna.

Een klein, honend lachje is er om Bertha's mond. „Wat spreek je dikke woorden.”

„Ik zou ontrouw zijn,” zegt Anna.

Dit prikkelt Bertha. „Ontrouw aan hem? Wat ben jij jegens Grotenhuys geweest? Een vol jaar heb je hem voor de gek gehouden en toen de bons gegeven. Je hebt hem gisteren opnieuw voet gegeven, en nu wil je hem weer van je stoten. Mag je tegenover hem wel doen wat je tegenover die zeeman, met wie je vier weken omgang hebt gehad, en die je misschien al lang weer vergeten is — zo zijn die varengasten — niet moogt of durft?” Haar stem is wrang.

Anna's hart krimpt ineen. Ze heeft zich tegenover Grotenhuys slecht gedragen, toen en nu weer. Ze heeft alles hopeloos verknoeid. Zou ze dan toch maar handelen zoals haar tante het haar raadt? Het is zo moeilijk voor een jong meisje stuur aan haar leven te geven.

Brecht komt de kamer in met de geklopte kleedjes. Het gesprek is uit. Er komt die dag ook geen gelegenheid meer het aan te knopen. 's Avonds staat Grotenhuys op de stoep.

Hij is vrolijk als Brecht hem opendoet. Hij wil Anna blij begroeten.

„Laten we naar buiten gaan,” zegt Anna.

Grotenhuys ziet haar aan. Die stem is koud als steen. Is dit hetzelfde meisje, dat gisteren toeliet dat hij haar hand nam; het meisje, dat gisteravond haar arm door de zijne stak en zich vertrouwelijk tegen hem aandrukte op de weg naar huis? Is het spel, het moeilijke spel, dat zo lang op verlies heeft gestaan en dat ten langen leste gewonnen scheen, nu toch verloren?

Ze lopen samen op de gracht, naast elkaar, maar ze zijn verder van elkaar verwijderd dan Amsterdam van Brazilië.

„Anna, hoe is het nu?” vraagt hij eindelijk.

Het kropt in haar keel. Arent heeft eindeloos geduld met haar gehad; hij heeft zijn liefde voor haar niet verloren, hoewel ze hem verstoten heeft ter wille van een ander, voor een partij, die in het oog der wereld ver zijn mindere was; hij heeft een jaar gewacht, en nu is hij teruggekomen. Hij biedt haar opnieuw zijn vermogen, zijn naam, zich zelf aan. Zij zal een onbezorgd leven met hem kunnen leiden.

Maar zij mag dit niet aannemen. Zij heeft haar hart gegeven aan een ander. Zij heeft Steven gekozen en zij kiest Steven nog. En God zal haar helpen alle eenzaamheid te dragen.

„Ik heb respect en waardering voor je,” zegt zij tot Grotenhuys. „Ik acht je hoog omdat jij volgehouden hebt, en ik veracht me zelf omdat ik zwak en laf was, destijds en gisteren opnieuw. Maar ik zou zwak en laf blijven als ik zo doorging. Ik zou jou niet kunnen geven waar je recht op hebt, want ik houd van hem. En ik zou hem krenken. Ik zou me zelf een ellende bezorgen, veel erger dan een leven van onzekerheid en wachten. Drie levens zouden dan verwoest zijn. Dat mag ik niet doen, Arent. Wij moeten scheiden, voorgoed. Ga nu, zoek een vrouw, die beter is dan ik en bij je past. God zegene je . . .”

Arent Grotenhuys staat roerloos, zijn lippen vast gesloten. Dit is onherroepelijk, beseft hij. Hier helpt niets aan. Het is uit!

„Dag, Anna,” groet hij stijf. „Je zult mij niet meer zien.”

„Dag, Arent.” Ze wendt zich haastig om. Haar kracht is bijna uitgeput. Haar slapen kloppen en haar knieën knikken, wanneer ze langs de gracht terugloopt. Het is haar of een hamer in haar hoofd rammeit.

Maar als ze die avond knielt bij haar stoel, kan zij danken, omdat ze het rechte pad gekozen heeft.

En na deze dag wacht ze met een ruim hart op Steven.

Lang duurt dit wachten thans niet meer. Een jaar na de afvaart liggen de vier schepen der Braziliëvloot weer op het IJ. De boorden zijn kaal geworden, want de teer is weggevreten door het zoute water; de naden zijn opengewerkt door de felle hitte van de tropen; de kleurige vlaggen zijn verschoten door regen en zon. Maar de schepen hebben een kostbare lading veilig over

de oceaan gedragen en de mannen staan aan dek, gebruind, verweerd, gezond.

Bij het opvaren van het IJ hebben Stevens ogen gezocht. Hij hoefde niet lang te zoeken. Anna stond vooraan op de kade en ze zwaaide haar armen hoog boven haar hoofd. Schipper Van der Hagen moet zich dwingen de laatste hand aan de navigatie te leggen en niet dadelijk in de boot te stappen om naar de wal te roeien. Maar hij hoeft deze keer niet bang te zijn dat hij het meisje uit het oog verliezen zal tussen het volk aan wal; hij loopt vandaag de kans niet dat ze verdwenen is, voor hij zijn schip verlaten heeft.

Steven is de eerste, die van boord gaat. Hij is de eerste van het scheepsvolk, die zijn meisje in de armen nemen kan. Daar aan de kade, te midden van het uitgelopen Amsterdam, bedwingen beiden zich. Een lange handdruk, een warme kus, meer hoeft de buitenwereld niet te zien, al heeft de scheiding ook een jaar geduurd.

Maar als ze 's avonds samen zijn, omhelzen de verloofden elkander, en na die omhelzing vraagt Steven: „Had ik nu gelijk? Is het weerzien niet mooier en rijker naarmate de scheiding langer heeft geduurd?”

Anna lacht gelukkig. Weg zijn alle ongerustheid en verdriet. Die waren op slag vergeten, toen vanmorgen een jongen van het kantoor haar de boodschap bracht: „Compliment van sijnjeur Hasselaer, en de schepen uit Brazilië zijn Pampus gepasseerd.” Haar blijdschap is gaan bloeien, toen ze, staande op de kade, de Hoop met volle zeilen aan zag komen; haar hart is vol van puur geluk van het ogenblik af dat zij op het opperdek Steven zag staan.

„Mijn dapper zeemansvrouwkje,” noemt Steven haar die avond. Als hij dat zegt, valt er een schaduw over haar geluk. Dapper? Ach, zij is zo weinig dapper geweest. Zij was zo onrustig; zij kon zo moeilijk wachten. Haar liefde voor Steven heeft zelfs gewankeld. Ze vertelt hem van haar ontrouw. En terwijl ze vertelt, wordt de schaduw over haar geluk al zwarter, en verkilt haar hart.

Maar eer zij uitgesproken is, legt Steven zijn hand op haar mond. „En jij hebt hem dus afgewezen en je hebt mij gekozen? Je ver-

koos een zeeman boven een koopman? Jij hebt een vol jaar kunnen wachten, zonder dat je liefde voor mij is bekoeld? Mijn eigen, trouwe vrouwtje ben jij."

Hij neemt haar in zijn sterke armen en zij laat zich koesteren en kussen. Ze ervaart een geluk zo groot als ooit aan een mens-kind ten deel kan vallen. Voor een avond als deze zou zij een vol jaar willen wachten. Zelfs als Steven morgen aan de dag wegging, maakte deze ene avond alles goed.

Maar het geluk duurt langer dan een dag. Volle zes weken blijft schipper Van der Hagen binnen en deze tijd is voor Anna en Steven voller, rijker, schoner dan de eerste weken hunner liefde waren. Zij gaan naar Vollenhove en naar Amersfoort, ze ontmoeten haar ouders en de zijne en ze krijgen hun zegen. Want Steven heeft haar gevraagd of ze het nu wagen durft werkelijk zeemansvrouw te worden. En daarop heeft Anna geen twijfelend antwoord gegeven, zoals de vorige keer. Ze heeft iets van de moeilijkheden van het leven van een zeemansvrouw ervaren. Ze weet hoe groot de onrust wezen kan en het verdriet, hoezeer de eenzaamheid kan drukken. Maar ze heeft ook de vreugde van de thuiskomst ervaren. Ze durft het offer aan.

„Met Gods hulp, ja," geeft ze ten antwoord op zijn vraag.

Nog één reis zal Steven van der Hagen maken eer ze gaan trouwen. Het wordt een reis naar Oostland. In vergelijking met de tochten door de Straat en naar Brazilië is deze reis kort en ongevaarlijk. Benoorden het Vlie komen de Duinkerkers niet. In het Skagerrak en de Oostzee zal men geen Spanjaarden ontmoeten. De zeeweg naar de Oostzeehavens kennen alle schippers op hun duimpje, want van vader op zoon hebben de Hollanders deze route bevaren. Uit de vaart op Oostland heeft zich hun vrachtvaart op alle landen van Europa en thans reeds op Amerika ontwikkeld.

Steven en Anna nemen afscheid van elkander met een vrolijk hart. Ze hebben trouwbeloften uitgewisseld. Over een paar maanden zal de Hoop weer thuis zijn, en dan trouwen zij!

Het is zaterdagmiddag. In de keuken van de Hasselaers blinken de plavuizen en glanst het koper van de kranen na de zaterdagse

beurt. Het laatst komen de kinderen aan bod. Anna heeft Geertje in de tobbe, Driekus staat terzijde in zijn hemdje. Anna knuffelt de kleine meid en het kind kraait van plezier in het warme water. Opeens gaat Driekus ook aan het kraaien, maar hij doet dat niet vanwege de capriolen, die zijn zusje in het water maakt.

De achterdeur is opengegaan. Een man staat op de drempel. Driekus vliegt op zijn blote voetjes op hem toe.

Anna wast door; ze moet opschieten. Wat Driekus roept, verstaat ze niet door het gekraai van Geertje. „Allo, Geertje, draai je om, je rug is aan de beurt.”

„Ik ben aan de beurt!” zegt een vrolijke stem achter haar.

Verstomd kijkt Anna om. Daar staat Steven! Steven, van wie Hasselaer vanmorgen gezegd heeft dat hij nog in geen veertien dagen te verwachten was. En hij treft haar zó. In het rode onderzieltje en met de hemdsmouwen hoog opgeslagen. De haren steken verward uit haar mutsje. Haar handen druipen van zeepsop. Hij heeft haar overrompeld. Zij kan geen woord uitbrengen.

„Ben jij niet blij dat ik terug ben?” vraagt Steven.

Zij niet blij? Ze is te blij om te spreken! Ze zoekt naar een doek om haar handen af te drogen, maar hij gunt er haar geen tijd voor en hij maalt er niet om dat er een paar zeepsopsappen op zijn uitgaansplunje komen. Hij omhelst haar en zij kussen elkander voor het oog van de verbaasde kinderen. En ze laten elkaar pas weer los, als kleine Geertje een lipje trekt. Ze vindt dit raar en ze wordt koud in de tobbe.

Dan gaat Steven heen, nadat hij Geertje een kneepje in de wang gegeven heeft en Driekus een vriendschappelijk klopje op zijn schouder heeft gekregen.

Het is goed dat Anna's werk vrijwel af is, want ze is er met haar hoofd niet langer bij. Haar verlangen vliegt de avond tegemoet.

Steven is terug, nu al, ver voor ze hem verwachten kon. Hij heeft de wind mee gehad zowel op de uit- als op de thuisreis, en het lossen en laden is gezwind gegaan. En haar is deze scheiding lichter gevallen dan ze had durven denken. Ze heeft eerst geteerd op het geluk van het vorig samenzijn, en nu begon ze de

verwachting van de terugkeer te koesteren. Die verwachting is vervuld al eer ze rijp geworden is. Is het moeilijk zeemansvrouw te zijn? Welneen!

En thans zal hun geluk volkomen worden. De bruidsdagen gaan in, de trouwdag komt.

Anna toont hem het lijfgoed, dat ze reeds van de uitzet heeft genaaid; ze laat hem de stapels baai, wol en linnen zien, die ze gekocht heeft om daarvan kleren voor hem te naaien. Ze heeft straks, als hij weg is, volop tijd daarvoor.

Deze weken zijn vol opgewekte drukte en prettige beslomming.

Zij gaan een woning zoeken en wandelen daartoe door de nieuwe, pas aangelegde straten en langs de nieuwe gracht, die in een halve cirkel om de stad getrokken wordt. Die gracht is breed en rustig. De huizen zijn voornaam en goed, maar voor een schipper veel te duur. En trouwens daar te wonen trekt Anna even weinig aan als Steven. Hij zit, ook als hij thuis is, het liefst aan waterswal, en Anna's verlangen gaat dezelfde richting uit, want ze wil van haar kamer uit de schepen kunnen zien. Dan is het of ze dichterbij hem is, wanneer hij het zeegat uit is. Zo huren ze een woning aan de oever van het IJ.

Bij de schrijnwerker zoeken ze meubels uit. In winkels, die men voorheen in Amsterdam niet kende, maar die de laatste jaren als paddestoelen uit de grond geschoten zijn, kopen zij een paar schilderijen en allerhande snuisterijen om hun woning op te sieren, en Steven laat grote kisten, die hij van reizen naar de Middellandse Zee heeft meegebracht, naar het huis op de kade brengen. Daarin zitten kleedjes en porselein. Ze richten hun huishouden onbekrompen in, naar de middelen van een schipper-koopman, die zijn rechtmatig deel ontvangen heeft van de winst op rijke reizen.

Op de dag voor het trouwen komen Hasselaer en zijn vrouw de woning van hun nicht bezien. In de grote kamer staan zware, eiken meubelen, degelijk en goed; het haardstel blinkt. Aan de zoldering hangt een fonkelende koperen kroon, aan de wand zijn gedreven zilveren borden opgehangen, geschenk van de reders bij het huwelijk van een gewaardeerde schipper. De zoldering van de insteek, een schilderij van engelen en vogels, is het kost-

baar huwelijksgeschenk der Hasselaers. Op een gladgewreven lezaar kreeg een zware bijbel uit de drukkerij Plantijn een ereplaats; in het voorhuis staat beeldhouwwerk uit Napels.

„Wel, vrouw,” vraagt Hasselaer met lichte ironie. „Wat zeg je van dit schippershuishoudentje?”

Over haar spijt, dat het anders is gelopen dan zij dacht, is Bertha heen. Ze heeft gezien hoe Anna opgefleurd is sinds ze zich volledig aan haar zeeman heeft gegeven. Als Anna het dan zo wil, zal zij geen domper zetten op haar vreugde.

„Het is mooi,” erkent ze.

Op de hoge kansel in de Nieuwe Kerk staat dominee Plancius en voor hem, op de eerste rij stoelen, zit het trouwend paar. Het kleed van de bruid heeft een borststuk van zilvergrijze zijde met rode boordsels; haar wijde rok is paars; om de hals draagt ze een bloedkoralensnoer. Joffer Hasselaer kan trots zijn op haar nichtje. En Steven! Men kan de wel-varende schipper in zijn bruiloftstooi niet onderscheiden van een koopman. Wijnkleurig is zijn mantel en op zijn hoed draagt hij een pluim. Een zwierig bruidspaar.

Dominee Plancius vervult deze trouwbeurt met bijzondere ambitie. Anna Eltink is een trouwe en leergierige catechisante van hem geweest en Steven van der Hagen heeft hij vele malen op zijn kamer ontvangen, al was dat meestal niet voor zielszorg. Samen hebben zij de navigatie door de Straat bestudeerd. Samen hebben zij de passaten en stromen in de omgeving van de evenaar besproken, de koers naar Brazilië uitgezet en onderzocht welke havens het best konden worden aangedaan. En hoeveel andere plannen hebben ze niet gemaakt!

De predikant-geograaf laat in zijn toespraak niet na op het pionierswerk van de bruidegom te wijzen, en daar de toepassing aan te verbinden, die Plancius altijd maakt. Zo wordt, naar Gods gebod, de aarde vervuld. Zo wordt de vijand van Gods volk verslagen. Zo wordt het koninkrijk der hemelen uitgebreid. Dit werk van Steven van der Hagen is calvinisme van de daad!

Het grootste deel van de toespraak gaat aan Anna voorbij. Ze kan vandaag zo moeilijk luisteren. Ze kan op haar trouwdag haast niet denken. Zij wordt vandaag geleefd. Ze heeft zich

laten kleden door anderen. Ze heeft zich laten voeren naar deze plaats, hier vooraan in de kerk. Het is als een droom. Een blijde droom, stellig, maar het schijnt toch onwezenlijk. Eén ding weet ze: dat Steven haar man wordt, vandaag en voor altijd.

Als de predikant het over haar heeft, luistert ze wel. Rechte vrouwen staan haar man terzijde. Zij remmen niet, maar vuren aan . . .

Anna lacht blij, terwijl haar hand zich vaster sluit om die van Steven. Ze wil voor hem werken en bidden. En ze vertrouwt dat God haar bij zal staan.

Dominee Plancius daalt van de kansel af en gaat voor hen staan. „Verklaart gij, Steven van der Hagen,” klinkt zijn sonore stem, weerkaatst door de gewelven, „dat gij genomen hebt en neemt tot uw wettige vrouw Anna Eltink . . .”

„Ja,” antwoordt Steven.

„Ja,” klinkt daarna bijna juichend het antwoord van Anna op de vraag aan haar.

Zegenend breidt de predikant zijn armen uit over het paar. Steven van der Hagen en Anna Eltink zijn man en vrouw.

HOOFDSTUK XI

Met driftige stappen loopt dominee Plancius dwars door het kantoor van Hasselaer & Comp. naar het afgeschoten stuk aan de straatkant, waar de reder altijd zit.

De klerken kijken ervan op. Dat Plancius hier komt, is niet vreemd. De predikant is een even trouw bezoeker der kantoren van de reders als van zijn gemeenteleden. En dat hij haast heeft verwondert hen evenmin; hij is een doortastend en kort aangebonden man. Maar altijd heeft hij toch een joviale groet voor de klerken en vaak een kwinkslag.

Vandaag echter loopt hij zonder groet of blik recht toe recht aan naar het privé.

„Daar heb je het al . . .” barst hij op de drempel los.

Maar wat er aan de hand is, worden de bedienden niet gewaar. De deur valt dicht. Men hoort slechts af en toe de driftige stem van Plancius achter het schot.

„... De Middelburger is ons voor,” roept Plancius uit. „Hij stuurt schepen naar Indië.”

Hasselaer is onaangenaam verrast. „De Moucheron,” vraagt hij, „durft die dit aan?”

„Aanstaande zomer gaan ze weg.”

Hasselaer fluit tussen de tanden. Als de Moucheron de weg naar Indië vindt, trekt hij ook in de eerste plaats de profijten. Dan krijgt Zeeland de voorrang bij de handel en is Amsterdam een slag achter.

„Dit heb je nu van je treuzelen,” lucht Plancius zijn hart. „Honderd keer heb ik jullie geraden naar Indië te gaan. Altijd heb je het uitgesteld. Het is je eigen schuld dat de buit aan Amsterdam ontgaat. Zijn jullie nu kerels met courage!”

Dit prikkelt Hasselaer. „Ik zou anders zeggen,” antwoordt hij vinnig, „dat wij het een en ander hebben ondernomen.”

„Pruitswerk,” broemt Plancius. „Die Straatvaart en Braziel... Indië, dáár is het om begonnen. Daar moet de Spaanse macht gefnuikt.”

„Het kon ook wezen dat de expeditie van de Moucheron met de kous op de kop terugkwam. Hoeveel schepen doen eraan mee?”

„Twee.”

„En durven die Spanje en Portugal trotseren? Ze zijn ingerekend voor ze bij de Kaap zijn!”

„Ze gaan niet langs de Kaap. Ze nemen de noordelijke route.”

Hasselaer snijdt peinzend een verse punt aan zijn ganzeveer. Er is al lang gesproken over de noordelijke route. Ze zou zeker veiliger zijn dan de weg om de Kaap, die de Portugezen nemen. Ze zou ook korter zijn. Benoorden Europa en Azië zou men langs varen, om daarna langs China en Japan naar het zuiden af te zakken en in Indië te komen. Onderweg had je van de Spanjaarden niets te duchten en eenmaal in Indië kon je gemakkelijk uit de buurt van het centrum der Spaans-Portugese macht op Java en in Goa vandaan blijven. Als het kon, was het prachtig. Maar het heeft Hasselaer altijd vreemd geschenen om via de barre kou van de poolstreken naar de tropen te gaan.

„Hebt ge,” vraagt hij aan Plancius, „vertrouwen in die route om de noord? Weet ge of daar doortocht is?”

„Plinius zegt het.”

„Wie is Plinius?”

„Een geograaf uit de tijd van de Romeinen.”

Hasselaer heeft een spottend lachje om de lippen. „U teert op oude kost, dominee. Hoeveel eeuwen is die man al dood?”

De predikant laat er zich niet door uit het veld slaan. „Ik dacht dat u de Romeinen beter op hun waarde wist te schatten, sinjeur Hasselaer. Wat is er destijds gezegd van Willem Lodewijk en Maurits? En hoe zijn de uitkomsten van hun krijgskunde, die zij van de Romeinen hebben afgekeken?”

Plancius heeft de roos geraakt. Waarlijk, Maurits en Willem Lodewijk hebben er niet kwalijk aan gedaan dat zij bij de Romeinen ter school gingen. De mensen hebben gespot met hun exercities. Kinderspel voor grote mensen noemden ze het. Thans spot niemand meer. Er is een eind gekomen aan de lange reeks van tegenslagen in de landoorlog. Verleden jaar zijn Zutphen, Deventer, Delfzijl en Hulst genomen. Dit jaar Steenwijk, dat onneembaar heette, en Koevorden.

Hasselaer laat zijn spottend lachje varen, maar overtuigd is hij nog allerminst.

„Laat ons, op gezag van Plinius, aannemen dat er water is ten noorden van Europa en Azië,” zegt hij, „geloofd ge dan dat die route ook bevaarbaar is vanwege het ijs? Bij de vaart op Archangel hebben onze schepen daar immers al dikwijls last mee.”

„Daar zit een zwak punt,” erkent de predikant. „Water is er stellig. Ik geloof vast dat Europa en Azië een noordpunt hebben, net als Afrika en Amerika een zuidpunt. Maar of dat water open is? Niet bij de kusten, geloof ik. Daar is vast alles ijs. Men zal het hogerop moeten zoeken, ver uit het land, daar waar de golfstroom doorwerkt. Dom van Van Linschoten, dat hij dat niet geloven wil. De man is eigenwijs. Hij zal last ondervinden.”

„Nemen die schepen van de Moucheron de route langs de kust?” Het gespannene in Hasselaers vraagt ontgaat Plancius.

„Ja,” antwoordt hij, „zo wil Van Linschoten het, ofschoon ik het hem heb ontraden. De Enkhuizer is onvatbaar voor goede

raad . . . net als jullie altijd zijn geweest," laat hij er schamper op volgen. Wanneer Plancius denkt aan de kans, die Amsterdam zijn neus voorbij heeft laten gaan, keert zijn boosheid weer terug. Mopperend staat hij op om heen te gaan. Deze slag is verloren door het treuzelen van de Amsterdamse kooplui. Het geeft niet je er nu nog verder in te verdiepen.

Hasselaer is opgesprongen. Met grote stappen loopt hij het kantoor op en neer. Soms blijft hij voor de ramen staan om naar buiten te kijken, een frons van nadenken tussen de ogen. Naar het bouderen van de predikant luistert hij niet. Ternauwernood neemt hij er notitie van dat Plancius groet en weggaat. Maar op het ogenblik dat de predikant de deurknop in de hand heeft, draait hij zich plotseling om.

„Dus, dominee, u verwacht van die hogere route wel wat?"

„Ja," zegt Plancius en hij trekt de deur open. Hij heeft geen lust zich verder te bemoeien met de Indiëvaart, nu Van Linschoten met de eer gaat strijken in plaats van hij.

„Dan moest u," beveelt Hasselaer aan, „dat plan eens met een flinke schipper van ons gaan bespreken."

„Waarom?" vraagt Plancius. Hij begrijpt niet waar de koopman heen wil.

„Omdat Amsterdam ook een paar schepen zou kunnen uitrusten. Als die van de Moucheron vastlopen in het ijs onder de kust, komen de onze er langs de hogere route misschien door."

Dominee Plancius laat de deur wijd openstaan. Met een stralend gelaat loopt hij naar Hasselaer terug. „Is het toch? Is het zo? Wilt ge dit ondernemen? Zal Amsterdam dan toch de weg naar Indië vinden? Dit is schoon, Hasselaer."

De koopman weert de hulde af. „Zacht wat," zegt hij, „zacht wat . . . Het is nog maar een plan van mij alleen. Ik moet afwachten of ik de anderen ervoor winnen kan. En dan . . . als er schepen uitvaren, zijn we er nog niet. Plinius en Plancius kunnen zich samen ook vergissen!"

„We komen er!" verzekert de predikant. „Zo goed als we de weg door de Straat en naar Amerika gevonden hebben, zullen we ook de weg naar Indië vinden."

Nadat Plancius vertrokken is, blijft Hasselaer peinzend zitten.

Heeft hij niet te overijld gesproken? Is het verstandig deze ris-

kante tocht te ondernemen? Neemt Amsterdam niet te veel hooi op zijn vork? Er is de laatste jaren reeds zo'n geweldige uitbreiding aan handel en scheepvaart gegeven. Tien jaar geleden voeren de Amsterdamse schepen, behalve op Engeland en Duitsland, alleen op de Oostzee, Frankrijk en Portugal. En toen was de Nederlandse scheepvaart reeds groter dan die van alle andere landen. Doch dat was alles klein in vergelijking tot thans! De vaart door de Straat heeft de Oude Wereldzee geopend voor de Nederlandse handel. Na Italië worden nu de havens aan de Afrikaanse kust bezocht. Met Griekenland zijn betrekkingen aangeknoopt en er zijn plannen voor handel met de Turken. In de Witte Zee begint de Nederlandse vlag de Engelse te verdringen. De vaart op Amerika ontwikkelt zich snel.

De scheepsbouw kan deze uitbreiding van de scheepvaart niet bijhouden, al rijzen de nieuwe werven ook als paddestoelen uit de grond. En schepelingen zijn haast niet genoeg te vinden. De Amsterdamse weeshuizen leveren hun jongens reeds met tien jaar aan de vloot af; van de eilanden en uit de kustplaatsen komt alle man naar Amsterdam om daar te monstereen; een stroom van boerenfolk komt uit West-Friesland, verlost door de gages, die een ruimer inkomen verschaffen dan de drassige grond ooit aan zijn bewerkers geven kon. Maar nog zijn er niet genoeg om alle schepen te bemannen. En nu dit er nog bij? Deze expeditie kost twee schepen. Maar als ze slaagt, zal er straks een grote vloot nodig zijn om de verre vaart op Indië te onderhouden. En welke kapitalen zal dat vergen?

Het moet! Op de Indische handel is de Spaanse macht gegrondvest. Die macht moet omvergestoten worden.

Het moet, en dus kan het! Wat Portugezen hebben bestaan, zouden Nederlanders dat niet kunnen? Als de Engelsman Drake naar Indië gevaren is, zouden Nederlanders er dan voor terugdeinzen? Zou Amsterdam zich door de Moucheron de loef af laten steken? Nooit!

Hasselaer slaat zijn mantel om, om zijn zakenvrienden op te zoeken. Vandaag aan de dag moet deze kogel door de kerk.

Bij de Noordkaap scheiden de wegen van de Nederlandse schepen, die de weg naar Indië zoeken. Het tweetal van de Moucheron

ron blijft dicht onder de kust. De Amsterdamse schepen varen met volle zeilen de poolzee in. Op het voorste van die twee staat Steven van der Hagen op het halfdek.

Met beide handen heeft hij de voorslag om de Amsterdamse schepen te commanderen aangenomen. Dit was een kolfje naar zijn hand. De Straatvaart en de tocht naar Brazilië waren pionierstochten geweest, doch geen ontdekkingsreizen. De Middellandse Zee was van oude tijden af een druk bevaren waterweg en Columbus had de weg naar Amerika gevonden. Vandaag is hij op zoek naar nieuwe wegen. Zijn schip zal zeilen waar nog nooit een schip gevaren heeft. Met Plancius samen heeft hij geprobeerd de koers uit te zetten. Tot Spitsbergen en Nova-Zembla ging dat, maar voor het verdere van de reis hebben de kaarten van de dominee hem in de steek gelaten. Er was geen kaart, die het beloop der noordkust van Europa en Azië aangaf. Er waren geen aanwijzingen omtrent de ijstoestand in de Noordelijke IJszee. De vage gegevens van Plinius en de conclusies, die Plancius daaraan verbond, waren al zijn zeilaanwijzingen. Het hindert niet. Hij heeft een kompas en goede ogen meegenomen. De Hoop is een hecht schip en een beste zeiler. Het zal waarachtig wel gaan!

Half Amsterdam was uitgestroomd en honderden schepen hadden de vlaggen gehesen, toen het kleine eskader, dat de zeeweg door het noorden zoeken ging, de haven uitvoer. Alles lachte en juichte. Alleen een vrouw, staande achter het muurtje bij de Schreierstoren, zag strak en bleek. Het had Anna moeite gekost zich goed te houden, toen de eerste reis van Steven in hun trouwen zo'n grote en gevaarlijke ging worden. Maar ze heeft haar spanning verbeterd. Ze heeft zich opgewekt getoond en is nog zorgzamer geworden in de weken, toen ze zijn uitrusting in orde moest maken. En op het ogenblik, dat zijn schip voorbijvoer, stond ze met een lach naar hem te wuiven. Ze wilde een flinke zeemannsvrouw zijn.

Thans vaart de Hoop in de poolzee. Is dit een moeilijke ontdekkingstocht door barre streken? Tot dusver is het een aangename vaart geweest. In het vaderland begint in juli de warmte te kwellen. Wie nu op de Straatvaart is of een reis moet maken naar de Goudkust, heeft te lijden van de hitte. De Brazilië-

vaarders versmachten wellicht bij de linie. Hier waait een lichte westerkoelte en heerst zonnig weer. Hoe noordelijker ze komen, hoe prettiger het zeilen wordt. Ze zijn in een gebied, waar de zon in deze tijd van het jaar niet ondergaat en de nachten schoner dan de dagen zijn. De zon daalt naar de kim, maar ze duikt er niet onder. Als een rode bal blijft ze hangen boven zee. De paarse gloed van de avond gaat over in de vlammen van de dageraad. De hemel is opaal. De wolken aan de einder zijn rozerood; stralen van licht schieten eruit.

Dit is een der schone kanten van het zeemansleven, vindt Steven van der Hagen, dat je van Gods schepping zoveel ziet. Hij kent de bergen van Portugal en de woestijnen van Noord-Afrika. Hij heeft de schone steden van Italië gezien en de ruïnes van de Griekse tempels, nog groots in hun verval. In de oerwouden van Brazilië is hij binnengedrongen. De voorgaande weken heeft hij gevaren tussen de scheren en in de schaduw van de sombere Noorse rotsen. En overal heeft hij de zee gezien. Water is water, zeggen sommige mensen en ze vervelen zich wanneer ze niets dan water zien. Hoe weinig kennen zij de zee! Blauw en spiegelend is die rondom het Apennijns schiereiland. Diepgroen, met brede golven is de Atlantische Oceaan. Wild en schuimend is de Noordzee op de veelvuldige stormdagen. Grijs en droevig kan de Zuiderzee des winters zijn. Hier in het noorden is de poolzee heldergroen, statig onder het koele licht van een verre zon. God heeft de aarde schoon gemaakt, maar schoner is de zee: alléén en alom en alschoon en ondeelbaar, het eeuwige oerbeeld van God.

De Hoop koerst staag verder naar het noordoosten, dagen, weken achtereen. Hoger blijft de zon 's nachts boven de kim, ijler wordt haar licht; ze schijnt onafgebroken, maar warmte geeft ze bijna niet.

En eindelijk wordt de reis toch minder aangenaam. De zon kruipt achter de nevelbanken. Een kille mist omhult het schip. Drijfijs komt opzetten. Uit de witte waden van de nevel duikt een groene berg op. Enkele malen stoot de Hoop reeds op de voet van een ijsberg, en het is alleen te danken aan de trage gang van het schip in de windstille mist, dat er geen onheil ontstaat.

Schipper Van der Hagen gelooft dat ze de hoogte hebben. Als ze nu oost ten zuiden voorleggen, zullen ze volgens de zeil-aanwijzingen van dominee Plancius om de Noordkaap van Azië heenzeilen en de weg naar China vinden!

Er steekt een storm op. De zeelui op de Hoop begroeten hem met dezelfde vreugde als destijds aan de linie een felle kaak. Zoals een kaak een einde maakte aan benauwde dagen van verlijeren, zo verdrijft deze storm de kille mist, die hen vele dagen achtereen als een klamme deken heeft omhuld. De Hoop is sterk, haar bemanning is bevaren; haar schipper kent zijn vak. Ze zijn in staat een storm af te rijden.

Wanneer het ijs de vaart slechts niet zo zorgelijk maakte!

Dreunend stoten de schotsen tegen het door de storm opgejaagde schip. Wie benedendeks verkeert, hoort een gedonder of kartouwen worden afgeschoten. Het schip krijgt schokken of er twaalfponders tegen het boord geslingerd worden. Hoelang zal de Hoop dit bombardement verduren? En hoelang zal zij de witte bergen kunnen ontlopen? Het is een groot geluk dat het 's nachts niet donker wordt, zodat men voorbij de ijsbergen kan koersen. Anders was het schip erop te pletter gelopen in de ijrende vaart, waarmee de storm het over de golven drijft. Doch de schotsen kunnen niet ontzeild worden. De Hoop kraakt in haar spanten bij iedere zware stoot. En de storm houdt aan. Langer dan een etmaal achtereen raast de wind, en aldoor jagen de schollen tegen de steven en de flanken van het schip.

In de vroege morgen van de tweede dag dreunt een slag, die de Hoop in al zijn voegen schudden doet. In de kombuis schiet een pan van het vuur, in het volksverblijf rollen de schotels van de tafels. Met verbleekt gelaat speurt de stuurman naar de oorzaak van de schok. Zijn ze vastgelopen op een ijsberg?

Reeds heft de Hoop de kop weer op. Verbrijzelde schotsen glijden langs de flanken weg. Het is goed afgelopen . . .

„We maken water, schipper,” meldt de bootsman enkele minuten later.

„Alle hens aan de pompen!” beveelt de schipper.

Stug en stoer trekken de mannen aan de zwengels. Het opgepompte water stroomt door het gangboord en gulpt door de kluisgaten naar buiten. De mannen zweten in de vrieskou. In

witte wolkjes golft de hete adem om hun koppen. Ze gooien hun buizen uit en staan in het hemd te trekken aan de pompen. Hun zweet dampt uit het rode baai, zilverig aangeslagen door de vorst. Er staat drie voet water in de piek. Het voorschip ligt heel diep. De Hoop zeilt trager.

Een scherpe schots heeft zich als een ram door de sloopshuid geboord. Wanneer een tweede schots datzelfde gat raakt, zal de hele voorpiek openscheuren.

In het huis aan het IJ zit een eenzame vrouw. Haar handen rusten op het naaiwerk in haar schoot. De naald is haar ontgleden. Het is een prachtige augustusdag. Buiten schijnt de zon blikkerend in de golfjes, waaruit gouden vonken spatten, glanzend in de blanke zeilen van de schepen. Vrolijk wappert het oranje-blanje-bleu der vlaggen tegen de heldere lucht. En op de kade heerst een tierig leven. De takels op de schepen piepen, paardehoeven kletteren op de straat; wagenwielen ratelen en vaten rollen bolderend over de keien; het halié-halo van de sjouwers, die de vrachten uit de ruimen hijsen, galmt door de lucht.

Dat leven buiten schijnt de stilte in huis nog te verdiepen. Er is niet het geringste geluid, er is geen ritseling van leven rondom de stille vrouw bij het raam. Anna heeft nooit geweten dat het zo stil kon zijn rondom en in een mens. Ze heeft nooit vermoed dat ze zo eenzaam wezen kon. Die stilte heerst van de morgen tot de avond in het huis. Het enige geluid is het ruisen van haar kleren bij het lopen, en haar zachte treden op de trap of in de gangen. 's Morgens is er het klein gerucht van vaatwerk, maar dit verzwindt, wanneer de weinige bezigheden, die voor een vrouw alleen te doen zijn, zijn verricht. En 's nachts is het nog erger. Dan is het soms of de geesten van de stilte langs de trappen zweven en door de gangen glijden. Anna ziet hun witte gewaden langs haar bedstee schuiven. De angst nijpt haar keel dicht en ze staat 's morgens moe op met wallen onder de ogen en wangen, die al bleker en al smaller worden.

Toen Steven thuis was, was het hele huis vervuld van zijn zware stem en luide lach en glansde alles in haar woning. Nu

zijn de kamers met de mooie meubels dood en koud. Als ze destijds 's nachts wakker lag — doch dit gebeurde zelden — was dat schoon en goed. Dan luisterde ze naar zijn rustige en diepe ademhaling en voelde ze de koesterende warmte van zijn lijf aan het hare. Toen Steven thuis was, waren de dagen stralend als de zon en de nachten van een zacht zilveren licht doortinteld. Nu Steven weg is, zijn de dagen somber en de nachten stikdonker.

Anna heeft nooit kunnen vermoeden dat zij het zo moeilijk krijgen zou. Ze dacht dat ze door de crisis heen was na de zwaarigheden tijdens de Braziliëreis. De reis naar Oostland was haar in het geheel niet zwaar of lang gevallen. Ze had toen wel verlangen, maar van angst of onrust was geen spoor. En nu is het veel erger dan het ooit geweest is.

In het huis der Hasselaers riepen de kinderen haar 's morgens wakker en dreef het werk haar voort. De dag was er vol opgewekt gerucht. Soms waren de avonden en de zondagen haar zwaar gevallen, maar toen de crisis over was, werden ze glanzend door het komende geluk.

Dat verlangen is vervuld. Haar trouwdag is de rijkste feestdag van haar leven geworden en de eerste huwelijksweken waren vol geluk. Ze heeft gewandeld in de poorten van het paradijs.

Tegen die glanzende achtergrond zijn de schaduwen thans des te zwarter.

Steven is weggegaan met een warme kus en de belofte: ik kom zo spoedig als het kan terug, maar op een paar jaar moet je toch wel rekenen. En zij heeft hem opgewekt gegroet. Zij heeft gezegd, en ze heeft gemeend ook, dat ze het wel dragen kon.

Anna heeft haar krachten onderschat. Ze kan dit niet verdragen.

Bertha Hasselaer heeft haar gevraagd toch dikwijls in haar huis te komen en zij heeft aarzelend ja gezegd, maar ze doet het niet.

Joffer Van Oss heeft haar genodigd voor partijtjes, maar ze is niet gegaan. De dochter van Pauw vroeg of ze regelmatig komen wilde op de avonden van In liefde bloeyende, de rederijderskamer, doch zij heeft zich opgesloten in haar huis. Hier wacht ze op Steven. En ondertussen wordt ze stiller en stiller. Ze is een schaduw van het meisje op het beurtschip; een schim van de stralende bruid.

Vandaag zijn haar wangen witter en de wallen onder haar ogen

dikker dan ooit. Sinds de morgen heeft een vreemde angst haar aangegrepen. Ze kan haar naald niet langer door het linnen drijven. Hoe kom ik zo? vraagt ze zich af. Wat heb ik toch voor reden om zo bang te zijn? Het weer is mooi, de zee is rustig. Ze heeft in de almanak gekeken, maar daarin staat ook niets wat haar ontrusten kan: 2 augustus, zonnig, warm, weinig wind. Het is precies zo uitgekomen als de almanak voorspelde. Er is dus niet de minste oorzaak voor onrust of angst.

Het helpt niet of Anna zich dit al voorhoudt. Het helpt niet dat ze zich Stevens woorden van een der laatste dagen voor zijn vertrek te binnen brengt: Maak je niet ongerust. Vóór het najaar wintert het in het hoge noorden ook niet. De angst nijpt in haar borst en doet haar hart onstuimig kloppen. Ze rilt van koude ondanks de warmte van de zomerdag. Wanneer ze haar ogen sluit, ziet ze een zee vol ijs. Vervaarlijke schotsen, hoge, witte bergen en tussen twee daarvan de Hoop. De bergen drijven naar elkander toe. Op het schip worden de zeilen gebrast; het roer omgelegd. Het schip tracht de dood te ontlopen door een kleine opening tussen de twee bergen. Ach . . . een schok, gekraak. De Hoop maakt slagzij als een aangeschoten vogel.

Wanneer Anna zelf aan boord geweest was, had ze deze schipbreuk niet wezenlijker kunnen ervaren. Het is haar of ze in het ijskoude water duikt, of ze Steven voor haar ogen ziet zinken met zijn schip. Een hand komt boven, zijn hoofd duikt nog eens op, maar zinkt meteen weer weg. Een klein, kringelend kolkje is het laatste . . .

De stralen van de westerzon schijnen in de kamer. Ze branden in het goudleer van het behangsel en in het gladde eikehout der grote kast. De zon daalt tot vlak op de kim en haar stralen belichten het schilderij aan het plafond van de insteek: de blauwe lucht, de witte wolken en de gevleugelde engelen.

Na een verdoving slaat Anna de ogen op. De hemel is open, russen de wolken vliegen engelen . . . om Stevens ziel te dragen naar Gods troon.

Op een najaarsmorgen richt Anna zich moeizaam uit de kussens van haar bed omhoog. Het gaat moeizaam; zij moet zich aan

de kwast optrekken en ze heeft een stoel nodig om op de vloer te komen, nadat zij zich over de beddeplank heeft gewerkt.

Ze loopt naar het raam. Dat doet ze iedere morgen. Het is een van de vaste stappen in haar dagelijkse tredmolen. Ze trekt altijd het gordijn een stukje op zij en buigt zich over de vensterbank om te kijken naar de schepen op het IJ. Doch zij ziet ze vaak nauwelijks. Ze weet immers dat de Hoop er niet kan zijn. Stevens reis zal jaren duren. Erger, van deze reis keert niemand weer. De Hoop is verpletterd tussen twee ijsbergen en haar man is verdronken. Ze weet dat zo zeker als was ze er zelf bij geweest. Ze heeft het voor haar ogen gezien. Op die tweede augustus, toen de almanak zei dat het mooi weer zou zijn en het in Amsterdam zonnig en warm was, heeft zich in de poolzee een ramp voltrokken.

En toch is elke nieuwe dag haar eerste gang naar het raam, trekt ze het gordijn een stukje open en buigt ze zich over de vensterbank. Werktuiglijk doet ze dat.

Deze najaarsmorgen gaat het ook zo. Ze schuift het gordijn op zij, haar lege ogen dwalen over het water; zuchtend wil ze zich weer afwenden. Maar opeens vaart er een schok door haar heen. Ze trekt het gordijn wijd open zonder te merken dat bij die ruwe ruk het weefsel scheurt. Haar handen beven. Wijd sperren zich haar ogen open. Dit is zinsbegoocheling. Dat kan de Hoop niet zijn! Het is toch haar tuig; het zijn haar masten. Anna kent het schip van haar man uit heel de vloot. Maar dit kan niet waar zijn! De Hoop is vergaan, en indien het schrikkelijk visioen geen waarheid is geweest, dan zwalkt haar man op verre zeeën. Het is totaal onmogelijk dat de Hoop daar het IJ opzeilt.

Er nadert nog een zeil! Er komt beweging op de kade. De bootsgezellen en de zakkendragers laten hun werk in de steek en lopen naar de walkant met gebaren van verwondering.

De vrouw bij het raam staat als versteend. Zij klemt zich vast aan de vensterbank om niet te wankelen. Ze zit lang roerloos op een stoel. Maar dan staat ze op.

Steven is daar! Zij heeft hem uit de poolzee weer teruggekregen. Op de weg van haar huis naar de steiger bespringt haar weer een bange vrees. De Hoop is er wel, maar is Steven er ook? Zijn schip kan behouden zijn; hij zelf is verdronken.

Maar neen, die vrees wordt beschaamd. Steven staat op het opperdek, hoog opgericht.

Wanneer de Hoop de trossen uitwerpt, staat Anna op de steiger. De schipper is het eerst aan wal. Zij stort zich in zijn armen.

Op het moment van het eerste weerzien heeft Steven het niet bemerkt. Een blos van vreugde had haar bleekheid overtogen. Maar op de korte wandeling naar huis ziet hij bezorgd naar haar. „Je bent bleek geworden, kleintje, en je ziet er moe uit. Ben je ziek geweest?”

„Ik ben heel goed, Steven,” antwoordt zij.

Het antwoord bevredigt hem niet. Hij ziet de blauwe kringen onder haar ogen. Hij voelt hoe zwaar ze op hem leunt en dat ze moeilijk loopt. „Je bent toch anders geworden,” zegt hij. „Is het heus wel goed?”

„Het is héél goed,” antwoordt zij voor de tweede maal. „En het is heerlijk dat je thuis bent . . .”

„Vind jij dat niet?” laat ze er na een ogenblik op volgen. Ze meende een kleine schaduw bij hem te bespeuren, net of hij niet blij was dat hij thuis is.

Hij kijkt haar aan. „Hoe kun je dat nu vragen?” Er is zon op zijn gezicht.

„Omdat . . . Het was net of je iets hinderde.”

Zijn gezicht wordt weer strakker. „We hebben de doorvaart naar Indië niet kunnen vinden.”

„O, dat!” Anna kan dit onmogelijk vreselijk vinden.

„We hebben elkaar weer!” roept ze uit. „Is dat niet groot?”

„Dat is het,” erkent Steven, en hij zet zijn teleurstelling over de mislukte expeditie op zij. De mooiste dagen in het leven van een zeeman zijn thuis te varen en bij zijn vrouw te zijn.

Het is een wonder hoe snel rouw in blijdschap kan veranderen en hoe weinig dan meer aan de droefheid wordt gedacht. Maanden aaneen heeft Anna getreurd. Ze wilde niet getroost worden. Ze wilde er niet van horen dat dromen bedrog zijn. Ze kon niet geloven dat Steven terug zou komen, en dat ze nog eens blijdschap in haar leven hebben zou. En nu is ze de gelukkigste vrouw van de wereld.

Ze zitten samen aan de kleine tafel in de insteek.

Anna heeft het fijnste Vlaamse linnen, dat nog nooit gebruikt is, uit de kast gehaald; ze heeft haar mooiste servies op tafel gezet. Ze is in de keuken aan het bakken en braden geweest. Dit moest een feestmaal worden.

Niet alleen de tafel, het hele huis is plotseling feestelijk. Op de koperen kroon branden alle kaarsen; het gouden licht weerkaatst in de gedreven zilveren borden aan de wand, in het kristal op tafel, in het koperen haardstel en in de bolle buik van de grote kast; het glanst ook in de schildering aan het plafond. Het is of het huis, dat zo lang stil en eenzaam is geweest, meedeelt in de vreugde, nu Steven thuisgekomen is. Want hij is het, die met zijn brede gestalte, zijn luide stappen in de gangen en op de trappen, zijn zware en volle, vrolijke stem het verstorven huis tot leven heeft gewekt.

Steven eet zoals hij in maanden niet gegeten heeft. De kok op de Hoop mag goed zijn, bij Anna haalt hij niet. Trouwens, wat kan een kok op een zeeschip braden op een reis, die zoveel maanden duurt? Hij moet alles uit de pekel halen, terwijl Anna verse groenten en levend pluimvee op de markt heeft gekocht. Hij eet gretig, gulzig zelfs. Maar toch kijkt hij aandachtig naar zijn vrouw, die bezig is een kuiken van zijn botten te ontdoen. Ze is weer bleek en er zijn kringen onder haar ogen.

„Je bent anders dan toen ik wegging, Anna, wat is er toch met jou?”

Nu trekt de blos weer op haar wangen. Ze is blij met deze vraag. Ze heeft erop gewacht. Wat ze op straat niet zeggen kon, kan hier wel; dat zou ze hier juist willen zeggen, aan dit feestmaal. „Het is héél goed met mij!” Het is een tweede herhaling van het antwoord, dat ze op straat gegeven heeft, en toch is het anders. Op elk woord legt ze nu nadruk en haar ogen glanzen blij.

Steven kijkt haar vragend aan.

„Dat het anders is, is ook waar,” vervolgt ze.

Dit is de ontsluiting van het geheim. Maar de vraag in Stevens ogen blijft.

„Wat is er dan toch?” wil hij weten.

„Malle jongen,” zegt ze, „snap je dat nu nog niet? Je bent een maand of wat te vroeg teruggekomen. Als je een half jaar

langer weggebleven was, hadden wij je samen van het schip gehaald."

Steven laat het boutje, waaraan hij zat te kluiven, uit zijn vingers vallen. Door zijn verweerde wangen bloost de blijdschap. Nu begrijpt hij het. Hij springt op en wil haar in zijn armen nemen. Maar zij weert hem af: „Ik heb mijn mooiste keurs aan, eerst je handen wassen!"

De verwachting van een kind, die voor het eerst ontwaakte op de dag, die de zwartste in haar leven werd, is een verschrikking in plaats van een vreugde voor Anna geweest. Naarmate het jonge leven in haar sterker werd, verschrompelde haar eigen leven. Haar toestand maakte dat ze alles dubbel donker zag.

En nu is plotseling haar vrees in vreugde omgezet. Ze voelt geen angst, geen pijn of moeheid meer. Thans is ze waarlijk in *blijde verwachting*.

Steven vergeet zijn handen te wassen; hij vergeet ook te eten. Hij is weer gaan zitten en kijkt in stomme verbazing naar zijn vrouw, of zij een wonder is.

Zij lacht erom. „Ben je hier zo van geschrokken," vraagt ze, „dat je geen eten meer lust?"

Geschrokken? Steven is alleen maar blij verrast! Zijn blijdschap is zo groot, dat hij zijn maal vergat. Doch nu Anna dit zegt, kluipt hij smakelijk verder aan zijn bout. En als het afgekloven been terzijde is gelegd, begint hij gretig aan een tweede kuiken. Onder dat eten moet hij echter telkens naar Anna kijken. Nu hij dit weet, houdt hij nog meer van haar. En zijn teleurstelling over de gefaalde reis is helemaal vergeten.

„Nog een beetje?" vraagt Anna en zij rekt op een weigerend bescheid, want hij heeft, na vis, kuikens en drie soorten groenten, ook appelmoes gegeten. Maar hij houdt zijn bord weer bij.

„Graag."

Vijf maanden lang heeft hij geleefd op erwten en bonen, gort, gezouten groenten, pekelflees en scheepsbeschuit.

Hoe zou men dan niet smullen in vers gevogelte en vruchten, vooral wanneer je eigen vrouw die maaltijd heeft bereid!

De schepen van de Moucheron zijn evenals de Amsterdamse onverrichterzake thuisgevaren. De schippers van de beide expedities

brengeu rapporten uit, die onderling verschillen. „Er kan een nieuwe poging worden ondernomen,” meent Van Linschoten, die voor de Moucheron de leiding van de navigatie had. „Dit keer was de doortocht door ijs versperd, maar we hebben vernomen dat Chinezen uit het Verre Oosten te Archangel aangekomen zijn. Dat is klaar een bewijs dat doortocht mogelijk is.” Hij raadt een nieuwe expeditie aan.

Van der Hagen heeft geen fiducia in de noordvaart. „Misschien,” zegt hij, „misschien zal er eens een schip in slagen door het ijs heen te glijpen. Dat is dan een gelukje. Tien andere zullen terug moeten, zoals wij. En hoeveel schepen zullen in het ijs blijven steken, of vergaan in stormen en kruisingen? Van een geregelde doortocht kan nooit sprake zijn. Er is maar één goede weg naar Indië: om de Kaap! Die moeten wij bevaren!”

De reders wikken. Er zit veel waars in de redenering van Van der Hagen. Wat helpt het als er eens een schip door het ijs komt? Men moet kunnen rekenen op doortocht, en liefst langer dan een paar maanden van het jaar. Maar om via de Kaap naar Indië te varen, langs de route van de Portugezen, langs hun versingsplaatsen? Dat zou gelijk staan met het kruipen in het hol van de leeuw.

„Waar maken wij ons druk over?” roept Hendrick Buyck uit. „Waarom zullen we ons geld en het leven onzer mannen langer wagen op die dolle reizen? We kunnen immers in Portugal weer terecht. Philips legt ons op het ogenblik geen stropier in de weg. Mijn schepen varen weer naar Lissabon. De reis is kort, het geld is vlug verdiend.”

Buyck vindt bijval. De noordvaart heeft veel geld gekost en niets opgeleverd; ze heeft geen perspectief geopend ook. Men kan zijn geld beter gebruiken dan voor zulke ondernemingen. Voor de schepen is emplooi genoeg en afgunst op de dikke winsten, die de Portugezen uit Indië halen, hoeft de Nederlanders toch niet te verhinderen van hen te kopen? Voor de vrachtaarders van Europa blijft er nog wel een redelijk winstje over.

„Denk om de Moucheron!” waarschuwt Plancius.

„Hij komt er vast niet om de noord,” meent Buyck.

„Dan komt hij er langs de zuidelijke route,” roept Plancius uit.

„De Moucheron heeft durf, gij niet!”

„Laat hij zijn kapitaal verspillen als hij daar lust in heeft. Dan zijn we hem kwijt als concurrent,” zegt Poppen.

„Als hij er niet komt, komen de Engelsen er,” gaat Plancius voort. „Dan zijn deze prachtige kansen voor Holland helemaal verkeken. Bedenkt toch, heren, wat op het spel staat: overwinnen of verliezen in de oorlog; de toekomst van Holland; het wel en wee van Amsterdam.”

„Nuchter, dominee, een beetje nuchter alstublieft,” maant Poppen. „Op 't ogenblik staat er niets anders op het spel dan wat meer of minder winst, bij minder of meer risico.”

„Wij hebben maar te kiezen of te delen,” voegt Buyck hieraan toe. „Handel drijven met de Portugezen en redelijk verdienen op die handel, of tegen hen vechten op de plaats, waar zij machtig zijn en wij niets in te brengen hebben.”

„Niets in te brengen?” Plancius bliest van verontwaardiging. „Zouden onze mannen niets in te brengen hebben tegen Portugezen en Spanjolen? U komt onze janmaats in hun eer te na! Als het moet, slaan zij hen uit Indië vandaan en nemen er zelf bezit van!”

Hier moeten zelfs Van Oss en Hasselaer om glimlachen. Plancius berijdt weer zijn stokpaardje. Door zijn geestdrift verliest hij de werkelijkheid uit het oog. Hij beseft niet hoe roekeloos het is schepen te wagen op een route, waar de Spanjaarden heer en meester zijn en waar zij, kost wat kost, de Nederlandse schepen zullen weren. En Buyck heeft gelijk: tegenwoordig belemmert Philips de vaart op Portugal niet. De koning heeft eindelijk ingezien dat zijn verbod in eigen vlees sneed en begrepen dat hij de Nederlandse schippers nog meer nodig heeft dan zij hem. De gehele Spaanse handel kwijnde immers, toen de Nederlanders niet meer in zijn havens mochten komen. Daarom heeft hij het verbod opgeheven. Zij kunnen nu vrij handel drijven. De pogingen om de weg naar Indië te zoeken kunnen dus gevoeglijk tot nader order worden uitgesteld.

HOOFDSTUK XII

Steven van der Hagen moet weer het zeegat uit, maar het is ditmaal slechts een korte reis, naar Lissabon.

„Dat zint je, hè vrouw, dat ik deze keer zo dicht bij huis blijf!” Zij glimlacht en knipoogt. Steven is er wel iets van te weten gekomen hoe moeilijk zij het gehad heeft tijdens zijn ontdekkingsreis naar het noorden. Het was te duidelijk te merken hoe ze opfleurde sinds zijn thuiskomst. Ze kreeg weer glans in de ogen en kleur op de wangen. Niet het kind onder haar hart had haar zo moe gemaakt. Ze had haar man al die maanden op het hart gedragen en dat was haar te zwaar geweest. Ontslagen van die druk richtte ze zich weer op. Moedig, met vreugde, is ze de bevalling tegemoet gegaan.

En thans kan ze eerlijk zeggen: „Ga jij maar; het is heel goed. Ik ben nu immers niet alleen.”

Ze knielt neer bij de schommelwieg. Daar ligt Maarten, hun jongen. Zijn rode kopje steekt uit het pak, zijn kleine mondje zoekt naar voedsel. Zijn lipje begint te trekken ten teken dat hij huilen gaat, maar als hij zijn moeder ziet, lacht hij en gaat zijn lijfje van blijdschap schokken in het pak.

Op het Schreiershoofd hoeft ze ditmaal geen masker op te zetten. Ze wuift vrolijk naar haar man en tilt de kleine jongen hoog boven haar hoofd. Vaarwel en tot weerziens!

Tijdens deze reis blijkt dat Anna zich zelf thans niet heeft overschat. Ze mist Steven, o ja, maar haar huis is nu niet dood en haar bestaan niet zonder doel. Het kind vervult haar leven.

Hij wekt haar 's morgens met een driftige roep om voedsel. De ochtenduren zijn gevuld met werk voor hem. Ze moet hem wassen en hij kraait van pret, wanneer de natte handdoek langs zijn blanke lijfje gaat. Ze zou hem wel vaker en wel langer willen wassen. Ze zou hem zelfs wel in een teil met water willen dompelen. Het is een vreugde je kind in je armen te hebben, zoals het uit je schoot gekomen is. Maar ze geeft aan dergelijke dwaze verlangens niet toe. Hij mag geen kou vatten. Na de wasbeurt bakert ze hem haastig weer in het pak. Het hersenlapje komt op het kleine kopje, het kapertje daarover. Ze wikkelt hem in de

dikke en dunne luiers en eindelijk maakt ze het pak stijf als een plank; ze heeft dat heel goed van de oude baker afgezien. Maarten zal zijn beentjes niet verroeren, nog geen streep. Wanneer ze 's avonds het pak weer losmaakt, kun je in zijn armpjes de vouwen van de kleertjes zien ingedrukt.

De eerste keer is Anna van die groefjes in de kleine armpjes geschrokken. Ze dacht dat het pak te erg gesnoerd was. Maar de baker lachte om zulk onverstand van jonge moeders. En tante Bertha, die op een avond kwam toen ze juist het pak verwisselde, prees haar omdat ze het kind zo goed en naar de regels had gebakerd. Bij die gelegenheid had tante haar ook gewaarschuwd. Pas op, had ze gezegd, laat de jongen niet zo trappen als je met hem bezig bent, zo licht schiet er een beentje uit het lid. En laat hem ook niet zo lang bloot liggen. Gauw een luier om en het pak weer klaargemaakt. Na die tijd heeft Anna steeds de beentjes vastgehouden bij het verdrogen.

Eenzaam en stil? Anna weet er niet meer van. Ook niet als 's middags het huishoudwerk en het werk voor het kind gedaan zijn. Dan gaat ze er met Maartentje op uit.

Als ze bij de Hasselaers komt, slaat Brecht de handen ineen van verbazing, omdat joffer Anna zo'n wolk van een jongen heeft.

De kleine Geertje wil de zuigeling wiegen. Driekus loopt eraan voorbij met zijn neusje in de wind; een grote jongen kijkt niet naar kleine kinderen. Maar een kwartier later, als Anna met zijn moeder zit te praten en hij denkt dat niemand naar hem kijkt, gluurt hij omzichtig naar het kleintje, loopt er op zijn tenen heen en streelt voorzichtig het satijnen wangetje.

Anna is met de kinderen van Hasselaer weer meisje mee. Ze speelt en stocit met ze, zoals ze gedaan heeft in de jaren toen ze woonde in het grachtenhuis. Ze spelen blindemannetje en terwijl ze geblinddoekt naar Dirk en Evert zoekt, slaat ze haar armen om Hasselaers hals en grijpt hem in zijn baard. Aan het einde van zo'n stoeipartij kan Anna blozen, omdat ze zich als een jonge deerne in plaats van als een moeder heeft gedragen, maar Hasselaer zegt: „Geneer je niet, je bent nog jong,” en Bertha ziet haar tienmaal liever zo dan neerslachtig, bleek en lijdend, zoals verleden jaar.

Ze hoeft 's avonds niet eens altijd thuis te blijven. „Als u eens

weg wilt, pas ik wel op Maarten," heeft Brecht aangeboden, en een- en andermaal heeft Anna van dat aanbod gebruik gemaakt. Ze woont een partijtje bij bij Van Oss, een vrolijk feestmaal, waar de eerste kringen van de stad bijeen zijn, de grote kooplui, de officieren van het garnizoen, dat prins Maurits er gelegd heeft, en leraren van de Latijnse school. Anna hoeft zich in dat gezelschap geen ogenblik te generen. Ze hoeft zich ook niet voor te doen als het nichtje van de Hasselaers. Ze is maar niet het vrouwtje van een schipper. Zij is joffer Van der Hagen, de vrouw van de kloeke zeeman, die de Straatvaart opende, de weg naar Brazilië ontsloot en verleden jaar de Amsterdamse schepen, die een doortocht door het noorden wilden zoeken, gecommandeerd heeft. De reders hebben die verdiensten behalve met geld en een zilveren keten ook gewaardeerd door Van der Hagen toe te laten tot hun kringen, en het ligt in de rede dat de vrouw geëerd wordt om haar man.

In elk opzicht is het tijdens deze reis voor Anna anders dan verleden jaar. Toen sloop de onrust bij haar binnen in de tijd dat de dagen gingen korten. Het werd steeds somberder daarbuiten en in huis. De dagen werden grijs, de avonden eindeloos lang. Dikwijls lag de mist als een grijze deken over het IJ. Op sombere stormdagen dwarrelden de vallende bladeren langs haar ramen en werd de straat glibberig van stervend loof. Dat alles werkte ertoe mee om het binnen in haar triest te maken.

En thans verjongt zich de natuur. Iedere dag schijnt de zon krachtiger en warmer. Het water in het IJ wordt heldergroen. De bomen aan de kade hebben een ijl waas gekregen en op een morgen zijn alle blaadjes tegelijk ontplooid. De twee kastanjes op de hoek gaan met witte kaarsen pronken. In deze lentetijd wandelt Anna de poort uit en de polder in. Hier kwetteren de spreeuwen in de wilgen, en hangen de leeuweriken in de lucht te zingen. Zij zit met Maarten op haar schoot in het gras te midden van de madelieven en de boterbloemen, aan een sloot waarin kleine stekelbaarsjes langs de spiegel schieten. In de verte kwaken de kikkers en aan de overkant van het water dartelen de lammeren in de wei, die geel ziet van de paardenbloemen en roestbruin van de zuring. Een hommelt gonst om Maartens kopje.

Zo gaan de dagen en de weken snel voorbij en Anna's leven wordt steeds zonniger. Ze viert het feest der lente met haar kind en straks zal haar geluk volkomen wezen, want dan zal ook haar man terug zijn. Zes weken is hij nu weg. Nog veertien dagen, een maand misschien, dan zal de Hoop zijn thuisgevaaren.

Het zou kunnen zijn, als wind en stroom zéér gunstig zijn geweest, dat hij nog eerder terugkwam.

Op een middag loopt ze de kant naar Schellingwoude op. Onwillekeurig heeft ze deze weg gekozen. Het is er rustig en er waait een windje over het IJ, dat lekker is, nu de zon warm begint te worden. Kijk, er zijn al jongens aan het zwemmen. Er is ook een tierige bedrijvigheid van schepen. De staaevers varen weer uit, nadat ze hun vangst ansjovis aan wal gebracht hebben. Er komen smakken binnen: beurtvaarders uit alle havens van de Zuiderzee. Ginds zeilt een hoeker aan; die zal met een lading haring komen van de grote visserij. En wat ziet ze bij Pampus? Is dat geen buitenvaarder? . . .

Nu weet Anna om welke reden ze deze weg gekozen heeft: een flauwe hoop dat de Hoop zou kunnen binnenkomen. Het was dwaas, weet ze. Het zal niet vreemd zijn als er nog ruim een maand verstrijkt, eer hij komt. Dat is niet erg. Hoe langer je weg geweest bent hoe mooier de thuiskomst is, heeft Steven indertijd gezegd en zij heeft dat ervaren.

Maar toch moet ze telkens kijken naar dat zeil daar in de verte; toch speurt ze of ze het tuig herkent, en toch is er een lichte teleurstelling in haar, als ze ziet dat er maar één razeil aan de voorste mast is in plaats van twee zo als de Hoop er voert.

Op de wandeling naar huis, nadat ze een poos aan de berm van de IJ-dijk heeft gezeten, kijkt ze nog een paar maal om. Zou er nòg een schip het IJ op komen zeilen? Maar dan wendt ze zich energiek naar de stad, en loopt door zonder verder om te zien. Ik moet niet zo kinderachtig doen, zegt ze tot zich zelf. Ik moet geduldig wachten. De Hoop kan er nog niet zijn.

Nu zijn acht weken om. Als alles vlot gaat, kunnen wij tegen die tijd thuis wezen, heeft Steven gezegd, maar je moet er niet op rekenen. Anna rekent nergens op en ze is ook niet ongerust. Daar is geen reden toe. De reis naar Lissabon is kort en veilig,

vooral in dit seizoen. Ze glimlacht om de angst, die ze eens voor deze vaart gehad heeft. Philips zou de Hollandse schepen in beslag nemen, vreesde zij toen. Ze had Steven al gezien in een Spaanse gevangenis, als roeislaaf op een Spaans galjoen. Steven heeft hartelijk gelachen om haar angst. En naderhand is het nog veel gemakkelijker geworden naar Lissabon te gaan. Sinds jaren is het niet meer nodig dat een Hanzevlag in top gehesen wordt en dat de bootsgezellen zich als Duitsers voordoen. Nooit wordt een Hollands schip overlast aangedaan. Neen, ongerust is Anna niet. Maar haar verlangen groeit.

Er gaan weer veertien dagen voorbij en nog is de Hoop niet binnengekomen. Anna heeft nu enige moeite haar opgeruimdheid te bewaren. Als ze 's morgens het gordijn openschuift om over het water uit te kijken, klopt haar hart. Ze moet zich zelf herhaaldelijk voorhouden dat er geen reden tot bezorgdheid is, dat er zelfs geen oorzaak van ongerustheid wezen zou, als het schip nóg een paar weken wegbleef. Welke schipper kan vooruit zeggen hoe wind en stroom zullen zijn, of ze hem zullen helpen dan wel hinderen? Hoe kan men weten of het in een vreemde haven traag dan wel vlot zal gaan?

„Vader is er nog niet,” praat ze tegen haar kind. „Maar het zal niet lang meer duren. Zijn scheepje komt al naar ons toe; het is misschien al heel dichtbij. Lach jij nu maar eens, ja, lach maar eens. Je vader moet toch straks kunnen zien dat jij zo'n grote jongen bent geworden.”

Het kleintje ligt op haar schoot na het drinken. Het heeft de moedermelk nog om zijn mondje. Zij bet de druppels af en hij lacht naar haar.

„Je bent toch niet ongerust?” vraagt joffer Hasselaer, als Anna weer eens een middag bij haar is. Zij meende dat haar nichtje wat stiller was dan anders.

„Welnee,” antwoordt Anna daarop. „Daar heb ik immers helemaal geen reden voor.”

„Geen enkele,” beaamt Bertha. „Maar die jonge vrouwtjes halen zich soms zulke wonderlijke dingen in haar hoofd. De vorige keer . . .”

„Och, de vorige keer. Toen was ik eenzaam. Nu heb ik Maarten immers. Ik kan best wachten, hoor.”

En ze dwingt zich zelf tot vrolijkheid. Ze stoeit zelfs uitgelaten met de kinderen.

Maar als ze die avond Maarten zijn laatste voeding geeft, valt een zilte drop op het wangetje. Een zogende moeder en een drinkend kind. Waar is de man en vader, die over hen moet waken?

Tot dusver heeft Anna altijd goed geslapen, maar deze nacht wil het niet. Ze ligt urenlang te staren naar de balken van de bedstee, waarop een nachtkaaars grillige schaduwen werpt. Ze luistert naar het tikken van de klok, naar het schorre trekken van de ketting en de luide slagen, daarop volgend. De nacht is stil. Het rumoer op de kaden is geheel verstomd, ze hoort alleen het kabbelen van het water tegen de schoeiing. Dan komt er evenwel gerucht. Er rammelen kettingen in kluizen, commando's klinken door de stille nacht. Anna hoort zeilen strijken. Een binnenkomend schip.

Ze staat op en schuift het gordijn op zij. Het is een heldere maannacht. Het IJ blinkt als zilver in het matte licht. De masten en het touwwerk van vele schepen staan donker gelijnd tegen het fluwelig blauw van de hemel. Dichtbij ziet Anna het schip, dat de trossen uitgeworpen heeft en nu tegen de wal getrokken wordt. Ach, het is een buis, die van de visvangst thuiskomt. De Hoop is niet gekomen.

Steven is nu al bijna een maand langer weg dan hij had verwacht.

Huiverend keert Anna naar haar bed terug. Is de nacht zo koud? Het is of een ijzeren hand haar borst samenknelt. Zal de angst terugkeren, die verleden jaar haar leven heeft vergald? Dat *mag* niet. Ze zal dapper en geduldig zijn. Ze heeft haar kind tot vulling van haar lege dagen. Ze heeft haar God, die redden kan uit alle nood.

Opnieuw gaan veertien dagen voorbij, en nòg is de Hoop niet binnen. Het schip is thans ver over tijd. Anna kan haar onrust nu niet langer onderdrukken. Ze klampt Hasselaer aan. „Oom, zeg toch wat er is gebeurd.”

Hasselaer kan evenmin bescheid geven als wie ook anders. Doch hij oppert enkele mogelijkheden. „Een beetje averij misschien. Mogelijk liggen ze ergens verwaaid. Het kan ook zijn dat ze wat

tegenslag gehad hebben bij het innemen van de lading. Er zijn zoveel oorzaken, die een schip kunnen ophouden. Je hoeft nog helemaal niet aan iets ergs te denken.”

Zo praat de reder tot zijn nichtje.

Maar op de beurs heerst ongerustheid. Want niet alleen de Hoop is over tijd. Er zijn meer schepen naar het zuiden uitgevaren, die reeds weer hadden moeten binnenkomen. Ook uit de watersteden van het noorderkwartier hoort men dat schepen, die vandaar naar Spanje zijn gegaan, op zich laten wachten. Vreemde geruchten doen de ronde.

De Hoop vaart op de Taag. Ginder ligt Lissabon. Men kan de paleizen reeds zien, blinkend wit in het licht der helle zuiderzon, als blokken marmer tegen het donkere groen van de bossen op de heuvels. Op deze afstand heeft de stad, als Rome op zeven heuvelen gebouwd, iets van een grote, groene koningsmantel, bezet met glinsterende edelstenen.

Op de Hoop wappert de Nederlandse vlag fier van de hoogste mast. Nederlanders zijn, net als in vroeger dagen, weer de meest geziene gasten in Lissabon. Met wie kunnen de Portugezen zulke goede zaken doen als met hen? Zij brengen hun alles wat zij uit het noorden nodig hebben, prompt op de wal; en zij zijn tegelijk hun beste klanten, al is het niet meer wat het vroeger was. Toen konden de Lissabonse handelaars aan de Hollanders ook al de Italiaanse en Levantijnse produkten kwijt, zomede alles uit Brazilië. Dat is nu over. Het ellendig plakkaat van Philips, waarbij de vaart op alle andere havens van het Spaanse rijk hun werd verboden, heeft de Nederlandse schippers de weg door de Straat en over de Atlantische Oceaen doen vinden. Het is een gevolg van de Spaanse politiek, iets wat de Portugeze kooplui Philips nooit vergeven. Maar gelukkig, de beste handel is nog in hun handen. Voor de *Indische* produkten heeft Lissabon nog het monopolie. Aler de Hollanders die weg daarheen konden vinden, was het plakkaat in het vergeetboek geraakt. De Nederlandse schippers worden door de Lissabonners haast met gejuich ontvangen en de Spaanse bevelhebber blijft in zijn paleis op de berg. Aan de kade laat hij zich nooit zien. Van de aanwezigheid van Hollandse schepen in weerwil van het nim-

mer ingetrokken verbod weet hij niets af; althans, hij wil daar niets van weten.

Langs enkele Portugese kraken stuurt Van der Hagen zijn schip. Grote schepen zijn dat, wel viermaal groter dan de Hoop. Maar wat zien ze er haveloos uit! Het treft Van der Hagen sterk, nu hij geruime tijd niet in een Portugese haven is geweest. Hun boorden zijn veelvuldig gelapt, aan de reling ontbreken brokken. Het schegbeeld aan een boeg is zwaar gehavend en er staat op deze kraak een tuig, waarmee Freek, de bootsman van de Hoop, nog niet de Zuiderzee zou willen oversteken, zo gammel is het. En met zulke schepen varen de Portugezen naar Indië! Je staat versteld hoe ze er kunnen komen.

Even voorbij de kraken is de kade, waar Van der Hagen vroeger doorgaans meerde en waar hij nu weer aanleggen wil. „Voor en achter!” roept de schipper. Op het voordek staat een bootsgezel met een lijn in de hand, klaar om die uit te werpen. Een andere houdt de kurkzak buiten boord om een botsing met de wal te mijden. Achter staan de maats klaar bij de trossen. Een ogenblik verwondert Steven zich dat er geen enkel schip aan deze kade ligt. Hier meren de Nederlandse schepen toch altijd! De bevreemding is voorbijgaand. Steven heeft geen tijd aan iets anders dan aan zijn schip te denken. „Gooi op die lijn!” roept hij naar voren.

Waar zijn de walknechts, die anders altijd op de kade zich verdringen, fel om een duitje te verdienen aan een binnenkomend schip? Ze zijn er niet! De kade is leeg. Er draaft alleen een ventje heen en weer met een bandelier over de borst. Hij schijnt iets te roepen, maar Steven kan er geen aandacht aan schenken. Als er niemand aan de wal is om hun lijn op te vangen, moet het achteranker in de grond. „Anker uit!” commandeert hij. Het anker plonst in het water; even krabt het, dan grijpt het. Langzaam komt het schip tot stilstand. Twee bootsgezellen springen in de boot om een lijn naar de wal te brengen, nu er niemand is om haar op te vangen.

Eer de sloep is afgestoten, is het ventje met de bandelier vlakbij gekomen. „In naam des konings,” roept hij naar boven, „gelast ik u ligplaats te kiezen achter het wachtschip.”

Een paar jonge matrozen, die over de reling hangen, hebben

schik in het keffende kereltje, dat daareven zo trots als een paauw op de kade stapte en nu wat raaskalt.

Maar de schipper lacht niet. Hij heeft het bevel verstaan; hij heeft ook de uniform herkend. Deze kleine man is een officier van de Spaanse koning. En zijn bevel is onheilspellend. Naar achter het wachtschip? Daar moesten tien jaar geleden de Hollandse schepen heen, die toen vastgehouden werden. Het koninklijk plakkaat wordt dus opnieuw gehandhaafd. Hun schip zal worden ingerekend. En hij en zijn mannen zullen als gevangenen naar de galeien gaan.

Maar Steven is niet van plan zijn hoofd op het blok te leggen. Zijn ogen worden hard, een streep zijn mond.

„Hijs het anker!” beveelt hij. De matrozen doen het langzaam en onwillig. „Hijs de zeilen!” Even langzaam gaat het doek omhoog. „Hoger die zeilen!” dreunt het bevel van de kampanje. En nu vliegen plotseling de zeilen tot de hoogste top. De een vertelt het aan de ander; de schipper wil zijn schip niet achter het wachtschip leggen. Hij wil niet als een schaaap ter slachtbank gaan. Hij wil terug, de rivier af, naar zee! De Hoop zwenkt en vaart met alle zeilen bij de Taag weer af. Op de kade staat een Spaanse officier machteloos te zwaaien met zijn degen!

Een paar mijlen stroomafwaarts van Lissabon, op een rots, waar de Taag zich met een brede zwaai omheen kronkelt, staat een blokhuis. Het ziet er verlaten uit. Een enkele maal loopt er een schildwacht op de wallen, maar doorgaans is er geen levend wezen te ontdekken. De vele schepen, die er langs varen, slaan weinig acht op het fort. Ze weten nauwelijks of er kanonnen staan of niet; het heeft nog nooit een schip gehinderd.

De Hoop vaart kalm op het blokhuis af met de bedoeling hoog bij de oever langs de bocht te halen en daarna overstag te gaan. Plotseling dreunt een schot. Een kogel scheert langs de boeg van de Hoop.

Van der Hagen zeilt door.

Nog drie, vier schoten daveren uit het blokhuis over het water. Twee zware kogels slaan door het dek van de Hoop. Bootsman Freek stort neer met afgeschoten been.

De schipper zeilt door. Met opeengeklemden tanden houdt hij zelf de kolderstok.

Het schip is in de bocht van de rivier; hier moet het overstag en daartoe ligt het bijna stil.

Meer schoten knallen. Brokken ijzer en splinters vliegen over het dek. Een matroos wordt overboord geslagen. Een andere gezelschap valt gillend uit de ra met stukgeschoten schouder. De reling der kampanje wordt verbrijzeld. De Hoop is een voortreffelijke schietschijf voor de middenbatterijen van het fort.

Maar nog vaart Steven door. Liever dood dan slaaf. De vrijheid is niet ver meer. Als de Hoop de bocht voorbij is, ligt de weg naar zee voor hen open.

Aan de zee kant heeft het fort van Belem zijn zwaarste batterijen. Wanneer het schip over stuurboordsboeg langzaam opzeilt, dreunen andermaal de schoten, thans uit twintig monden tegelijk. Het regent ijzer rondom Steven. De kolderstok wordt in zijn handen stukgeschoten. Hij grijpt de afgebroken stomp. Er liggen doden op het dek, gewonden jammeren. Maar Steven geeft het niet op. De Hoop drijft en zeilt nog en de schipper stuurt nog. Zij zijn bijna ontkomen!

Een oorverdovend gekraak. Geschreeuw van schrik. De achtermast wankelt . . .

Dreunend valt de mast omlaag. De zeilen storten over de kampanje; ze bedelven de schipper en het roer.

Blind onder het opbollend zeildoek kan de schipper niet meer sturen. De Hoop drijft voort, totdat een zware schok haar in alle binten schudden doet. Het onbestuurde schip is in de wal gelopen en blijft muurvast zitten.

Wanneer Van der Hagen, onder het zeildoek weggekropen, het dek weer overziet, komen van alle kanten Spaanse soldaten in sloepen aangeroeid om het gestrande schip te overmeesteren. Maar de bootsgezellen zijn gereed. Met kortjan en handspaak staat janmaat klaar voor het gevecht.

Dit wordt een hopeloze strijd, begrijpt Steven. Ze liggen onder het vuur van het fort en zitten vast. Wanneer ze deze soldaten al wegslaan van hun boord, beginnen de kanonnen weer te spelen. Dan schieten die de Hoop aan splinters.

„Berg op je wapens, jongens,” zegt de schipper. „Het is verloren spel.”

De volgende dag ligt de Hoop bij twintig andere Hollandse schepen achter het wachtschip ten anker. Onder toezicht van gewapende Spanjaarden herstellen de matrozen de reling en het dek en naaien ze de gescheurde zeilen. 's Middags worden zes ruwe kisten van boord gedragen. Ze bevatten de lijken van hen, die bij het gevecht gesneuveld zijn. Op het zeemanskerkhof van Lissabon worden ze ter aarde besteld. Onder de mannen, die de gemeenschappelijke groeve omringen, zijn er met een arm in het verband en doeken om het hoofd. Aan boord liggen nog vier gewonden, die niet mee konden gaan. Gewapende soldaten staan achter de Hollandse zeelui en geleiden hen naar boord terug. Behalve de zes makkers, die begraven zijn, rust Lam, de bootsgezel, op de bodem van de Taag. Zeven doden dus en van de vier, die op de Hoop in de ziekenboeg liggen, is het de vraag of zij het zullen halen. Maar zijn de doden slechter af dan de anderen? Hun voorland is de roeibank der galei. Ze konden wellicht beter ook op het zeemanskerkhof liggen.

Vooraan in de rouwstoet loopt schipper Van der Hagen. Zijn mond is stijf gesloten: Ge-van-gen-man, ge-van-gen-man hoort hij, monotoon herhaald, in de zware schreden van zijn mannen op de harde weg. Door de Straat van Gibraltar is hij veilig heen gekomen; over onbekende zeeën heeft hij de weg naar Brazilië gevonden; in het poolijs is zijn schip bewaard gebleven. En hier op de Taag, tijdens een reisje, dat niemand telde en waaraan geen gevaar verbonden scheen, wordt hij gevangen man. Hoe zal het nu gaan met Anna en zijn jongen?

Een verpestende stank heerst in het volle roeiruum der galei. Twee aan twee zitten de roeiers op een bank geketend en te zamen hanteren zij de riemen, als palen zo zwaar. Hun ruggen zijn naakt, op alle liggen blauwe striemen en aan vele kleeft geronnen bloed: de merktekens van de zweepslagen, die de slavendrijvers geven aan elk die een opstandig woord laat horen, aan ieder die zijn riem niet hoog genoeg heft, aan elke

roeier die uit de maat raakt. Moehaid wordt met de zweep gestraft en als de zweep niet helpt, is er nog wel een ander middel. Een uitgevallen slaaf gaat naar het ziekenkot. Twee soldaten staan altijd klaar om ieder die uitvalt, daarheen te slepen. Doch als die mannen naderen, probeert een uitgevallen roeier met alle macht zich op te richten en opnieuw zijn riem te grijpen. Want onder de roeiers gaat de praat dat wie in het ziekenkot terecht komt, feitelijk in zijn doodkist wordt gelegd. Het gebeurt zelden dat een roeier uit dat kot terugkeert op de roeibank, doch dikwijls hoort men in de vroege morgen bij het achterschip een plons. Bij dat geluid zien de roeiers elkander aan. Spreken mogen zij niet. Maar denken kan de wreedste tiran nog niet beletten. En zij denken allen hetzelfde. Ieder vraagt zich af: wiens lijk is daar nu overboord gezet? . . .

Toen de eerste zweeps slag van de drijver zijn rug striemde, is Steven van der Hagen opgevlogen. Maar de ijzeren ketting rukte hem weer naar zijn bank en de slavendrijver grijsde, terwijl hij zijn zweep nog eens liet spelen op de rug van de Hollander, die praatjes had in het slavenruim.

Eén . . . twee . . . één . . . twee! Eentonig galmt de roep door het ruim en zonder onderbreken krommen en strekken zich de naakte ruggen, ononderbroken gaan de zware riemen omhoog en door het water.

Tweemaal daags rammelen de ketenen. Dan wordt de ene ploeg naar de slaaphokken en de andere naar de roeibanken gedreven. De mannen die roeiden, kunnen eten en rusten. Maar het water is lauw en het brood beschimmeld en de vruchten zijn grotendeels verrot. En het leeft van ongedierte in het hol en de atmosfeer is er nog ondraaglijker dan in het roeiruum, want daar dringt zeewind door de gaten, doch hier, onder in het schip, is geen patrijspoort. En de slavenjagers gaan hier even streng rond als daarboven. Ieder, die een kik van opstandigheid laat horen, die een beweging van verzet zou durven maken, krijgt klappen met de zweep. Sedert de zachtheid en goedwilligheid van koning Philips in de Nederlanden tot zulk een felle opstand heeft geleid, wenst de koning dat de uiterste gestrengheid overal wordt toegepast.

De dagen kruipen voorbij. Roeien en slapen, roeien en slapen,

dag aan dag en nacht aan nacht. Waar de galei zich bevindt, weet niemand in het slavenruim. Slechts aan de deining kunnen ze merken of ze op zee zijn; aan het zwaarder of lichter roeien dat ze een rivier opvaren dan wel afzakken. Zelfs als het schip voor anker of aan een kade ligt, weten ze niet op welke rede of in welke haven ze aangekomen zijn. Ze hebben er ook geen belangstelling voor. Ze zijn murw geworden door de pijn in hun kapotgeroeide leden en gekneusde ruggen.

Ook bij Steven schijnt alles te verslappen. In het begin gloeide hij van verontwaardiging, omdat men hem, de schipper van een Hollands schip, op de roeibank zette naast een zwarte slaaf uit Afrika. Maar de drijver grijnsde: „Dacht je dat een ketter ons een duit meer waard is dan een heiden? Hollanders en Moren, dat is voor ons één pot nat.” In het begin kwelde hem de angst om Anna en zijn jongen, droeg hij zorg over zijn schip, verweet hij zich zelf heftig dat hij zich had laten vangen. Maar zelfs dat is verdoft.

Een enkele maal dwalen zijn gedachten onder het roeien nog naar Holland, naar Amsterdam. Hij ziet het huis op de kade aan het IJ, hij pakt de kleine jongen met de blauwe ogen, hij kust zijn vrouw . . .

Plotseling striemt een snerpande zweepslag over Stevens rug en schouders. „Nummer zestien uit de maat,” heeft de commandant geroepen tussen zijn „Haal op - gelijk, één - twee” en de drijver heeft met wellust zijn zweep gehaald over de rug van de Hollandse schipper.

Amsterdam is weer verdwenen. Anna, met het kind in de armen, weg. Steven is slaaf in het stinkende roeiruum der galei. Uit deze hel is geen verlossing mogelijk. De dood alleen kan uitkomst geven. En deze uitkomst zal niet ver meer zijn. Een slaaf op een galei slijt snel. Sommigen creperen op de roeibank, anderen raken ziek in het nachtverblijf of tijdens een rustpoos in de een of andere haven. De arme kerels, die zich op de roeibank overeind gehouden hebben uit vrees voor klappen en voor het ziekenkot, storten in wanneer zij op hun slaapmat liggen. Ze kunnen het beschimmelde brood niet langer door de keel krijgen; ze kunnen, wanneer de drijver komt om hen weer naar het roeiruum te jagen, op hun benen niet meer staan. Vaak gulpt er

een golf bloed uit de mond van een man, wiens longen verteerd zijn in de verpestende atmosfeer. Dan moet zo'n zieke naar het ziekenkot en spoedig volgt een plons in zee. Van de mannen van de Hoop zijn er zo al vier verdwenen, een kok, twee matrozen en een jongmaatje, wiens onvolgroeide krachten het gewicht van de galeiriem ver te boven ging. En zwarten sterven er bijna alle dagen.

De neger naast Steven krijgt het ook te kwaad. Steven merkt het aan de slappe wijze, waarop hij roeit. Het is niet meer de vaste greep van vroeger; zijn lichaam buigt zich niet langer lenig door en werpt zich niet meer krachtig achterover. Soms kreunt hij zacht. Alleen de angst voor het ziekenkot weerhoudt hem het op te geven. Maar eindelijk kan hij niet meer. Zijn handen laten de riem glippen.

„Houd vol,” fluistert Steven hem toe, „anders ben je verloren. Doe alleen maar alsof je roeit. Ik zal wel voor je trekken.”

De neger kijkt verbaasd. Spreekt deze blanke man tegen hem? Weken heeft hij naast hem gezeten zonder een woord, en het heeft hem niet verbaasd, zomin als de woede van de blanke hem verwonderd heeft, toen hij op de eerste dag naast hem gezet werd. Zwarten zijn slaven en blanken heren, en deze blanke met zijn blauwe ogen en zijn groot lichaam is vast een groot heer. Hij heeft nooit verwacht dat die zich met een zwarte slaaf bemoeien zou. Nu doet hij het. Hij spreekt tegen hem, biedt aan voor hem te werken. Er licht iets in zijn omfloerste ogen. Zijn handen vatten weer de riem, hij buigt zich voor- en achterover. De zweep van de drijver, die reeds over hem geheven was, zakt neer.

Maar als hij na de wisseling van de ploegen op zijn slaapmat ligt, heeft hij geen kracht om op te staan voor het eten. Het droge brood, dat Steven hem brengt, kan hij niet door de keel krijgen. Hij klappertandt van koorts. Water is het enige wat hij wil hebben. Steven reikt het hem. Steven zit ook naast hem, wanneer hij ijlend zijn angst voor het ziekenkot uitschreeuwt. Uit zijn buis haalt de vroegere schipper van de Hoop een kokertje met pillen. Het is omtrent het enige wat hij van zijn bezit gered heeft. Hij geeft er een paar aan de neger. „Slik door,” zegt hij, „dat helpt tegen koorts.”

De volgende morgen is Steven dadelijk weer bij de zwarte zieke.

„Hoe is 't?” vraagt hij.

De koorts is geweken. De man kan weer voort; hij zal straks meegaan naar de roeibank. De dood in het ziekenkot blijft hem voorshands bespaard.

Hij dankt Steven in gebroken Portugees. Hij wil zijn hand kussen van dankbaarheid. „Ik toch maar een zwarte hond ben,” zegt hij.

Steven slikt wat weg. Weken heeft hij naast de arme kerel gezeten, zonder een stom woord tot hem te spreken, haast zonder hem aan te zien. De man moest in elkaar zakken, voor hij aandacht aan hem schonk. Toen schoot hem de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan te binnen.

De neger wil op zijn knieën vallen, maar Steven grijpt hem bij zijn schouder. „Geen streken en schiet op. Daar komt de jager met zijn zweep.”

De ketenen rammelen in het roeiruum. Tijdens het wisselen loopt de galei langzaam uit. Nadat de nieuwe ploeg de riemen heeft gegrepen, hervat de commandant op het platform zijn bevelen. „Haal op . . . stuurboord; stuurboord haal op . . . Haal op . . . gelijk, één . . . twee . . .” De zwarte en de blanke lijven krommen zich over de riemen. De slavendrijvers gaan speurend rond, gereed om toe te slaan als er een verslapt. Een nieuwe dag van moordende arbeid is begonnen. En wanneer komt het eind?

Pauw komt bij Hasselaer op het kantoor. „Nog geen bericht van de schepen naar de Spaanse havens?” vraagt hij.

„Nog niet,” moet Hasselaer antwoorden. „Ik vrees nu het ergste.”

„En dat is?”

„Dat Philips onze schepen in beslag genomen heeft.”

Pauw wil het nog ontstrijden. Het vorige beslag is de koning zuur opgebroken en de handel is nu al zoveel jaren vlot verlopen. Hij kan het niet geloven.

„Noem dan eens een andere oorzaak.”

Die kan Pauw niet noemen; hij kan geen enkele andere verklaring vinden voor het uitblijven van de schepen dan die, welke Hasselaer opgegeven heeft.

Diezelfde avond weet Hasselaer het. Er is een Fransvaarder binnengekomen uit Bordeaux. De schipper heeft het gehoord van Franse schippers, die uit Spanje kwamen. Alle Hollandse schepen in de Spaanse wateren zijn in beslag genomen en de bemanningen zijn naar de galeien gezonden.

Nu moet hij het bericht aan Anna brengen.

Dit is een zware gang voor Hasselaer. Met loden schoenen loopt hij de kade af naar het smalle huis van Van der Hagen. Hij struikelt bijna op de stoeptrap en zijn hand licht aarzelend de klopper. Bij het vallen klinkt er slechts een zwakke echo.

Ik zal nog eens moeten kloppen, denkt Hasselaer. Maar reeds naderen er schreden in het voorhuis. De zwakke roep is genoeg geweest voor de wachtende vrouw.

Het hart klopt Hasselaer in de keel, wanneer hij boven de onderdeur haar bleke wangen ziet. „Anna” . . . , wil hij beginnen, maar zij voorkomt hem. „Kom binnen, oom,” zegt ze rustig en ze gaat hem voor naar de kamer, rechtop, terwijl zijn knieën knikken.

Hij zoekt een aanloop met een vraag over de kleine jongen. Het is overbodig.

„U hebt bericht over Steven, oom,” zegt zij, „vertelt u het maar dadelijk en zeg alles; ik kan het dragen.”

Verwonderd kijkt Hasselaer haar aan. Is dit dezelfde Anna, die verleden jaar bijna radeloos was van onrust en angst? Zou zij enigszins begrijpen wat Steven overkomen is? Zij is zo onnatuurlijk kalm.

„We hebben vanmiddag . . .” Hasselaer zoekt naar woorden.

„Zegt u het toch dadelijk, oom,” dringt Anna aan. „Is hij dood?”

„Nee,” antwoordt Hasselaer snel en opgelucht, „dat niet.”

„Zijn schip is in beslag genomen,” zegt Anna.

Hasselaer knikt.

„En hij zelf en zijn mannen zijn op de galeien.”

Weer knikt Hasselaer. „Wist je dat al?” vraagt hij verwonderd.

„Ik had het je voorzichtig willen zeggen.”

„Ik weet het al verscheidene dagen, oom.”

Dit bevreemdt Hasselaer nog meer. „Jij? Wij hebben het vanmiddag pas gehoord!”

„Ik heb het gezien,” zegt zij, „een week geleden op een nacht. Ik zag de drijver, die hem sloeg.”

Hasselaer huivert. Hij kan hier niet op ingaan. Op het ellendig lot van Steven niet, en op het wonderbaarlijke dat een vrouw dingen waarneemt, die in Portugal gebeuren, evenmin.

„Wanneer je bij ons komen wilt, Anna, met je kind, dan ben je welkom. Het geeft je misschien wat afleiding.”

Anna schudt het hoofd. „Dank u, oom. Ik blijf thuis. Ik zal hier op Steven wachten.”

Wat is ze onnatuurlijk kalm, denkt Hasselaer, en wat is ze wonderlijk zeker van haar zaak. Ze wil op Steven wachten, maar hoe weet ze dat hij terug zal komen? Aan de Spaanse galeien ontkomen weinigen.

„Dat wachten kan lang duren, Anna.”

„Ik weet het,” antwoordt Anna, „maar ik kan wachten.”

Hasselaer wil haar niet ontmoedigen; hij wil haar niet een hoop ontnemen, die bijna een illusie is. „God moge je bijstaan in deze beproeving, en als je hulp nodig hebt, ik ben altijd tot je dienst.”

„Dank u, oom,” zegt ze daarop, „en wat dat andere aangaat . . .” Voor het eerst wordt haar stem onzeker; het is voor een jonge vrouw niet gemakkelijk tegen een oudere over God te spreken. „Wat dat andere aangaat . . . God heeft me getroost in die nacht en daarna.”

Hier hoeft Hasselaer geen troost te brengen. Eén die troosten kan, meer dan een moeder troost, heeft hier geholpen.

HOOFDSTUK XIII

Het belletje aan de winkel deur van Marten Spil klingelt telkens, ofschoon het reeds lang tijd van sluiten is geweest en in de winkel slechts één kaars brandt, die flauwe glimpen wekt in de blinkend gepoetste koperen banden om de wijn vaatjes, die in rekken langs de wand liggen, en in de tinnen maten op de toonbank.

Maar het zijn dan ook geen klanten voor een pint wijn, of sterke drank, de mannen, die de een na de ander binnenkomen. Ze

lopen door de winkel naar de kamer daarachter. Daar is ruimte om te vergaderen met een man of tien. Het gouden licht van een vol-brandende kaarsenkroon spiegelt in de gladgewreven eiken tafel, in het leer, waarmee de ruggen van de stoelen zijn bekleed, in de grote, rijkbewerkte eiken kast, die de volle breedte van de achterwand beslaat en in de mahoniehouten vaatjes op een klein rek, waarin Marten Spil zijn monsters wijn bewaart en waaruit de heren, die zijn kamer voor vergaderzaal gebruiken, tappen mogen.

De grootste kooplui van Amsterdam zijn hier bijeen: Van Oss en Hasselaer, Hudde, Pauw en Poppen, Buyck en Syvert Sem, Jan Jansz Kaerel en Arent Grotenhuys. Ze dragen allen donkere gewaden en deftige plooi-kragen. Slechts één man loopt eruit, wat de kleding aangaat. Hij heeft strikken aan zijn kniebroek. Het is Plancius, die zelden ontbreekt, wanneer de kooplui plannen maken. Hij is zoveel als loods op het koggeschip.

De kamer gonst voor de aanvang der vergadering. Ze hebben het allen over hetzelfde onderwerp: de kool, die koning Philips hun heeft gestoofd. Er zijn kooplui, die jammeren vanwege het verlies.

Met zijn hamer dempt Van Oss, die aan het hoofd van de tafel is gaan zitten, het rumoer. „Laten wij bidden,” stelt hij voor. Met hun hoeden voor de ogen bidden allen mee.

Dan zet Van Oss het doel der samenkomst uiteen. „Wij, dat zijn Hasselaer en ik, hebben u bijeengeroepen om onder de ogen te zien wat ons te doen staat, nu de Spaanse koning zijn havens voor ons heeft gesloten.”

Hij zwijgt alsof hij op een antwoord wacht, maar niemand spreekt. De anderen willen blijkbaar horen wat Hasselaer en Van Oss voor plannen hebben. Poppen trekt eens aan zijn plooi-kraag. Men moet zo'n ding tegenwoordig dragen, wanneer men in gezelschap is; ze doen het allemaal. Maar hij heeft er een hekel aan. Je kunt je hoofd niet draaien en hij knelt om je nek. „Wij zijn van oordeel,” gaat Van Oss na een wijle door, „dat wij ons onafhankelijk moeten maken van Spanje en thans, kost wat kost, de weg naar Indië moet gevonden worden.”

„Och, was het dat?” vraagt Syvert Sem. „Was het Indië weer?” Hij lacht spottend. „Ik had het eigenlijk wel kunnen begrijpen.

Sinjeur Van Oss staat met Indië op en gaat ermee naar bed. Maar hij komt er nooit." Sem begint zijn mantel dicht te knopen, alsof hij zeggen wil: ik kan mijn tijd beter besteden. Maar als niemand zijn voorbeeld volgt, blijft hij toch zitten.

Hasselaer zit naast Van Oss aan het hoofdeind van de tafel. „De nood is ons opgelegd," zegt hij. „Wij moeten specerijen leveren aan Oostland."

„De Spaanse havens gaan weer open!" roept Syvert Sem. Hij zegt het zo nadrukkelijk, dat allen ervan opzien.

„Hoe weet je dat?" vragen sommigen.

„Ik heb het gehoord."

„Oh, dat gerucht!" Daar heeft Van Oss ook van gehoord. „Het is een loos gerucht. Vanmorgen is een schip uit Nantes thuisgevaaren. De schipper wist zeker dat alle Hollandse schepen in de Spaanse havens nog aan de ketting lagen."

„Ze zullen stellig weer vrij komen," meent Hendrick Buyck. „Er is al zo vaak beslag gelegd, en elke keer is het na een blauwe maandag opgeheven. Laten we geduld hebben en een petitie aan de koning zenden." Buyck is een man des vredes.

„Geen petitie en geen geduld!" mengt Plancius zich in de discussie. „Wij varen naar Indië en Philips krijgt geen Hollands schip meer in zijn havens!"

Hendrick Buyck haalt de schouders op. „Och, dominee! Na de mislukte reis van verleden jaar hebt u zelf immers ook geen vertrouwen in de route om de noord."

„We moeten niet om de noord gaan," zegt de dominee. „Om Kaap de Goede Hoop, dat is de weg!"

Buyck schudt zijn hoofd.

„Om Kaap de Goede Hoop?" roept Sem uit. „Dat is met recht kruipen in de muil van de leeuw. We moesten die fantasieën laten varen, en zien wat ons te doen staat om de in beslag genomen schepen vrij te krijgen."

Er zijn sommigen die goedkeurend knikken. Plancius fronst zijn wenkbrauwen.

„Ik ben er trouwens zeker van dat het beslag opgeheven wordt," gaat Sem voort. „Binnen veertien dagen zijn de schepen vrij."

„Vanwaar hebt ge die zekerheid toch?" vraagt Van Oss, de ogen scherp op Sem gericht.

Die schijnt even in verwarring. Maar hij herstelt zich spoedig. „Zo is het immers altijd geweest,” antwoordt hij. „Hoe vaak heeft Philips al beslag gelegd en altijd heeft hij het weer opgeheven. Hij kan niet buiten ons. Geloof me, binnen veertien dagen varen onze schepen weer.”

„En al werden ze vandaag vrijgegeven,” zegt Van Oss toornig, „dan moeten we nóg naar Indië. Wij willen niet langer handel drijven bij de gratie van de Spaanse koning, afhankelijk van zijn luimen en grillen. Wij leveren onze mannen niet langer over aan de beulen van zijn galeien. We hebben de Middellandse Zee op Spanje veroverd, de vaart op Brazilië en de Goudkust. Vandaag gaan we de vaart op Indië veroveren!”

„Bravo!” roept Plancius en hij is niet de enige, wie dit vurig woord bevalt. Velen knikken. Een enkele klapt zelfs in de handen. Maar Buyck blijft sceptisch. „Dat is gauw gezegd: de vaart op Indië veroveren. Zeggen en doen zijn twee.”

„Een hondje keft tegen een olifant!” wil Sem schertsen.

„Tegen een papieren olifant,” zegt Plancius scherp. „Zijt ge er nu nog niet van overtuigd dat de Spaanse macht totaal vermolmd is? Hebt ge van uw schippers niet gehoord dat het elk jaar treuriger wordt met de Portugese vloot? Weet ge niet dat de weinige kraken, die de heenreis overleefd hebben en op de terugweg tot aan de Goudkust zijn gekomen, zonder dat een storm de wrakke bodems uit elkaar geslagen heeft, sluipend naar de Portugese havens zien te komen, bang dat ze een Hollands schip zullen ontmoeten?”

„De bul van de paus,” brengt Buyck in het midden. „Hij heeft het hele gebied voorbij Kaap de Goede Hoop aan Portugal toegewezen.”

Dit schot is mis in deze kring van calvinisten. Er gaat een luid gelach op. De bullen van de paus kunnen hun geen lor schelen. „Laten we om onze Italiaanse klanten denken,” maant Sem. „Als wij de paus trotseren, konden zij wel eens geen koren van ons willen kopen.”

Het argument slaat niet in. „De Italianen hebben honger,” zegt Poppen. „Als zij maar brood krijgen, zal het hun een zorg wezen wat wij elders op de wereld doen.”

„De paus eet zelf van ons koren,” lacht Pauw. „Hij zal zijn

boterham niet laten staan, omdat het graan van ketters komt." Er heerst uitbundige vrolijkheid. „Die grap is goed. Daar nemen we een kroes op!" roept Grotenhuys, en hij — de jongste in de kring — staat al op om de houten kraan in een van de kleine vaatjes open te draaien en de wijn in de bekers te doen vloeien. Plancius versmaadt een goed glas niet, maar hij wil zaken doen voordat de stemming al te vrolijk wordt. „Voor de draad er-mee," beduidt hij Van Oss.

Terwijl Grotenhuys de glazen volschenkt, ontwikkelt Van Oss het plan, dat hij en Plancius te zamen met Hasselaer hebben gemaakt.

„Wij hebben twee mannen, die de leiding van een reis naar Indië op zich willen nemen. Ze zijn in Lissabon geweest. Ze kennen de markten van kruidnagelen, peper en muskaat. Ze weten waar het gezagscentrum van de Spanjaarden in Indië is . . . en ook waar zij niets te vertellen hebben. Ze durven een expeditie aan. Als wij drie schepen met een pinas geven, willen zij de reis ondernemen. Hasselaer en ik willen het aanbod aanvaarden, mits gij meedoet."

Het is stil geworden in de kamer. De wijn staat onaangeroerd en Grotenhuys vergeet verder te schenken. De kooplui hadden niet gedacht dat Van Oss en Hasselaer al zover zouden zijn.

„Hoeveel zijn de kosten?" vraagt Poppen.

„Drie ton," antwoordt Van Oss.

„Dat is geen kleinigheid!" roept Sem uit, maar hij roept iets te hard.

Zo verschrikkelijk hoog is deze som niet meer in de ogen van Amsterdamse kooplui, die de laatste jaren dikwijls met grotere kapitalen hebben gewerkt. Ze zijn met z'n negenen. Het zou voor elk drieëndertigduizend gulden worden. Hoofd voor hoofd zijn deze mannen goed voor het tienvoudige.

Maar de voorzichtige Buyck wil toch een paar dagen bedenktijd, en Hudde en Pauw verlangen dat ook. Het is nooit goed om plompverloren te besluiten.

„Goed, tot overmorgen dan," geeft Van Oss toe.

„Tot volgende week," pleit Sem.

Van Oss schudt het hoofd, maar Buyck is ook sterk tegen overhaasting, en Pauw beweert: het hangt niet op een dag.

Er gaan een paar opspelen, als Van Oss bezwaar maakt tegen zo lang uitstel. „Wat is dat voor gedrijf,” wordt er geroepen.

Men haalt er zelfs de tegenstelling tussen zuid en noord bij. Antwerpen was altijd haastig gebakerd, maar Amsterdammers gaan niet over één nacht ijs.

Na een stille wenk van dominee Plancius geeft Van Oss toe. Over een week zal het besluit genomen worden.

Dan is er tijd voor een glas wijn. De tinnen kroezen worden hoog geheven. „Op een voorspoedige reis,” drinkt Van Oss. „Op goede zaken in Indië en een behouden thuiskomst,” grijpt Hasselaer nog verder vooruit.

Grotenhuys heeft het druk aan zijn tapkast.

Alleen Buyck klinkt niet mee. Hij heeft een zwaar hoofd in de stoute plannen. Hij voorziet strijd en hij heeft liefst vrede. Sem knoopt thans waarlijk zijn mantel dicht en staat op om heen te gaan.

„Wat heb je een haast, Sem,” roept Pauw hem na.

Hij mompelt wat.

„Waar moet je naar toe?” vraagt Poppen.

Er komt geen antwoord. Sem is al in de winkel.

„Hij deed vreemd vanavond,” zegt Hasselaer tot Van Oss.

„Wat zou hij in zijn schild voeren?”

Van Oss maakt zich er niet druk over. „Hij mag proberen wat hij wil, dwars zitten kan hij ons toch niet. Het ergste wat hij doen kan is eruit lopen, maar dan nemen wij zijn portie erbij. Mijnentwege blijft hij weg.”

Dan drinkt hij met een lange teug zijn derde glas leeg.

Syvert Sem loopt uit het huis van Marten Spil regelrecht naar zijn kantoor. In het duistere voorhuis slaat hij vuur. Met een kaars in zijn hand zoekt hij de weg naar zijn lessenaar. Daar ontsteekt hij nog een tweede kaars en dan doopt hij de ganzeveer in de inktpot. Hij schrijft een lange brief en verzegelt hem met rode lakken. Nog diezelfde avond verlaat een ruiter de stad door de Weesperpoort.

„Rijden wat je kunt,” heeft Sem tegen hem gezegd. „Spaar geen paarden. In twee dagen moet je in Brussel zijn. Deze geleide-

brief zal je door de Staatse posten heen helpen; en het andere paspoort komt je van pas bij de Spaanse linies."

Een dodelijk vermoede ruiters op een afgereden paard houdt stil voor het paleis van aartshertog Albertus te Brussel om daar een enveloppe met rode lakken af te geven, en een lakei haast zich die aan de vorst te geven.

De hertog leest de brief met gloeiende wangen en een diepe frons in het voorhoofd.

Driftig werpt hij hem terzijde, grijpt pen en perkament en schrijft:

. . . Ik verneem van vrienden dat van een opheffing van het beslag der Hollandse schepen te Amsterdam tot dusver niets vernomen is. Hebt ge die schepen dan nōg niet vrijgelaten? Hebt ge de dringende raad, die ik u als landvoogd over de Nederlanden en als schoonzoon heb gegeven, in de wind geslagen? Maar wilt gij, Majesteit, dan niet begrijpen dat ik om vrijlating van die schepen geenszins gevraagd heb uit medelijden met de ketters? Ik vroeg geen gunst; ik wil geen zwakheid tonen jegens de rebellen. Ik deed het alleen omdat ik zeer bezorgd ben voor uw koninkrijk. Wilt ge niet inzien dat elk beslag, dat gij gelegd hebt, op schade voor Spanje en op winst voor de rebellen uitgelopen is? Een vorig beslag heeft hen tot de Straatvaart bewogen. Onze belemmering van hun zoutnering heeft hen ertoe gebracht zelf zout te halen van de Kaap Verdische eilanden. De hinder, die wij daarna hun handel op Lissabon hebben bezorgd, heeft hun de weg doen vinden naar de Goudkust en Brazilië. De ergste slag hebben zij de Spaanse macht nog niet toegebracht. Ze zijn nog niet in Indië. Dit beslag zal hen daar brengen! Ik hoor van mijn Amsterdamse vrienden dat de reders meer gebelgd dan verschrikt zijn over hetgeen gij hebt gedaan. Men schrijft mij dat zij thans vastbesloten zijn om door te zetten. Men schrijft mij dat met enige dagen de beslissing reeds zal vallen. Als dat waar is, is deze waarschuwing te laat. Maar misschien stelt Amsterdam zijn besluit nog uit, misschien komt het nog op zijn plan terug, wanneer van nu af aan hun vaart geen enkele hindernis meer ondervindt. Zet toch de havens van het Spaanse rijk voor de Hollanders open! Beloof hun dat ge voortaan af zult

zien van elke belemmering van hun handel, en geef hun daarvoor de hechtste waarborgen, die ge vinden kunt. Handel met de allergrootste spoed en zorg dat het bericht van de vrijlating van schepen en bemanningen op het gezwindst in Holland bekend wordt. Geschiedt dit niet, dan gaan de Hollanders naar Indië. De wildste stormen zullen hen niet kunnen stuiten; de grootste kosten zullen hen niet tegenhouden; de Spaanse macht zal hen niet kunnen keren. En zijn ze eenmaal in Indië, dan betekent dat de doodsteek voor uw rijk.

\

Lange tijd is Steven van der Hagen een der sterkste roeiers in het ruim van de galei geweest. Een week achtereen heeft hij zijn riem alleen getrokken, terwijl de neger naast hem voor het oog meeroeide, maar in werkelijkheid meer hing dan trok. Doch toen was de arme kerel zelfs niet meer in staat op de roeibank te zitten. De koorts, een ogenblik bedwongen door Stevens pillen, was teruggekeerd en had zijn krachten finaal gesloopt. Hij zakte op de roeibank in elkaar en Stevens waarschuwing: „Rechttop, de drijver komt!” kon hem niet meer overeind doen komen. Ook de felle zweepslagen waren niet bij machte hem op te jagen. Hij was volslagen uitgeput. De drijvers hebben zijn ketens losgemaakt om hem weg te slepen naar het ziekenkot. Een lange blik, sidderend van doodsangst en tegelijk warm van dankbaarheid, was het laatste wat Steven van zijn zwarte makker merkte. De volgende morgen klonk de bekende plons bij het achterschip. Steeds meer negers, en nu ook Hollanders, verdwenen naar het ziekenkot. De stuurman werd weggesleept, de bootzman, drie matrozen. Allengs was er een nieuwe bemanning op de roeibanken gekomen. Steven echter roeide nog in ongebroken kracht. De laatste weken voelt de sterke schipper zijn krachten echter minderen. Zijn slapen kloppen onder het roeien; er schieten felle steken door zijn rug; zijn borst gaat piepen; hij rilt en zweet bij beurten en hij slaapt slecht. De riem, die eens spelend gehanteerd werd, weegt zwaar als lood. De galei heeft zelfs deze ijzeren kerel kunnen breken.

Nog altijd houdt hij echter vol. Met opeengeklemd tanden trekt hij gestaag de riem. Die laten hangen betekent onherroepelijk

gesleept worden naar het ziekenkot. En hij wil leven. Hij wil vrij. Hij wil naar Anna en zijn kind.

Vandaag is Steven echter aan het einde van zijn krachten. De nacht is slapeloos voorbijgegaan en het slechte voedsel wou niet door zijn keel. Hij kan de riem niet langer trekken. Zijn rug is verscheurd; zijn armen zijn zwaar als lood; een rood floers trekt voor zijn ogen. Hij roeit nog, maar hij weet niet eens dat hij het doet. Automatisch gaat zijn lichaam voor- en achterover, drukt zijn arm de riem omhoog en laat hij hem weer zakken. In een nevel ziet hij de drijver met zijn zweep, loerend op de koppige Hollander, over wiens rug hij het geknoopte leer al zo vaak met wellust heeft heengehaald, en die hij met sadistisch genot naar het ziekenkot zal slepen, zodra hij zijn riem zakken laat. Die zweep en dat kot hebben Steven nog steeds voortgedreven. Maar allengs verdwijnt zijn vrees voor het doodsportaal en voor de zak met de ijzeren kogel, waarin gecrepeerde slaven worden overboord gezet. Hij verlangt onuitsprekelijk naar rust.

De riem ontglipt zijn handen: hij zinkt neer op de bank. Het schelden van de drijver hoort hij als een ver gedruis, hij ziet hem naderen in een rode schemer . . .

Op dit ogenblik snerpen er fluitjes op het dek. „Riemen strijken!” klinkt het bevel van de commandant der roeiers. Het schip schuurt langs een wal om aan te leggen. De drukte van het meren roept de drijvers weg uit het ruim, en daarna wenken de genoegens van het passagieren. De ploeg, die aan de riemen zat, kan op de banken rusten.

Steven van der Hagen is neergezegen op zijn bank, de ogen dicht; het ingevallen gezicht, overwoekerd door een wilde baard, is wit als van een dode. Dit is het einde, gelooft hij. Straks wordt hij weggedragen naar het ziekenkot en morgen wordt hij overboord gezet. Hij zal het lot van vele slaven delen.

De nacht verstrijkt; de nieuwe dag licht aan. Er dringen stralen van de zon in het vuile roeiersruim.

Meteen snerpt er een fluitje, en op dat geluid richten de slaven zich op hun banken op. De zware riemen moeten weer geheven worden; ze moeten hun ruggen weer krommen en strekken op de eentonige maat van de man op de plecht. Steven blijft liggen. Met hem is het gedaan.

Vreemd, de riemen blijven in de rekken, de galei blijft aan de wal. De schipper zelf, die anders nooit in dit stinkende ruim verschijnt, komt binnen en verbijst zijn walging.

„De Hollandse gevangenen zijn vrij,” bericht hij.

Op sommige banken komt beweging. Vrij? Vrij? Zijn zij bevrijd uit dit ellendig hol, ontslagen van het vreselijk slavenwerk? Het is te schoon dan dat zij het kunnen geloven.

Maar de slavendrijvers naderen reeds, ditmaal niet om de zweep over hun ruggen te halen, maar met een sleutel om hun boeien los te maken. Zij bevrijden de een na de ander. De mannen reichten hun ruggen en strekken hun verstijfde benen; ze wrijven met beide handen in hun ogen, en ze zien elkaar verbijsterd aan. Nog kunnen ze niet geloven dat ze werkelijk uit het slavenschip verlost zijn.

Op één bank is geen beweging gekomen. Steven van der Hagen ligt nog zoals hij gisteravond neergevallen is.

Wanneer de drijver aan zijn schouder stoot, slaat hij zijn ogen op. „'t Is goed,” murmelt hij. „'t Is goed.” Hij wil zich wel weg laten dragen naar het kot, waar alle zieken sterven. De dood is geen verschrikking meer voor hem.

„Je bent vrij,” zegt de slavendrijver.

Steven verstaat het niet. Hij meent dat de man hem mee wil nemen naar het kot. „Neem me maar mee,” stamelt hij en strekt zijn armen naar de drijver uit.

De Spaanse commandant komt toelopen.

„Je bent vrij,” herhaalt hij luid, „je kunt gaan, naar je schip, naar je land.”

Steven strijkt met de hand langs het voorhoofd. Zijn schip, zijn land? Dit alles is zo vreemd. Hij ging toch naar het hemels vaderland?

„Vrij ben je,” roept de officier nogmaals.

Moeilijk dringt het tot de gevangene door. Is hij niet stervende? Mag hij het roeruum van de galei verlaten? Mag hij weer naar de Hoop terug?

Steven van der Hagen heeft maanden achtereen gehunkerd naar dit ogenblik. Hij heeft zich honderdmaal verbeeld dat deze boodschap kwam; hij heeft ervan gedroomd, zo duidelijk, dat hij het hoorde en zag gebeuren. Doch als de waan weer wegtrok,

zat hij op zijn roeibank en dreigde de zweep. Als hij uit de droom ontwaakte, lag hij in het stinkende slaaphok zij aan zij naast naakte negers.

Nu is hij werkelijk vrij; hij kan gaan werwaarts hij wil. En nu is hij teleurgesteld.

Hij had afscheid genomen van dit leven; hij had de paarden poort van de eeuwige stad gezien en de gouden straten van het nieuwe Jeruzalem. Hij dacht daar binnen te gaan . . . Verwezen staart hij voor zich uit.

Voor de tweede maal zijn de reders bij Marten Spil te zamen. Er zijn drie weken voorbijgegaan, sedert ze hun plannen voor de vaart op Indië bespraken. Sem heeft zijn uitstel ruim gekregen; op zijn aandrang is het beklinken nóg eens uitgesteld. Maar nu zijn de plannen dan ook kant en klaar. Twee grote schepen, één van de middelmaat en een kleine pinas zullen het eskader vormen, dat staan zal onder leiding van Cornelis Houtman. Dominee Plancius heeft de zeilaanwijzingen al uitgewerkt. Van Oss en Hasselaer hebben de scheepswerven order gegeven met bouwen te beginnen. Alles is in kannen en kruiken. Deze vergadering wordt alleen voor de vorm nog gehouden. En voor het plaatsen van de handtekeningen op het contract van maatschap. „Laten we beginnen,” stelt Van Oss voor, maar Buyck merkt op dat er een man mankeert. Syvert Sem is er nog niet.

„Het is niet erg,” zegt Hasselaer hiervan. „Het is wel goed zelfs dat we die rem kwijt zijn. En wat het geld aangaat” — hij voorkomt bij voorbaat een tegenwerping — „wat het geld aangaat, dat is ook geen doodwond. Het is voor ons achten een kleinigheid zijn deel er pondspondsgewijze bij te nemen.”

„Is het billijk?” vraagt Buyck, „hem erbuiten te laten. Is het rechtvaardig?” Naar zijn smaak spelen een paar van de aller-grootste kooplui wel eens al te veel de baas.

„Hij is opgeroepen op dezelfde wijze als al de anderen,” antwoordt Van Oss, „sterker nog, op zijn verzoek is deze vergadering tweemaal uitgesteld. Het is niet onze schuld dat hij mankeert.”

De beraadslagingen verlopen vlot. Er is geen oppositie. Philips heeft zijn plakkaat niet ingetrokken. Nog altijd worden de Hol-

landse schepen in de Spaanse havens vastgehouden; nog nooit weet iemand iets omtrent het lot van de bemanningen. De handel ondervindt dagelijks ergere ellende van de gesloten vaart. Zelfs Hendrick Buyck is ervan overtuigd dat met Spanje geen vreedzame handel meer mogelijk is. Zij worden wel gedwongen zelf peper, muskaat en kruidnagelen uit Indië te halen.

Het gesprek gaat over de details van de plannen. Dat de expeditie door zal gaan, staat voor allen vast.

Ten slotte moeten alleen de handtekeningen nog worden geplaatst.

Hasselaer schuift het document toe aan Buyck, en deze onderzoekt de punt van de ganzeveer, alvorens hij de pen in de inkt doopt.

Daar klinkt gerucht in de donkere winkel. Het belletje van de voordeur klingelt. Haastige stappen naderen; iemand stoot tegen een wijnvat. Er klinkt een kreet van pijn. Maar het ongelukje kan de binnenkomende niet stuiten in zijn vaart. De deur springt open. Syvert Sem staat op de drempel.

Hij zwaait opgewonden met een brief. „Nieuws, nieuws!” roept hij. „Onze schepen mogen weer vrij varen. De koning heeft het beslag opgeheven!”

Er gaat een kreet van vreugde op. Buyck laat de pen, waarmee hij zijn naam onder het contract zou zetten, vallen. „Da’s prachtig nieuws!” roept hij en meteen schuift hij het document naar Hasselaer terug. „Nu is dit niet meer nodig.”

„Natuurlijk niet!” roept Sem uit. „Natuurlijk is het nu niet nodig naar Indië te varen. ’t Zou dwaasheid zijn, wanneer we dat dolle avontuur uithaalden, nu we vrij op Lissabon kunnen varen.”

Hasselaer zit met opeengeklemd tanden. Hij is ook blij met de boodschap van Sem. Twee schepen, die hij als verloren had beschouwd, krijgt hij terug. Van der Hagen en zijn mannen zullen thuiskomen uit de hel van de galeien. Maar nu Sem met zoveel vuur tegen de expeditie pleit, voelt hij wrevel opkomen.

„Hoe weet je dat de schepen vrijgegeven zijn?” vraagt hij argwanend.

„Bericht gekregen, zwart op wit!” En hij zwaait triomferend met de brief, die hij bij het binnenkomen in de hoogte hield.

Hasselaers argwaan is niet weggenomen. „Van wie komt die brief?” vraagt hij scherp.

Sem aarzelt even; het schijnt dat deze vraag hem in verwarring brengt. Maar dan komt hij royaal met het antwoord voor de dag: „Van 's konings landvoogd in Brussel.”

Enkele kooplui zien Sem met grote ogen aan. Heeft hij relaties met de aartshertog? Van Oss fluit tussen de tanden, terwijl hij naar de zolder kijkt. „Een vreemde klant voor een Amsterdamse koopman,” mompelt Poppen voor zich heen.

Maar Buyck neemt het voor Sem op. „Wat komt het erop aan hoe Sem gewerkt heeft. Het beslag is opgeheven, en als dat mee door hem gekomen is, moeten wij hem daar dankbaar voor zijn. — Schenk eens in, Grotenhuys. Ik trakteer, dat kan eraf, nu we deze meevaller hebben.”

Grotenhuys schenkt de tinnen kroezen vol uit de kleine vaatjes. Buyck en Poppen klinken met Sem. Hij is een schrandere kerel, dat hij zelfs de landvoogd te Brussel voor zijn wagen weet te spannen.

Hasselaer en Van Oss klinken mee. Ere wie ere toekomt! Sem heeft een prachtig resultaat bereikt. Maar van harte is hun dronk toch niet. Zij hebben te veel reden om te denken dat hier wat achter zit. Sem wil de Indische onderneming om hals brengen, en dat zal niet gebeuren!

Terwijl de anderen drinken, neemt Hasselaer het contract van maatschap ter hand om nu als eerste zijn eigen handtekening te plaatsen. Hij schuift het stuk door naar Van Oss en die tekent ook, nonchalant, alsof het een presentielijstje was. Dan gaat het door naar Pauw. Reinier begrijpt de opzet. Het document moet zonder veel omslag getekend worden, terwijl Sems aandacht is bij de wijnkroes en de lof, die hem wordt toegezwaid. Hij tekent. Poppen krijgt het document voor zich.

Maar nu krijgt Sem het in de gaten. „Wat betekent dat?” vraagt hij.

„O, niets,” zegt Poppen, terwijl hij zijn naam schrijft, „een onderhands gevalletje van ons.” Hij schuift het stuk door naar Hudde naast hem.

Die aarzelt met tekenen. „Is het nu wel nodig?” vraagt hij.

„Het is helemaal niet nodig!” valt Sem in. „Het is een dwaas

en kostbaar avontuur. Toen de Spaanse havens dicht waren, was er reden voor; nu niet. Het is geen onderneming voor solide kooplui. Alleen dolle speculanten doen eraan."

Hasselaer is opgestaan. Hij wenkt bezwerend met de hand naar Pauw, die driftig Sem te lijf wil gaan. „Laten wij beginnen," zegt hij, „met Sem te danken voor wat hij heeft gedaan. Als zijn werk ertoe bijgedragen heeft dat onze schepen vrijgegeven worden en de Spaanse havens open komen, zijn wij hem daar erkentelijk voor. En als er zijn, die menen dat hij dit gedaan heeft met het doel onze plannen dwars te zitten, wel, laten ze dan zo denken. Feitelijk ben ik er blij om dat we het vraagstuk van de Indische handel onder de ogen kunnen zien zonder de pressie van de sluiting van de Spaanse havens. Zeker, we mogen overwegen dat Philips na dit beslag straks weer een ander leggen kan, zoals hij reeds zo dikwijls heeft gedaan. Maar moet dit beslissend zijn voor onze plannen? Moeten wij ons door de koning onze marsroute laten voorschrijven? Moeten de luimen van Philips bepalen wat vrije Nederlanders zullen doen en laten? Zijn wij dáárvoor bezig ons vrij te vechten van Spanje? Wij zèlf zullen uitmaken waarheen wij varen, onverschillig wat de koning doet of laat. Wij moeten overwegen of er profijt zit aan de vaart op Indië, en of er perspectief zit in die handel. Dat er profijt aan zit, is onweersprekelijk. Wij hebben de handel op de Levant veroverd, en hij brengt ons goed gewin; wij hebben de Braziliaanse handel ondernomen en elke volgende reis is beter dan de vorige. Op de Indische handel hebben Spanjaarden en Portugezen schatten verdiend, ondanks dat ze slechte schepen en corrupt personeel hadden. Wij zullen er méér uithalen. Wij hebben de schepen en het geld, wij hebben de mensen ook! En God van de hemel, die zal het ons doen gelukken!"

„Bravo!" roept Hudde en hij zet zijn naam onder het stuk.

Jan Kaerel tekent ook. Natuurlijk tekent die. Jan Jansz Kaerel heeft aan elke verre vaart nog deelgenomen. Het zou zijn eer te na komen als hij het niet deed.

Grotenhuys is aan de beurt. Waar zoveel vroede mannen in de rij staan, hoeft zijn naam niet te ontbreken. Hasselaer, Van Oss, Hudde, dat zijn geen mannen, die hun geld roekeloos in de waagschaal stellen. Hij tekent.

Nu is de beurt aan Buyck. Hij kijkt vragend naar Sem, maar die ziet hem niet aan. Zijn ogen zijn strak gericht op de gladde vaatjes met de koperen banden. Buyck wikt.

„Graag of niet,” stelt Hasselaer hem voor de keus. De zeven mannen, die nu getekend hebben, zijn best in staat de onderneming te financieren.

Buyck tekent.

Hasselaer heeft het stuk weer in zijn handen. „We zijn dus met zijn achten,” concludeert hij, „die gelijk op kapitaal verschaffen en gelijk op delen in verlies en winst . . .”

Sem onderbreekt hem. „Mag ik dat stuk nog even hebben?” vraagt hij.

De kooplui zien verwonderd op. Wat wil Sem met die akte, verscheuren toch niet?”

„Ik wou ook tekenen,” zegt hij, wanneer hij ziet dat Hasselaer aarzelt hem het document te reiken.

Nog weifelt Hasselaer. Deze zwaai komt hem heel wonderlijk voor.

„Ik ben ook een Hollander,” zegt Sem, „al heb ik roomse vrienden. Ik ben geen verrader, al versmaad ik de bijstand van de landvoogd te Brussel niet, wanneer die onze zaak kan dienen. Wanneer jullie allemaal zoveel verwachten van deze onderneming, wel, dan geloof ik dat ze niet tegenvallen zal.”

En terwijl de anderen vol verbazing over deze zwenking toezien, schrijft hij de negende naam onder het stuk: Syvert Pieter Sem.

Het is laat als de reders het huis van Marten Spil verlaten en hun lantaarntjes als glimwormen zweven door de stikdonkere Warmoesstraat, waarin achter geen enkel raam meer licht brandt. Op de Dam verspreiden zij zich. Het ene lichtje drijft deze, het andere die straat in. Hasselaer gaat de richting van zijn woning. Maar hij bedenkt zich. Er is één, die er recht op heeft het eerst van allen te vernemen dat het beslag is opgeheven en de bemaningen uit Spaanse gevangenschap terug zullen keren. Anna moet de goede boodschap dadelijk horen.

Het smalle huis aan de waterkant is donker, gelijk al zijn burens. Anna is ter ruste. Maar voor dit doel mag hij haar wakker kloppen.

Het gordijn van de insteek gaat open. Een vrouw speurt in het duister.

„Je man komt thuis!” roept Hasselaer zo luid, dat het over de stille kade klinkt.

Een vrouw uit 1590 zal niet licht de regels van het burgerlijk fatsoen verachten. Een vrouw-alleen zal nooit in de late avond voor een man haar voordeur opendoen. Maar Anna werpt, zonder dat zij zich tijd gunt kleren aan te trekken, haar boven- en haar onderdeur wijd open. „Komt Steven thuis? God zij gedankt!”

Haar opgetogenheid verwacht Hasselaer. Heeft hij niet te veel gezegd? Als wat Sem vertelde eens niet waar was? Als zelfs het hof te Brussel om de tuin geleid wordt door de koning?

Hij dacht dat Anna zo rustig was geworden. Ze was de laatste tijd gelaten onder het leed. Ze klaagde niet, ze schreide niet. Tegen ieder was ze vriendelijk en zacht, en haar humeur was altijd gelijkmatig. Soms leek het of ze Steven niet erg miste.

En nu? Dit is een uitbarsting van zo intense vreugde, dat Hasselaer erdoor wordt overrompeld. Het is of een veer, die zeer lang klem gezeten heeft, losvliegt met overmaat van kracht.

„Het kan nog wel weken duren eer hij komt,” zegt hij om haar verwachting wat te temperen.

Maar haar vreugde wordt daardoor niet geremd.

„Nog weken? Al moest ik nog jaren op hem wachten; als hij maar komt!”

Hasselaer wordt er verlegen onder. Dit jonge vrouwtje, met haar losse haren en haar blote voeten, is zo weerloos en zo schoon. Haar vertrouwen dat haar man terug zal komen, is zo vast en haar blijdschap over die terugkeer is zo groot. En naarmate zij vaster op zijn thuiskomst rekent en zich daarop meer verheugt, twijfelt Hasselaer al sterker of de verwachting, die hij zelf bij haar gewekt heeft, wel voldoende grond bezit. Zelfs als Sem gelijk heeft, als het beslag waarlijk opgeheven is en de bemanningen der schepen weer in vrijheid worden gesteld, dan is het immers lang niet zeker dat allen wederkeren. Dat is zelfs hoogst twijfelachtig. In vorige gevallen waren altijd vele schepelingen in Spaanse gevangnissen omgekomen. Zou Steven van der

Hagen de hel van de galeien hebben overleefd? Hij durft er haar niet over spreken.

„Ga nu naar bed,” raadt hij. „Je wordt koud met je blote voeten op de stenen.”

„Dat geeft niets!” roept ze uit. Aan zich zelf denkt ze niet, zo vol is ze van de redding van haar man. Rotsvast is haar vertrouwen; voor geen spoor van twijfel is er plaats. „Mijn gebeden zijn verhoord,” zegt ze.

En Hasselaer waagt het niet dit geloof te schokken.

HOOFDSTUK XIV

De Hoop is in het Marsdiep aangekomen. Een snelle pinas heeft het bericht in Amsterdam gebracht. Morgen of overmorgen zal het schip in Amsterdam kunnen zijn.

„Was de schipper aan boord?” vraagt Hasselaer aan de man van de jager.

„Schipper Van der Hagen?” De man denkt na. „Ja . . . Neen . . . Al het volk was aan dek. Maar de schipper?” Hij meent van wel, maar hij weet het niet recht. „Heb jij schipper Van der Hagen op de Hoop gezien?” vraagt hij aan een bootsgezel op de pinas. „Neen,” zegt die onverschillig.

Als de boodschap is gebracht, dat de Hoop aan komt zeilen, gaat Hasselaer met een bang gemoed naar het IJ.

Op de kade ziet hij Anna met het kind op de arm wachten op haar man. Zie haar stralen van geluk en blij verwachten! Er is geen zweem van angst of zorg in haar.

De schroef om Hasselaers keel knelt vaster. Moeilijk haalt hij adem. Hij houdt zich zelf voor dat hij onnodig ongerust is. Steven is immers ijzersterk en kernegezond. Wanneer één de Spaanse gevangenschap kon overleven, dan hij. Het helpt niet. Zijn onrust klimt met de minuut. En hij verwijt zich zelf dat hij de schuld is van Anna's te hoog gestemde verwachting. Hij had geen ijdele hoop bij haar moeten wekken.

De Hoop komt nader. Men ziet bootsgezellen op het voor-kasteel, de overheid op het opperdek. Anna dringt naar voren.

Zij zal het eerst Steven, en haar man zal haar en het kind het eerst van allen moeten zien. Haar ogen zoeken hem.

Hasselaer zoekt ook. Zijn angst groeit nog meer. Zijn vrees zwelt aan tot bange zekerheid. Steven van der Hagen is niet op de kampanje. Op de plaats, waar de schipper bij het binnenlopen hoort te zijn, staat een ander . . .

Tussen de mensen door dringt Hasselaer zich naar voren, tot vlak achter Anna. Hij wil haar bijstaan als het nodig is.

Zij heeft nog niet de bange zekerheid, die hij bezit. Haar ogen zoeken nog. Maar reeds is haar *blijde* zekerheid verdwenen; zenuwachtig speurt en zoekt ze, en plotseling verstart ze.

Ze grijpt zich vast aan een strohalm. Hij zal misschien achter een mast staan; hij zal in het kuildek wezen. Maar de schipper is bij het binnenlopen toch steeds op de kampanje en Steven kan immers weten dat zij op hem wacht! Zij is altijd aan de steiger geweest. Waarom komt hij dan nu niet? Waarom blijft hij weg? Haar bevende armen kunnen haar kind niet langer dragen.

Hasselaer schiet toe om het kind te grijpen en haar te ondersteunen. „Misschien is hij toch wel aan boord,” wil hij haar troosten. „Misschien is hij in de kajuit.” Maar hij gelooft dit zelf niet.

Er is bij het meren niet die opgewekte drukte, die anders heerst bij het binnenkomen van een schip, dat na een lange reis is thuisgevaren, en die er nu zeker heersen moest.

Velen zijn van dezelfde schrik vervuld als Anna. Behalve een vreemde schipper staat ook een vreemde stuurman op het dek; men kent de bootsman en verscheidene gezellen niet. Wat blijdschap worden moest, wordt voor de meesten rouw. En de weinigen, die wel een bloedverwant herkennen, durven nauwelijks juichen bij zoveel verslagenheid rondom hen.

Hasselaer wil Anna wegleiden. Het is beter dat zij hier niet langer blijft.

Maar Anna wenst te wachten. Haar inzinking is reeds voorbij. Van haar verwarring heeft ze zich hersteld. Bleek als was, doch kalm en rechtop wacht zij de zwaarste slag af, die haar in haar leven ooit zal kunnen treffen. Het kind heeft ze weer in de armen genomen.

De dingen, die hierna gebeuren, ziet Anna in een schemer. Een

boot, die afgestoten wordt van het schip, een vreemde schipper, klimmend uit die boot en vóór haar staande. Men kan zien dat het hem zwaar valt zijn boodschap te doen. Zij knelt haar kind tegen de borst. Haar tong is vastgebrand. Ze kan niet zeggen tegen de schipper: „Man, spreek toch, zeg het toch; ik kan deze onzekerheid niet langer dragen.”

Hasselaer moet hem manen: „Zeg je boodschap.”

Maar nog draait de man met zijn muts in de handen.

„Is hij dood?” vraagt Anna schor.

„Nee,” zegt de schipper, opgelucht, nee, dood is hij niet. Hij leeft. En hij is aan boord.” Maar als hij ziet hoe Anna opveert bij zijn woorden, durft hij haar die blijdschap toch niet laten.

„Hij is zwaar ziek,” voegt hij eraan toe.

Het laatste hoort Anna nauwelijks. Steven leeft en hij is hier! Haar gebed is dus tòch verhoord; haar verwachting heeft haar niet bedrogen; haar geloof is niet beschaamd.

Is hij ziek? Kan hij niet aan wal komen? Dan zal zij aan boord gaan. Haar kind legt ze in Hasselaers armen. Ze stapt in de schommelende boot. Langs de smalle touwladder klimt ze bij de hoge scheepswand op, de steile kajuitstrap daalt zij af. In de kooi van de schippershut vindt ze haar man.

Steven, Steven! Ze stort zich over hem heen om hem te kussen.

Dagen en nachten heeft Anna aan Stevens bed gezeten. Ze heeft sussende woordjes gesproken, wanneer hij ijld. Ze heeft hem met kracht in zijn kussens neergedrukt, wanneer hij in wilde koortsen opvloog uit zijn bed. Ze heeft de kruiden getrokken, die de dokter heeft voorgeschreven en ze heeft hem zijn drank ingegeven ieder uur. Maar Steven wist niet dat hij thuis was; in zijn ijlkoortsen riep hij gedurig om vrouw en kind. Anna was dankbaar dat ze hem teruggekregen had, zelfs in deze toestand en ondanks dat de geneesheer dagelijks minder hoop gaf op herstel. Het zou haar altijd een oorzaak van voldoening zijn dat zij hem verpleegd had in zijn laatste ziekte.

Op een nacht zat Anna bij de tafel. Op de kade was reeds lang het dagelijks gerucht verstorven; in de kamer was geen geluid. De laatste uren had Steven geen hulp nodig; het was in de bedstee zo stil, dat zij wel driemaal met het kleine lampje naar

hem toe is gegaan, en eens de vlam van de kaars voor zijn mond heeft gehouden. De kleine vlam beefde op zijn adem. Hij leefde dus nog, maar hoe uiterst zwak klopte dit hart. Zijn wangen waren nog meer ingevallen dan toen zij hem weerzag op de Hoop; zijn jukbeenderen staken uit; de ogen lagen holler in de kassen. Het gelaat was geelwit, de handen blauw dooraderd. Nu de koorts geweken was, zag hij er zwakker uit dan ooit tevoren. In de nachtelijke stilte en na het vele waken overmande Anna de slaap.

Ze schrok wakker van gerucht in de bedstee. Gejaagd sprong ze op. Dat was de koorts, die hem weer opjoeg; ze moest hem in de kussens drukken.

Maar Steven woelde ditmaal niet wild in zijn bed; geen van koorts gloeiende ogen staarden haar tegen. Hij lag rustig met gesloten ogen. Had ze zich verbeeld dat er geluid was in de bedstee? Ze liep naar haar stoel terug, maar eer ze zat, was er opnieuw geluid achter de gordijnen. Weer ging ze naar de bedstee, thans met de kaars om beter te kunnen zien.

Steven had nu zijn ogen open, maar hij staaarde niet in wilde koortsgloed zonder iets te zien. Hij zocht, hij zag, herkende! „Anna,” prevelden zijn lippen; een kleine glimlach streek over zijn gelaat.

De kaars trilde in Anna's hand.

Weer zochten zijn ogen. „Ben ik . . . thuis?” vroeg hij stamelend.

„Ja, jongen, je bent thuis!”

Dit scheen te veel voor hem te zijn. Zijn ogen gingen weer dwalen, zij sloten zich. Maar toen zij zijn hand greep, opende hij de ogen andermaal, omvatte haar met zijn blik en gleed er weer een glimlach langs zijn lippen. Zij voelde heel zacht de druk van zijn hand in de hare.

Toen was het voorbij. Hij lag weer even stil als hij de gehele nacht gelegen had. Was het een opflikkering geweest? Had hij haar herkend om afscheid te nemen voor hij stierf? Weer zittend bij de tafel hoorde zij in de bedstee ademhalen. Heel zacht was het, enkel hoorbaar omdat het zo tastbaar stil was in de kamer en haar gehoor tot het uiterste was gespitst, maar rustig en regelmatig. Hij sliep, wist zij. Zou het, zou het dan toch moge-

lijk zijn dat hij herstelde? Zou hij weer opstaan uit de dood?

Eindeloos lang duurt het herstel, nadat Steven van der Hagen het bij de dood heeft weggehaald. Maanden aaneen moet hij het bed houden en Anna moet zijn rug niet alleen inwrijven met zalf vanwege de wonden, die de slavendrijver aan boord van de Spaanse galei met zijn zweep daarin geploegd heeft, en die door het vuil zijn gaan etteren en zweren, ze moet ook talk gebruiken, omdat zijn huid door het lange liggen open is gegaan. Met melk en eieren en zeer veel rust moet hij zijn verloren lichaamskracht herwinnen. Als hij eindelijk proberen mag het bed te verlaten, moet zij hem helpen over de rand van de bedstee heen te komen. Ondanks die hulp zakt hij doodmoe op de stoel voor het bed ineem. Als een wrak strompelt hij de kamer door, broodmager, krom gebogen. Zijn enkels zwikken. Hij moet zwaar op Anna leunen. Wanneer hij een half uur later weer in bed ligt, hijgt hij van moeheid en jaagt zijn pols onrustig. Maar de volgende dag gaat het iets beter, en de derde dag blijft hij een uur op en 'is dan minder moe dan op de eerste dag na een kwartier. Hij loopt nu ook iets gemakkelijker van het bed naar zijn stoel bij het raam. Allengs kan hij dat zelfs zonder steun van Anna; zijn gestalte begint zich weer te rechten; er komt wat kleur op zijn wangen en glans in zijn ogen. Het is nu duidelijk te zien dat hij op weg is naar herstel.

Na maanden van felle zenuwspanning en moeilijke verpleging wordt dit voor Anna een goede tijd.

Haar man is langer thuis dan hij tevoren ooit is geweest. Ze mag veel langer en veel meer van zijn aanwezigheid genieten dan een zeemannsvrouw gewoonlijk overkomt. De dagen worden nu zo mooi. Wanneer zij 's middags het huishoudelijke werk aan de kant heeft, zit zij in de ene hoek bij het raam en Steven in de andere. Dan breidt of borduurt zij en hij kijkt naar haar bezige handen. Hun beider woorden gaan kalm over en weer. En dikwijls heerst er ook een vredige stilte. Er zijn geen woorden nodig om een fijne sfeer te spinnen tussen hen. Ook al is Steven niet de bruuske en luidruchtige van voorheen, die met zijn luide stem en zware stappen het huis vol leven maakte, toch is er, sinds hij door het ergste van zijn ziekte heen is, geen somber-

heid of drukkende stilte meer in de woning. En als er geluidjes komen uit het kleine bedje in de achterkamer en Maarten uit zijn middagslaapje wakker wordt, wordt het nog beter. De kleine komt binnendribbelen; met een schreeuw van blijdschap vliegt hij op zijn vader toe. Steven praat tegen hem en hij babbelt mee en Anna wordt niet moe ernaar te kijken. Het is zo schoon. Soms betrapt zij zich op vreemde gedachten. Het kan haar niet spijten dat Steven zwak is en daardoor aan huis gebonden. Soms is ze bijna dankbaar dat hij zo ziek is geweest. Zonder die ziekte zou ze immers deze vreugde niet genieten.

Steven weet deze tijd ook te waarderen. Hij leert wat huiselijk leven is. Hoe anders zijn deze dagen met vrouw en kind in de stille sfeer der eigen woning dan het leven aan boord, zonder vrouwen, met enkel mannen, ruw en ruig, van wie velen het verlangen naar vrouw en kinderen verduwen door onmatigheid bij bierkroes en wijnkan, en waar de schipper twisten tussen rauwe vechtersbazen moet beslechten en strenge straffen uit moet delen om de tucht te handhaven: zoveel dagen in de ijzers, een dracht slagen op de blote rug, kielhalen, of aan land zetten op een eiland, waar de gestrafte een prooi van koppensnellers, wilde dieren of honger wordt. Hier regeert een vrouw met een zacht woord en een vriendelijke blik.

Steven leert zijn vrouw nog hoger achten. Voorheen dreigde Anna te bezwijken, als ze niet op hem leunen kon. Maar thans draagt zij hem. Zijn leunen op haar schouder bij de eerste gang van het bed naar de stoel was een symbool. Zo had zij hem gedragen en ondersteund de dagen en nachten dat hij verkeerde in de schaduw van de dood. Zo droeg en steunde zij hem ook in de lange weken van traag en aarzelend herstel.

Dominee Plancius was in de moeilijke dagen een trouw bezoeker. Maar het ergste gevaar was ternauwernood geweken, of de predikant sprak, behalve over de eeuwige dingen, ook over de aardse zaken, die zijn hart vervulden. „De reis naar Indië gaat door,” vertelde hij. „Het zal nu eindelijk wezen, en ze varen om de zuid.”

Op dat ogenblik was Steven nog doodzwak. Hij had geen oor voor varen. Kreunend van pijn had hij zich omgewend en Plancius had zijn plaats aan het bed ingeruimd voor Anna, die het

kussen schudde en de droge lippen met wat water bette. Bij het volgende bezoek had Plancius het onderwerp gemeden, maar toen was Steven er zelf over begonnen. „Wanneer varen de schepen, dominee?” vroeg hij.

„Welke schepen?” vroeg de predikant.

„De Indiëschepen natuurlijk. Daar hebt u immers van gesproken.”

Dominee Plancius keek verrast op. Had hij in al zijn pijn en ziekte dan toch gehoord en begrepen wat hij hierover had gezegd?

„Wanneer varen ze?” herhaalde Steven zijn vraag.

„Over zes weken,” antwoordde de predikant.

„Staat dat vast?”

De onrust in de vraag ontging de predikant.

„Gelukkig wel,” zei hij. „Eindelijk is het talmen en treuzelen uit . . . Jij denkt er toch niet anders over?” liet hij er met enige verwondering op volgen.

„Nee, o nee, hoe eerder ze gaan hoe beter. Dat heb ik immers altijd gezegd. We moeten de Moucheron voor zijn. We moeten er in elk geval voor zorgen dat de Engelsen deze buit niet voor onze neus weggapen.”

Plancius herkende geen verborgen teleurstelling in Stevens woorden. Van der Hagen sprak zoals hij voorheen steeds gesproken had.

Maar Anna lette op haar man. En zij begreep.

Op een middag zat Steven in zijn stoel, met een boek dat Plancius hem geleend had op de knie, maar af en toe liet hij zijn ogen door de kamer dwalen. Anna vlocht aan haar borduurraam; Maarten speelde met blokken in een hoek van de kamer. De winterzon scheen naar binnen. Haar lage licht viel diep in de kamer. Het scheen op Anna's witte kap en vonkte in de zilveren borden aan de wand.

„Wat is het toch goed thuis,” zei Steven, meer tegen zich zelf dan tegen haar.

Met een glimlach keek Anna van haar werk op. Iets dergelijks zei hij dikwijls tegenwoordig. Het deed haar altijd goed te merken dat hij dit huiselijk leven hoog waardeerde.

„Het moest altijd zo blijven,” zei ze.

Steven antwoordde er niet op, en Anna wachtte niet op een wederwoord. Dat was niet nodig. Een kort gesprek als dit, van enkele woorden slechts, dreef in de stilte van de kamer als een zoete geur. Het stond gelijk met een warme blik, die zij samen wisselden onder het eten; met een kus, die Steven soms op haar wangen drukte, wanneer hij langs haar liep. Zij had zich weer over haar borduurraam gebogen en Steven had de ogen in zijn boek. Maar de voyagiën van Van Linschoten konden hem niet meer boeien. Zo moest het altijd blijven, had zijn vrouw gezegd. Moest dat? Hij stond op uit zijn stoel en ging naar het raam. Op de kade was de dagelijkse drukte van de sjouwers. Op de schepen zaten de bootsgezellen in de masten en de raas: te schrapen en te teren of bezig de zeilen aan te slaan. Er kwam een schip het IJ opzeilen; een ander schip voer uit. De zeilen werden gehesen; ze bolden op de bries en de vlaggen wapperden daarboven. De schipper stond op de kampanje. Hij liep van stuur naar bakboord. Steven kon gemakkelijk raden welke bevelen hij naar voor en achter gaf. Het schip kreeg vaart; het sneed door het water. Dat schip ging het zeegat uit, de breeveertien op, naar de linie of naar de pool . . .

En moest het voor hem zo blijven als het nu was? Moest hij hier zitten niets doen, terwijl het drukke leven langs hem ging?

„Ik hoop toch nog weer eens te varen,” was zijn late weerwoord. Anna keek op. Waarom zei hij dit? „Natuurlijk,” zei ze, „dat hoop ik ook en de dokter verwacht het immers stellig. Je gaat weer varen, maar je zorgt ervoor dat je wat meer thuis bent.”

Steven bleef voor het venster staan. Wat meer thuis zijn. Het is hier goed, bij vrouw en kind in eigen woning. Wat dat aangaat kan hij niet te veel thuis zijn. Maar daar zit wat aan vast. Wie veel thuis wil wezen, kan niet naar de linie of naar de pool. Hij kan geen nieuwe wegen zoeken. Hij kan de weg naar Indië niet ontdekken . . .

Kleine Maarten heeft genoeg van zijn blokjes. Hij wil nu met zijn vader spelen: „Vader, vader!” Met uitgebreide armpjes wankelt hij op Steven toe; die pakt zijn jongen op en zet hem op zijn knie om hem te laten rijden: hop paardje, hop. Het ventje kraait van pret. Onder dit spelen met zijn jongen verbleken de

idealen van de grote reizen. Hij is man en vader en hij denkt er net zo over als zijn vrouw: varen zal hij weer, zodra hij er de kracht voor heeft, maar hij zal het zo zien in te richten dat hij dikwijls thuis kan zijn.

„Geduld, geduld,” moet de dokter tegen Steven zeggen, „het gaat goed; best zelfs. Maar het moet de tijd hebben. De Spanjaarden hebben je zo toegetakeld, dat je erg tevreden mag wèzen, wanneer je met een half jaar weer helemaal de oude bent. En waarom heb je eigenlijk zo'n haast opeens? Eerst was je zo geduldig en nu popel je. Bevalt het je niet meer bij je vrouw? Je hebt zo'n best wijfje.”

Steven mompelt wat als de dokter zo praat. Hij zelf weet beter dan iemand anders hoe 'n beste vrouw Anna is, maar zijn krachten beginnen weer te keren. Hij wandelt tegenwoordig dagelijks op straat. Hij komt weer in zijn oude omgeving, bij het water en de schepen. Hij snuift de geur van een zeeschip weer in: touwwerk, teer en het zilte van de zeeën; hij hoort de bevelen van de schippers klinken als de kabels los gaan en de zeilen op. Het verlangen weer te varen gaat onstuimig trekken. En daarbij ervaart hij pijnlijk dat hij nog niet kan. Hij hijgt van moeheid na een kleine wandeling; zijn knieën knikken, wanneer hij een poos achtereen aan de kade heeft stilgestaan; het duizelt hem, wanneer hij naar de maats kijkt, die in de raas bezig zijn. Hij verlangt zo vurig weer sterk en krachtig te zijn, doch telkens wordt hij door zwakte overvallen; dan vreest hij dat het niet in orde zal komen.

Als Steven langs de kade wandelt, wordt hij getrokken naar twee kanten. Aan de ene kant is het smalle, hoge huis, met de fris geverfde deuren en kozijnen, de ramen met de heldere gordijnen, en de blinkend gepoetste klopper. En van binnen is het huis nog veel beter dan van buiten. Daar zijn zijn beste vrouw en zijn lieve jongen. Aan de andere kant zijn de schepen met de wapperende vlaggen. En achter die schepen is veel meer. Daar zijn de grote oceanen en de verre landen. Thuis zijn rust, veiligheid en liefde. Op zee zijn gevaar, ruwheid en ontbering. Maar daar zijn ook avontuur en overwinning.

Er is een aparte reden voor Stevens ongedurigheid. Er zijn nieuwe schepen op het IJ verschenen, kersvers van de werven. Ze worden nu getuigd en gereed. Er gaat veel victalie aan boord en ook lading. Maar dit is een vreemde lading. Kraaltjes en spiegeltjes, bonte lapjes, stukjes ijzer en koper van allerhande maat en vorm, en veel messen van de vreemdsoortigste modellen, de meeste zo slecht, dat je er niet mee snijden kunt. Sinds wanneer wordt zulke waardelose rommel door Holland uitgevoerd, en waarom gaat die aan boord van deze grote, gloednieuwe schepen, die vol kanonnen staan? Met een oud kavalje pleegt men minderwaardig goed te verschepen; met de beste schepen gaan kostbare waren mee.

Dit zijn de schepen, die naar Indië zullen zeilen. De *Hollandia* en de *Mauritius* zijn de beide grootste; zij dragen de namen van het land, dat Indië ontdekken zal, en van de vorst, die over dit land regeert. Het derde schip, de *Amsterdam*, verkondigt in zijn naam de roem van de grootste koopstad dezer landen. En dan is er het *Duyfken*, een kleine pinas, die als verkennerschip aan de vloot is toegevoegd. De zware bewapening wekt geen verwondering bij elk die weet dat de reis gaat langs de route van de Portugezen en dat deze vloot wil trachten vaste voet te krijgen in havens, waar tot dusver de Spaans-Portugese macht onbestreden heerst. En de vreemde lading bevreemdt de Amsterdammers niet. Ook bij de vaart op Afrika wordt dit ruilgoed vaak gebruikt, vooral wanneer de schipper op een lading slaven uit is. Er wordt verteld dat een neger zijn eigen vrouw verkocht heeft voor een snoer glazen kralen. Nooit kan men voordeliger zaken doen dan wanneer men voor kraaltjes, spiegeltjes en ander speelgoed goud, elpenbeen en mensenzielen kopen kan. Echter, zoveel weet men in Holland wel van Indië, dat men dáár op prullen niet gesteld is. Dit ruilgoed is voor onderweg, voor de inboorlingen van Afrikaanse kustplaatsen, van Madagascar of andere eilanden, die de schepen zullen aandoen om verversing in te nemen. De specerijen, waar de reis om begonnen wordt, zijn niet te koop voor kraaltjes en blinkende messen. De Indiërs laten zich niet bij de neus nemen. Zij vragen geld voor hun produkt, en dat geld gaat ook mee: zakken vol realen van achten.

Op een dag, waarop Steven bij de schepen staat, klopt dominee

Plancius hem op de schouder: „Zo, Van der Hagen, hier alweer? Dat gaat maar goed, gelukgewenst!”

Steven geeft er niet veel adem op. Hij weet wel dat hij reden heeft tevreden te zijn. Maar . . .

Op een winderige dag in maart vaart de vloot van Houtman uit. Een sterke, wilde voorjaarshemel staat boven het IJ. De wolken varen drittig naar het oosten; het wit wisselt met donkergrijs; soms schiet een gulp verblindend zonlicht tussen twee dikke wolken door; dan kruipt de zon weer weg achter een zware bank en een moment daarna schijnt een diffuus licht door een wit gordijn. Wanneer de wolken voor een wijle zijn uiteengedreven, stroomt het zonlicht hel en warm, zodat wie in de luwte staat, zou menen dat het zomer was. Maar de wind is scherp, zodat de mensen die op de kade wachten rillen in hun duffels, en als een dikke wolk de zonnestralen onderschept, kletteren tegelijk de hagelstenen neer. Zo'n bui drijft echter ook ras over; de zon keert weer, ze maakt het grauwe water van het IJ in één slag heldergroen, ze verandert grijs schuim in het puurste wit, en ze doet de schepen van het Indië-eskader blinken; blank hout en blanke zeilen; nieuwe vlaggen met heldere kleuren klappen aan de mast. De kleine pinas is reeds los van de wal. Rank en vlug scheert het jacht langs de grote schepen, snel valt het overstag, speels kruist het op het IJ; een veulen, dat rondom de grote paarden huppelt.

Steven van der Hagen staat aan de kade. Nog steeds zijn z'n benen slap en draaien er sterretjes voor zijn ogen, zodra hij zich inspant. Hij moet het aanzien dat anderen het grote werk doen, waarvan hij gedroomd en waarop hij gerekend heeft.

Het grote werk? Het volk op de kade heeft daar geen notie van. Over gekkenwerk spreken de mensen achter Steven. De fortuin is Hasselaer, Van Oss en Reinier Pauw naar het hoofd gestegen. Nu het goed gaat met de vaart op de Levant en Zuid-Amerika, menen zij dat alles kan. Het zal hun lelijk vergaan. De vorige vloot, die om de noord gegaan is, is door het ijs gekeerd; deze, die de route van de Portugezen volgen wil, zal door de Spanjaarden vernietigd worden. Dat Van Oss en consorten dit avontuur op touw zetten is erg; zij wagen er janmaat aan. Maar ten

slotte zijn zij kooplui, en van handelaars, die kruit, lood en kanonnen aan de Spanjaarden leveren, terwijl ze weten dat die wapens tegen eigen volk gebruikt zullen worden, kan men niet verwachten dat ze veel medelijden zullen hebben met hun bootsgezellen. Maar dat dominee Plancius hier mee de hand in heeft, dat hij het ergst van allen tot deze onderneming heeft gedreven, dat zit veel mensen hoog. Een predikant moet zich tot geestelijk werk bepalen. Hij moet in elk geval niet opzetten tot dollen avonturen. Dat er niet veel vertrouwen in dit avontuur bestaat, blijkt ook wel als men het volk aanziet, dat aan boord gaat. Met de tweede noordvaart gingen Jacob van Heemskerk, Willem Barentsz en Jan Huygensz van Linschoten mee. Van Linschoten is de maker van het grote Itinerario, Willem Barentsz is een even degelijk als bekwaam schipper, en Heemskerk is een groot sinjeur. En wat gaat er aan boord van deze schepen? De leiding is in handen van een rabauw als Cornelis Houtman en van een ruziestoker als Van Beuningen; de adelborsten zijn voor het merendeel onhandelbare zoons of neefjes van de bewindvoerders, die aan boord gezet worden, omdat er geen land met hen te bezeilen valt en er hun vaders weinig aan gelegen ligt of ze zullen terugkeren, ja dan neen. En de bootsgezellen? Men kan hier aan de kade waarnemen, wat voor slag volk dat is. Een paar gaan als baalzakken in een sloep en worden ginds met een takel aan boord gehesen, te dronken om een stap te doen. Anderen staan in het openbaar te vrijen met deernen uit de steegjes bij de Oude Kerk, die in haar onderzieltjes rondlopen. In veertien dagen is hun handgeld opgegaan. Zij hebben zich zat gezopen en gevrijd, eer zij maanden en wellicht jaren van ontbering en misschien een ellendige dood tegemoet gaan. Steven van der Hagen hoort en ziet dit alles. Hij lacht om de praatjes van de stuurman aan de wal. Hasselaer, Van Oss en de andere reders zijn geen dollen drijvers. Zij zijn kooplui, die grondig overwegen aler zij kapitaal en mensenlevens op het spel zetten. Plancius is geen avonturier in predikantentoga. Hij is een vaderlander en christen, die grote idealen najaagt. Deze bootsgezellen gedragen zich op het ogenblik schandalig. Doch hij kent dit volk. Aan wal ongebonden, maar bij storm en ontij zeelui, op wie je je verlaten kunt, onversaagd in de strijd, onver-

drotten bij lijden en ontbering. Of Houtman de rechte leider is? Of hij en Van Beuningen zullen kunnen samenwerken? Van der Hagen twijfelt. Maar er zijn toch fikse mannen onder de overheid: Jan Dignumsz van Quadijck, Lambert Mau, Jan Meulenaer, stuk voor stuk bekwame schippers, en in Pieter Dircksz Keyser heeft de vloot een voortreffelijk piloot. Er kan iets groots groeien uit deze onderneming.

En daarom is het voor hem een harde dobber dat hij de vloot moet zien vertrekken, terwijl hij werkeloos aan de wal staat. Op dit ogenblik trekt de zee hem veel sterker dan zijn vrouw en kind. Hij zou dolgraag deze reis willen maken, driemaal langer dan de tocht naar Brazilië, onder vreemde gesternten, over onbekende oceanen, langs een route, waar in maanden nooit enig land te zien zal zijn en men geen tegenligger zal ontmoeten. Het zal een reis zijn vol gevaren, met veel ontbering, met grote risico's voor schepen en bemanning en met een kleine kans op grote winst. Van der Hagen telt de gevaren en bezwaren niet. Hij ziet alleen het grootse van de tocht. De Hollanders zullen niet onderdoen voor de grote Portugese zeevaarders van vroeger eeuwen. Geen zee zal hun meer onbekend zijn. In Indië zullen zij het Spaanse imperium breken . . .

De grote schepen zijn eindelijk los; ze drijven naar het midden van het IJ, hun zeilen gaan omhoog. Statisch varen ze langs het Schreiershoofd, de plaats, waar de reders en de vrouwen staan. De heren groeten met hun breedgerande zwarte hoeden, de vrouwen wuiven naar de mannen op de vloot; de meiden uit de steegjes bij de Oude Kerk werpen giechelend kushandjes naar haar afvarende vrijers en lonken meteen reeds naar de bootsgezellen op een schip, dat binnenloopt; die zullen straks haar vrijers zijn.

Hoor! Er wordt gejuicht!

Het begint laat en aarzelend. Een zwak geroep, een enkele muts die in de lucht gezwaid wordt. Maar het zwelt aan. Op de schepen, die aan de wal en op de boeien liggen, worden de vlaggen tot saluut gehesen; daar klimmen matrozen in het want en joelen.

Waar zijn nu spot en schimp gebleven? Hoe komt het dat er plotseling geestdrift heerst? Is dat, omdat de wilde wolken uit-

eengedreven zijn en de schepen blinken in de zon, omdat de witte zeilen fleurig bollen, de Statenvlaggen en de oranjewimpels breeduit en kleurig wapperen op de bries? Is het om het rijke gezicht van deze volgetuigde zeilers op het IJ, waarvan de golven vonken in de zonnestralen?

Of is het ook omdat dit volk straks boven zijn hart uit heeft gemopperd, en in zijn binnenste toch iets voelt van de stoutheid en de grootheid dezer onderneming, omdat het, ondanks alles, respect heeft voor de reders, wie niets te groot is om het aan te pakken, en voor de zeelui, die alles bestormen?

HOOFDSTUK XV

Steven van der Hagen heeft weer een dek onder de voeten. Hij is weer schipper op zijn oude, trouwe Hoop en zeilt op zee. Rondom hem zijn weer lucht en water, groene golven en wit schuim. En boven de masten ziet hij een blauwe hemel met brokken wit van wolken. Hij hoort het vertrouwd geluid van bruisend water bij de boeg, en klotsende golven tegen de flanken van het schip, er kolkt een hekgolf bij het roer en staande op de kampanje hoort hij de wind fluiten door het touwwerk en bij wijlen het geklapper van een al te scherp gespannen zeil. Zo leeft een zee-man! Zo leeft Steven van der Hagen dubbel, nadat hij een paar jaar de glorie van het schipperschap heeft ontbeerd.

Naar Oostland gaat de reis. Met stukgoed voer hij uit, met een volle lading tarwe zeilt hij weer huistoe.

Steven merkt dat er in het jaar van ziek zijn wel iets bij hem veranderd is. Op de uitreis heeft hij zich zelf betrapt op een gevoel van eenzaamheid, dat hij tot dusver niet gekend heeft. In Danzig, tijdens het wachten op de lading, verlangde hij onmatig naar Anna en zijn zoon. Op de thuisreis wordt hij ongeduldig. Bij Jutland ziet hij reeds uit of Texel nog niet in het zicht komt, en bij Wieringen verlangt hij Amsterdam te zien. Anna heeft gelijk gehad toen ze zei: Natuurlijk ga je weer varen, maar korte reizen. Je moet ervoor zorgen dat je dikwijls thuis bent.

„Is er al iets van Houtmans vloot bekend?” informeert hij na het binnenkomen op het kantoor van Hasselaer.

Ja, er was bericht gekomen. Joris van Medemblik had brieven meegebracht. Op de terugweg van Guinee had hij de vloot gepraaid bij de evenaar. Tot zover was de reis voortreffelijk verlopen. De eerste maand onafgebroken mooi weer, later windstille en af en toe een zware kaak. Maar drijven en vervorderen is het lot van alle schepen bij de linie, en ze hadden de kaken best doorstaan. Een Portugese Indiëvloot was op 6 graden noorderbreedte gepasseerd. De kraken hadden hun niets in de weg gelegd, en de overheid had weten te bewerken dat de maats op de Hollandse schepen hun handen ook thuis hielden.

De volgende reis van Steven van der Hagen gaat naar Frankrijk. Een lading kaas en koren brengt hij weg, om wijn ervoor terug te halen. Op deze route zitten de Duinkerkers. Een schip-alleen loopt bijna zeker in hun armen. Maar het sterke konvooi, waarbij de Hoop zich aansluit, heeft geen gevaar te duchten. Ook dit wordt een voorspoedige reis, nog korter dan die naar Danzig, gevolgd door een aangename thuiskomst. En thans zegt Steven ronduit tegen Anna: „Ik houd me voortaan bij de Frans- en Oostlandvaart; dat gezwalk op de verre zeeën laat ik aan jongeren over.”

Na deze reis vraagt Steven opnieuw op het kantoor van Hasselaer of er iets gehoord is van de vloot van Houtman.

„Neen,” luidt het antwoord, „maar wat zouden we ook kunnen horen? Voorbij Guinee varen geen Hollandse schepen, en de Portugezen zullen het ons niet komen vertellen, als zij onze vloot hebben gezien.”

In het najaar maakte Van der Hagen nog een reis naar de Oostzee. Daarna ging zijn schip in winterlaag.

In die lange winter zwierven Stevens gedachten voortdurend naar de Indiëvaarders. Het was goed thuis te zijn bij vrouw en kind, zeer goed. Maar nu hij gezond en krachtig was, zat het luie leven hem gauw dwars. Dit was heel anders dan in de dagen van ziekte en zwakheid. Hij zat maar thuis of ijsbeerde aan de haven, zonder dat hij zijn lege handen aanslag wist te geven. Hij kon niet eens, zoals de andere schippers, aan boord

van zijn schip gaan om het te kalefateren en te verven, want de Hoop was verkocht. En zelfs toen hem een nieuw schip, de Eendracht, was toegewezen en hij het toezicht hield op het af-timmeren van de takelage, wist hij nog met zijn lege tijd geen raad.

De winter wijkt weer van de Zuiderzee. Zodra het ijs geruimd is, zeilt Steven uit, naar Bremen, Londen en Stockholm. Het zijn reisjes, die het voorjaar en de zomer vullen. De stormen van het najaar '96 rijdt de Eendracht af in de Golf van Biscaje, op een reis naar Lissabon. Met zorg in het hart heeft Anna haar man naar Portugal zien gaan, maar ditmaal zonder reden. Koning Philips heeft eindelijk ingezien dat hij in eigen vlees snijdt, wanneer hij de Hollanders belet handel te drijven. Philips heeft meer fouten ingezien en trachten te herstellen, als het te laat was. De thuisvaart over de Zuiderzee verloopt in mist en regen, het normale winterweer, wanneer het niet vriest. Van der Hagen heeft dit jaar goed gevaren, naar de zin van zijn reder en naar de smaak van zijn vrouw, zonder avonturen en zonder averij. Voordat het vriezen gaat, is de Eendracht reeds op de helling getrokken, om schoongeschaapt, gebreeuwd en geteerd te worden.

De vloot van Houtman is nog altijd niet terug. Anderhalf jaar is het geleden, sinds ze uitgevaren is. De reders maken zich nog geenszins ongerust. Hoelang doen de Portugese kraken over de vaart van Lissabon naar Indië? Doorgaans zeven tot negen maanden en dikwijls langer. De Hollandse schepen zullen bovendien moeten kruisen in de archipel om de beste handelshavens te zoeken. Binnen twee jaar na de afvaart worden ze niet thuis verwacht.

„Is er ook niets van gehoord?” vraagt Van der Hagen.

„Neen, niets,” antwoordt Hasselaer.

„Ik heb in Lissabon wel iets gehoord.”

De toon wekt Hasselaers onrust. „Toch niets kwaads?”

„Het zijn maar geruchten, ik hoorde ze van een Portugees, ik weet niet wat ervan waar is.”

„Vertel op.”

„De schepen zijn begin augustus van verleden jaar bij Kaap de Goede Hoop gezien.”

„Dat is zeer goed nieuws,” meent Hasselaer. „In vier maanden halfweg gekomen!”

„In februari van dit jaar moeten ze op Madagascar zijn geweest.”

„Op de thuisreis?” vraagt de reder verrast.

„Neen, op de uitreis.”

Het gelaat van de koopman betreft. Als dat waar is, zijn ze na Kaap de Goede Hoop slecht opgeschoten, dan heeft de vloot bijzondere tegenslag gehad.

„Het waren geruchten, hè,” poogt Hasselaer zijn onrust te bedekken.

„Die Portugees vertelde mij dat hij inboorlingen van de Anton-gilbaai had gesproken, kort nadat onze schepen afgevaaren waren.”

„Wat zei hij ervan?” Hasselaer brandt van nieuwsgierigheid.

„Dat de onzen beestachtig huisgehouden hebben onder de wilden, en dat er een massa doden op de schepen waren.”

Hasselaers gelaat wordt strak. „We hadden jou als leider van die vloot moeten hebben, Van der Hagen; Cornelis Houtman is geen kerel om het rauwe volk in toom te houden.”

„Die doden zijn niet gesneuveld,” gaat Van der Hagen door.

„De Portugees vertelde dat ze van honger omgekomen zijn.”

„Die kerel heeft je voorgelogen, Van der Hagen. Wij laten ons volk niet verhongeren. Er was voor een jaar victalie op de schepen.”

„Dat voedsel moet bedorven zijn. Die Portugees spotte met de victualiën aan boord van onze schepen. Jullie haring, spek en kaas, zei hij, is goed voor de vaart in het noorden. Als je het in de tropen eet, word je er ziek van. Jullie kunnen varen en vechten, zei hij tegen me, en jullie kunnen ook verschrikkelijk drinken, maar jullie weten niet hoe je eten moet, en daarom zal je vaart op Indië mislukken.”

„De man zwetst!”

„Ik hoop het, maar ik heb op de Braziliëvaart ook kisten kaas overboord moeten zetten, omdat de wormen eruit kropen. En wij hebben daar ook veel ziek volk gehad, toen we lang in de stiltezones dobberden. Als we aan wal kwamen en de zieken

verse groenten kregen, werden ze doorgaans spoedig beter. Maar het volk van Houtman kon het goede voedsel niet vinden."

„Zijn ze doorgegaan na Madagascar?" vraagt Hasselaer.

„Half februari moet de oversteek naar straat Soenda zijn begonnen."

De reder knikt bevredigd. De reis ging door; dat is het voorname. Wat onderweg gebeurt, zijn zaken van de tweede orde.

In de zomer van 1597 kruist de Eendracht op de Noordzee en in Het Kanaal. Er zijn dubbel zoveel kartouwen, gotelingen en draaibassen aan boord als het vorig jaar. De ruimen, waar anders haring of koren in gestuwd wordt, hangen nu des nachts vol kooien. De Amsterdamse reders hebben het nodig gevonden hun koopvaarders een gewapend geleide mee te geven ter bescherming tegen de brutale Duinkerkers. De Eendracht is tot konvooier ingericht. Bij Texel of de monden van de Maas vangt hij de uitgaande schepen op om ze door Het Kanaal naar het zuiden te brengen, en aan de andere zijde van Ouessant wacht hij de thuisvaarders op om ze tussen de Hoofden door naar Holland te geleiden.

Het is eentonig varen, steeds dezelfde route op en neer, met telkens een korte poos zicht op de Franse kust, de rotsen van Engeland, of de vaderlandse duinen, zonder dat ooit land benaderd wordt. Te vechten valt er weinig. De piraten durven de zwaar bewapende konvooier niet aanvallen en zij laten het konvooi, dat hij geleidt, met rust. Alleen wanneer een schip wat ver van de andere afraakt, waagt een Duinkerker nog wel eens een overval. Doch als zo'n prooi slechts seinen weet te geven naar de Eendracht, heeft zij niets te duchten. Zodra het schip van oorlog opdoemt, deinst de kaper af. Slechts eens heeft Steven van der Hagen op deze kruistocht een Duinkerker kunnen overvallen. Er hing een lichte morgennevel over Het Kanaal, toen men kanongebulder en musketvuur hoorde. Van der Hagen was op het geluid afgevaren, en hij had de piraat ontdekt op het ogenblik dat deze een Hollandse koopvaarder enterde. De rover wou de aftocht blazen, toen de Eendracht verscheen, maar zijn enterdreggen zaten vast. Het gevecht was snel beslist en Steven

van der Hagen heeft hard recht geoeffend, overeenkomstig zijn instructies. De Duinkerkers, die niet gesneuveld waren tijdens het gevecht, werden de voeten gespoeld en de roverhoofdman werd opgeknoopt aan de hoogste ra van zijn eigen schip. Zo handelt men met boekaniers.

Enige afwisseling in het saai bestaan aan boord van de konvooier bracht het praaieren van de begeleide schepen. Die uit het vaderland gaven brieven af van vrouwen en verwanten. De schepen, die van verre kwamen, meldden nieuws uit al de landen van de Middellandse Zee en uit Amerika. Er kwamen goede berichten, zowel van verre als uit het vaderland. Maurits had nieuwe voordelen op de vijand behaald. Het hele noorden was nu vast in Staatse handen en in het zuiden weken de Spanjaarden voortdurend terug. En omtrent het bedrijf ter zee waren de tijdingen zo mogelijk nog gunstiger. Steeds verder zijn de Nederlanders doorgedrongen in de Middellandse Zee. Een aanbeveling van de Franse koning verschafte hun toegang tot al de havens van het Turkse rijk. De eerste schepen, die naar Smyrna en Alexandrië waren geweest, kwamen terug met rijke lading. Ook in Amerika waren vele nieuwe havens aangedaan. Zo hoort schipper Van der Hagen bij ieder nieuw geleide, dat hij op zich neemt, weer ander en bijna altijd beter nieuws. Maar er is één zaak, waarover hij niets hoort, ofschoon hij bij ieder binnenkomend schip er naarstig naar verneemt. Omtrent de vloot van Houtman kan niemand iets vertellen. Het sombere verhaal uit Lissabon is het laatste wat in Holland is gehoord. Het volk in Amsterdam is het vertrek van de Hollandia, de Mauritius en de Amsterdam al haast vergeten. Toen Heemskerk zonder resultaat, doch met groot verlies aan mensenlevens terugkeerde van zijn tweede tocht naar het noorden na een verschrikkelijke overwintering op Nova Zembla, in ijs en sneeuw en diepe duisternis, is de gedachte aan Houtman en de zijnen een ogenblik weer opgeleefd bij het volk. O ja, er was nog een vloot op weg om Indië te zoeken. Die zou het er vast niet beter afbrengen dan Heemskerk, Barentsz en Van Linschoten.

„De vloot van Houtman,” vroegen schippers aan Van der Hagen, als die hen praaide, „wou die niet om de zuidpunt van Amerika gaan varen? O neen, hij wou langs Kaap de Goede

Hoop. Niets van gehoord; jullie ook niet? Dan zullen zij wel naar de haaien zijn."

Van der Hagen ging dat ten slotte ook geloven.

Begin augustus zeilde de Eendracht met drie Straatvaarders onder haar geleide weer naar het zuiden. Het woei hard in Het Kanaal; de schepen voeren alle onder stormtuig. Steven stond op de kampanje, hoewel zijn wacht voorbij was. Hij hield ervan aan dek te wezen bij stormweer. Zo'n zee vol schuim, het luide zingen van de wind in het want, het was een lust ernaar te zien en ernaar te luisteren. Met welgevallen keek hij naar zijn eigen schip, dat prachtig op de golven reed en naar de medeliggers, die hun stuurboordsboeg diep in het water duwden.

„Schip in zicht!" riep de uitkijk uit de maskorf.

Van der Hagen sloeg er niet veel acht op. Een kaper zou het wel niet zijn, en als het er een was, dan zou die stellig haastig benen maken, zodra hij zag hoe sterk het konvooi was. Slechts even keek hij naar de stip, die groeide aan de kim.

„Nòg twee zeilen!" meldde de man in het kraaienest.

Steven zag het: drie schepen liepen hen tegemoet.

„Ze voeren de Hollandse vlag!" luidde het derde bericht van boven.

Hé, kwamen daar Hollandse schepen aan? Dat was tegen het voorschrift. Niet zonder geleide naar de Hoofden opzeilen, luidde het consigne van de reders tegenwoordig. Hadden deze schepen dat consigne genegeerd? Wilden ze niet wachten op de Eendracht? Zij hadden geen ongelijk; bij deze holle zee waren de koopvaarders tamelijk veilig voor de kapers. Enteren konden die nu niet en het schieten van een wiebelend dek op een dansend wit ging heel bezwaarlijk. Of kenden ze misschien het voorschrift niet? Waren ze zó lang van huis geweest, dat ze er niet van wisten?

De vreemde schepen naderden. Op de Eendracht hingen verscheidene varengasten over de verschansing om te kijken wie ze praaiden. Schipper Steven keek ook. Aanvankelijk met weinig belangstelling, doch daarna zeer gespannen. Twee grote schepen waren erbij; een pinas voer voorop! Waren dat . . .? Zou dit . . .?

„Bakboord aanhouden!” gelastte Van der Hagen de man aan de kolderstok. „Stuurpunt op die schepen!”

Weldra was er geen twijfel meer! Daar voer de *Hollandia*, ginds de *Mauritius*, de pinas was het *Duyfken*; dit was de vloot van Houtman!

Steven liet zijn vlag strijken en hijsen ten groet.

Aan overgaan van het ene schip op het andere viel niet te denken bij deze holle zee; het praaïen kostte moeite.

„Alles wel aan boord?” vroeg Van der Hagen door de scheepsroeper. Het antwoord luidde: „Ja.”

„Het doel bereikt?” vroeg hij daarna. De *Hollandia* antwoordde: „We zijn in Indië geweest.”

Toen liet de schipper van de *Eendracht* de grootste prinsenvlag, die hij aan boord had, in het topje van de grote mast hijsen. Breed klapperde het oranje-blanje-bleu in de straffe wind. Zo bracht hij hulde aan de mannen van de eerste schipvaart.

Steven van der Hagen liet zijn konvooi schieten. Het was bijna door de gevaarlijke zone heen en bij deze hoge zee konden ze het laatste stuk veilig varen zonder zijn geleide. En hij moest horen hoe de reis naar Indië verlopen was en of zij perspectieven bood voor meer. Hij wou hulp en bijstand bieden aan de Oostinjevaarders, als zij die nodig hadden.

De *Eendracht* ging meeligger met de *Mauritius* en de *Hollandia*. Zij voer zo dicht bij hen als wind en zee het maar vergunden. De bootsgezellen zwaaiden naar elkaar en ze schreeuwden ook over en weer, maar de storm verwoei hun stemmen. Men zag het volk van de *Hollandia* aan dek: de bootsgezellen op het voor-kasteel, de overheid op het opperdek. Men kon op deze afstand zien hoe verheugd die kerels waren over deze ontmoeting met eigen landsvolk na zo'n lange reis. Maar hoe weinig volk stond daar! Zou dat de hele equipage zijn? En wat zagen die kerels bleek en schraal! En waarom droegen ze duffels in augustus, terwijl de mensen op de *Eendracht* met losse hemden liepen? Hoe kwam het dat, toen de *Hollandia* overstag ging gelijktijdig met de *Eendracht*, de konvooier al lang op bakboordsboeg lag, terwijl men op de *Hollandia* nog met de zeilen prutste? Was werkelijk alles wèl aan boord?

Zodra het weer het even toestond, praaide de *Hollandia* de Een-

dracht of zij victalie voor hen hadden, en of zij het eten overbrengen wilden, zodra dat kon. O ja, de Eendracht had victalie in overvloed en de schepen uit Indië konden krijgen zoveel zij wilden, zodra de zee wat vlakker was geworden. Maar de storm bleef razen en de zee bleef hol. Voorshands was er geen kijk op om te kunnen overgaan.

Deze hele dag bleef de Eendracht met de schepen van Houtman opzeilen; 's nachts lag zij tussen de beide grote bodems in. Voor zich zag Steven het heklicht van de Hollandia, achter zich het toplicht van de Mauritius. Zo gingen ze russen de Hoofden door. De volgende dag was de storm bedaard en de zee behoorlijk afgeslecht; men kon bij elkaar aan boord gaan.

Van der Hagen ging zelf over met een sloep vol beste scheepskost: kaas, haring, brood en bier. Hij wilde als eerste Nederlander de mannen groeten, die Indië gevonden hadden. Hij schudde Houtman, Van Beuningen en schipper Mau de hand.

Maar tegelijk was hij ontzet over wat hij zag: magere, bleke, doodzwakke mannen, die steunen moesten tegen reling of mast om op de been te blijven, en die hem aanstaarden met holle ogen uit diepe kassen. De maats vielen als uitgehongerde wolven op de kaas en de vis, die hij gebracht had, aan.

„Is het zó erg?” vraagt Steven aan Houtman. „Hebben jullie zo'n honger geleden op deze reis?”

Er komt een moede glimlach om Houtmans ingevallen mond.

„Was deze honger het ergste maar wat we ondervonden hebben! Hier hebben we het leven bij gehouden . . . Eén dooie op de thuisreis, dat is niets. Op de uitreis . . .”

Hij praat niet verder. Hij zet zijn tanden in het brood met spek; ook hij raast van de honger.

„Je had veel sterfte, hè? Wat was er? Storm, gevechten?”

„Ook dat,” zegt Houtman, „maar als we alleen met storm en met wilden te kampen hadden gehad, was de reis goed verlopen. De ziekte, scheurbuik . . . Als ratten zijn de maats gestorven. Nog niet de helft van het volk dat uitvoer is in Indië aangekomen. Honderd dertig man zijn aan de ziekte gecrepeerd. En later hebben we nog dertig man verloren . . .”

Van der Hagen is niet weekhartig. Hij heeft verscheidene keren bij een linnen zak gestaan, bezwaard met een ijzeren kogel, een

lijk erin, bestemd om overboord gezet te worden. Er gaat geen grote reis voorbij of er moeten maats in het zeemansgraf geworpen worden. En als een koopvaarder slaags raakt met een kaper, stroomt doorgaans het bloed. Maar een verlies als hier geleden is: honderd dertig op de uitreis en nog dertig man in Indië, tweederde der bemanning omgekomen, dat is ontzettend!

„We hebben de Amsterdam in brand moeten steken,” gaat Houtman verder, „omdat we geen volk meer hadden om alle schepen te bemannen. En de thuisreis hebben we in één ruk af moeten leggen. Op Sint Helena wilden we verversen, maar er lagen Portugezen. Nu is alle victalie op. We hebben maanden lang op een beetje rijst geleefd. En nu — je ziet hoe we er uitzien — we zijn zo bloedeloos, dat we allen bibberen van kou; we zijn zo zwak, dat we moeite hebben een zeil te hijsen.”

Maar Houtman blijft niet somber. „Wij hebben Indië gevonden!” besluit hij. „We hebben peper en nagelen gekocht. Wij hebben een verdrag gesloten met de vorst van Bantam!”

Deze boodschap vaagt alle leed weg. Het doel is bereikt! De weg naar Indië is gevonden. Betrekkingen zijn aangeknoopt. In niets is Hollands handel thans meer afhankelijk van Spanje.

Zo'n uitkomst is het offer waard.

De reders zijn weer samen in het kantoor van Marten Spil. Het is drie jaar nadat de plannen voor de eerste schipvaart zijn gemaakt. In die tussentijd heeft Sem gemopperd tegen Hudde en Pauw: Ik wou dat ik mijn geld nooit in die put gesmeten had. Buyck heeft berust in het zekere verlies. Van Oss kwam onlangs met de voorslag: Laten we opnieuw een vloot uitrusten; deze schepen zien we toch nooit meer. Ook Hasselaer begon de hoop op terugkeer van Houtman te ontzinken, nadat de vloot langer dan twee jaar weggebleven was. De Portugees had verteld van allerhande ongeluk. Een vloot, die zo door ramp op ramp werd achtervolgd, zou die behouden kunnen wederkeren?

En zie daar! Houtman is teruggekeerd; hij heeft Indië gevonden; hij heeft peper en nagelen meegebracht. Vandaag zijn de bewindhebbers bijeen ter verdeling van de baten der geslaagde onderneming. Hasselaer heeft de rekening opgemaakt.

Vet is de buit niet. Slechts één procent van de opbrengst der retouren schiet er voor de bewindhebbers over.

„Hebben we daarvoor nu al dat risico gelopen!” roept Sem uit. Jan Poppen kijkt naar hem met saamgeknepen ogen.

„Wou je eruit?” vraagt hij. „Wou je niet meedoen aan de volgende vaarten? Dan kun je je part aan mij overdoen.”

Nee, daarvoor is Sem niet te vinden. Hij weet ook wel dat deze reis slechts diende om een begin te maken.

De grondslag voor de Indische handel is gelegd. Men weet nu hoe men zeilen en waar men handel drijven moet. Al had deze reis geld gekost in plaats van opgeleverd, dan was ze nog geslaagd.

Marten Spil moet de glazen vullen op het grote succes. Niet uit de kleine vaatjes op de schoorsteenmantel. Hij moet de oudste kruiken uit zijn kelder halen en zijn vrouw moet een kalkoense haan gaan braden. Het wordt een klinkend feestmaal in de ruime kamer achter de slijterij, een feestmaal, waarbij veel gegeten en zwaar gedronken wordt, maar waarbij de zaken niet vergeten worden. Een nieuwe vloot zal dit jaar nog naar Indië varen, zes schepen sterk, en het volgend jaar gaan er acht of tien, misschien wel twaalf schepen. En zo zal het doorgaan, jaar op jaar, steeds grotere vloten.

De Nederlanders hebben thans alle koorden van de handel in handen. In de Oostzee waren ze reeds jaren heer en meester. Te Bremen en Hamburg heeft Holland vrijwel de plaats van de afgeleefde Hanze ingenomen. Wat Frankrijk kopen en verkopen wil, gaat bijna allemaal via Holland. In Italië komen uit West-Europa geen andere schepen dan met de Statenvlag in top. En nu is Indië ontsloten. Het houdt in dat Holland wereldhandel drijft!

De Staten-Generaal schrijven naar Amsterdam een brief, vol dank en lof aan de mannen, die tot heil van het vaderland dit stoute stuk hadden bestaan en het met zegen zagen bekroond. Prins Maurits laat Cornelis Houtman met de bewindhebbers voor zich verschijnen om hen te prijzen voor hun roemrijk stuk. En het volk betoont zijn blijdschap op uitgelaten wijze. Er branden pektonnen op alle pleinen; de mensen dansen om het vuur, het opgeschoten volk gaat hossend door Amsterdam. Wie heeft

in het voorjaar '95 de spot gedreven met de reders, wie de fortuin naar het hoofd gestegen was? Wie verzekerde een maand geleden nog bij hoog en bij laag dat Houtman en zijn volk nooit terug zouden komen, en dat dit maar goed was ook, want die goddeloze bende deed Holland schade aan? Nu schreeuwt men zich de kelen schor om Houtman toe te juichen, en voor een zeemanskroeg, waar het volk van de Indiëvaart zuipt en zwelgt om zijn schade in te halen, gaat een schare Amsterdammers het Wilhelmus zingen.

In de kerk wordt God gedankt. Dominee Plancius heeft tot tekst gekozen Psalm 108: O God! mijn hart is bereid; ik zal zingen en psalmzingen, en hij preekte daarover op zijn manier.

. . . Thans staan alle wereldzeeën voor de Nederlandse handel open, en Spanje wordt getroffen in de zenuw van zijn kracht. Maurits is een groot veldheer en zijn soldaten zijn de beste van Europa. De Amsterdamse kooplui zijn mannen van stavast. Het Nederlandse zeevolk vindt zijn weerga nergens in de wereld. Maar het paard feilt ter overwinning en zijn grote sterkte baat geen held, tenzij God Zijn zegen gebiedt. Hij zegende de oorlog en de handel. Hij deed de stoute onderneming slagen . . .

Hier zeggen allen amen op. De ruwe zeelui, die als ketters vloeken en als beesten zuipen; Houtman en Van Beuningen, die door hun onderlinge haat tijdens de reis elkanders leven hebben vergiftigd; de reders, die luchtig heengelopen zijn over het verlies van honderd zestig mensenlevens op deze tocht, en die zich doorgaans weinig bekreunen om de wijze, waarop zij hun geld verdienen — onder de preek van Plancius voelen allen eigen kleinheid en geringheid tegenover de grootheid Gods. Wat kan een zeeman als God hem niet bewaart op de oceanen? Wat kan een koopman, als God zijn ondernemingen niet zegent?

Aan deze mensen is niets menselijks vreemd. Cornelis Houtman heeft de borst vooruit gezet, toen hij alom geprezen werd, de reders hebben trots gestoft op hun ondernemingszin en zakeninzicht. In de kerk buigen evenwel allen ootmoedig het hoofd. De Here heeft grote dingen gedaan, Hem zij lof, eer en prijs in alle eeuwigheid. Amen.

Anna is ook naar de dankdienst gegaan, met haar man. Maar zij ging niet vrolijk en van de tekst van dominee Plancius is ze ge-

schrokken. Zingen en psalmzingen. Is dat het enige wat men doen moet na een reis, die honderd zestig doden heeft gekost? Gisteravond heeft ze een gesprek met Steven gehad. Het heeft haar zo ontroerd dat ze vannacht niet slapen kon. Hij had opgetogen gesproken over de vaart op Indië, die nu zou beginnen. „Je zult zien,” zei hij, „hier groeit wat groots uit. Deze reis zijn vier schepen weg geweest, straks gaan er acht en dan twaalf en daarna twintig. Ieder jaar een grotere vloot. Dát worden reizen!” Zijn ogen hadden geschitterd. Zonder dat hij het zei, kon Anna voelen dat hij die reizen mee wou maken. „Bloedreizen worden het,” zei Anna. „Prachtreizen,” noemde Steven ze.

„Zou jij ze dan mee willen maken?” had ze toen gevraagd en hij had de angst in haar stem niet gehoord. „Maar natuurlijk,” riep hij uit, „graag!” Daar sprak hij uit wat Anna voortdurend had gevreesd al de tijd sinds de eerste Indiëvaarders waren teruggekeerd. Hij wou ook mee op die vreselijke tochten, die Houtman tweederde van zijn mannen had gekost. Hij had weer helemaal de zee gekozen. Ach, de laatste tijd had allengs sterker de vrees daarvoor haar hart bekropen. Wat was er overgebleven van zijn voornemen om voortaan kleine reisjes te maken en dus dikwijls thuis te zijn? Op Londen en Bremen waren Danzig en Bordeaux gevolgd en daarop Lissabon. Andermaal had hij zich in het hol van de leeuw gewaagd. Zij had gezwegen, toen hij het bevel over het konvooischip aanvaardde, dat hem een half jaar van huis zou houden, en zij heeft niet geklaagd, toen hij, nog eer de konvooidienst was afgelopen, het bevel op zich had genomen van een vloot, die nu weldra naar de Levant zou varen, ofschoon haar hart gebeefd had bij de gedachte aan de Berbers en de Algerijnen. Maar nu, hij haakte naar een reis, waarvan de gevaren al de vorige veelvoudig overtroffen! „Wat hebben we toen afgesproken?” vroeg ze. Hij had verstoord zijn hoofd geschud. „Toen was ik zwak,” zei hij. „Nu ben ik weer gezond. Die kleine reisjes . . . dat is prutswerk, goed voor Jan Lamzak.” „Je deed het toch om mij!” zei Anna. Driftig was hij opgesprongen. Met grote stappen had hij in de kamer op en neer gelopen. Soms stond hij stil voor het venster, vanwaar hij de schepen op het IJ kon zien; dan zag hij Anna's gebogen hoofd. Opeens was hij bij haar komen staan en hij had gevraagd:

„Kleintje, kleintje, tussen ons is het toch goed?“ Ze had naar hem opgekeken, en door tranen heen had ze hem verzekerd: „Ja, tussen ons is het goed, maar . . .“ Ze waren er niet over uitgepraat. Hij was weer gaan zitten en hij had het reisboek van Van Linschoten, waarin hij tevoren had gelezen, opnieuw ter hand genomen. En zij had zich getroost met de gedachte, dat het er in elk geval nu nog niet van komen zou. Hij ging eerst naar de Levant. Deze reis, waarvan ze de gevaren eerst had geducht, leek haar thans een uitkomst, nu ze het tijdstip van een Indiëreis verschoof. Maar daarna . . . Vannacht had de gedachte haar gepijnigd.

Thans, in de kerk, komt ze opnieuw terug. Zingen en psalmzingen . . . om honderd zestig doden en om de duizenden, die zullen volgen. Bekreunt men zich dan niet om zoveel mensenslevens? Telt men in het geheel niet de ellende van de vrouwen, die achterblijven in martelende onzekerheid? Telt men de weduwen en de wezen niet? . . .

Onder de preek van Plancius verandert ze. Ze wordt verslagen en beschaamd.

Ze heeft gelet op de verliezen, ze is in angst en onrust om haar man. Maar ze heeft er niet aan gedacht voor welk groots doel die offers zijn gebracht en nieuwe offers zullen worden geplengd. Onder het juichend en aanvurend woord van Plancius herinnert ze zich een andere dankdienst in deze zelfde kerk, jaren geleden. Toen was de Armada verslagen. Hoe anders was die tijd dan deze! In de maanden, toen de komst van de Armada geducht werd, was er druk en vrees. Parma drong op. Holland was het enige geweest, dat aan zijn wapens weerstand bood. Door de Armada zou Holland met één slag worden neergeveld. Zelfs Hasselaer, de sterke man, had toen de moed verloren. Maar God had de Armada verstrooid, en was Hij nadien niet telkens aan de spits getreden? Het vergaan der Spaanse vloot was het eind geweest van ontelbare beproevingen voor de Nederlanders en het begin van een lange reeks van zegepralen. Tien jaar lang had het geluk de Nederlanders vergezeld. Het geluk? God zelf had rijke overwinningen geschonken. Hij was het, die Maurits telkens zegevieren deed. Onder Zijn geleide hadden de Hollandse schepen de aarde omzeild en had Houtman Indië gevonden. En dit

alles diende tot vrijmaking van het land van Spaanse tirannie, tot bevrijding van Gods kerk uit menselijke machten. De mensen die het deden waren mede-arbeiders van God. En zou zij Steven hiervan terughouden? Zou zij de oorzaak zijn, dat haar man niet mee mocht bouwen aan het grote werk, dat God voor Holland wrocht? Mocht zij denken aan eigen vreugd en voordeel? Of moest haar leven niet staan in het teken van het offer; moest zij niet bereid zijn om het liefste wat zij had te leggen op het altaar van het vaderland, op het altaar Gods?

Dominee Plancius komt aan het eind van zijn toespraak. „Op een reeks van schone overwinningen mogen wij terugzien. Deze tien jaar zijn een wonder Gods geweest. Laten wij, wat ik u bidden mag, ons nooit verhoovaardigen op de schone resultaten. God gaf ze ons. Laten wij ook nimmer rusten gaan op onze lauweren. Geen overwinning wordt recht gevierd, indien er niet de kracht uit wordt geput een volgend doelwit te bereiken. Eén vloot is naar Indië geweest; tien vloten moeten thans uitvaren. Spanjes kracht moet in het Verre Oosten finaal gebroken worden en het rijk der Nederlanden over de ganse wereld uitgebreid.”

Bij het uitgaan van de volle kerk schuifelt Steven door het ene pad en Anna door het andere. Zij ziet zijn ogen stralen. Hij is vol van Plancius' woord. Zij weet het, precies zo heeft hij deze dingen altijd gevoeld, zonder dat hij het zo zeggen kon. Plancius heeft stem en vorm gegeven aan wat er verborgen leefde in zijn ziel. Mede-arbeider Gods wil hij ook zijn, wanneer hij, varend op verre zeeën, strijdt voor de vrijheid van zijn vaderland. Meer dan ooit tevoren hunkert hij ernaar om nieuwe, grote reizen te ondernemen. Het is goed. Zij zal hem niet meer tegenhouden.

Bij een kruising in het pad zijn zij vlak bij elkaar. Hun blikken raken elkaar en Anna ziet hoe er een lichte schaduw strijkt over zijn gelaat. Het is slechts een ogenblik. Onmiddellijk glimlacht Steven tegen haar, zoals hij altijd doet, een glimlach en een knipoogje. Maar die schaduw is er geweest, en zo zonnig als daareven wordt zijn gezicht niet meer. Anna voelt het weer als schuld: zij heeft zich gesteld tussen hem en zijn roeping. Het is voor het laatst geweest!

Uit de kerk loopt ze op hem toe: „Jij wilt een van die mannen zijn! Doe het, Steven, ga! Ik houd je niet terug. Als je naar Indië wilt, blijf dan om mij nooit thuis.”

Pardoes zegt ze het, zonder enige inleiding. Ze wist wel dat ze antwoord gaf op zijn gedachten.

Verbluft ziet Steven zijn vrouw aan. Spreekt Anna zo? Heeft het woord van Plancius haar zo getroffen? Bezielt zij thans de wereld niet langer uit de gezichtshoek van haar eigen huis en huwelijk, maar heeft zij besef van de goddelijke roeping van een volk en van een man?

„Vrouwetje,” zegt hij warm, „is het zo? Durf jij dit aan?”

„Ik geloof dat God je roept, en dan mag ik je nooit weerhouden.”

Het is niet zo moeilijk bereid te zijn tot het brengen van een offer, wanneer men onder de suggestie is van een welsprekend man en van het samenzijn met vele honderden gelijkgestemden. Het is zelfs niet het allerswaarst om op een kritiek moment het leven in te zetten. Mannen in de oorlog en mannen op zee hebben niet de meeste moed en de grootste volharding nodig. Het zwaarste offer brengen vrouwen die wachten, wachten zonder eind, terwijl haar mannen onophoudelijk in gevaar verkeren.

In de tijd, die verstreek tussen de dankdienst na Houtmans thuiskomst en Stevens afvaart voor de tocht naar de Middellandse Zee, heeft Anna's hart wel eens gebeefd, en heeft ze ook wel eens getwijfeld aan de waarde van het offer, dat van haar werd gevergd. In de kerk voelde ze sterk het nationaal en zelfs apostolisch karakter van de grote ondernemingen. Maar thuis zag ze het anders. Wat bezielde de meeste kooplui om zulke stoute reizen te doen maken? De eer van het land, de eer van God? Of . . . dorst naar geld? Wat dreef de meeste zeelui tot hun verre reizen? De nationale zaak, de vrijheid van het geloof? Of . . . zucht naar avonturen en, erger nog, het verlangen naar een ongebonden leven? Ze monsterden om geld voor drank en in elke haven hadden ze een ander liefje; er waren er, die bij voorkeur op het zuiden voeren, omdat daar meer los vrouwvolk was; de ergsten aasden zelfs op slavenschepen, wijl de zwartinnen voor het scheepsvolk disponibel waren. Men moest niet spreken

van roeping, vaderland en christendom. Maar Anna wist wel dat zij de zaak zo óók eenzijdig stelde, dat zij aldus de kooplui en het zeevolk van de zwarte kant bekeek. Bij een man als Hasselaer ging het niet enkel om geld; daar ging het mede om de grootheid van het land en om de vrijheid van het christelijk geloof, dat nooit zou kunnen bloeien, indien Holland wederkeerde onder Spaans geweld. En hoe was het met Steven? Die wou varen, stellig, óók omdat de zee hem onweerstaanbaar trok, maar minstens even krachtig was bij hem de drijfveer het vaderland vrij te maken en Gods koninkrijk uit te breiden. En zou zij hem daarin mogen hinderen? Nooit!

Bij de afvaart vóór de lange reis naar de Levant was Anna opgewekt. „Nu deze reis en straks je ideaal: dan ga je naar de Oost. Vaarwel!” heeft zij gezegd, „en maak je om mij geen zorg. Ik heb Maarten nog . . . en ik heb God.”

Steven heeft haar in zijn armen gedrukt. „Mijn beste vrouwtje,” zei hij, „God zegene je.” Hij kuste haar en tilde zijn jongen hoog op. „Pas jij maar goed op je moeder. Later . . .” Hij brak plotseling af. Dit moest Anna niet horen; het zou te moeilijk voor haar zijn.

Maar Maarten had al begrepen waar zijn vader heen wou.

„Dan mag ik mee naar zee,” schalde zijn stemmetje en zijn ogen tintelden als sterren.

Anna neep haar lippen open. Later, zei Steven. Dan ga ik mee, vulde Maarten aan. Het was niet voor het eerst dat Maarten over varen sprak. Hij stond, toen hij nog nauwelijks lopen kon, al graag voor het raam van de insteek om naar de schepen op het IJ te kijken; hij trippelde als kleine dreumes al de stoep af naar de kade om tussen het zeevolk rond te scharrelen. Geen groter vreugde kon Steven hem bereiden, dan door hem mee te nemen naar het schip. Dan babbelde de kleine kleuter met de oude kok en met de bootsman, voor wiens touw met zeven knopen de matrozen sidderden. Kleine Maarten praatte honderd uit met hem en de ruige zeerob ontdooide helemaal door het ventje. Anna had tot nu toe zijn gebabbel niet zwaar opgenomen; ze schonk er amper aandacht aan. Kinderpraat! Maar deze keer? Die schallende uitroep, die tintelende ogen! En Stevens haastig afgebroken woorden. Ze wist het plotseling heel zeker: hij gaat

zijn vader achterna. Maarten wordt ook zeeman. Nu heeft ze, als Steven weg is, haar kind nog. Maar straks gaat de jongen met zijn vader varen en zij blijft achter, geheel alleen. Zal ze dat kunnen?

Steven praat er overheen. Hij zegt goede, ernstige, hartelijke woorden. En zij verduwt de smartelijke gedachten. Waar maakt ze zich zorgen over? Maarten is zes jaar. Het zal vele jaren duren voor hij gaat varen, indien ooit. Hoeveel tientallen malen veranderden de kinderen van Hasselaer niet in hun verlangens voor de toekomst?

Maar toen het schip afvoer en zij en Maarten samen aan de kade stonden, klemde zij het handje van het kind toch zeer vast in de hare. Steven kan ik overgeven, maar jou, mijn jongen, jou moet ik houden.

HOOFDSTUK XVI

Thuisgevaren na de lange reis naar de Levant, vindt Steven van der Hagen amper belangstelling voor de zaken, die hij heeft gedaan.

Zelfs Hasselaer heeft weinig oog voor de schone kleedjes, reukoliën en zuidvruchten.

Wat is de vaart op de Middellandse Zee, vergeleken bij die op Indië; wat betekent de handel in kleedjes en reukoliën in vergelijking met die in peper en andere specerijen?

Dominee Plancius hoeft thans de mannen met geld niet meer te prikkelen om schepen naar Indië uit te zenden, noch het zeevolk aan te vuren voor verre reizen. De kapitalen om nieuwe vloten uit te rusten stromen toe, en de zeelui lopen te hoop om te monstereu tegen hoge gages.

De compagnieën, die op Indië willen laten varen, rijzen als paddestoelen uit de grond. Te Amsterdam is naast de Oude Compagnie een nieuwe opgericht, die door de bewindhebbers van de oude is ingekocht om een mededingster kwijt te zijn. Maar het heeft niet geholpen, want een derde en vierde compagnie zijn reeds in wording. En natuurlijk laat ook de Moucheiron op Indië zeilen. Hij is vergramd dat zijn tweede poging om

om de noord te varen niet gelukt is, en die van de Amsterdammers langs de Kaap wel, maar hij laat het er daarom niet bij zitten. Hij heeft de beide Houtmans gehuurd om, ditmaal op zijn schepen, weer naar Indië te zeilen.

Van der Hagen fluit als Hasselaer hem dat vertelt, maar de koopman is daardoor niet uit het veld geslagen. „Houtman is een dappere kerel,” zegt hij. „’t Was kranig werk van hem om vol te houden op een moeilijke reis en Indië te vinden. Maar met de tucht op zijn vloot was het slecht gesteld en een koopman was hij helemaal niet. Met een halve lading is hij thuisgekomen! Laat hem naar de Moucheron gaan! Wij kunnen nu immers te kust en te keur de mannen krijgen, de beste van het land. Van Heemskerk, Van Warwijck en Van Neck zijn de leiders van de vloot, die dit voorjaar is vertrokken. Het zijn even dappere zee-lui als de Houtmans en daarbij mannen van prestige.”

Als adelborsten gaan de zonen van de grote reders mee, geen verlopen jongens, die aan wal niet deugen, maar de aanstaande leiders van de Amsterdamse koopmanshuizen, die gloeien van verlangen om de wondere wereld van het oosten te zien, en die met eigen ogen kennis willen nemen van hetgeen de nieuwe markten kunnen bieden.

Schippers, adelborsten, noch bootsgezellen laten zich afschrikken door de ellende van de eerste scheepvaart. Niemand blijft thuis vanwege het gevaar voor scheurbuik of gebrek aan voedsel. Men vreest de Portugezen, de Spanjolen en de wilden niet. Men vreest niemand in de wereld.

Varen wil men, heel de wereld om! Er zal geen plek meer op de aardbol zijn, waar Hollanders niet komen. Houtman is om Kaap de Goede Hoop gezeild, Olivier van Noort om de zuidpunt van Amerika, om dwars door het verre westen heen het verre oosten te bereiken. Als het dan om de noord niet gaat — want ook de derde poging om Straat Catzwaj te vinden, is mislukt — dan zal men in het zuiden andere wegen zoeken.

Dit zal offers kosten, zeker. Van Houtmans vloot is slechts één op de drie teruggekeerd, op Nova Zembla hebben veel zeelui het leven gelaten. Maar men kent nu immers het middel tegen scheurbuik: zure vruchten. En men trekt lering uit de tegenslagen van de eerste reis.

En dan: Indië is offers waard. De specerijenhandel komt in Nederlandse handen. En men zal verder gaan. Boven de eilanden van de Archipel ligt het vasteland van Azië; ook daar zal Holland handel drijven. Voorbij Indië liggen China en Japan, de landen van het fijne porselein, het sierlijke lakwerk en de zijde. En er zal méér gebeuren dan handel alleen. De Portugezen hebben hun basis in Goa en factorijen in tal van havens op de Indische eilanden. De Portugezen moeten daaruit en de Nederlanders moeten erin. De Spaanse macht in het oosten zal gebroken worden.

Stevens bloed jaagt snel, nu hij zo'n stemming aantreft. Hij hunkert ernaar om ook een reis naar Indië te maken.

„De volgende vloot is voor jou,” kan Hasselaer zeggen. „Dat hebben de bewindhebbers van de Compagnie reeds afgesproken. De schepen staan op stapel.”

De schipper en de reder gaan samen naar de werf. Daar staan de schepen; de ribben steken hoog omhoog. Het klinkt en davert op de helling. Grote schepen zijn het, veel groter dan tot dusver te Amsterdam gebouwd zijn, en van het nieuwe type, dat een paar jaar geleden voor het eerst te Hoorn is gebouwd, langer, breder en hoger dan men tot dusver in Holland kende. Deze fluiten overtreffen de oude Hollandse schepen in laadruimte en de Portugese kraken in snelheid en zeewaardigheid.

De afvaart van Van der Hagen lijkt op die van Houtman. Het is weer voorjaar, er waait, als toen, een straffe bries met scheuten zon. Half Amsterdam is ook nu uitgelopen.

Maar er is ook een groot verschil. Aan spot denken heden zelfs de bengels niet. De burgerij heeft thans groot respect voor mannen als Van Oss en Hasselaer en de andere bewindhebbers van de Compagnie. Er hoeven vandaag geen matrozen als baalzakken in de sloep gegooid te worden en met een lier aan boord getakeld. Onder de bootsgezellen van Van der Hagens vloot is slechts een enkeling die zich bedronken heeft. Want het is thans niet het uitschot van het zeevolk, dat een reis naar Indië maakt. Alle jonge kerels willen mee. Op de vissersboten heeft men moeite volk te krijgen; voor de Oostvaart moet men om de mensen zoeken. Maar voor de vaart op Indië is er volk te kust en te

keur. En ieder wil graag onder Steven van der Hagen varen.

De vloot zeilt voorspoedig. Ze raakt vlot door de stiltezones van de linie heen. Ze zeilt daarna in onbekende wateren en onder een vreemde sterrenhemel. Maar de nieuwe wereldkaart van Plancius, die pas is uitgekomen, wijst haar de goede weg. Houtman heeft dagen moeten zoeken om Kaap de Goede Hoop te vinden en ten slotte vreesde hij dat hij haar ver ten zuiden was voorbijgelopen. Doch Van der Hagen loopt de Kaap recht op de kop. En bij de lange oversteek van Kaap de Goede Hoop naar Straat Soenda heeft de vloot de passaat mee in plaats van tegen. Wanneer een maat ziek valt aan scheurbuik, brengt dat op de vloot geen schrik teweeg. De middelen tegen de ziekte zijn thans bij de hand. Kisten vol appelsienen en citroenen staan in de ruimen. De zieke krijgt de vruchten als medicijn en de gezonden krijgen ze ook, opdat zij gevrijwaard mogen worden voor de ziekte. Het middel werkt probaat. De vloot verliest geen man aan scheurbuik.

En het einde van de reis komt reeds in het zicht. Ze moeten Straat Soenda al dicht genaderd zijn. Nog een week, onderstelt schipper Van der Hagen na het maken van het dagbestek, dan zullen we er zijn. Wat is een week op een reis van zoveel maanden?

De laatste loodjes wegen echter dikwijls zwaar. De reis begint het volk ten langen leste te vervelen.

Ze hebben nu zo lang al niets anders gezien dan lucht en water en een enkele maal een schemerende kust. De hitte in dit tropische gebied is drukkend, het water in de vaten is haast warm; de laatste dagen is het drabbig ook. Een flapkan per man en per dag heeft de admiraal bevolen. Het is voor de van dorst verschroeide kelen als een druppel op een gloeiende plaat. De tongen van de mannen zijn als leer, hun borst gaat van droogte piepen. Het enige vocht, dat er nog aan boord is, is brandewijn, maar die hete drank maakt de dorst slechts erger . . .

Wanneer hun dit gebrek aan water midden op de reis zou zijn overkomen, zou het een ramp zijn. Nu is het ongemak. Nog vier, vijf dagen, dan is de vloot in Indië en hebben zij overvloed van zuiver water.

Een man valt ziek aan bloedloop. De volgende dag zijn er tien, die niet langer op hun benen kunnen staan. Op de derde morgen zijn tachtig mannen niet in staat om uit hun kooi te komen, en de ziekte pakt hard aan. De chirurgijn vreest dat de man, die het eerst te kooi bleef, de avond niet meer halen zal. Tegen deze ziekte helpen geen zure vruchten. Zuiver water moet men hebben, maar dat is er niet. Al drabbiger wordt het vocht, dat uit de vaten wordt geschraapt. Die nacht heeft de vloot het eerste sterfgeval.

Nog kan men spreken van gelukkig varen. Eén sterfgeval op een hele vloot na een half jaar varen, het is niets. Maar een dag later liggen op het kuildek van het admiraalsschip drie grauwe linnen zakken, elk met een ijzeren kogel bezwaard. En ditmaal is het volk, dat zich voor de begrafenis rondom de schipper schaart, terneergeslagen. Drie doden op één dag, en meer dan honderd man zijn ziek. Van tien verwacht de chirurgijn dat zij het einde van de dag niet zullen halen. Is de reis tot dusver zo gelukkig verlopen, opdat vlak voor het doel het ongeluk hen achterhalen zou?

„We zijn er gauw,” troost Van der Hagen het volk. „Nog honderd mijlen, dan staan wij op het land. Morgen, overmorgen op zijn laatst, dan zal er water om te drinken zijn.”

De mannen in de mastkorf turen dubbel scherp. Land is thans niet alleen het einde van een zware reis. Land betekent tevens redding van de dood.

Een volle dag drijven zij langzaam verder op de uiterst zwakke wind. Er komt geen land in zicht, en evenmin iets wat op de nadering van land kan duiden: geen vogels en geen wier. Er zijn die dag twaalf doden.

Telkens weer moet Van der Hagen met de open bijbel bij een dode staan, telkens opnieuw moeten maats een grauw pak opnemen om het overboord te werpen. De doffe plons klinkt luid in het stille water van de luie zee. De zieken in de kooien horen het water spatten. Ze weten wat de plons beduidt! Daar ging het lichaam van een maat. Een week geleden klom die makker nog rap de mast in, net als zij. Een dag geleden lag hij nog bij hen in zijn kooi. En wie zal morgen overboord gaan „in Gods Naam”?

De honderd mijl, die nog gevaren moesten worden, zijn gezeild, maar land daagt niet. Andere vijftig mijl worden doorkropen, en nòg is er geen land. Het bestek, dat bij Afrika uitnemend klopte, is ditmaal lelijk mis. Geen land en dus geen redding van de ziekte, die al erger woekert. De hoop op uitkomst, die de voorbijgegane dagen de moed in het leven heeft gehouden, wordt beschaamd.

Bij het morgengebed is het stiller dan ooit. Het scheepsvolk komt daar thans niet enkel te zamen omdat de scheepswet het gebiedt. Ademloos luisteren zij, wanneer Van der Hagen Romeinen 8 leest:

„Want ik houd het daarvoor, dat het lijden dezès tegenwoordigen tijds niet is te waarden tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden . . .”

De vierde dag na die, waarop het bestek land deed verwachten, loopt ten einde. Er is thans haast geen maat meer vrij van buikloop. Moeilijk klimt de uitkijk naar het kraaienest. Een rappe gast, die anders als een kat het want in vliegt, hijst zich nu tree voor tree omhoog en moet onderweg nog driemaal rusten. De man aan het roer leunt zwaar op de kolderstok, krimpènd van pijn in de ingewanden.

De zon duikt in de golven; in het oosten rijst de maan uit zee. Geen land, geen land! Het is nog immer alles water wat men ziet. Ook heden krenkt de uitgestelde hoop het hart.

Te middernacht komt Steven van der Hagen op het dek. De admiraal is een der weinigen, die nog gezond is. Hij vindt de roerganger in slaap gesukkeld over zijn kolderstok, de stuurman van de wacht dommelt op een stapel zakken. In andere omstandigheden zou Van der Hagen de slapers boos gewekt en streng gestraft hebben. Nu laat hij hen. Navigeren kan men toch niet, want er is ternauwernood een zuchtje wind, en de bleke, ingevallen wangen van de slapers met de donkere wallen onder de ogen verraden duidelijk genoeg door welke oorzaak zij slapen op hun post. Ook zij hebben de ziekte onder de leden.

Staande op het voorkasteel, kijkt Van der Hagen recht vooruit. Dit doet hij steeds de laatste dagen. Hij kan niet aan dek komen of hij speurt vooruit, naar het land, dat komen moet, maar dat

nog altijd toeft. En wat zou hij thans zien bij het zachte maanlicht, dat slechts weinig zicht laat?

Een zilveren pad loopt over het water naar de maan. Het lijkt of die fonkelende weg voert naar een gouden poort. Ach, het is bedrog. Dit lichtend spoor loopt dood in het water.

Van der Hagen buigt zich voorover met de hand aan de oorschelp. Misschien kan hij horen wat nog niet te zien is. Misschien verneemt zijn oor in de stilte van de nacht het doffe ruisen van een verre branding. Hij luistert tevergeefs. Slechts het kabbelen van de kleine golfjes tegen de stevens van de schepen, het klapperen van een slaphangend zeil, het rinkelen van een schalm om een steng dringen door tot zijn gespitste oren. Er is geen land.

Het heeft Van der Hagen nooit aan koelbloedigheid en zelfvertrouwen geschort. Tijdens een zware kaak was hij even rustig als bij het gevecht met de Spanjaarden op de Taag. Hij heeft het ijsgevaar in de poolzee even koel onder de ogen gezien als het kruien op de Zuiderzee. Maar thans . . . Hij heeft een gevoel of zijn benen slap worden en zijn knieën knikken. Besluit de ziekte hem? Of doet dit zijn onrust, zijn vrees voor het lot van de vloot en haar bemanning, zijn onzekerheid omtrent zijn eigen plaatsbepaling? Reeds driemaal heeft hij het bestek veranderd. Driemaal dacht hij dat de vloot Straat Soenda had bereikt, en telkens bleek ze nog in volle zee te zijn. Zou hij zich dan in de breedte hebben vergist in plaats van in de lengte? Zou de vloot haar koers te laag gehouden hebben, en nu bezuiden Java zeilen? Zou ze thans een nieuwe oneindigheid voor de boeg hebben, de Grote Oceaan? Van der Hagen twijfelt aan zijn zeemanschap; hij twijfelt aan zich zelf.

Is het wel goed van hem geweest deze tocht zo vurig te begeren? Hier is het einde van het avontuur: een hele vloot crepeert aan buikloop; hier gaat de roem ten onder; een vloot vergaat in het zicht der haven van bestemming.

Van der Hagen klappertandt in de zoele nacht. Zijn benen kunnen hem niet langer dragen. Hij moet naar kooi. Wankelend loopt hij naar de kajuitstrap. Dit is mijn laatste gang, gelooft hij.

Met één voet op de trap blijft hij staan. Hij snuift. Wat voor een vreemde geur heeft hij geroken?

Het is weer weg, het zal verbeelding zijn geweest. Hij wil weer naar beneden gaan. Maar opnieuw treft hem een vreemde, weë geur.

Het is niets, houdt Van der Hagen zich zelf voor. Misschien ligt ergens iets te rotten, er moet zoveel voedsel overboord, omdat het door de hitte is bedorven. Misschien is het ook de lucht der zieken uit de volksverblijven. Misschien — hij rilt bij de gedachte — riekt zijn eigen zieke lichaam.

Toch doet hij een paar stappen naar de verschansing. En nu weet hij zeker dat die vreemde geur niet van het schip komt. Aan loef ruikt hij hem 't best.

De officier van de wacht, verschrikt ontwaakt toen de admiraal langs ging, komt naast hem staan en snuift ook, maar hij ruikt niets dan de zilte geur van het water. Van der Hagen ontdekt een trek van medelijden op het gelaat van de stuurman. Die denkt, weet hij, hetzelfde wat hij ook gevreesd heeft: de admiraal is ziek.

Doch op dit ogenblik komt een zwak koeltje uit het oosten doorbreken, en die wind draagt de vreemde geur naar het schip. Zij ruiken hem nu beiden, de stuurman en de admiraal. En plotseling herkent Van der Hagen de geur. Hij heeft hem in Brazilië ook geroken. Dit is de geur der tropenvegetatie. Daar nadert land!

Bij het opgaan van de zon zien allen op de vloot het land. De hoge kust van Zuid-Sumatra ligt vóór de schepen. Zij hoeven slechts een weinig op te werken om de mond van een rivier te vinden. Eer de dag voorbij is, is er op alle schepen zuiver water. De vloot van Van der Hagen heeft Indië bereikt.

Van der Hagen vindt te Bantam een haven vol schepen. Er zijn Chinese jonken, en prauwen uit Malakka, Bandjermassin en Jacatra, men vindt er plumpe, vuile en wrakke schuiten uit Abessynië; er liggen ook een aantal Hollandse schepen van onderscheidene compagnieën en een paar grote Portugese kraken. Oosterlingen van allerhande landaard komen op de passer samen. Er zitten trotse Bengalezen aan hun tafels met edelstenen

en galanterieën; Perzen, zacht en vriendelijk, slijten medicijnen aan de inheemsden, die genezing voor hun ziekten zoeken; gebaarde Abessyniërs en donkere Arabieren dwalen tussen de stalletjes en kramen rond; het grootste contingent der vreemdelingen wordt gevormd door Chinezen, die kostbare zijde, porselein, lakwerk, bladgoud en zeer voortreffelijke Japanse zwaarden verhandelen, en ook peper, foelie en nootmuskaat opkopen van de Javaanse boeren. Bij al de drom van vreemdelingen, die dikwijls doen alsof zij in Bantam meester zijn, zijn toch de inheemsden verre in de meerderheid. In deze bijenkorf, vol gonzend rumoer, in deze warreling van talen en tongen, tussen het vreemde volk, saamgestroomd uit alle oorden van het oosten en thans zelfs van het westen mee, zit Kromo zwijgend, met gekruiste armen achter zijn mand met gevogelte, eieren of groenten, of bij het koperwerk, dat hij zelf heeft gedraaid en met onuitputtelijk geduld geciseleerd.

Van der Hagen vindt in Bantam ook een koning, en hij is de man, met wie de witte vreemdelingen te doen krijgen als ze peper willen kopen. De admiraal gaat naar het hof met veel meer staatsie dan de eerste burgemeester in Amsterdam zou durven voeren. Steven heeft uit zijn kleerkist een gewaad gehaald, doorstikt met gouddraad; hij gespt een degen aan, in welks gevest de edelstenen fonkelen; hij zet een hoed op met een grote pluim en laat zich omringen door een schaar van adelborsten, die uitgedost zijn als eertijds de jonge edelen aan het hof van Karel V. Zo maakt de admiraal der vloot, die uit het verre, koude land in het noorden is gekomen, de indruk die betaamt, en de vorst ontvangt hem met het ceremonieel, hetwelk past bij een hoge gast. Slaven brengen rijst en arak, en na de maaltijd speelt de gamelan en danst een groep prinsessen. Maar als, na het ceremonieel van de ontvangst, Van der Hagen spreken wil over het kopen van peper, nootmuskaat en foelie, dan zit de koning hoog te paard. Hij vraagt een prijs, die Van der Hagen het hoofd doet schudden, meer dan het dubbele van hetgeen Houtman heeft betaald. Van der Hagen doet een bod, een royaal bod, naar hij meent, maar daarop schudt de pangeran het hoofd. Zo'n bod zou hij voorheen aanvaard hebben, in de tijd toen alleen de Portugezen te Bantam kwamen. Destijds was de prijs, die

Van der Hagen biedt, zeer hoog. Hij was nog goed toen de eerste Hollanders hier kwamen. Maar thans, nu er telkens nieuwe schepen komen, en de Hollanders tegen de Portugezen en nog meer tegen elkaar opbieden, nu bepaalt hij wat de peper op zal brengen. Wil de een daarvoor niet kopen, dan de ander graag.

Van der Hagen weigert in te gaan op hetgeen de koning vraagt, en deze doet geen nader bod. Hij is opnieuw de hoffelijke gastheer, die aan zijn vreemde gasten het beste uit zijn tuinen biedt, en zich vriendelijk met hen onderhoudt; die bij het heengaan verzekert dat het hem een eer zal zijn, wanneer hij deze afgezant van zijne vorstelijke genade, prins Maurits, nog eens weer ontmoeten mag. En Van der Hagen zegt op zijn beurt met een diepe buiging dat dit ook hem een eer zal zijn.

Maar terug aan boord, gooit hij de bepluimde hoed aan kant en trekt hij haastig het warme pak van gouddraad en fluweel uit. De eresabel gaat weer in de kist. In pofbroek en buis ontvangt hij zijn schippers, die met een vlaggesein naar het admiraalschip zijn ontboden, om hun te gelasten dat ze victualiën zullen inslaan en hun schepen zeilree maken.

De schippers zien hun chef vreemd aan. Gaan ze varen, zonder dat er peper is geladen? Is dat het resultaat van het pompeus bezoek, dat hedenmiddag in het paleis is afgelegd?

„We gaan verder,” licht Van der Hagen zijn schippers in, „de markt is hier totaal bedorven. Die bruine kwast dacht zeker dat ik meedeed aan het spelletje van elkander overbieden, dat hier de laatste jaren is gespeeld. Wij hebben ons niet van de Spanjaarden en Portugezen vrijgemaakt om in zijn klauwen te vervallen! Wij zijn uitgezeild om de specerijen te halen van de plaatsen waar ze groeien; we zullen dat doen ook. We varen naar de eilanden, waar de specerijen wassen, naar de Molukken.

De koning van Bantam wacht tevergeefs op het volgende bezoek van de witte admiraal. Wanneer het lang duurt, laat hij zijn dienaars voorzichtig nagaan of Van der Hagen niet weldra komen zal. De dienaars berichten, dat rijst en gevogelte, eieren en groenten bij menigte door de Hollanders worden ingeslagen en men zich blijkbaar klaarmaakt voor een lange reis. Die boodschap doet de vorst de schrik om het hart slaan en hij stuurt gewind een deputatie naar de vloot om de heer admiraal tot een

hernieuwd bezoek te nodigen. Hij wil zelf ook wel naar de vloot der blanke reuzen komen, wanneer de admiraal slechts een dag bepalen wil. Maar Steven van der Hagen is ongevoelig voor de eer, die de pangeran van Bantam hem met zijn nodiging bewijst. De deputatie krijgt de boodschap mee, dat de admiraal noch komen noch ontvangen kan, omdat hij heden varen moet; hij laat de koning zeer eerbiedig groeten.

En de vloot der Oude Compagnie vaart verder, langs Java en Bali, langs Soemba en Timor naar de kleine eilanden in het verre oosten van de Archipel. Hier vindt hij geen drukke havens en grote markten, hier komen niet de handelaren uit alle steden van het oosten. Maar hier groeien in de dalen en op de hellingen der bergen peper en nootmuskaat, foelie en kruidnagelen. Er is geen haven voor de vloot; de schepen moeten op de rede ankeren. Er is ook geen koning, die de witte mannen vorstelijk ontvangt. Wanneer men met een sloep naar het strand gaat, staan daar naakte wilden met gedrilde speren. Er snorren pijlen over de boot. Als Van der Hagen zijn maats niet beter onder de duim had gehad dan Houtman destijds, zou er hard gevochten zijn, maar peper was er niet aan boord gekomen. Van der Hagen rinkelt echter met zilver in plaats van dat hij met de sabel ram-melt, zijn mannen zwaaien met kleurige sarongs in plaats van met de piek. Het zilver verlokt de schuwe Bandanezen. Komen die vreemde mannen met hun hoge schepen niet om te roven en te moorden? Komen zij om peper te kopen voor goed geld?

Van der Hagen doet hun hetzelfde bod, dat hij aan de vorst van Bantam heeft gedaan. Die wees het verontwaardigd af. De Bandanezen voeren een krijgsdans uit op het strand van louter vreugde over de schatten, die de blanke vreemdelingen bieden. Voor dat geld kunnen zij alle peper krijgen, die nog is achtergebleven op het eiland sinds de Chinese jonken zijn weggevaaren. De handelaren halen hun pakhuisjes schoon leeg. De inlanders komen aandragen met de laatste korrel, die zij in hun schuurtjes kunnen vinden. En nadat vandaag de zee-kampong zijn voorraad heeft geleverd, verschijnt morgen de bevolking van een ander dorp om alle peper, die er is, te brengen. Hotsende wagens met schonkige karbouwen komen naar het strand gereden, maar de meeste peper wordt door de Bandanezen op het hoofd naar

de zeekant gedragen en verder met prauwen naar de schepen gebracht. Het krioelt iedere dag op het strand van bruine mannen. De ene kampong heeft aan de andere verteld van de vreemde schepen, die op de rede zijn verschenen. Ten slotte komen er mensen hoog uit de bergen en diep uit het binnenland, schuw volk, dat nog nooit blanken heeft gezien en dat zijn angst voor de vreemdelingen slechts uiterst moeilijk overwinnen kan. Alleen de rinkelende realen in de handen van de lieden uit de naburige kampong, de rijke sarongs, die zij droegen en de arak, die zij dronken, hebben het volk uit de bergen bewogen naar het strand te komen.

Banda levert heel zijn na-oogst.

Maar de vloot van Van der Hagen is daarmee nog niet volgeladen. Zij moet verscheidene eilanden der Molukken langs en overal dagen en dikwijls weken wachten tot de inlanders komen met de specerijen. Dat verdriet Steven niet. Hij doet zaken, die het wachten waard zijn en hij kan het uitnemend vinden met het volk van de Molukken. Alleen op Ambon gaat het stroef door de schuld der Portugezen, die daar zitten en niet willen dat de inlanders handel drijven met de Hollanders. Zij zetten kracht bij aan dat verbod door een bedreiging met de wapens. Het maakt Van der Hagen grimmig. Hij ankert ondanks de bedreiging van de Portugezen; hij gaat onvervaard aan wal en slaat het beleg voor hun kasteel. Wat weerga, zouden die Portugezen hem dwarsbomen? Vuur! Zijn bassen, gotelingen en kartouwen spuwen ijzer naar het kasteel. Doch daar stoot hij het hoofd. De kogels ketsen af op de dikke muren; een stormloop faalt. Zijn krachten schieten te kort om de Portugezen te verdrijven. Maar daarom laat hij het eiland niet in Portugese handen! Aan het andere eind van Ambon richt hij een sterkte op en hij legt daar vijftig kloeke kerels in. Het Kasteel van Verre is gesticht. Holland heeft zijn eerste vestiging in Indië. En Ambon levert kruidnagelen aan de Compagnie.

Na de kruistocht door de Molukken heeft Van der Hagen al zijn schepen vol. Het is een lading zo rijk als niemand vóór hem uit Indië heeft gehaald.

Twee jaar na het vertrek zeilt de vloot het IJ weer op.

Nooit duurde een reis zo lang, maar ook nooit was een thuiskomst zo goed voor Steven van der Hagen.

Anna is zachter, vriendelijker, blijmoediger en rustiger dan ooit tevoren. De vuurproef is doorstaan. Zij heeft ondervonden dat God troosten kan meer dan een moeder troost. En Maarten is van kind een knaap geworden, een jongen, voor wie het huis te klein is en de straten van de stad te nauw gaan worden.

Het is goed voor Steven thuis te zijn bij vrouw en kind, om de liefderijke zorg van Anna te ervaren, te zitten bij een knappend houtvuur en een goed glas wijn te drinken; om elke dag opnieuw een maaltijd gereed te vinden, door Anna zelf op een onnavolgbare manier bereid.

Het is ook goed weer eens een winter te beleven. Met welbehagen ziet hij de sneeuw voor de vensters van zijn woning dwarrelen; hij loopt graag in de vrieskou. Wanneer men twee jaar in de tropen heeft vertoefd, waar de hitte altijd op de schepen brandde en het benedende heet was als in een bakkersoven, en waar de warmte je soms te loom maakte om te werken, dan kun je vreugde hebben in een strenge winter.

Van der Hagen heeft in Indië veel schoons gezien: machtige vulkanen en indrukwekkende wouden; een majesteitelijke zonsopgang boven zee, een gouden maan, spiegelend in het stille water van een rivier. Toen hij die wondere schoonheid zag, dacht hij aan het Paradijs.

Maar wat kan halen bij de pracht van een Hollandse winter, wanneer de sneeuw de velden dekt en hofsteden en dorpen donker getekend staan tegen dat blanke wit, en de torens met hun blinkende vanen afsteken tegen het bleke blauw van de winterhemel? Welke tropenavond kan vergeleken worden bij een zondagavond in Nederland, wanneer men opgaat naar een besneeuwde kerk, waarvan het licht door de blanke vensters naar buiten valt? Er zijn maar weinig tinten, wit en goud en donkerblauw. Maar in hun contrast ontroert het zelfs een ruwe varens-gast. De koele schoonheid van een Hollandse winter verkwikt het hart, dat al te lang de drukkende Indische atmosfeer heeft ondergaan. En hoe heerlijk kan men op een wandeling door de sneeuw de spieren rekken en volle ruimte geven aan de borst!

Het is goed thuis te zitten bij een knappend houtvuur, wanneer

de oosterstorm raast en de jachtsneeuw tegen de ramen kritselt. Maar als de wind geluwd is en de zon weer schijnt, bindt Steven zijn schaatsen onder en scheert hij over het gladde ijs door het vlakke waterland. Ransdorp zakt weg in de lichte nevel en Broek duikt op, en nauwelijks is hij Broek in Waterland doorgevlagen of zijn schaatsen krassen reeds op de grachten van Monnikendam. Hij rijdt de Gouwzee over en belandt tussen Markers op stelten en Markerinnen in kleurige jakken en met gouden pijpkrullen. Er is muziek en dans en er wordt bruiloft op het ijs gevierd. Steven van der Hagen maakt een vergelijking tussen dit toneel en dat in het paleis van de vorst van Bantam, waar de gamelan speelde en prinsessen kwijnend dansten. Het valt ten voordele van Marken uit. Met zijn vrouw rijdt hij op de Amstel en met zijn zoon gaat hij op schaatsen naar Diemen. Het wordt een winter van frisse vreugde.

Behalve voor verpozing leent een winter, die de vaart stremt en de arbeid breidelt, zich ook voor het smeden van nieuwe plannen. Daartoe wordt hij in Amsterdam geducht benut. Evenveel als thuis of op het ijs is Steven van der Hagen op het kantoor van Hasselaer of in de vergadering der reders bij Marten Spil.

„Er kunnen in Indië grote dingen gebeuren,” heeft de admiraal van de derde Indiëvloot gerapporteerd, „wanneer de Hollanders elkaar slechts niet zo gruwelijk in de haren zitten.”

„Dat doen ze niet meer,” zei Hasselaer daarop.

Van der Hagen lachte om deze grap. De Hollanders zaten elkaar immers overal in de haren: in Oostland, in Frankrijk, in de Duitse en Engelse havens; in Indië erger dan waar ook elders. En nu zei Hasselaer: dat doen ze niet meer. Het was snaaks.

Maar Hasselaer was ernstig. „Er is maar één compagnie meer,” lichtte hij in, „de onze, en er mag geen ander komen. De Staten hebben het zo beslist.”

„Wie heeft dat wonder tot stand gebracht?” vroeg Van der Hagen in opperste verbazing.

„Oldenbarnevelt,” antwoordde Hasselaer. „Wat niemand gedacht had dat gelukken zou; wat wij eerst zelf niet wilden, heeft de Advocaat klaargespeeld.”

„Het is de enige manier om Indië te winnen,” verklaarde Van der Hagen.

„Dat hebben wij begrepen,” zei Hasselaer.

Van der Hagen heeft nog een tweede voorwaarde genoemd, waaraan moest worden voldaan om in Indië te slagen. „De Portugezen moeten eruit, en geen Engelsman mag er komen.”

Over die kant van de zaak is deze winter in de vergadering der Heren XVII — zoals de zeventien bewindhebbers van de Oostindische Compagnie zich noemen — veel te doen. De Portugezen eruit, dat betekent dat zij met geweld van wapenen verdreven moeten worden.

Hendrick Buyck, die een man des vredes is, meent dat men zich op dat pad niet moet begeven. „Wij moeten het vechten aan de vorsten en soldaten overlaten,” meent hij, „en aan de kapers. Vechten kost geld in plaats van dat het winst brengt.”

Maar zelfs deze speculatie op het zwak van vele kooplui heeft op de Heren XVII geen vat. Het rapport van Van der Hagen wees uit dat men het voordeligst kopen kan daar waar geen Portugezen zijn. Sterker nog, gebleken is dat men niets kan kopen daar waar de Portugezen de macht in handen hebben. Op Ambon moesten de Portugezen bedwongen worden, eer men handel drijven kon; in Goa en Malakka, de sterke vestigingen van de Portugezen, hebben de vloten van de Compagnie zich niet eens durven wagen.

„We moeten de paus en de koning niet prikkelen,” brengt Sem in het midden. „De oorlog begint hier te verslappen; het lijkt erop dat Spanje vrede wil. Laat ons de goede stemming niet verstoren door in het oosten de oorlog aan te blazen. Wij kunnen wel in vrede naast elkander leven.”

Plancius was ook in de vergadering der bewindhebbers van de Verenigde Oostindische Compagnie. Hij stooft op, toen Sem zo sprak. „Vrede? Nooit vrede met Rome en Madrid! Thans gaat de Compagnie eerst recht haar roeping vervullen: de Spaanse macht in het oosten breken! Zo treffen wij de vijand in de zenuw van zijn kracht!”

In de vergadering der Heren XVII wordt Plancius niet langer als een dappere fantast beschouwd. De Hollanders zijn zich bewust geworden van hun kracht. Nu de weg naar Indië is ge-

vonden, en de derde vloot met rijke lading binnen is, en de Spanjaarden nog met geen vinger aan die vloten hebben geraakt, nu Van der Hagen op Ambon de Portugese sterkte, indien al niet veroverd, dan toch bedwongen heeft, nu geloven zij ook dat *alles* kan.

Zij laten Van der Hagen komen om hem te zeggen dat ze hem het bevel over een nieuwe vloot willen toevertrouwen, en de schipper aanvaardt die opdracht.

Vervolgens delen de Heren XVII hem mee welke taak zijn vloot krijgt.

„Bemachtig Goa, Malakka en Tidore, luidt het bevel en verdrijf de Portugezen uit Mozambique.”

Dit is een geweldige opdracht. Goa is de zetel van de Spaans-Portugese macht in Indië. Malakka en Tidore zijn de grootste stapelplaatsen van de Spaanse handel. En Mozambique is de verversingshaven voor de Portugese vloten. Op Goa, Malakka, Tidore en Mozambique is de Spaans-Portugese macht in Indië gegrondvest. De opdracht van de Heren XVII betekent: Vernietig het Spaans-Portugese rijk in het oosten.

Van der Hagen staat voor zijn reders. Hij rekent niet: welke macht hebben de Spanjaarden in Indië samengetrokken en hoe verhoudt zich daartoe de scheepsmacht, die ik ter beschikking krijg? Hij vraagt niet: hoe zal ik met een vloot van dertien schepen en amper duizend man oorlog gaan voeren tegen een rijk, dat nog altijd het machtigste ter wereld is? Hij aanvaardt de opdracht. „Met Gods hulp zal ik haar volbrengen.”

Op weg naar huis na de vergadering der Heren XVII voelt Steven echter enige beklemming. Het is geen vrees die bovenkomt; het is ook geen twijfel aan de mogelijkheid of hij deze opdracht kan volbrengen. Zijn vrouw! Mocht hij haar dit aandoen? Deze zwerftocht naar het andere einde van de wereld en deze strijd met hachelijke kansen? Anna heeft reeds zoveel om hem geleden. Ze heeft dat met geduld gedragen; ze draagt het allengs met meer moed. Vóór en na de laatste reis gedroeg ze zich voorbeeldig. Maar de offers, die van haar gevergd worden, groeien met de jaren.

„Vind je het goed?” vraagt Steven.

„Ja,” antwoordt Anna.

„Kun jij dit dragen?”

„Met Gods hulp, ja.”

„Het wordt een lange reis. Ik blijf zeker drie jaar weg en wellicht langer.”

„Het wordt een *grote* reis. Wat Maurits hier doet, zullen jullie daar verrichten.”

Dat voorjaar wordt de nieuwe Indiëvloot uitgerust. Dertien schepen en daar zijn een aantal jachten bij, snelle zeilers, goed bewapend, maar met weinig laadgelegenheid. Deze jachten bepalen het karakter van de vloot. Zij zijn bestemd om in Indië te blijven; zij moeten de macht van Holland in het oosten handhaven en bevestigen.

Wanneer de schepen klaar zijn, worden de monsterrollen klaargelegd. Het volk stroomt toe. Al de zeelui van Amsterdam en het Noorderkwartier willen dienen op de vloot van Van der Hagen. Wordt het een lange reis? Geen nood. Zullen er schepen en scheepsvolk in de Oost moeten blijven? Wel, om de Oost is het hun juist begonnen. De schippers en stuurman heeft Van der Hagen maar voor het kiezen. De zoons van grote kooplieden en gegoede burgers dingen naar een plaats als adelborst.

Opgewekt vertelt hij thuis van de ambitie om op zijn vloot te dienen.

Hij vertelt het aan Anna. Maarten zit aan tafel schoolwerk te maken. Zijn vader heeft amper oog voor hem; hij praat met Anna, en wanneer die een ogenblik de kamer uitgaat, kijkt hij door het raam naar de schepen van zijn vloot, die hij in het IJ kan zien liggen. Hij gaat gauw varen en zijn vloot zal een bemanning hebben, die hem zint. Goed zo!

„Vader?” begint Maarten.

„Wat heb je?” vraagt Steven zonder om te zien.

„Mag ik mee, vader?”

„Waarheen mee?” vraagt Van der Hagen verstrooid; hij vat niet waarop de jongen doelt.

„Met de vloot, vader, ik mocht toch naar zee!”

Van der Hagen draait zich om. Zeker, hij heeft dat beloofd, jaren geleden al, en hij heeft er deze winter weer met Maarten

over gesproken. Maar dit was een zaak van de verre toekomst. Als je groot bent, dan . . . had hij gezegd. Maarten is immers nog een kind.

Nu staat zijn jongen voor hem. Hij is dertien jaar, een fikse knaap, gezond en stevig . . .

Op de vloot gaan kleinere jongens mee. Als jongsten zijn er kinderen van negen jaar aangenomen; maar dat is volk van voor de mast. De jongste adelborst is veertien, een knaap voor wie Maarten echter niet onderdoet.

Maarten mee! Er zit een mooie kant aan. Van wie kan een jongen de zeevaart beter leren dan van zijn vader? En wie kan hij beter als leerling bij zich hebben dan zijn eigen zoon? Er zijn verscheidene schippers, die hun zoons bij zich aan boord hebben.

Maar Anna . . . Steven weet hoe ze, lang geleden al, geschrokken is, toen hij gekscherend erover praatte dat Maarten later met hem mee zou gaan, en hoe ze zich zorgen maakte, toen Maarten eens liet merken dat hij naar zee wou. Hij weet welk een afleiding en steun ze aan de jongen heeft gehad tijdens zijn reizen. Het kind heeft haar geholpen de eenzaamheid te dragen. En thans zou Maarten met hem meegaan! Zij zou haar enig kind moeten prijsgeven; zij zou alleen zijn in haar lege huis. Kan zij boven al het andere ook dit nog dragen?

„U hebt het toch gezegd, vader,” pleit de jongen, als Steven zwijgt, „ik mocht toch zeeman worden. Ik zou, als ik groot was, stuurman mogen wezen op uw schip.” Zijn blauwe ogen vragen het nog veel dringender dan zijn mond.

„Maarten,” zegt Steven, „laten wij denken om moeder. Ze kan ons beiden tegelijk niet missen. Later, als ik thuisblijf, dan . . .” Hij breekt af. Anna is teruggekomen uit de keuken. Op haar vilten muilen staat ze midden in de kamer, voordat de twee bij het raam het hebben gemerkt.

Maarten gaat naar de tafel terug en buigt zich over zijn werk. Nu moeder er is, durft hij er niet over doorgaan. Na vaders woorden spijt het hem dat hij erover is begonnen.

Anna heeft schijnbaar niets gehoord. Zij dekt de tafel voor het avondeten. Onder het eten praat zij over allerhande onderwerpen, maar niet over Maartens verlangen om naar Indië te

gaan. Steven en Maarten zijn beiden stiller dan gewoonlijk. Als Maarten naar bed is, begint ze tegen Steven over hem.

„Hij wou met je mee, hè,” zegt ze.

„Ja,” antwoordt hij.

„Hoe denk je erover?”

„Ik . . . ik . . .” Steven wou dat Anna dit niet had gevraagd.

Zij vraagt het nog eens.

„Om jou is 't beter . . .”

„Om mij moet je hierbij niet denken. 't Gaat om hem, om zijn toekomst.”

„Jij zou zo alleen zijn.”

„Doet er niet toe. Wat oordeel je voor hem het beste?”

Van der Hagen talmt met het bescheid.

„Ik weet het al,” zegt ze, omdat hij zwijgt, „ik weet het al; jij vindt het best dat hij meegaat.”

„Maar ik wil . . . later . . . nog een jaar.” De resolute zeeman hakkelt.

„Over een jaar ben jij hier niet,” onderbreekt ze hem nog eens.

„Over twee of drie jaar wellicht ook niet. De jongen wil mee; het is goed voor hem; hij gaat.”

„Anna!” Hij verbaast zich dat ze dit zegt. „Kun je dit zo maar doen?”

Nu dringen haar de tranen naar de ogen. Zo maar, zegt hij. Het kost haar meer dan ze kan zeggen.

Steven ziet het; hij komt naast haar stoel. „Je neemt te veel op je schouders,” zegt hij, terwijl hij haar wangen streelt.

Anna staat rechtop. „Een vrouw, die niet kan offeren, is geen vrouw; een moeder, die haar kinderen in de weg staat, is geen moeder. Dominee Plancius heeft onlangs gezegd: Wat Holland in de laatste vijftien jaar geworden is, is het geworden door het offer van mannen en vrouwen; wat Holland verder worden zal, hangt af van de offers, die het volk nog brengen zal. Ik hoop gesterkt te worden.”

Steven neemt haar in zijn armen. „Jij bent *mijn* zeemannsvrouw.”

Bij de afvaart staat Anna op de kade. *Alleen.*

Haar zoon staat niet naast *haar*, doch naast haar man op het opperdek.

Anna's gelaat is bleek; haar lippen zijn een streep. Maar als de schepen langs gaan, gaat haar hand omhoog en wuift zij vrolijk naar Steven en haar jongen.

Daar gaat de vloot. De zeilen bollen, de vlaggen wapperen, breed waaien de wimpels boven het IJ.

Nog geen veertig jaar geleden zuchtte hier een volk onder het Spaanse juk; amper dertig jaar geleden trokken Alva's benden moordend en brandend door dit land; minder dan twintig jaar geleden sidderde Holland voor de Onoverwinnelijke Vloot.

En thans vaart een vloot uit om Spanje te treffen in de zenuw van zijn kracht. Thans staat het vrije en sterke Holland klaar om aan de Spaans-Portugese macht in Indië de stenen uit te breken. Thans zal de grondslag worden gelegd voor het Nederlandse imperium.

Aan de kade staan de reders. De stoute ondernemingsgeest en nimmer falende volharding der sinjeuren heeft de schepen uit doen zwermen naar alle oorden van de wereld.

Op de dekken van de schepen staan de admiraal, de schippers en bootsgezellen. Hun zeemanschap, hun moed, hun koel trotseren van alle ellende en ontbering hebben de janmaats elke haven doen bereiken, die hun reders wezen.

Bij de Schreierstoren staan de vrouwen. Zij zijn het, wier geduld, gebed en offervaardigheid de janmaats en sinjeuren sterken tot hun werk.

Voltooid in Duitse gevangenschap, zomer 1940.

WOORDENLIJST

- afslechten — kalmer worden van de zee
 afvallen — met ruimer wind gaan zeilen
 alteratie — overgang van Amsterdam naar de Prins (1578)
 astrolabium — oudste instrument voor breedtemeting (2de eeuw voor Chr. door Hipparchus reeds gebruikt)
- bakboord — linkzijdige van het schip, van achteren naar voren gezien
- behoud — vordering van het schip
 Berlinga's — rotsen vóór Lissabon; scheipunt van kleine vaart naar Portugal en door Straat Gibraltar) en grote vaart
- blak — windstil
 bloedloop — buikloop, dysenterie
 bonnetten — mooiweelappen; zeilen die bij zwakke wind boven het normale tuig werden uitgehangen (omstreeks 1600 kende men nog niet het reven van de zeilen)
- bramstaglopers — bruine bonen
 bramzeil — topzeil, geheel boven in de mast
 brassen — de zeilen richten naar de wind
 breedte — afstand van de evenaar (N.B. = noorderbreedte, Z.B. = zuiderbreedte)
- buis — haringbuis, voorloper van de logger
- commies — koopman-aan-boord; voordat de rederijen en verladers in het buitenland factorijen en agenten hadden, voeren er kooplui met de schepen mee om lading te verkopen en te kopen.
- doft — roeibank
 draaibas — licht, draaibaar kanon
- eskader — groep schepen onder één bevel
- factorij — handelsvestiging, kantoor met pakhuis
 flapkan — inhoudsmaat (1,2 liter)
 fluit — koopvaarder uit de 17de eeuw, voor het eerst gebouwd te Hoorn omstreeks 1590
- Fransvaart — vaart op Franse havens
- galjoen — Spaans scheepstype, ook: w.c. aan boord
 glazen — halve uren; een scheepswacht duurt acht glazen (vier uren); benaming ontleend aan de zandloper, die in een half uur leegliep

goteling	— gietijzeren kanon (middelzwaar geschut)
halfdek	— synoniem voor opperdek, zie kampanje
hek	— achtersteven
Heren XVII	— de zeventien bewindhebbers der Verenigde Oostindische Compagnie
hoeker	— vissersvaartuig van ietwat ander model dan de buis
hondewacht	— scheepswacht van nul tot vier uur
insteek	— tussenkamer met verlaagde zoldering
Itinerario	— beroemd werk van Jan Huygensz van Linschoten over Indië en de vaart op het Verre Oosten
jakobsstaf (of graadstok)	— instrument voor breedtemeting, in 1574 uitgevonden door Johan van Palm, een verbetering van het astrolabium, voorloper van de sextant
jonker	— adelborst, stuurmansleerling
kaak	— tropische storm, snel voorbijgaand
kaarsen van de vier	— kaarsen van vier in een pond (grote kaarsen); er waren ook kaarsen van de acht, de twaalf enz.
kampanje	— het hoge opperdek op het achterschip, plaats van de kapitein voor navigatie en gevecht
kapseizen	— overzij vallen, zodat het schip zich niet meer oprichten kan
kartouw	— bronzen scheepskanon, grof geschut
karveel	— sloopstypen uit de 15de en 16de eeuw
knoop	— zeemijl (1851,85 m)
koekoek	— raam in het dek om licht in de kajuit te doen vallen
kog(geschip)	— middeleeuws sloopstypen, eind 16de eeuw reeds ouderwets
kolderstok	— helmstok (roerhandvat) op een groter schip; het stuurrad is van later datum
kombuis	— scheepskeuken
kommaliewant	— eetgerei aan boord
konstabel	— geschutsmeester, ook kanonnier
kornet	— kanten vrouwenmuts met linten
kraaienest	— uitkijkpost in de mast
kraak	— groot koopvaardijship, bij de Portugezen in de vaart
Kromo	— eenvoudige Javaan
kuildek	— het lage middendeel van het scheepsdek

laveren	— zigzag tegen de wind zeilen
lengte	— afstand van de nulmeridiaan (Greenwich); O.L. = oosterlengte, W.L. = westerlengte. Terwijl de Hollandse schippers met de jakobsstaf de breedte heel behoorlijk konden meten, gaf de lengtemeting grote moeilijkheden, vooral door het ontbreken van betrouwbare chronometers (vandaar in de 17de eeuw veel strandingen van Nederlandse schepen, voor Java bestemd, op de westkust van Australië, en in dit boek de moeilijkheden van Van der Hagen bij het aanlopen van Brazilië, Zuid-Afrika en Sumatra)
loef	— zijde waar de wind vandaan komt
log	— instrument voor het meten van de snelheid
lumieren	— aanlichten (van de dag)
lij	— zijde waar de wind heenblaast
maerte	— dienstbode
marszeil	— het zeil aan de marsera, tweede zeil van onderaf
mastkorf	— uitkijkpost in de mast, kraaienest
okshoofd	— groot vat
Oostland	— landen aan de Oostzee
Oostlandvaart	— vaart op de Oostzee
opperdek	— zie kampanje
overall	— het sein tot opstaan van alle slapers, dus niet alleen van de wacht
overheid	— scheepsoverheid, de schipper met zijn officieren
paard	— touw onder de ra, waarop matrozen staan bij het werken aan de zeilen
pajong	— Javaans zonne- en regenscherm
pangeran	— Javaans vorst, regent
passaat	— vaste wind naar de evenaar gericht
passar	— Javaanse markt
pinas	— jacht
praaien	— elkaar aanhouden om iets toe te roepen van schip naar schip
raasdonders	— grauwe erwten
reaal	— Portugees geldstuk, was in het Verre Oosten standaardmunt; — van achten: van grotere waarde dan andere realen
rolpaard	— verplaatsbare affuit van scheepsgeschut

scheurbuik	— ziekte uit bloedbederf, veroorzaakt door gebrek aan vitaminen
schoverzeil	— het onderste zeil aan de mast
sinjoren	— Antwerpenaars
smak	— binnenschip, veel gebruikt op de Zuiderzee
spiegel	— scheepsachterwand
staalever	— Zuiderzeevissersvaartuig
stag	— verbindingsstag tussen twee masten, ook: verbinding tussen mast en boord om de mast te schragen
steenstuk	— licht scheepsgeschut voor schroot
stuurboord	— rechterzijde van het schip van achteren naar voren gezien. In oude tijden bevond het roer zich aan de rechterzijde van het schip
takelage	— scheepstuig
trafijk	— handel
trouwbeloften	— de verloving kende men toen niet; trouwbeloften gingen aan het huwelijk vooraf
tussendeck	— overdekte ruimte boven ruimen, waar (op de Oostinjevaarders) het scheepsvolk was gehuisvest
vaam	— vadem (1,88 m)
verlijeren	— afzakken door windstilte of tegenwind
vervorderen	— voortgang maken
victalie	— scheepsuitdrukking voor victualiën, mondvoorraad
vlieger	— overkleed
V.O.C.	— Verenigde Oostindische Compagnie
voorkasteel	— hoge opbouw vóór op het schip; naam ontleend aan middeleeuwse oorlogsschepen, die vóór en achter kastelen, gevechtstorens, hadden
winterlaag	— rustpoos voor de schepen, ze lagen dan ontakeld in de haven

KEUR-REEKS

In deze korte tijd populair geworden reeks zijn momenteel verkrijgbaar:

K. Norel: Janmaats en Sinjeuren f3.90

Een roman waarvan de boeiende achtergrond wordt gevormd door onze roemrijke historie. — De tijd nl. waarin de Geuzen zich van het Spaanse juk bevrijdden.

Het probleem in deze roman gesteld, is tijdloos.

Ook nu kan een vrouw alleen een goede zeemansvrouw zijn als zij dat is op de manier van de in dit boek zo uitstekend gekarakteriseerde Anna Eltink.

Cor Bruijn: Wendelmoet Melisdochter f3.50

In deze allerwegen bekende roman is Cor Bruijn als verteller schrijver en kunstenaar op zijn best. Een ieder zal deze historische roman niet alleen geboeid, maar eveneens ontroerd lezen.

Anne de Vries: Bartje f3.50

De welhaast bekendste Nederlandse roman, waarvoor nog steeds grote belangstelling bestaat!

Anne de Vries: Bartje zoekt het geluk f3.50

En het al niet minder bekende vervolg op „Bartje” is eveneens een onovertroffen roman die men gelezen moet hebben.

Anne de Vries: Hilde f3.50

Het onvergetelijke boek over de mooie Drentse Hilde behoort eveneens tot de boeken waarvan iedere Nederlander een exemplaar in de kast dient te hebben.

Marie van Dessel-Poot: Teen de herten riepen f3.50

Een roman waarin de prachtige Ardennen voor ons gaan leven en niet minder de bewoners, de natuur en de jacht.

Fenand van den Oever: Brood uit het water f3.50

Een boek waarin we kennis maken met een aantal onvervalste Noordzeevissers en hun boeiend werk.

Aage Falk Hansen: De krantenman f3.50

De ervaringen van een slagvaardige Deense krantenman. Van deze Deense best-seller verschenen diverse vertalingen, terwijl naar dit boek tevens een film werd vervaardigd.

Uitgaven van

G. F. CALLENBACH N.V. - NIJKERK